

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Halkbilimi (Folklor) Bilim Dalı

HAMZANÂME’NİN BİRİNCİ CİLDİ
(İNCELEME-METİN)

Yüksek Lisans Tezi

Tuğçe SOYAL

Sivas
Ocak 2018

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Halkbilimi (Folklor) Bilim Dalı

HAMZANÂME’NİN BİRİNCİ CİLDİ
(İNCELEME-METİN)

Yüksek Lisans Tezi

Tuğçe SOYAL

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Uğur BAŞARAN

Sivas
Ocak 2018

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı : Halkbilimi (Folklor) Bilim Dalı
Tezin Başlığı : Hamzanâme'nin Birinci Cildi (İnceleme-Metin)
Savunma Tarihi : 24/01/2018
Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Uğur BAŞARAN

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

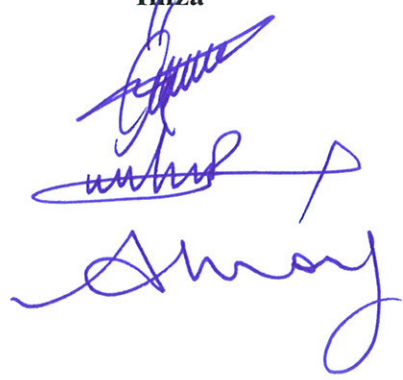
Jüri Başkanı : Yrd. Doç. Dr. Özlem DEMREN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Uğur BAŞARAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Erol AKSOY

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Tuğçe SOYAL tarafından hazırlanan Hamzanâme'nin Birinci Cildi (İnceleme-Metin)
başlıklı tez, kabul edilmiştir. ../..../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

31/01/2018
Tuğçe SOYAL

ÖNSÖZ

Çalışmaya konu olan Hamzanâme adlı eser Hz. Hamza'nın hayatı etrafında oluşan olayları ihtiva eder. İncelenen eserin adı her ne kadar Hamzanâme olsa da çalışmaya tabi tutulan bu ciltte de görülmektedir ki Hamzanâmeler sadece Hz. Hamza'nın hayatını anlatan eserler değildir. Zamanın hükümdarlarını, önemli şahsiyetlerini de konu alabilmektedir. İncelenen bu cildin 1. cilt olması sebebiyle Hz. Hamza'nın dünyaya gelişi de esere konu olmuştur fakat eserin başlangıcında onun doğumu yer almamakta bunun yerine dönemin hükümdarı olan Nuşirevân'ın başından geçenler anlatılmaktadır. Hz. Hamza ancak eserin ortalarına doğru ortaya çıkmaktadır.

Eserin isminin Hamzanâme olmasının sebebi -tamamiyle olmasa da- genel hatlarıyla ciltlerin Hz. Hamza'dan bahsediyor olmasıdır. Eserin ismi müellifine de bir isim kazandırmıştır. Vasfi Mahir Kocatürk'ün belirttiğine göre Ahmedî'nin kardeşi olan Hamzavî'nin *Kıssa-i İskender* adlı bir eseri daha vardır. Asıl adı bilinmeyen bu yazara Hamzanâme'yi yazıya geçirdiği için Hamzavî adı verilmiştir (Kocatürk 1970: 191). 14. yüzyılda sözlü gelenekte oluşmuş olan bu olayları Hamzavî 15. yüzyılda yazıya geçirmiştir. Dede Korkut Hikâyeleri gibi bu eseri de geçiş dönemi eseri olarak kabul etmek yanlış olmaz.

Hamzanâmeler çoğunlukla Hz. Hamza'nın başından geçenleri anlattığı için Arap kaynaklıdır. Bu eser daha sonra İranlılar tarafından da işlenmiştir. Türkler ise İranlılardan almışlardır. Türklerin bu eseri İranlılardan aldığına kanıt olarak eserde “anne” kelimesi yerine Farsça “mader” kelimesinin kullanılması gösterilebilir. Aynı zamanda eserde İran hükümdarı Nuşirevân'ın işleniyor olması da esere İranlıların bir etkisi olarak kabul edilebilir.

Hem İslamî bir karakter olması hem de savaşçılığı ve kahramanlığı dolayısıyla eser, Türkler tarafından da çok sevilmiş ve okunmuştur. Lütfi Sezen'in araştırmasına göre 72 adet Hamzanâme nüshası tespit edilmiştir. Nüshaların sayısının bu kadar fazla olması ve okuma mekânlarının geniş yer kaplamasından da Hamzanâme'nin çok sevildiği ve benimsendiği anlaşılmaktadır.

Çalışmada İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Yazma Eserler kısmında bulunan 1124 numaralı 1. cilt incelenmiştir. İncelemede 110 varak okunarak Latin harfleriyle günümüz Türkçesine yazı çevrimi yapılmıştır. Yazı çevrimi yapılırken imla özelliklerine dikkat edilmiş ve metne bağlı kalınmıştır. Sonrasında kahramanlar

erkek, kadın ve müslüman, gayrimüslim oluşlarına göre sınıflandırılıp karakter özellikleri verilmeye çalışılmıştır. Eser geçiş dönemi eseri olduğu için yer yer masal, halk hikâyesi ve destanlarda sıkça karşılaşılan motifler eserde karışık halde görülmektedir. Bu motifler bağlı oldukları alanlara göre incelenerek açıklanmıştır. Metnin biçim ve şekil özellikleri incelenip açıklanmıştır. Metnin kısa özeti verilmiş ve olayların genel bir çerçevede görülmesi amaçlanmıştır. Eserde geçen mekânlar ve zamanlar da irdelenmiştir. Dil bilgisi özelliklerine değinilerek yazmanın orijinali de verilmiştir. Okunamayan kısımlar “_____” şeklinde belirtilmiştir. Eserde kimi kelimelerin yazımında farklılıklara ve yanlışlıklara rastlanmıştır. Bu kelimeler yazıya geçirilirken orijinaline bağlı kalınmış, metinde geçtiği şekilde yazılmıştır. Örneğin “Baht-ı Hammâl” ismi kimi yerlerde “Baht-ı Hamâl” olarak yazılmıştır. Metinde bazı kelimeler yanlış yazılmıştır. Yanlış yazılan kelimelere Hindistan’ın Sindistan olarak yazılması örnek verilebilir (61b). Eserde bazı tutarsızlıklar da görülmektedir. Örneğin Keykubâd’ın rüyada gördüğü ve kaz kebabını yiyen varlık bir sayfada köpek iken diğer sayfada yılan olarak verilmiştir. Görülen diğer bir tutarsızlık ise Müslüman olan Hamza ve Amr’ın İslam’a yakışmayan bazı hareketlerde bulunmasıdır. İçki içmeleri ve Amr’ın çarşıdan yiyecek çalması bu tutarsızlıklardandır.

Bu eserin benimsenip sevilmesiyle araştırılması arasında ters orantı vardır. Bu kadar beğenilen bir eser daha fazla incelemeye tabi tutulmalıdır, yapılan araştırmalar yeterli değildir. Yapılan çalışmalar birkaç makale, sayısı on dördü geçmeyen tez ve bir iki kitaptan ibarettir. Biz de böylesine değerli bir eserin incelenmesine katkıda bulunmak ve Hamzanâmeler’i bir bütün olarak inceleme amacına ulaşmaya bir adım daha yaklaşabilmek adına bu tezi hazırladık.

Tezimi hazırlarken metne ulaşmamda yardımcı olan Doç. Dr. Hakan YEKBAŞ’a, metni bilgisayarda yazmamda ve araştırmalarımnda yardımcı olan kardeşim Hatice Büşra SOYAL’a, çalışmamda ilerlememi ve kendime her zaman güvenmemi sağlayan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Doğan KAYA’ya, tezime son şeklini vermeme yardım edip fikirleriyle çalışmamı ışık tutan Yrd. Doç. Dr. Uğur BAŞARAN’a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
1. HAMZANÂMELER	5
1.1. HAZRETİ HAMZA VE HAMZANÂMELER	5
1.2. HAMZANÂME'LERİN CİLT VE NÜSHALARI	8
1.3. HAMZANÂMELER HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR	15
1.3.1. Kitaplar	16
1.3.2. Yüksek Lisans Tezleri	19
1.3.3. Lisans Tezleri.....	22
1.3.4. Makaleler	22
2. HAMZANÂME'NİN İNCELENMESİ	25
2.1. ESERİN NÜSHA TAVSİFİ	25
2.2. ESERİN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	40
2.2.1. Şekil Özellikleri	40
2.2.1.1. Metnin Dil Yapısı	40
2.2.1.2. Biçim Özellikleri.....	42
2.2.1.3. Üslup Özellikleri.....	43
2.2.2. Muhteva Özellikleri	49
2.2.2.1. Hamzanâme'nin Özeti	49
2.2.2.2. Zaman	55
2.2.2.3. Mekân	57
2.2.2.4. Şahıs Kadrosu	58

2.2.2.4.1. Müslüman kahramanlar	61
2.2.2.4.1.1. Erkek kahramanlar	61
2.2.2.4.1.2. Kadın Kahramanlar	63
2.2.2.4.2. Gayrimüslim Kahramanlar	64
2.2.2.4.2.1. Erkek Kahramanlar	64
2.2.2.4.2.2. Kadın Kahramanlar	65
2.2.2.4.3. Dini Hakkında Bilgi Bulunmayan Kahramanlar	65
2.2.2.4.3.1. Erkek Kahramanlar	65
2.2.2.4.3.2. Kadın Kahramanlar	67
2.2.2.5. Motifler	67
2.2.2.5.1. At Motifi	69
2.2.2.5.2. Rüya Motifi	72
2.2.2.5.3. Mağara Motifi	76
2.2.2.5.4. Av ve Avcılık Motifi	77
2.2.2.5.5. Çok Kuvvetli İnsan Motifi	78
2.2.2.5.6. Harikulade Yerler Motifi	81
2.2.2.5.7. Harikulade Yaratıklar Motifi	81
2.2.2.5.8. Harami Motifi	81
2.2.2.5.9. Formülistik Sayılar Motifi	82
2.2.2.5.9.1. (3) Sayısı	82
2.2.2.5.9.2. (7) Sayısı	83
2.2.2.5.9.3. (10) Sayısı	83
2.2.2.5.9.4. (40) Sayısı	83
2.2.2.5.9.5. (44) Sayısı	84
2.2.2.5.9.6. (300) Sayısı	84
2.2.2.5.9.7. (360) Sayısı	84

2.2.2.5.9.8. (500) Sayısı	84
2.2.2.5.10. Hazreti Hızır Motifi	84
2.2.2.5.11. Kıyafet (Don) Değiştirme Motifi	86
2.2.2.5.12. Ad Verme Motifi	87
2.2.2.5.13. Karşı Gucu Kandırma Motifi	88
2.2.2.5.14. Fal ve Kehanet Motifi	90
2.2.2.5.15. İntikam Motifi	91
3. METİN	93
3.1 METNİN YAZI ÇEVİRİMİ	93
SONUÇ	169
KAYNAKÇA	171
3.2. TIPKI BASIM	179
ÖZGEÇMİŞ	289

ÖZET

Türkler savaşçı bir toplum oldukları için İslamiyet öncesi oluşturulan eserlerin birçoğunda ana tema kahramanlık ve savaştır. Destanlar göz önüne alındığında bunu iddia etmek yanlış olmaz. İslamiyetin kabulünden sonra her ne kadar toplumsal hayatta ve edebî dünyada değişiklikler olsa da kahramanlık her zaman için hatırı sayılır bir değer olmuştur.

Dede Korkut Hikâyeleri'ne bakıldığında İslamiyetten sonra destandan halk hikâyesine geçiş döneminde bile savaşlar, kahramanlıklar önemini yitirmemiştir. Kişinin bir ad sahibi olabilmesi için bir yiğitlik göstermesi şart koşulmuştur. Türkler için bu konu bu kadar önemliyken etkilenip beğenecek ve benimseyecek oldukları eserlerde de bu özellik olmazsa olmaz olacaktır. İşte Hamzanâme'nin Türkler arasında yaygınlaşıp benimsenmesindeki ana sebep de budur. Hz. Hamza her ne kadar dinî bir karakter olsa da asla pasif biri değildir. Gücü, kahramanlığı, savaşçılığı yönüyle Türkler için dikkat çekici ve benimsenilesi bir karakterdir. Arap kaynaklı olan fakat daha sonra İranlıların da alıp geliştirmiş olduğu bu eseri Türkler de dinleyip çok sevmiş ve bu kahramanı kendi coğrafyalarında da yaşatmışlardır.

İncelemeye tabi tutulan 1. ciltte İran hükümdarı olarak tarihte yerini alan Nuşirevân'ın başından geçenler ve Hz. Hamza'nın doğumundan on yaşına kadar geçirmiş olduğu maceralar anlatılmaktadır.

Hazmanâmeler'e bakıldığında içerdiği özellikler yönünden kesin çizgilerle tür tayini yapılamamaktadır. Fakat yazıya geçirildiği dönem ve muhteva özellikleri dikkate alındığında eserin destana daha yakın olduğu görülür. Fakat bu destanlar İslamiyet öncesi destanlarla karıştırılmamalıdır. Çünkü Hamzanâme, Battalnâme gibi destan özelliği gösteren metinlerde masal, halk hikâyesi ve menkıbe gibi türlerde de görülen motiflere rastlanılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Hamzanâme, destan, halk edebiyatı, Nuşirevân.

ABSTRACT

As Turks are warrior societies, the main theme in almost all pre-Islamic works is heroism and war. It is not wrong to claim it when considering epics coming from the square. After the acceptance of Islam, although there have been changes in social life and literary world, heroism has always been important.

When the Dede Korkut Stories are examined, war and heroism have not lost their importance even after the transition from epic to the story of the public. He needs to show courage to be a name-owner. For the Turks, this matter is so important and they will be influenced by it and it will adopt it, and this feature will be indispensable for the works they will accept. This is the main reason why Hamzanâme is widespread among the Turks. . Although Hz Hamza is a religious character, he is never passive. He is a remarkable and adopted character for the Turks in terms of power, heroism and war. Hamzanâme were of Arab origin but later the Iranians took it. Than Turks liked to this hero. And they keep alived him in their own geography.

In the first volume examined, the adventures the ruler of Iran Nuşirevan's and the adventures that Hamza has passed from birth to the age of ten.

When we look at Hamzanâmes, we can not make the species with definite lines in terms of the properties it contains. However, considering the period and the characteristics of the period in which it was written, it is seen that it is closer to the destan. But these epics should not be confused with pre-Islamic epics. Because, in the texts like Hamzanâme, Battalnâme, there are fairy tales and public story motifs.

Key words: Hamzanâme, epic, the people literature, Nuşirevân.

GİRİŞ

Edebi eserler içinde oluştukları toplumun değer yargılarından asla uzak olamazlar. Bu eserlerin her ne kadar bir yaratıcısı olsa da aslında bunlar taşıdııkları anlam yönüyle toplumun ortak yaratılarıdır. Edebi eserler incelemeye tabi tutulduğunda içinde, oluştukları toplumun hayat görüşlerini, inanışlarını, gelenek ve göreneklerini barındırırlar. Her edebi tür bu yansıtmayı yapsa da bu konuda destanlar diğer edebî türlerden daha büyük bir paya sahiptir. “Destanlar bütün bir milletin ortak mücadelesini ortak değerler, kurallar, anlamlar bütünlüğü içinde yorumladığı ve yaşatıldığı toplumun geçmişini geleceğini temsil ettiği için dünya edebiyatının en ülkücü eserleri olarak kabul edilirler” (Günay 2007: 1). Bu yüzden de bir toplum hakkında bilgi sahibi olmak istersek o toplumun oluşturduğu destanlara bakmak yanlış olmayacaktır.

Destanların tasnifi konusunda tek bir sınıflama yoktur. Çeşitli araştırmacılar kendilerine has tasnifler yapmışlardır. Bu tasniflerin kiminde Hamzanâme yer alırken kiminde yer almaz. Örneğin Saim Sakaoğlu, Umay Günay, M. Fuat Köprülü’nün tasniflerine bakıldığında *Hamzanâme*’nin söz konusu tasniflere dâhil edilmediği görülür. Bu tasniflerde M. Fuat Köprülü’nünki dışında destanlar İslamiyet öncesi ve sonrası olarak incelenmiştir. Fakat Köprülü’nün tasnifinde destanlar hem coğrafi sahalara hem de tarihî ve kavmî dairelere göre sınıflanmıştır. Bu tasniflere Hamzanâme dâhil edilmezken Özkul Çobanoğlu’nun sınıflamasında bu esere de yer verilir. Ö. Çobanoğlu, destanları eski ve yeni olmak üzere ikiye ayırır. Yeni destanlar ise arkaik unsurları taşıyan destanlar, kahramanlık destanları ve tarihî destanlar olmak üzere üçe ayrılır. İşte Ö. Çobanoğlu, *Hamzanâmeler*’i tarihî destanlar kategorisine dâhil etmiştir (Oğuz, Ekici, Aça, Düzgün, Akarpınar, Arslan, Sever, Yılmaz, Eker, Özkan 2007: 150). *Hamzanâmeler*’i destan kısmına dâhil eden bir başka kişi de Metin Karadağ’dır. “*Türk Halk Anlatı Türleri*” adlı eserinde destandan halk hikâyesine geçiş dönemi eserlerini ikiye ayırmıştır. Bu kısımlardan ilki manzum dinsel destanlar, diğeri ise tek tip merkezli destanlardır. Danışmendnâme, Battalnâme, Saltuknâme ve Hamzanâme’yi tek tip merkezli destanlar içerisinde almıştır. Tek tip merkezli destanları ise “Genellikle birkaç sayfa boyutunda ve tek tema üzerine kurulu manzum dinsel destanların, ilerleyen zaman ve değişen çeşitli

toplumsal kültürel şartlar altında daha geniş kapsamlı ve tek kahraman merkezinde oluşan anlatılar...” şeklinde tanımlamıştır (2004: 71). Pertev Naili Boratav “100 Soruda Türk Halk Edebiyatı” adlı eserinde *Hamzanâme* tarzındaki eserleri daha farklı yorumlamıştır. “Yaşayan sözlü Türk destanı yazıya geçerken yozlaşarak bir yandan tarih ve soy-kütüğü niteliğinde esarlere, öte yandan da yabancı etki altında oluşan ve gelişen yeni bir anlatı türüne dönüşmüştür. Bu son tür Batı’daki ‘chevalier’ romanlarına yaklaşır; savaş maceraları ve din ülküsü uğrunda girişilen çabaları at-başı yürütürler. Battalnâme Danişmendnâme gibi yapıtlar IX. yüzyılda Arap akınlarından kalma anıları XIII-XIV. yüzyıllarda Anadolu Türk edebiyatında yansıtan yaratmalara örneklerdir” (1992: 50). Boratav’ın da dediği gibi Hamzanâmeler Türk destan geleneğinin temellerine dayanan fakat daha sonra yozlaşarak tam teşekküllü bir destan özelliği göstermeyen, içerisinde değişik anlatı türlerinin motiflerini de barındıran savaş maceralarının yanında dini amaçları da içeren bir eserdir. Bu açıklamalardan hareketle Hamzanâme metinleri için ne tam destan ne de tam halk hikâyesi ya da menkıbe diyebilmekteyiz. Bu metinler için destandan halk hikâyesi ve menkıbeye –özellikle menkıbeye- geçiş eseri demek oldukça yerinde olacaktır.

Bu eserin destan olup olmadığı konusunda bir fikir birliği yoktur. Bunun sebebi ise eserin tam bir destan özelliği göstermemesidir. Yer yer masal, halk hikâyesi, efsane motifleri kendini göstermektedir. Özellikle dinsel öğelerin çok fazla bulunması ve Hz. Hamza’nın dinsel bir karakter olması sebebiyle menkıbelere de yakınlık göstermektedir. Fakat menkıbelerdeki veliler gibi kendisi bir keramet göstermez, oluşan mucizelere tanık olur ve nasiplenir. Hem bu sebepten hem de göstermiş olduğu kahramanlıklar neticesinde bir menkıbenin başrolünden ayrılarak bir destanın kahramanı olur. Hamza alp kimliği ağır basan fakat gazi kimliğine de sahip bir karakterdir, yani alperendir. Hamza’nın hayatının ciltler dolusu anlatılması, bu uzunluğu ve anonim bir yaratı olup daha sonra yazıya geçirilmesi eseri destana yaklaştırır. Hamzanâmeler içerisinde manzum kısımlar bulunsa da mensur bir şekilde yazılmıştır.

“X. yüzyıldan beri Türk boyları arasında anlatılan Hz. Hamza öyküleri, bu türün Türkler arasında ortaya çıkmaya başladığı devreyi de göstermektedir”

(Karadağ 2004: 96). X. yüzyılda anlatılmaya başlanan bu öyküler ancak XV. yüzyılda yazıya geçirilmiştir. Aradaki bu zaman diliminde esere eklemeler yapılmış, eserin hacmi büyümüştür. Öyle ki, cilt sayısı son tespitlere göre 72'ye ulaşmıştır.

Hem Araplar hem İranlılar tarafından sevilen bu eser Türkler için de çok önemlidir. Çünkü “Türk boylarının Anadolu'yu ele geçirme dönemi ürünlerinden biri de *Hamzanâme*'dir. Bu ürün için, İslâmî kahramanlık hikâyelerinin, Türk halk edebiyatındaki ilk örneği denmektedir” (Karadağ 2004: 96). Aynı zamanda “Hamzanâme Türkler arasında benimsenen İslâmî destan kahramanlıklarının anlatıldığı ilk eserdir” (Sezen 1988: 22). Eserin bu kadar sevilmesinin bir nedeni de ilkleri barındırıyor olmasıdır.

1. HAMZANÂMELER

1.1. HAZRETİ HAMZA VE HAMZANÂMELER

“Hz. Hamza Hz. Peygamber’in amcası ve Uhud şehidlerindedir. 569 veya 570 yılında Mekke’de doğdu. Annesi, Hz. Âmine’nin amcasının kızı olan Hâle bint Vüheyb’dir. Ebû Leheb’in câriyesi Süveybe’den süt emdikleri için Hz. Peygamber ile sütkardeşi, aynı zamanda çocukluk ve gençlik yıllarında arkadaş ve dost oldukları bilinen Hamza’nın bi’setin 2 (612) veya 6. yılında (616) müslüman olduğu nakledilmektedir. Hamza’nın İslâm dinini benimsemesiyle Müslümanların güçleri artmış, bu da Müşriklerin Müslümanlar aleyhine gerçekleştirmek istedikleri cüretkâr teşebbüslerini bir kere daha gözden geçirmelerine sebep olmuştur” (Algül 1997: 500).

“Hz. Hamza Bedir Savaşı’nın (2/624) önde gelen kahramanlarından. Büyük bir cesaretle savaşarak teke tek vuruşmak için ortaya çıkanlardan Şeybe b. Rebîa’yı öldürdü ve Ebû Süfyân b. Harb’in karısı Hind’in babası Utbe b. Rebîa’nın öldürülmesine yardımcı oldu” (Algül 1997: 501). Hind, babasının öldürülmesine yardımcı olan Hamza için intikam planları yapar. “Uhud gazvesinde de kahramanca savaşan ve otuz bir kişiyi öldüren Hamza, Hz. Peygamber’in uyarısına rağmen okçuların yerlerini terketmesi yüzünden İslâm ordusu bozguna uğrayınca, ‘Ben Allah ve Resulü’nün aslanıyım. Allahım! Ebû Süfyân ile adamlarının yaptıkları kötülüklerden sana sığınırım. Müslümanların yanlış hareketlerinden dolayı da senden af dilerim’ diyerek düşmanla çarpışmaya devam etti. Bir taşın arkasına gizlenip Sibâ‘ b. Abdüluzâ ile vuruşmasını seyreden Vahşi, Hz. Hamza’nın Sibâ‘ı öldürdükten sonra kendisinin bulunduğu yere yaklaştığını görünce mızrağını fırlatarak onu şehid etti; daha sonra ciğerini çıkarıp Hind’e götürdü” (Algül 1997: 501). Böylece Hind intikamını alır ve Hz. Hamza şehadet şerbetini içmiş olur. “Akrabalık hukukunu gözeten, mert ve titiz bir insan olan Hz. Hamza, Uhud Savaşı’nda dillere destan olacak şekilde bir kahramanlık göstermiştir. İslâmiyet uğruna kendi hayatını hiçe sayarken savaşın bütün tekniklerini kullanmış, o günün gazileri ve daha sonra hak yolunda savaşacak bütün gaziler için cesaret ve kahramanlık örneği olmuş, gazi ve şehidlerin pîri sayılmıştır. Bundan dolayı İslâm tarihinde “seyyidüşşühedâ” ve “esedullah” unvanları ile anılagelmiştir” (Algül 1997: 502).

Hz. Hamza'nın savaşlarda göstermiş olduğu bu kahramanlıklar sonraki dönemlerde anlatılara konu olmuştur. Bu sırada anlatılara yer yer olağanüstü özellikler de katılmıştır. Bu, Hamza'nın İslam aleminin gözünde ne denli önemli ve güçlü gözüktüğünü kanıtlar niteliktedir. Hz. Muhammet'in amcası olmasının yanı sıra İslamiyet için mücadele etmiş olması, savaşlarda üstün kahramanlıklar göstermesi ve şehit olması onun mertebesini daha da yükseltmiş, sözlü ortamda destanlaşmasını sağlamıştır.

“Hz. Hamza'nın cesareti, savaşçılığı ve güçlü şahsiyeti, şehit edilmesinden sonra Araplar arasında destanlaşmaya başlamış, kısa zamanda meddah ve kıssâs denilen şifahî Arap hikâyecilerinin belli başlı konularından biri olmuştur. Daha sonra yazıya geçirilen bu hikâyeleri İranlılar birtakım yeni unsurlar katarak geliştirmiş, Türkler de dinî bir muhteva ile zenginleştirmişlerdir. Hemen bütün tarihî kahramanlarda olduğu gibi Hz. Hamza'nın savaşları da çeşitli İslâm milletlerinin halk hikâyelerine intikal ederken gerçekliğini kaybetmiş, pek çok olağanüstü macera ve bu arada başka dönemlere, yer ve kişilere ait hadiseler onun şahsiyetine atfedilmiştir. Araplar arasında Sîretü Hamza, Esmârü'l-Hamza; İranlılarda Kıssa-i Emîr Hamza, Kitâb-ı Rümûz-ı Hamza, Dâstân-ı Emîr Hamza; Türklerde Hamzanâme olarak bilinen bu destanî hikâyelerin yapısı gibi teşekkülü için nakledilen rivayetler de karışıktır. Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiye göre Hz. Peygamber'in hikâyecisi Sahîb-i Rûmî ilk defa bir Hamzanâme tertip etmiş, daha sonra Ebü'l-Meâlî bunu genişletip altmış cilde çıkarmıştır. Mevcut Arapça Sîretü Hamzalarda müellifin Ahmed b. Muhammed Ebü'l-Meâlî el-Kûfî olduğu görülmekteyse de bunların XVI. yüzyıldan daha eskiye gitmediği anlaşılmaktadır. İran versiyonunda ise bir nüshada Celâl-i Belhî'ye, başka bir nüshada Şah Nâsirüddin Muhammed Ebü'l-Meâlî'ye atıfta bulunmaktadır. Sâhib-kıranâme adını taşıyan Farsça nüshalardan biri 1073 (1662-63) yılında yazılmıştır. Hamzanâmeler zengin, karmaşık ve bazan mükerrer maceraları ihtiva ettiğinden her dildeki yazmaları farklı sayıda ciltlerden oluşmaktadır. İran kaynaklarında zikredilen ciltlerinin sayısı altmış dokuz ile seksen iki arasındadır. Arapçada ise pek çok epizot ihtiva eden on ile on beş cilt arasında değişmektedir” (Albayrak 1997: 516).

“Türkçe yazılmış olan Hamzanâmeler'in sayısı birçok kaynakta 50-60 cilt olarak belirtilmiştir” (Sezen 1991: 27). “X. yüzyıldan beri Türk boyları arasında

anlatılan Hz. Hamza öyküleri, bu türün Türkler arasında ortaya çıkmaya başladığı devreyi de göstermektedir. Evliya Çelebi *Seyahatnâme*'sinde, "Hicret'in 261. senesinde (miladî 874) 60 cildi bulan Hamzanâme'nin Meddahân-ı Rum tarafından 360 cilde kadar çıkarıldığı" anlatılmaktadır. Evliya Çelebi'nin bu notundan hareket ederek, Hamzanâme'nin de Battalnâme ve Saltuknâme gibi Türk toplulukları arasında sevilerek anlatılan, dinlenen bir ürün olduğunu anlamaktayız" (Karadağ 2004: 96).

Millî bir özellik göstermemekle beraber bu eserin Türkler tarafından kısa sürede benimsenerek yayılmasında İslâm dinine karşı büyük bir sevgi ve saygı beslenmesi, hikâyelerin hemen hepsinin özünde kahramanlık ve cihat anlayışının bulunması gibi nitelikler etkili olmuştur. "Hamza-nâme'nin Türk halkı tarafından benimsenerek yaygınlaşmasında; Hazreti Hamza'nın cesareti, dürüstlüğü ve daima zayıftan yana olması, Türk halkının onun şahsında kendi benliğini bulması gibi sebepler etkili olmuştur" (Yelten 2013: 151).

"Türkçe Hamzanâmeler ilk defa XIV. yüzyılda, Emîr Süleyman'ın musahiplerinden şair Ahmedî'nin kardeşi Hamzavî (ö. 815/1412-13) tarafından yazıya geçirilmiştir. Aslında anonim karakterde olan halk hikâyeleri arasında *Hamzanâme*'nin yazılı metinler halinde yaygınlık kazanmış olması, *Dede Korkut Hikâyeleri* gibi destandan halk hikâyeciliğine geçiş dönemi kabul edilen XIV-XV. yüzyıllarda derlenerek yazıya geçirildiği kanaatini güçlendirmektedir. Hamzavî'nin Hamzanâme'si zamanla daha da yayılmış, özellikle yeniçeri ocaklarında, sınır boyu kalelerinde, hatta kahvehanelerde ya kitaplardan okunmuş veya meddahlar tarafından anlatılmıştır. Nitekim İstanbul kütüphanelerinde bulunan nüshalarından bazılarında eserin hangi tarihte, kim tarafından, hangi kahvehanede okunmuş olduğuna dair kayıtlar vardır. Süleyman Fâik Efendi, *Hamzanâme* denilen "efsâne-i kâzibe"nin sahaflardan kiralanarak bazı yerlerde okunduğunu, hâfızası kuvvetli olanların bu hikâyeleri ezberleyip meddah tarzında anlattıklarını kaydeder" (Albayrak 1997: 517). "*Hamzanâme*'de birbirini takip eden 200'e yakın hikâyede tarihî gerçeklerle ilgisi olmayan çok değişik, bazan Kaf Dağı gibi hayalî ülkelerin, bazan gerçek kişilerle cin, peri gibi unsurların yer aldığı olağanüstü vak'alar anlatılır. Bunlar Hz. Hamza'nın hiç gitmediği Rum, Seylan, Orta Asya, Çin gibi ülkelerde geçer" (Köprülü 2014: 202).

“Türkiye dışındaki kütüphanelerde de birçok nüshası bulunan *Hamzanâme*’yle ilgili olarak Âşık Çelebi, XVI. yüzyıl şairlerinden İstanbullu Âhûremîrizâde Hâşimî’nin Hamza’nın Berkî ve Pûlâddil adındaki oğullarının kıssalarını yazdığını söyler” (Albayrak 1997: 517).

1.2. HAMZANÂME’LERİN CİLT VE NÜSHALARI

Hamzavî’nin nesir halinde yazıp yer yer kendi şiirleriyle süslediği *Hamzanâme*’nin 360 cilt olduğunu Evliya Çelebi zikrederse de arada kayıp bulunan defterlerle beraber son olarak LXIX. cildi görülmüştür (Albayrak 1997: 517). 360 gibi bir sayıdan söz edilse de günümüze ulaşan son cilt 69. cildir.

Hamzanâme’nin 20, 34, 36, 38, 40, 41, 42, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 68. ciltlerinin orijinal metinleri tespit edilememiştir. Metinleri tespit edilenler ise 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 39, 43, 44, 46, 53, 54, 55, 60, 62, 67, 69. ciltlerdir (Kökyar 2009: 8).

“Hamza-nâme’nin ilk yazıldığında kaç cilt olarak tertip edildiği bilinmemektedir. Günümüzde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Nd. 2496 numarada kayıtlı 72 Cilt Hamzaname bulunmaktadır” (Yelten 2013: 179).

Lütfi Sezen; Ankara, Erzurum ve İstanbul’daki çeşitli kütüphanelerde yaptığı araştırmalarda 7’si Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi’nde, 6’sı Fatih Millet Kütüphanesi’nde, 2’si İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi’nde, 1’i İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Seminer Kütüphanesi’nde, 56’sı İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Eski Eserler Bölümü’nde olmak üzere toplam 72 Hamzanâme nüshası tespit etmiştir (Sezen 1988: 35). Yalçın Zengin ise bu 72 nüshaya yaptığı araştırmalar sonucu 43 nüsha daha eklemiştir. Derya Kökyar’ın karşılaştırmasıyla birlikte toplamda 103 nüsha olan Hamzanâme nüshalarını şöyle sıralamak mümkündür: (Kökyar 2009: 8)

1. Hamzanâme (1. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1084, 1b-378b varak, 1316 (1900).
2. Hamzanâme (1. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1111, 1b-120b varak, 1191 (1775).

3. Hamzanâme (1. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1124, 108 varak, 1277 (1861).
4. Hamzanâme (1. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1136, 35 varak, 1210 (1794).
5. Hamzanâme (1, 2, 3. ciltler), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 887, 249 varak, 18. Yy.
6. Hamzanâme (2. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1085, 1b-378b varak, 1316 (1900).
7. Hamzanâme (2. cilt), Tunus Milli Kütüphanesi, Nu: 11658/1, 155 varak, istinsah tarihi belli değildir
8. Hamzanâme (2. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1112, 108 varak, 1272 (1855).
9. Hamzanâme (2. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1125, 138 varak, 1275 (1858).
10. Hamzanâme (3. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1086, 131 varak, 1314 (1398).
11. Hamzanâme (4. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1087, 411 varak, 1292 (1876).
12. Hamzanâme (4. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 902, 105 varak, 19. Yy.
13. Hamzanâme (4. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1113, 92 varak, istinsah tarihi belli değildir.
14. Hamzanâme (4. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1126, 253 varak, 1211 (1795).
15. Hamzanâme (4. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1133, 165 varak, istinsah tarihi belli değildir.
16. Hamzanâme (4. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1137, 83 varak, istinsah tarihi belli değildir.
17. Hamzanâme (4-5. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1139, 385 varak, istinsah tarihi belli değildir.
18. Hamzanâme (5. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1088, 259 varak, 1217 (1801).

19. Hamzanâme (5. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1114, 302 varak, 1284 (1868).
20. Hamzanâme (5. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1127, 104 varak, istinsah tarihi belli değildir.
21. Hamzanâme (5. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1137, 83 varak, istinsah tarihi belli değildir.
22. Hamzanâme (5. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1133, 165 varak, istinsah tarihi belli değildir.
23. Hamzanâme (5. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 905, 181 varak, 19. Yy.
24. Hamzanâme (6. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1089, 364 varak, 1287 (1871).
25. Hamzanâme (6. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1115, 58 varak, 1214 (1798).
26. Hamzanâme (6. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1228, 130 varak, 1217 (1801).
27. Hamzanâme (6. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, S. Özege Kitaplığı, Nu: 18731, 84 varak, 1215 (1799).
28. Hamzanâme (7. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1090, 128 varak, 1204 (1788).
29. Hamzanâme (7. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1116, 230 varak, 1255 (1839).
30. Hamzanâme (7. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1129, 77 varak, istinsah tarihi belli değildir.
31. Hamzanâme (7. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1132, 227 varak, 1267 (1851).
32. Hamzanâme (7. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1135, 346 varak, 1268 (1852).
33. Hamzanâme (8. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1091, 230 varak, 1206 (1790).
34. Hamzanâme (8. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1117, 404 varak, istinsah tarihi belli değildir.

35. Hamzanâme (8. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1130, 94 varak, 1212 (1796).
36. Hamzanâme (8. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 147, 106 varak, istinsah tarihi belli değildir.
37. Hamzanâme (9. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1092, 204 varak, 1280 (1864).
38. Hamzanâme (9. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 909, 87 varak, 20. Yy.
39. Hamzanâme (10. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1093, 274 varak, 1147 (1731).
40. Hamzanâme (10. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1118, 226 varak, 1255 (1839).
41. Hamzanâme (10. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1131, 118 varak, istinsah tarihi belli değildir.
42. Hamzanâme (10. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 907, 33 varak, 18. Yy.
43. Hamzanâme (11. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1094, 144 varak, 1281 (1865).
44. Hamzanâme (11. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1119, 118 varak, 1224 (1808).
45. Hamzanâme (11. cilt), İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, H. M. Efendi Kitapları, Nu: 6244, 364 varak, 1124 (1708).
46. Hamzanâme (11. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 910, 63 varak, 18. Yy.
47. Hamzanâme (12. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu:1095, 230 varak, istinsah tarihi belli değildir.
48. Hamzanâme (12. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 899, 164 varak, 1264 (1846).
49. Hamzanâme (13. cilt), İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu:1096, 186 varak, 1237 (1831).
50. Hamzanâme (13. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu:1120, 120 varak, 1247 (1831).

51. Hamzanâme (13. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 903, 93 varak, 1285 (1869).
52. Hamzanâme (14. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1097, 206 varak, 1247 (1831).
53. Hamzanâme (14. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 898, 55 varak, 19. Yy.
54. Hamzanâme (15. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1098, 162 varak, 1217 (1811).
55. Hamzanâme (15. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1121, 206 varak, 1247 (1831).
56. Hamzanâme (15. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 897, 86 varak, 20. Yy.
57. Hamzanâme (16. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1099, 262 varak, 1249 (1830).
58. Hamzanâme (16. cilt), İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Pertevniyal Kitapları, Nu: 812/4, 710 varak, 1231 (1815).
59. Hamzanâme (16. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 900, 121 varak, 20 Yy.
60. Hamzanâme (16-19. cilt), Süleymaniye Kütüphanesi, Nu: 812/1, 1-79; 80-178; 179-265; 266 varak, istinsah tarihi belli değildir.
61. Hamzanâme (17. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1100, 180 varak, 1209 (1793).
62. Hamzanâme (17. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 901, 116 varak, 19. Yy.
63. Hamzanâme (19. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1101, 242 varak, 1219 (1803).
64. Hamzanâme (19. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 908, 80 varak, 1240 (1824).
65. Hamzanâme (21. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1102, 180 varak, 1165 (1749).
66. Hamzanâme (21. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 889, 150 varak, 18. Yy.

67. Hamzanâme (22. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1103, 133 varak, 1205 (1789).
68. Hamzanâme (22. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 1097, 73 varak, 19. Yy.
69. Hamzanâme (23. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 906, 68 varak, 19. Yy.
70. Hamzanâme (24. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 1096, 72 varak, 19. Yy.
71. Hamzanâme (25. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1104, 201 varak, 1200 (1784).
72. Hamzanâme (25. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 896, 69 varak, 18. Yy.
73. Hamzanâme (26. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1105, 189 varak, istinsah tarihi belli değildir.
74. Hamzanâme (26. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1122, 50 varak, 1265 (1849).
75. Hamzanâme (26. cilt), İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi Kitapları, Nu: 101, 248 varak, 1265 (1849).
76. Hamzanâme (26. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 904, 73 varak, 19. Yy.
77. Hamzanâme (27. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 895, 34 varak, 19. Yy.
78. Hamzanâme (28. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 894, 35 varak, 19. Yy.
79. Hamzanâme (29. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 893, 82 varak, 20. Yy.
80. Hamzanâme (30. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1106, 136 varak, 1272 (1758).
81. Hamzanâme (30. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 892, 62 varak, 19. Yy.
82. Hamzanâme (31. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 153, 97 varak, 18. Yy.

83. Hamzanâme (32. cilt), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 891, 58 varak, 20. Yy. başı.
84. Hamzanâme (33. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 18732, 150 varak, 1215 (1799).
85. Hamzanâme (35. cilt), İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi Kitapları, Nu: 102, 162 varak, 1267 (1851).
86. Hamzanâme (37. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 103, 128 varak, istinsah tarihi belli değildir.
87. Hamzanâme (37. cilt), Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, S. Özege Kitapları, Nu: 18747, 178 varak, 1211 (1795).
88. Hamzanâme (39. cilt), Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, S. Özege Kitapları, Nu: 18746, 208 varak, 1217 (1801).
89. Hamzanâme (43. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1107, 322 varak, 1214 (1798).
90. Hamzanâme (43. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1123, 106 varak, 1277 (1861).
91. Hamzanâme (44. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1108, 241 varak, 1248 (1832).
92. Hamzanâme (46. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1109, 162 varak, 1195 (1779).
93. Hamzanâme (53. cilt), İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Nu: 1110, 220 varak, 1142 (1726).
94. Hamzanâme (53. cilt), İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi Kitapları, Nu: 104, 225 varak, 1268 (1852).
95. Hamzanâme (54. cilt), İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi Kitapları, Nu: 105, 262 varak, 1229 (1813).
96. Hamzanâme (55. cilt), İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi Kitapları, Nu: 106, 284 varak, 1230 (1814).
97. Hamzanâme (60. cilt), Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, S. Özege Kitapları, Nu: 18773, 210 varak, 1204 (1788).
98. Hamzanâme (62. cilt), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Seminer Kütüphanesi, Nu: 3338, 242 varak, istinsah tarihi belirli değildir.

99. Hamzanâme (67. cilt), Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, S. Özege Kitapları, Nu: 18734, 278 varak, istinsah tarihi belirli değildir.
100. Hamzanâme (69. cilt), Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, S. Özege Kitapları, Nu: 18735, 44 varak, 1200 (1784).

Hangi cilt olduğu tespit edilemeyen nüshalar ise şunlardır:

101. Hamzanâme İstanbul Belediye Kütüphanesi, Nu: 503, 121 varak, (Hamzavî).
102. Hamzanâme Süleymaniye Kütüphanesi, Nu: 6244, 364 varak, (Hamzavî).
103. Hamzanâme Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu, Nu: 8666, 289 varak, istinsah tarihi belli değildir.
104. Hamzanâme Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Nu: 918, 185 varak.
105. Hamzanâme Tercüman Gazetesi Kütüphanesi, Nu: 191, 110 varak, (Hamzavî).
106. Hamzanâme Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Nu: 331.
107. Kıssa-i Hamza, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut Efendi Bölümü, Nu: 4820/2, 17-7, varak.
108. Hamzanâme, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu:146, 133 varak, 18. Yy.
109. Hamzanâme, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu:148, 44 varak, 1304 (1886).
110. Hamzanâme, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu:149, 100 varak, 18. Yy.
111. Hamzanâme, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu:150, 81 varak, 1192 (1776).
112. Hamzanâme, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu:151, 91 varak, 19. Yy.
113. Hamzanâme, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu:152, 51 varak, istinsah tarihi belli değildir.

1.3. HAMZANÂMELER HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Hamzanâmeler cilt olarak fazla sayıda buldukları için derli toplu bir incelemesi henüz yapılamamıştır. Yapılan çalışmalar genellikle parça parça tezlerden ve makalelerden ibarettir. Hamzanâmeler hakkında yapılmış tespit edebildiğimiz

çalışmalar üç kitap, on dört yüksek lisans tezi, iki bitirme tezi, ve altı makaleden oluşmaktadır.

1.3.1. Kitaplar

Basılan kitaplardan ilki Lütfi Sezen'in 1991 yılında Kültür Bakanlığı Yayınlarından çıkan "*Halk Edebiyatında Hamzanâmeler*" adlı kitabıdır. Kitap Ankara'da 156 sayfa olarak basılmıştır. Eserde destan türü hakkında bilgiler verilmiş daha sonra Türk destanları İslamiyet öncesi ve sonrası olmak üzere iki grupta incelenmiştir. Hamzanâmeler hakkında bilgi verilmiş, tespit edilen tüm Hamzanâme yazmaları sıralanmıştır. Hz. Hamza'nın hayatı ve kişiliği ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Hayatı dünyaya gelmesi ve çocukluğu, gençlik ve yetişkinlik yılları, Hz. Peygamber'in korunmasındaki rolü, Müslüman oluşu, İslamiyet'e hizmeti ve savaşçılığı gibi başlıklar altında incelenmiştir. "Hz. Hamza Hakkında Kaynak ve Kitaplar" adlı bölümde ise Hamza ile ilgili başvurulabilecek kaynaklar sıralanmıştır. Sonraki kısımlarda Hamzanâme'ye yapılan eleştiriler sıralanmıştır. İlk olarak Âşık Paşa'nın bizzat Hamzanâme hakkında söylediği küçümseyici sözler verilmiş, sonrasında ise Müverih Ali, Latifi, Vehbî, Ziya Paşa gibi sanatçıların halk edebiyatı ürünlerine karşı olan aşağılayıcı tavırları gözler önüne serilmiştir. Hamzanâme'deki tipler ayrıntılı olarak incelenmiş ve motifler destanî motifler, dinî motifler, masal motifleri olarak incelenmiştir. Eserin sonunda Hamzanâme'nin 69. cildi günümüz Türkçesine aktarılmış sonrasında ise sözlük kısmı verilmiştir.

Hazırlanan ikinci kitap ise Hasan Aycın'ın 2007 yılında çıkarmış olduğu "*Sahipkıran/Nâm-ı Diğer Hamzanâme*" adlı eseridir. Eser 536 sayfa olarak düzenlenmiş ve İz Yayıncılık tarafından 2007 yılında ilk baskısı yapılmıştır. Bu kitap diğerlerine göre konunun işlenişi bakımından farklılık gösterir. Akademik bir çalışma olarak değil de daha çok bir roman olarak hazırlanmış gibidir. Roman köye gelen bir meczubu merak eden bir çocuğun onun anlattığı Sahipkıran hikâyesini dinlemeye niyetlenmesiyle başlar. Romana giriş Adem ile Havva'nın yaratılıp cennetten kovulmasından başlayıp Hamza'nın doğumuyla devam eder. Hamza'ya ve onunla birlikte doğan on yarenine Nûşirevân tarafından aylık verilir. Hamza'nın okula gitmesi, çok başarılı olması ve küçük yaşta at binip kılıç kuşanması anlatılır. Romandaki diğer bir önemli karakter ise Hamza'nın en yakını olan Amr-ı Ayyar'dır.

Hamza Amr ile birlikte kötülere karşı savaşmak için and içer. Bu bölüm romanın tanıtım kısmında da şu şekilde anlatılır: “*Ben Nûşirevân mûşirevân anlamam.’ Birlikte, mağaradan çıkıp bir kayaya oturdular. Başlarını kaldırıp ipil ipil yıldızlara baktılar. Hemen üstlerinden bir yıldız kayarak geçti. Aşağılardan, gececi çöl kuşlarının sesleri geliyordu. Çöl, karanlığa gömülüp giden koyu gri muhteşem bir manzaraydı. Amr-ı Ayyâr, Sâhipkırân’ın elini tuttu, ‘Bir gün zâlimleriyle savaşacağımız şu dünyaya bir bak.’ dedi, ‘Hani nerde Nûşirevân; bunların hangisi onun gölgesi? Yıldızlardan ve çölün gölgelerinden başka görüntü yok. Gececi kuşların ötüşlerinden başka da ses gelmiyor. Evvel Allah, el ele verdik mi kötüler girecek delik arayacaklar. Paşa gönülleri bilir; eğer isterlerse, şimdiden savaşmaya başlarız.’ Sâhipkırân coşkuyla ‘Ayyâr Ayyâr’ dedi, ‘Çöl tilkisi kadar cürmün yok; ama yüreğin yerle gök arasına sığmıyor! Dediğin gibi, eğer isterlerse hemen savaşmaya başlarız.*

-Ahitleşelim mi?

-Haydi!’

İki çocuk ayağa kalkıp el ele var güçleriyle haykırdılar.

Ben Sâhipkırân, ben Amr-ı Ayyâr. Biz burda yeryüzüyle gökyüzü arasında kötülerle ve kötülüklerle ölünceye kadar savaşmak üzere ahitleşiyoruz.’

Sesleri yankılana yankılana geceye nakşoldu.”

Romanın bu bölümleri teze konu olan kısım ile da paralellik göstermektedir. Fakat romanın devamında Hamza Nûşirevân’ın kızı Mihri Nigâr’a âşık olur. Nûşirevân’la olan uzun mücadelelerden sonra sevdiğine kavuşacakken Mihri Nigâr ilahî aşka erer ve Hamza’nın gözleri önünde ak elbiseler giyinmiş hâlde gözden kaybolur. Son olarak roman köy odasının ve orada bulunan meczubun ortadan kaybolmasıyla son bulur. Hasan Aycın roman içerisinde Hamza ismi yerine Sahipkırân, Hazreti Hızır yerine ise Tenhâsüvâr Yiğit isimlerini kullanır. Bunun sebebini ise Cemal Şakar ile yaptığı söyleşide açıklamaktadır. Mahşer günü gelip insanlar bir araya toplandığında, bu tarihi şahsiyetlerin kendisinden hesap sormasından çekindiği için isimleri gizlemeyi ya da değiştirmeyi tercih etmiştir. Çünkü romanda bu kişiler yapmadıkları şeyleri roman çerçevesinde yapmışlar gibi anlatılmıştır.

Hamzanâme hakkında hazırlanmış olan son kitap ise Mustafa Aksoy'a aittir. Mustafa Aksoy bu çalışmasında İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphânesi Türkçe Yazmalar, Nu.1132'de bulunan Hamzanâme'nin birinci cilt nüshasını okuyup incelemiştir. Eser, Hicrî 1268 Receb ayında istinsah edilmiştir. Kitap "*Hamzanâme I*" adıyla 150 sayfa olarak 2011 yılında basılmıştır. Nadir Eserler Kütüphanesi kayıtları incelendiğinde toplamda değişik hacimlerde beş adet birinci cilt bulunmaktadır. Bunlardan 1132 numaralı olan 113 varaklık kısmı Mustafa Aksoy inceleyip kitap hâline getirmiştir. 1124 numaralı 110 varaklık kısmı ise bu tezde incelemeye çalışılmıştır. Geriye kalan 1084 numaralı 94 varaklık kısım, 1111 numaralı 60 varaklık kısım ve 1136 numaralı 17 varaklık kısım henüz bir incelemeye tabi tutulmamıştır. Kitapta bahsedilen kısım ile teze konu olan kısım arasında ikisi de birinci cilt yani başlangıç cildi olmaları sebebiyle benzerlikler bulunmaktadır. Bu kitapta olay akışı olarak bu çalışmaya konu olan bölümden daha önceleri de anlatılmaktadır. Gerçekleşen olaylar şu şekilde özetlenebilir: "*Hz. Danyal'ın öldüğü gün, hamile olan karısı Şemse Bânû bir erkek çocuk dünyaya getirir. Bu doğan çocuk Hamzanâme'nin ana kahramanlarından biri olan Büzürcmihir'in (Hâce-i Dânâ) dedesi olan Câmasb'dır. Aynı zamanda yazmanın başında anlatılan Şahmaran hikâyesinin de baş kahramanı olan Câmasb odunculuktan yetişme ilim ve irfan sahibi biri olup; Keyânîlerin padişahı Keyhüsrev'in de sadrazamlığını yapmıştır. Keyhüsrev'in eski ve büyücü veziri Şemhûr'un da rakibi olan Câmasb vefat edince; geriye oğlu Baht Hammâl kalır. Ancak o da Şemhûr'un oğlu ve Keyhüsrev'in yerine padişah olan Keykubâd'ın baş veziri Şemun tarafından öldürülmüştür. Ancak karısı hamile olduğundan bir erkek çocuk doğurur. Çocuk hüsn ü cemel sahibi, yetenekli biri olduğundan kendine 'Büzürcmihir' lakabı takılır. Büzürcmihir, dedesi Danyal Aleyhisselamın verdiği bir kitap ve hırkası sayesinde ilim irfan sahibi, rüya tabirinde mahir, geçmiş ve geleceğe dair isabetli yorumlar yapan basiretli bir kişi olarak Medâyin hükümdarı Keykubât'ın huzuruna getirilir. Padişahın unuttuğu rüyasını ona hatırlatıp doğru tabir edince; babasının katili Şemun'un yerine Veziri âzam olarak atanır ve Hâce-i Dânâ olarak ün yapar.*" Bu çalışmada incelenen kısımda ise Büzürcmihir'in doğumundan bahsedilmez. Mektebe giden küçük bir öğrenci olarak görülür. Burada Keykubât'ın yanına gidişi ve babasının intikamını alışı ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

1.3.2. Yüksek Lisans Tezleri

Atatürk Üniversitesi yüksek lisans öğrencisi olan Lütfi Sezen bu konudaki ilk tezi hazırlayan kişidir. Lütfi Sezen “*Hamzanâmelerin Halk Edebiyatı İçerisindeki Yeri*” adlı çalışmasını 1988 yılında tamamlamıştır. Bu tezde *Hamzanâme*'nin 69. cildi incelemeye alınmıştır. Bu tezde destan türü hakkında genel bilgi verilmiştir. Türk destanları İslâmiyet öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye ayrılmış ve Hamzanâmeler İslâmiyet Sonrası Türk Destanları içerisine alınmıştır. Daha sonra Hz. Hamza ve Hamzanâmeler hakkında bilgiler verilmiştir. Eserde geçen tipler ve motifler incelenmiştir. Son olarak 69. cildin yazı çevrimi yapıp orijinal metin verilmiştir.

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı yüksek lisans öğrencilerinden Adem Balaban “*Hamzanâme'de Geçen Zarf-fiil Yapılı Cümleler*” başlıklı tezini 2003 yılında tamamlamıştır. Tez 158 sayfadan oluşmaktadır. Bu çalışmada 88 varak olan 1. cilt transkripsiyonlu olarak günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Ayrıca Hamzanâme'nin dil özelliklerinden kısaca bahsedilip nüshaları tanıtılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın esas bölümünü metinde geçen cümle tiplerinin incelenmesi ve Hamzanâme'de geçen zarf-fiillerin tespit edilip bunların Türkçenin söz diziminde nasıl bir yer tuttuğunun gösterilmesi oluşturmaktadır. Zarf-fiil yapıları fonksiyonlarına göre sınıflandırıldıktan sonra onların anlam ve yapı yönünden incelenmesi yapılmıştır.

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Yalçın Zengin 2005 yılında “*Hamzanâme Metin-İnceleme*” adlı tezini tamamlamıştır. Tez 165 sayfadan oluşup Hamzanâme'nin 31. cildi çalışılmıştır. Transkripsiyonlu yazı çevrimi yapılan cilt hakkında detaylı bir incelemeye gidilmemiştir.

Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı alanında yüksek lisans yapan Arzu Yıkılmaz, *Hamzanâme: Metin-dizin (158b-250b)* adlı tezini 2005 yılında tamamlamıştır. Çalışmada, metnin yazıçevirimi ve çözümlemeli dizini yapılmıştır.

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalında yüksek lisans öğrencisi olan Nurhayat Şimşek Akın bu alanda bir

tez hazırlamıştır. 2006 yılında “*Hamzanâme Metin-İnceleme*” adlı 167 sayfalık tezini tamamlamıştır. Çalışmaya konu olan 8.cildin transkripsiyonlu yazı çevrimi yapıp biçim, dil ve üslup özelliklerine de değinilmiştir.

Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalında yüksek lisans öğrencisi olan Sinem Ceyda Baysal Hamzanâme ile alakalı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Hazırladığı bu tezin ismi “*Hamzanâme (7. Cilt) Gramer Özellikleri, Metin, Sözlük, İndeks*” tir. Çalışma 2008 yılında tamamlanmıştır. Bu çalışmada Hamzanâme'nin yedinci cildinin çeviri yazısıyla gramer özellikleri, sözlük, yer ve özel isimler indeksi verilmiştir. Daha çok dilbilgisi özellikleri üzerinde durulmuştur.

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalında yüksek lisans yapan Derya Datlı “*Hamzanâme(2. cilt) Metin - Sözlük- İndeks*” başlıklı tezini tamamlamıştır. Tez 179 sayfadan oluşmaktadır. Çalışmada Hamzanâme'nin 2. cildi incelemeye tabi tutulmuştur. 2009 yılında tamamlanan tezde İngilizce kaynakça ve özete de yer verilmiştir.

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalında yüksek lisans yapan Derya Kökyar tarafından “*Hamzanâme'nin Otuzuncu Cildi (İnceleme-Metin)*” adlı tez 2009 yılında tamamlanmıştır. Tezde otuzuncu cildin 62 varaklık kısmının transkripsiyonlu olarak yazı çevrimi yapılmış, motifler tasnif edilerek incelenmiş, kahramanlar müslim ve gayrimüslim oluşlarına göre ayrılmıştır. Ayrıca üslup, biçim ve dil özellikleri de incelemeye tabi tutularak geniş bir araştırma yapılmıştır. Tezde Hamzanâmeler hakkında yapılan çalışmalara ve elimizde bulunan nüshalara da yer verilmiştir.

Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Bihter Karahan tarafından *Hamzaname Metin-Dizin (14. Cilt)* adlı tez 2014 yılında tamamlanmıştır. Çalışma metnin yazı çevirimi ve çözümlemeli dizininden oluşmaktadır.

İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Yılmaz Faraşoğlu tarafından *Hamzavi'nin Hamzanamesi (26. cilt) giriş-inceleme-metin-sözlük* adlı tez 2016 yılında tamamlanmıştır. Çalışma giriş, inceleme ve iki bölümden meydana gelmektedir.

Girişte Hazret-i Hamza, Hamzavî ve Hamzanâme hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. İnceleme kısmında Hazret-i Hamzanın Hayatı, Hamzavî'nin hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi verilmiştir. Ayrıca tezimizin konusu olan 26. cildin olaylarının özeti yapılmıştır. Bunun yanında eserin biçim incelemesi yapılarak her sayfada kaç satır bulunduğu tespit edilmiştir. Daha sonra Hamzanâme'nin 26. cildinde geçen kelimeler kökenleri bakımından sınıflandırılıp bir grafik çıkarılmıştır.

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı alanında yüksek lisans yapan Mehmet Fatih Dinçaslan, *Hamzanâme (46.cilt, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi), gramer incelemesi-transkripsiyonlu metin-sözlük-indeks* adlı tezini 2016 yılında tamamlamıştır. Çalışmada Hamzanâme'nin 46. cildinin İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Nadir Eserler Kütüphanesi T 1109 numarada kayıtlı bulunan nüshası incelenmiş ve inceleme sonucunda elde edilen verilerin bilim dünyasına kazandırılması hedeflenmiştir. Çalışma giriş, gramer incelemesi, transkripsiyonlu metin, sözlük, indeks, sonuç ve kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır.

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı alanında yüksek lisans yapan Adem Bulut, *Hamzanâme (Hamzanâme 12. cilt gramer-transkripsiyonlu metin-sözlük-kişi adları/ yer adları indeksi* adlı tezini 2016 yılında tamamlamıştır. Çalışmada Hz. Hamza, Hamzavî ve Hamzanâmeler hakkında bilgi verildikten sonra metnin gramer incelemesi sunulmuş akabinde metin transkribe edilmiş onun arkasından da sözlük ile kişi adları ve yer adları indeksleri verilmiştir.

İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Mustafa Aydın tarafından *Hamzanâme (29.Cilt)(Metin-sözlük-indeks)* adlı tez 2017 yılında tamamlanmıştır. Hazırlanan tezde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Nadir Eserler Kütüphanesinde kayıtlı 57 varaklık nüshayı esas kabul edilmiş ve gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra eski harfli metin, yaygın transkripsiyon sistemi ile yeni harflere aktarılmıştır. Bu arada metinde karşılaşılan imla hataları dillere göre ayrılarak ayrı başlık altında değerlendirilmiştir. Metin düzenlendikten sonra bütün kelime, birleşik fiil,

kalıplaşmış Türkçe, Arapça ve Farsça sözlerin yer aldığı kapsamlı bir sözlük hazırlanmıştır.

İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Abdülkadir Korkmaz tarafından *Hamzanâme (20.Cilt)(Metin-sözlük-indeks)* adlı tez 2017 yılında tamamlanmıştır. Çalışmada metnin transkripsiyonlu çevirisini yapıp özeti hazırlanmıştır. Daha sonra metnin tüm söz varlığını yansıtan kapsamlı bir sözlük oluşturulmuştur.

1.3.3. Lisans Tezleri

Bitirme tezlerinden ilki Hakkı Karadeniz'e aittir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü öğrencisi olan Hakkı Karadeniz, Faruk Kadri Timurtaş danışmanlığında bitirme tezini bu alanda hazırlamıştır. 1973 yılında 133 sayfa olarak düzenlenen tezde Hamzanâme'nin birinci cildinin ilk 23 varlığının transkripsiyonu yapıp gramatikal indeksi hazırlanmıştır.

Yapılan ikinci bitirme tezi ise Mustafa Öncü'ye aittir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı öğrencisi olan Mustafa Öncü, Faruk Kadri Timurtaş danışmanlığında bitirme tezini bu alanda hazırlamıştır. 1975 yılında 296 sayfa olarak düzenlenen tezde Hamzanâme'nin birinci cildinin 50-88. varaklarının transkripsiyonu yapıp gramatikal indeksi hazırlanmıştır.

1.3.4. Makaleler

Abdullah Uçman'ın (1997: 91-92) Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler/İsimler/Eserler/Terimler)'nin dördüncü cildinde kaleme aldığı "*Hamzanâme*" adlı makale Hamzanâme konusunda yazılan makalelerdendir. Bu makalede Türklerin Hamzanâme'yi benimseyip geliştirmeleri ve Hamzanâme'nin gelişimi hakkında bilgi verilmiştir.

Nurettin Albayrak'ın hazırladığı (1997: 516-517) TDV tarafından basılan İslam Ansiklopedisi'nin on beşinci cildinde bulunan "*Hamzanâme*" adlı maddede Hamzanâmelerin Türklere nasıl geçtiğinden ve Hamza'nın kimler olabileceğinden bahsedilmiştir.

1987’de Cem Yayınevi tarafından basılan fakat ulaşamadığımız Türk Edebiyatı Ansiklopedisi’nde Atilla Özkırımlı’nın da “*Hamzanâme*” adlı bir makalesi mevcuttur (Şimşek Akın 2006: 5).

2016 yılında “Karadeniz” adlı sosyal bilimler dergisinin 31. sayısında Osman Türk’ün “*Hamza-nâme Adlı Eserin 72. Cildinin Atasözü, Deyim, İkileme ve Beyitlerin Anlam ve Görev Yönünden İncelenmesi*” adlı bir makalesi yayımlanmıştır. Bu makalede yazar hakkında bilgiler sunulmuştur. Araştırmada eserin işlevsel yönü bakımından kelimeler incelenmiştir. Atasözü ve deyimlerin asıl anlamları gösterilip daha sonra metinde geçen anlamlar arasında farklıların bulunup bulunmaması yönünden karşılaştırılmaya çalışılmıştır. İkilemeler gruplara ayrılıp, bu gruplar hem anlam hem de içinde bulunduğu görev bakımından incelenmeye çalışılmıştır. Beyitlerin aruz kalıplarının tespit edilmiş ve beyitler günümüz Türkçesiyle aktarılmaya çalışılmıştır.

Osman Türk 2016 yılında “Kitap Tanıtım ve Değerlendirme: Türk Edebiyatında Hamzanâme Adlı Eserin 72. Cildinin İncelenmesi” adlı makalesi Turkish Studies dergisinin 10/16 numaralı cildinde yayımlanmıştır. Hamzanâmeler hakkında en son yapılmış olan çalışma, Türk’e ait olan ve yukarıda adı geçen çalışmadır. Türk, çalışmanın giriş bölümünde Hamzanâmelerden hareketle 14. yüzyılda Anadolu’da yazılmış olan menkıbelerden bahsetmiştir. Genel olarak Hamzanâmeler hakkında yapılan literatür taramasının sonucunda elde edilen bilgiler, giriş bölümünde özetlenerek okuyucuya sunulmuştur. Daha sonra çalışmanın asıl konusu olan Hamzanâme’nin 72. cildinin fiziki tanıtımıyla başlayan çalışma, eserdeki şahıs kadrosunun tanıtımı ile devam etmekte akabinde eserin konusu okuyucuya verildikten sonra 72. cildde müellifin yapmış olduğu imlâ hatalarından bahsedilmiştir (Bulut 2016: 9).

Mustafa Aksoy’un “Hamzanâme Örneğinde Uzun Anlatıların Eğitici İşlevi” adlı makalesi de bu başlık altında anılmalıdır. Makale 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS) Bildirisi’nde yayınlanmıştır. “Aksoy, bu çalışmasında edebiyatın toplum üzerindeki eğitici işlevinden hareketle destan ve halk hikâyelerinin toplum üzerinde nasıl bir etki oluşturduğunu ortaya koymuştur. Bunu yaparken özelde Hamzanâmelerin toplumu eğitmede nasıl bir görev

üstlendiğini ortaya koymuştur. Aksoy'a göre, Hamzanâmeler dinî içerikli metinler olduklarından insanı iyiye yönlendirmeye çalışmıştır” (Bulut 2016: 9).

2. HAMZANÂME’NİN İNCELENMESİ

İncelemeye tabi tutulan *Hamzanâme*’nin birinci cildi İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi’nden temin edildi. Eserin numarası 1124’tür ve 110 varaktır.

2.1. ESERİN NÜSHA TAVSİFİ

İncelenen birinci cilt toplam 110 varaktır. Fakat metnin başındaki ve sonundaki derkenarların, notların ve mühürlerin bulunduğu 8 sayfa çıkarılırsa eser 102 varaktır. Eserde her sayfada 17 satır bulunmaktadır. Varakların /a/ yüzünde sol alt köşede bir sonraki sayfanın başlangıcındaki kelime yer almaktadır. Birinci cilt manzum kısımla başlayıp daha sonra mensur olarak devam eder. “Bu cildde bunda tamâm oldu” notuyla /107a/ de cilt tamamlanır.

Eserin derkenar bölümlerinde eserin ne zaman, nerede ve kim tarafından okunduğuna dair bilgiler verilmiştir. Mevcut derkenarlar okunarak aşağıda listelenmiştir. Derkenarların sayısına bakıldığında bile Hamzanâme’nin Türkler arasında çok sevilen ve tercih edilip okunan bir eser olduğu yorumu yapılabilir. Eserin /98a/ sayfasında ne olduğunu anlayamadığımız bir şekil çizilmiştir. Eserin ilk ve son sayfalarında da birer mühür bulunmaktadır. Eserin neredeyse her sayfasında derkenarlar bulunmaktadır. İlk üç sayfa muhtemelen boştur fakat okuyanlar oralara da notlar düşmüşlerdir. Bu sayfalar da sıralama içerisine dâhil edilmiştir. Ayrıca ilgili bölümler derkenar bölümünde yeniden incelenecektir. Eserin kim tarafından, kaç yılında ve nerede okunduğuna dair bilgiler şu sayfalarda verilmiştir: (1a, 1b, 2a, 2b, 3a, 4b, 9b, 14b, 19b, 20b, 21a, 23a, 24a, 24b, 25a, 25b, 26a, 27b, 28a, 28b, 30b, 32a, 33a, 34a, 34b, 35b, 37b, 38b, 39a, 39b, 40a, 43b, 43a, 44a, 46a, 45b, 49b, 50b, 51a, 51b, 52b, 54b, 55a, 59b, 60a, 61a, 62b, 63a, 63b, 64b, 65a, 67b, 70a, 70b, 71b, 72b, 83b, 88b, 89a, 94a, 95a, 97b, 100b, 101a, 102a, 102b, 103a, 104b, 105a, 106a, 107b, 108a, 108b, 109a).

Metinde geçen derkenarların günümüz Türkçesiyle yazımı şöyledir:

1a- (Üst Kısım)

Ferik Karyesi'nde Muhacir Mahallesi'nde İsmail Ağa'nın kahvesinde kıraât olunmuştur. Kimse mani' olmasun sonra karışmam.

(Orta Sol Kısım)

Mahbus olduğumuz hakkında geceliği bir guruş pek küçük olduğundan geceliği otuz paralı olmuş. Tahmin ederim efendi hazretleri bire kadar yoktur.

(Orta Sağ Kısım)

Sohof Çeşmesi Rüşdiye Askeriyesi şakirdanından Kasımpaşalı Refik Paşalara kıraât eylemiş olmakla Allah aşkına Bahtek kafirine la'net ol-babda emr ü fermân hazret-i men lehül emrindir.

Fi Kanûn-ı Evvel sene 1306

1b-

(Sağ Üst Köşe Kırmızı Yazı)

1300 de elime geçti ise de bu kadar hezeyânı iki sahifeden ziyâde okumağa muvaffak olamadım. Tekmil okuyanlara Cenâb-ı Hak yardım eyleye.

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane üçüncü şu'be şakirdânından Hasan Efendi kıraât eylemiş olmağla Allah aşkına Bahtek kâfire la'net rica bâbında başında istirham ederim.

Mekteb-i Tıbbiye Hazret-i Şahane üçüncü sene şakirdânından Hüseyin Efendi kıraât eylemiş olmağla Allah aşkına Bahtek kâfire la'net rica bâbında istirham ederim. Ol-bâbda irade efendimizindir.

Ol bâbda irade efbân der külyan efendilerindir.

İsmail Bin Hüseyin Pehlivan

Dar'ül-fünûn Edebiyat Kütübhânesi (mühür)

Bâb-ı ser-askeri mahbushânesi unvânıyla muanven olan Bekir Ağa'nın bölümünde birkaç dörtlü ve bir meraklılar ber- taraf olub kıraât eylemiştir.

Fi Kanûn-i Sâni sene 96

Lâkin arkadaşlar mahbushânede kıraat eylemesi pek a'la bir şey oluyor. Şöyle ki cennet misal Mevlâm cümlelerinizi buradan halas eylesün. Amin.

2a-

İş bu kitab “nazâri ya safâ” ve ibret –i müessire eseri rusumât muhafaza deniz me'muru postabaşlarından İbrahim Efendi mahdumu İsmail Hakkı Efendi kıraât ile zabt-ı meclis safâ hatt-ı kıraât on ikiden yirmi dokuza kadar okumuşdur.

İş bu kitabı Şehzâdebaşı'nda Kahveci Malatyalı Hacı Mehmed ve Mekkeli Mehmed Ömer Efendiler kıraât etmişlerdir.

İş bu bin üç yüz dört senesi şehir-i Cemaziyelevvelin ikinci Perşembe gecesini Galata'da Topçular Caddesi'nde yüz on iki numrolu kavaf Süleyman Ustanın dükkanında saat birden üçe kadar Kayserili İbrahim Efendi ve Mustafa tekmilini hatm edüb dinleyen ahbâblar ziyâdesiyle haz etmişdir.

2b- İş bu tevârih-i Hamza'yı bâ-safâyı bin iki yüz seksen bir senesi Mevlevihâne kapısında Mimar Çarşısında Hamdullah babanın kahvesinde kırâat olunmuştur.

3a- Dersâdette Boğaziçi Yeniköy'de devletlü Raif Paşa Hazretleri'nin müdürü umûru Malatyalı Mehmet Efendi'nin ve yarânıyla kırâat edilmiştir.

12 Kanûn-i Sani 1206

4b- Kabataş'ta yağlıkçı Muhammed Ağazâde Müsselem Ağa kırâat eylemiştir.

5 Şevval sene 1306

9b- Dırağman'da tercümân Yunus Mahallesinde zindân başçavuşlarından Malatyalı Hasan Efendi'nin hânesinde Ankaralı Yorgancı...

14b- İş bu Hamza'nın birinci ve ikinci cildi Ali Bey karyesinde meşhur Ali Dede'nin kahvehânesinde kırâat edilmiştir.

Fî 6 Kanûnî Evvel sene 1306

19b- Galata Kürekçi Kapısı'nda Makaracızâde tüccâr-ı mu'teberâtdan Mustafa Efendi'nin mahdûmu İdris Efendi kırâat eylemiştir.

29 Haziran sene 1316

20b- Pilevne saray-ı hümâyûnu Timur hanesinde müstahdem çavuşân hazret-i şehri-yârileri Hamzanâme-i bâ-safânın birinci cildini kırâat edüb ihyâ dahi safâ etmiştir.

Fi 3 kanun-u sâni sene 1303

21a- Bunu yazan Külâhizâde Seyyid Muhammed Râgıb Efendi'dir.

23.a1- Vâlide Sultan'ın Mahmudiyye rüşdiyyesinden muhrice ve muhrice aklâm birinci sene şâkirdânından Râgıb Bey'in oğlu Akrablı Abdülbaki Bey Efendi hazretleri kırâat eylemiştir ve lâkin pek tatlı bir menkıbe imiş Allah tekmilini nasîb eyleye

Fi 15 şaban sene 91

23.a2- Bunu okumağa bâ-husus tatlı menkıbe diye okumağa teessüf olunur. Ken'ân

24a- Bâb-1 Âli civârında Ahmet Efendi kahvehânesinde kırâat edilmiştir.

24b- Bu kitâb bir sâatde okunub okumaya ve dinleyen zatlar dahi talebe olduğu cihetle bir sâatden ziyâde meşgul olmayub yalan ve ilâve diyerek red olunmuştur.

25a- Ahmet Efendi kahvehânesinde kırâat edilmiştir.

27a- İş bu kitâbı kasab esnafından Eyinli Rıza Efendi kırâat etmiştir.

18 Teşrîn-i Sâni 1208

26a- İş bu kitâbı Kasımpaşa'da Karagülleriñ kahvehânesinde 21 Teşrîn-i Sâni 1212 tarihinde Cuma gecesı kırâatine bedel olunmuştur. Hasan Hoca vasıtasıyla kırâat olunmuştur.

27b- Ey hânım efendiyle iş bu kitâbı kırâat ede ede gözlerim karardı. Çay pişirin nargüleniñ suyunu devşirin foş edüb inşallâh yarın ahşam ikmâl iderüm. İş bu şehri-hâl rûmîniñ altıncı Cuma gecesı saat beşde ikmâl ederim.

303 Fatih'de Dedehân Caddesi'nde defterhâne ketebesı Ömer Efendi'niñ kırk beş numrolu hânesinde müste'ciren sakin dördüncü bölük efrâdından Hulusi Mecid Efendi kırâat-ı mebhâs edilmiştir. Efendim emr ü fermân...

28a- Efrad-ı karakolhanesinden hassa ikinci alayın birinci taburunun üçüncü bölüğüniñ serçavuşu Afyonkarahisarlı Muhsin Efendi kırâat etmiştir.

Bahtek lâine la'net etmek evlâdır.

Pek tatlı bir şey olduğundan okuyan ahhâb safâ ettirilsin.

Fi 21 Kanûn-u Evvel sene 97 Alay tabur Muhsin Hüseyin Karahisar

28b- Tophâne-i âmireye mensup ikinci zayia alayının üçüncü i‘dâdîyye taburunda beşinci bölümünde Akif onbaşı kırâat eylemiştir.

30b- İş bu kitâb bin üç yüz on senesi mâh-ı rûmîniñ Eylül’ün birinci gecesi Kasımpaşa’da ağaç-ı kebir karşusunda Mehmed Ağa’nın kahvesinde Hasan Hoca kırâat eyleyüb Hamzanâme –i safâ eylemiştir.

Fî 1 Eylül Sene 310

32a- Ahmet Hamdi Efendi kırâat etmiştir.

33a- Tebâ-yı ‘Âli civârında Ahmed Efendi kahvesinde kırâat edilmiştir.

34a- Hassa ordu-yu hümâyunda altıncı alayın ikinci taburunun birinci bölümünde bölük-ü emîn Osman Efendi kırâat etmiştir.

Fî sene 1292 Teşrîn-i Evvel sene 90

34b- Tophâne-i âmirede ikinci sanâyi‘ alayının üçüncü i‘dâdîyye taburunun beşinci bölümünde Ethem Efendi ikinci defa olarak kırâat eylemiştir.

9 Teşrîn-i Evvel sene 304

35b- Tophâne-i âmire ikinci sanâyi‘ alayının üçüncü i‘dâdîyye taburunun ikinci bölümünde Filibeli Osman Efendi dahi kırâat eylemiştir.

Fi 10 Teşrîn-i Evvel sene 1304

37b- İş bu kitâb Eyüb Sultan nizâmiyye karakolhânesinde tophane-i âmire _____ muhric deyu Çavuş Efendi tarafından kırâat olunarak rasadîn ve bölük emîni efendilere kırâat edilmiştir.

Fi 12 Eylül sene 1307

38b- İş bu kitâb Başkantarçılar’da Bartın kahvehânesinde kırâat edilmiştir.

39a- Aman bir ara canım tatlı istiyor.

39b- Hatib kapusunda 425 numarada haffâf dükkânında kırâat olunmuştur.

Fî Teşrîn-i Evvel sene 1292

40a- Bâb-ı ‘Âli civârında Lala Hayrettin Mahallesi’nde telgraf çavuşu Mehmed Çavuş mahdum-u mükerrerleri Mahmud Celaleddin Efendi

41a- Tağ civârında birinci kuyuda Murad Ağa’nın kahvesinde Bahaddin Efendi tarafından okunmuştur.

43-a Fi 9 Receb 301 senesi tarihiyle Mecid Efendi ile Pazarcıklı zabtiyeden Mihrac Mustafa Onbaşı dahi okumuştur. Bundan böyle birçok hasaneler dahi okusa gerekdir. Okusa maşallâh ki yazan eller var olsun. Çok acâib garâibler gelüp geçmiş olduğunu _____

43b- İş bu kitâb Südlüce’de Müezzinzâdeler’den Seyyid Mustafa Sâlim Ağa kırâat edüb vâfir haz edüb ol aralıkda _____ vermiştir.

44a- İş bu kitâbı Macuncu karyesinde Aydın Muhada Mahallesi Arslan Dede oğlu kahvehânesinde Halil Efendi tarafından kırâat olunmuştur.

Fi 10 Teşrîn-i Sâni sene 314 Pazartesi

Arslan Dede oğlu Halil

46a- İş bu kitâb Aksaray’da Hacı Emin Ağazâde kahvesinde ahbâblar vâsıtasıyla Râsim Efendi iki gecede kırâat eylemiştir.

Fi 13 Şubat sene 1305

46b- Eh birâderler yoruldu hayır hayır olmaz vesâtete yarım saat daha okumanız lazımdır. Harbut kazasına tâbi ‘ İzmirli Zülfikar Efendi

49b- İş bu kitâbı mûsika-i humâyûn yüzbaşı ağaların ağası Mehmed Efendi kırâat eyledi.

Sene 1393 fi Teşrîn-i Sâni

50b- Kasımpaşa kışla-yı humâyûnuñdan üçüncü taburunuñ altıncı bölüğünde serçavuş Ereğlili Rıza Efendi iş bu kitâbı kırâat etmiştir.

50b (yan taraf) İş bu kitâbı Yağlıkçı esnafından İsmet Efendi kırâat eylemiştir.

Safer 1299

51a- Küçük Pazar’da Kahveci Yakub Ağa’nın kahvesinde kırâat olunmuştur. Mahdûmu Muhyiddin Efendi kırâat etmiştir.

51b- Divriği kazasının Kesme karyesinde mülâzim Yusuf Ağa mahdûmu Ali kırâat eylemiştir.

29 Eylül sene 1234

52b- Yıldız saray-ı humâyûn devletlü Havender Usta Efendimiz hazretlerinin iki lalesi saâdetlü Yavuz Efendi Hazretleri

Sene 1303 Kanûn-ı Sâni

54b- Benim okuyan sultanlarım, her kim bu kitâbı okur ise bir kerre Bahtek kâfire nalet ve nalet eylesünler.

55a- İş bu Hamzanâmeyi üçüncü i'dâdîyye taburunun birinci bölümünde altıncı sıhhiyesinde Tatar Halil kırâat etmiştir. Dinleyen ahbâb safâ-yâb olmuştur.

59b- Eski Ali Paşa'da Sâkine Nazif Paşa'nın haberi hânesinde kırâat olmuştur.

60a- Feshânede nizâme birinci alayın üçüncü taburunun dördüncü muhafaza bölümünde Yozgâdî Âşık Tesbihçi Efendi kırâat eylemiştir.

Fi 20 Kanûn-u Sâni sene 1204

61a- Bu kitâbı Erzurum humâyûnda hazîne odasında ____ paşa çırağı Ahmed Ağa hazretleri kırâat etmiştir. Bekir Efendi hazretleri dahi defaatle okutmuştur. Gâyet haz ____

Muharrem sene 1022

62b- Bâb-ı 'Âli civârında kahveci Ethem Efendi'nin kahvesinde kırâat edilmiştir.

1213

63a- İş bu kitâbı Beşiktaş'da Abbas Ağa Mahallesi'nde Aşıklar Meydanı'nda Ahmed Efendi kırâat eylemiştir.

Şevval 1290

63b- İş bu kitâbı Divriği kazasının Purunsur karyesi ahâlisinden Ahmed Efendi dahi kırâat eylemiştir.

Fi Kanûn-i Sâni 1244

64b- İş bu kitâbı tersâne-i âmire Kasımpaşa kışlasında dördüncü taburuñ dördüncü bölümünde İnebolulu İbrahim Efendi dört saatde kırâat eylemiştir.

Fi 324

65a- Efendim hû tecellim hû nasfım bu eman sâki yetişdir su

Fi 18 Teşrîn-i Evvel sene 93

Emîn-i bölük muâvini Mehmed Salih asitane

67b- Bâb-ı ‘Âli’de işçi Ahmed Usta kırâat etmiştir.

70a- Ay a canım uykum geldi. İdare eder kusurun. Yarın okuyayım. Ah yoruldum yerde çıkara direk ağayı.

Hasan Bilal

70b- Bayezid merkez rüşdiyesi ikinci sene talebesinden (48) numrolu Mehmed kırâat eylemiştir.

72b- Bu kitâb Şehzadebaşı’nda Tilki Mehmed Usta’nın dükkanında kırâat olunmuştur.

Sene 1125

81b- Eyüp Sultan Camii’nde Bülbüldere Mahallesi’nde Mehmed Ağa’nın kahvesinde kırâat olunmuştur.

19 Kanûn-i Evvel 1215 Şehr-i

Ramazan

83b- İş bu bu kitâbı Tophânede Karabaş Mahallesi’nde GanîAğa’nın kahvesinde Tatarî Efendi kırâat eylemiştir.

18 sene 1210

88b- İstanbul’da Kumkapı’da Süleyman Efendi Mahallesi Selim Ağa sekizinci varağdır.

1222

89a- Bu kitâbı Hatib Kapusu’nda kavâf Mehmet Usta’nın dükkânında Sofu Hoca okudu.

28 Muharrem

94a- (Kısım1) Silivri Kapısı'nda Hâfız İsmail Efendi kırâat etmiştir.

1298

(Kısım 2) Bismillah edeyim tekbir Allâh diyeyim Muhammed'e salavat verüp beni eya mübâşir edelim.

Kanûn-ı Sâni 1207

95a- İş bu Hamzanâme'nin birinci cildinden başlayarak yetmiş ikinci cilde kadar okumak niyetiyle başlayan Divriği kurâlarından Purunsurlu Ahmed Efendi iş bu cildi mâliye nezâret-i celilesinde birkaç ahbâbı hassa olduğu halde dört saatde kırâat eylemiştir.

Fî 1 Teşrîn-i Sâni sene 1324 Ahmed

97b- Mehmed Kasım ibn-i İsmail Ahmed tal'at mehdi mekri

100b- Sultan Beyâzid'de Hasan Paşa Karakolu Cadde'sinde Kürekçi İsmail Zühdü bendeleri kırâat etmiştir.

Receb-i Şerîf 1206

101a- Sultan Ahmed civarında Kabasakal Mahallesi'nde sakin el-hâcc Mehmet Sadık Efendi kırâat etmiştir.

10 Kasım 1208

102a- Bu kitâb Bâb-ı Âli civarında Ahmed Efendi kendi kahvehânesinde Bursalı Eşref Efendi tarafından kırâat edilmiştir.

102b- Tahtakale'de kendi kahvehânesinde Diyarbekirli Halil Efendi kırâat etmiştir.

Fî 29 Teşrîn-i Evvel sene 1324

103a- İş bu kitâb ikinci defa olarak Fatih civarında Zincirlikuyu'da Atik Ali Paşa Mahallesi'nde Murad Ağa'nın kahvehânesinde kırâat edilmiştir.

18 Muharrem 1204

Mehmet Kâmil Manastırı

104b- Rüsumat emânet-i celilenin tabliyecisi karşısında Diyarbekirli Muharrem Efendi iki saat zarfında kırâat olunmuştur.

Fi 15 Kanûn-ı Evvel 1215

105a- İş bu kitâbı sanayi‘-i abdiyye alayı kalem odasında Asitaneli Hüseyin Efendi kırâat etmiştir ve sair kırâat eden yârân ve ihvân ‘Bahtek’ lâîne biñ kere la‘net okusun.

Fi 15 Teşrîn-i Evvel sene

106a- Üsküdar Vâlide-i Atika Mahallesi’nde yeni kahvede okundu. Velâkin kimse dinlemedi. Çoğunun canı sıkıldı yalandır deyü. Hâlet etmiş beyâna söylenmiştir.

107b-

(Kısım 1)

Bi-mennihi teâla

(yarım) karyesinde üçüncü daire-i belediyesinin tanzifât amelesinin odasında iş bu kitâb-ı mübârek kırâat olunmuştur ve mübârek hazret-i Hamzanın sâye-i âliyyelerinde cümlemize cenâb-ı perverdigâr sana şefaât-ı resûlullah ihsân buyursun. Amin yâ muîn.

Fi 10 Rebûl-ül Âhir sene 1304

(Kısım 2)

İş bu kitâbı kapân-ı dakikde sakın Tuğutlu Tarakzade Said Battal Efendi kırâat etmiştir.

Fi 11 Kânûn-ı Evvel sene 1311

(Kısım 3)

Bir hikâyeyi okumadan arz-ı nasîhat almak olduğundan bunu okuyan zevâta dahi yukarda muharrer eya ef‘ali _____ ve kötüsünden ihtâr etmesi hâlisâne ihtâr olunur.

Fi 15 Şaban sene 91

İş bu kitabı Üsküdar’da Süleyman Ağa Mahallesi’nde Mukim Zepostan Sokağı’nda Galata Postahânesi ketebesinden Mehmed Nuri Efendi kırâat edüb ve mübârek

Hazret-i Hamza'nın tekâmîlinin Mevlâ-yı müteâl hazretleri ihsân edüb kırâat bahsinde âsâr-ı teveccühleri tefekkür edüb şerâit-i İslâmiyye ne sûretler tezkâr edilmiş olmağla ya Rab Hazret-i Hamza Hazret-i Muhammed Mustafa hazretlerinin şefaathlerinden bu biçare zaif günahkâr âsi kullarına şefâ'at ihsân edüb cennet-i cemâliyle müşerref eylesün. Amin ya muîn.

Fi 25 Teşrîn-i Sâni sene 1308

108a- (Kırmızı yazı) Beğoğlu'nda Sirkeci Mescid civarında sâkin mâliye hazînesi koyun idaresi hulefâ'sından Ali Fuad Beğ kırâat edüb kitâb-ı mezbûrdan etmiş olduğu telezzüzü tarif edemediğinden iş bu mahalle şerhi verildi.

Fi 28 Kânûn-i Sâni sene 1308

İhtar-ı fuâdi

Her kimse bu kitabı kıraat eder ise mahzûn olduğu bedîhîdir.

Ağyar elemin çekme gönül nafîle gamdır

Huzûr-u sitemi anlamamak hasâr-ı sitemdir

Sâatin çaldığı evkat değildir hergâh

Müddet-i ömür geçüb gittikçe eyler âh

Ne felekden ne mülkden ne melîkden biliyorum

Mâlik'el-mülkden olur her kula lutf-u kerem

(Orta Sayfa)

Ali ----- Bahri ----- Şerif

Kırâat eden zevâtın bazıları ilâve olduğu söylemiş ise de bu kerre olan ilâvenin çok görülmemesi istirhâm olunur.

Fi 6 şubat sene 1306

Şehzâdebaşı'nda Kâzım Efendi'nin kırâathânesi fevkinde bulunan elli numrolu odada Yağlıkçı esnâfından Şerif Lûtfi Efendi kırâat edüb ahbâbın kâffesi sürûr buyurmuştur.

Fi 11 Şubat sene 1306

108b- Nur-u Osmâniye karakolunun karşısında Ahmed Ağa'nın kahvehânesinde kırâat edilmiştir

Rum ili Hasköy

Fi Kânûn-i sSâni sene 1315

11 Şaban sene 1317

Üsküdar'da sıra kahvelerde kıraat olunmuştur.

Zilhicce 18 sene 1393

Bâlâda gösterildiği vecihle kırâat olunub okuyana Efendi dinleyen ahbâblar Bahtek lâîne sad-hizâne lâ'net edüb bundan böyle her kangı kesânlar kırâat eder ise Yezîd'e ve hem Bahtek lâîne rızâ-yı hakk için ve imâm-ı Ali keremullahu teâlâ hakkıyçün her an ve her gün ve her sâat lâ'net eyleye evlâd-ı Rasûl'e hakaret ettiyçün Allâhü â'lem bi-s-sevâb.

Ankara'da Vîrân Arab Ağa-zâde es-seyyid Ali Zihni Efendi

Fi 1 zilhicce sene 1192

109a- Mevlevihâne kapusu kurbunda Karabaş Mahallesi'nde külli cemâat ile Kahveci Ali kahvesinde iş bu cild kırâat olunmuştur.

Sene 1391 İsmail Sadık Efendi

Hamzahâne hastahânesi tımarcılarında Erzurumlu Sa'dullah kırâat etmiştir.

Fi 20 Teşrîn-i Sâni sene 1306

İş bu Hamzanâme nâm kitâb doksan iki senesi şehr-i teşrîn-i sâniniñ yedinci çehârşenbe gecesine Nahline Mahallesi'nde müste'ciren sakin defter-i hâkânî ketebelerinden Mehmed Tevfik Efendi ile Taşkebirli Mehmed Said Efendi kırâat eylemiştir. Harf-be-harf kırâatında vukuâ gelen telezzüzümüzü dil ile ta'rîf ve tavsif

edemediğimiz gibi her harfi bir nesâyih-i müfide olduğu dahi kari'lerin kuvve-i zekâiyyeleri olanlar derk ve fehm ederler.

Fi 9 Teşrîn-i Sâni sene 93

(Kurşun kalemler)

Kapan-ı dakikde İranlı Abdulcebbar Ağa kırâat etmiştir.

Mühür: Darül-fünûn Edebiyat Kürsisi Kütübhânesi

Mührün sağ tarafı

Birer harfi birer nesâyih müfide olduğunu anlayan beğlere koca bir (silik) böyle hayâlâtta ve Seyyid'üş-şühedâ efendimize isnâd eden cehl bî-dîniñ dürûğ nâ-beca kelâmlarından alacağı[mı]z ibr[et] ve nesâyihî selef-i sâlihîn efendimizin güneş gibi parlak olan eserlerinden iktibâs etseler dâreynde sebep-i fütur ve necahı olur idi. (mâderi)

Derkenar notlarına göre eser şu yıllarda okunmuştur: 1022, 1125, 1192, 1204, 1206, 1206, 1207, 1208, 1209, 1210, 1212, 1213, 1215,1215, 1222, 1234, 1281, 1290, 1292, 1292, 1298, 1299, 1301, 1303, 1303, 1304, 1304, 1304, 1304,1304, 1305, 1306, 1306, 1306, 1360, 1307, 1308, 1308, 1310, 1311, 1315, 1316, 1317, 1324, 1324, 1324, 1391, 1393, 1393.

Okunma zamanlarına ve düşülen notlara bakarak da eserin çok okunduğu kanaatine varılabilir. Eseri okuyan kişiler ise derkenarlarda şu şekilde belirtilmiştir: rüşdiye askeriyesi talebesi Refik Paşa, mekteb-i tıbbiye talebesi Hasan Efendi, mekteb-i tıbbiye talebesi Hüseyin Efendi, İsmail Bin Hüseyin Pehlivan, İsmail Hakkı Efendi, Kahveci Malatyalı Hacı Mehmed, Mekkeli Mehmed Ömer Efendi, Kayserili İbrahim Efendi, Mustafa Efendi, Malatyalı Mehmet Efendi, Muhammed Ağazâde Müsellem Ağa, Ankaralı Yorgancı, Tüccar İdris Efendi, Müstahdem Çavuş, Akrablı Abdülbâki Efendi, Kasap Eynli Rıza Efendi, Hasan Hoca, dördüncü bölük efradından Hulusi Mecid Efendi, Serçavuş Muhsin Efendi, Akif Onbaşı, Hasan Hoca, Bölük-i emin Osman Efendi, Ethem efendi, Filibeli Osman, Çavuş Efendi, Mahmut Celaledin Efendi, Mecid Efendi, Pazarcıklı Zaptiye Mihrac Mustafa Onbaşı, Müezzinzâdeler'den Seyyid Mustafa Selim Ağa, Halil Efendi, Rasim Efendi, İzmirli Zülfikar Efendi, Musika-yı Humayun Yüzbaşı Ağalar Ağası Mehmed Efendi,

Serçavuş Ereğlilili Rıza Efendi, Yağlıkçı İsmet Efendi, Muhyiddin Efendi, Yusuf Ağa mahdumu Ali, Tatar Halil, Yozgadî Aşık Tespihçi Efendi, paşa çırağı Ahmed Ağa, Ahmed Efendi, İnebolulu İbrahim Efendi, Emin-i bölük Mehmet Salih, İşçi Ahmed Usta, Hasan Bilal, rüştiye talebesi Mehmed, Tatarî Efendi, Sofu Hoca, Hafız İsmail Efendi, Purunsurlu Ahmed Efendi, Kürekçi İsmail Zühtü, Mehmet Sadık Efendi, Bursalı Eşref Efendi, Diyarbakirli Halil Efendi, Asitaneli Hüseyin Efendi, Tuğutlu Tarakzâde Said Battal Efendi, Galata Postanesi ketebesini Mehmed Nuri Efendi, Ali Fuad Beğ, Yağlıkçı Şerif Lütfi Efendi, Ali Zihni Efendi, İsmail Sadık Efendi, Erzurumlu Sadullah, Mehmet Tevfik Efendi, Taşkebirli Mehmed Said Efendi, İranlı Abdülcebbar Ağa. Eseri okuyanların meslekleri; tıp öğrencisi, berber, yorgancı, asker, hoca, zaptiye, kasap, yağlıkçı, rüştiye talebesi, kürekçi, hoca ve hafızdır.

Eseri okuyanlar sayfalara çeşitli notlar da düşmüşlerdir. Bu notlarda eseri okurken zorlandıklarından, okuyanların Bahtek adlı kahramana lanet etmelerini istediklerinden, eser hakkındaki düşüncelerinden, okuyanlara iyi dileklerinden bahsetmişlerdir.

Eser genellikle İstanbul'da okunmuştur. Sadece tek bir derkenarda Ankara'da okunduğunu görmekteyiz. Eserin okunduğu mekânlar şunlardır: Ferik Karyesi Muhacirler Mahallesi'nde, bâb-1 ser askerî mahbushânesi Bekir Ağa'nın bölümünde, Şehzâdebaşı'nda, Galata'da Topçular Caddesi'nde 112 numaralı kavaf Süleyman Usta'nın dükkanında, Mevlevihâne Kapısı'nda Mimar Çarşısında Hamdullah babanın kahvesinde, Dersâdet'te Boğaziçi Yeniköy'de, Kabataş'ta, Dırağman'da Tercümân Yunus Mahallesi'nde, Ali Bey Karyesi'nde meşhur Ali Dede'nin kahvehânesinde, Galata Kürekçi Kapısı'nda, Pilevne Saray-ı Hümâyûnu Timur hanesinde, Bâb-1 Âli civârında Ahmet Efendi kahvehânesinde, Ahmet Efendi kahvehânesinde, Kasımpaşa'da Karagüller'in kahvehânesinde, Tophâne-i âmireye mensup ikinci zayia alayının üçüncü i'dâdîyye taburunda beşinci bölümünde, Kasımpaşa'da ağaç-1 kebir karşısında Mehmed Ağa'nın kahvesinde, Tebâ-yı 'Âli civârında Ahmed Efendi kahvesinde, Hassa ordu-yu hümâyunda altıncı alayın ikinci taburunun birinci bölümünde, Tophâne-i âmirede ikinci sanâyi' alayının üçüncü i'dâdîyye taburunun beşinci bölümünde, Tophâne-i âmire ikinci sanâyi' alayının üçüncü i'dâdîyye taburunun ikinci bölümünde, Eyüb Sultan Nizâmiyye Karakolhânesi'nde, Başkantarçılar'da Bartın kahvehânesinde, Hatib kapusunda 425

numarada haffâf dükkânında, Bâb-1 ‘Âli civârında Lala Hayrettin Mahallesi’nde, Tağ civârında birinci kuyuda Murad Ağa’nın kahvesinde, Südlüce’de, Macuncu Karyesi’nde Aydın Muhada Mahallesi Arslan Dedeoğlu kahvehânesinde, Aksaray’da Hacı Emin Ağazâde kahvesinde, Kasımpaşa kışla-yı humâyûnundan üçüncü taburunun altıncı bölüğünde, Küçük Pazar’da kahveci Yakub Ağa’nın kahvesinde, Divriği kazasının Kesme Karyesi’nde, üçüncü i‘dâdîyye taburunun birinci bölüğünde altıncı sıhhiyesinde, Eski Ali Paşa’da Sâkine Nazif Paşa’nın haberi hânesinde, Feshânedeki nizâme birinci alayın üçüncü taburunun dördüncü muhafaza bölüğünde, Erzurum humâyûnda hazîne odasında, Bâb-1 ‘Âli civârında kahveci Ethem Efendi’nin kahvesinde, Beşiktaş’da Abbas Ağa Mahallesi’nde Aşıklar Meydanı’nda, Kasımpaşa Kışlası’nda dördüncü taburun dördüncü bölüğünde, Şehzadebaşı’nda Tilki Mehmed Usta’nın dükkanında, Eyüp Sultan Camii’nde Bülbüldere Mahallesi’nde Mehmed Ağa’nın kahvesinde, Tophânedeki Karabaş Mahallesi’nde Ganî Ağa’nın kahvesinde, İstanbul’da Kumkapı’da Süleyman Efendi Mahallesi’nde, Hatib Kapısı’nda kavâf Mehmet Usta’nın dükkânında, Silivri Kapısı’nda, Sultan Beyâzid’de Hasan Paşa Karakolu Cadde’sinde, Sultan Ahmed civarında Kabasakal Mahallesi’nde, Bâb-1 Âli civarında Ahmed Efendi kendi kahvehânesinde, Tahtakale’de, Fatih civarında Zincirlikuyu’da Atik Ali Paşa Mahallesi’nde Murad Ağa’nın kahvehânesinde, sanayi’-i abdiyye alayı kalem odasında, Üsküdar Vâlîde-i Atika Mahallesi’nde yeni kahvede, üçüncü daire-i belediyesinin tanzifât amelesinin odasında, Üsküdar’da Süleyman Ağa Mahallesi’nde Mukim Zepostan Sokağı’nda, Beğoğlu’nda Sirkeci Mescid civarında, Nur-u Osmâniye Karakolu’nun karşısında Ahmed Ağa’nın kahvehânesinde, Üsküdar’da sıra kahvelerde, Ankara’da, Mevlevihâne Kapısı kurbunda Karabaş Mahallesi’nde Kahveci Ali kahvesinde, Nahline Mahallesi’nde, Kapan-1 dakikde.

Okunma mekânlarına bakıldığında çoğunlukla eserin kahvehanelerde okunduğunu görülmektedir. Kahvehanelerin sözlü anlatım türlerine katkısı büyüktür. Günümüzde amaçları değişmiş olsa da eskiden toplanılıp hikâyelerin anlatıldığı, okunduğu mekânlardı. Derkenarlar incelendiğinde eserin okunma mekânlarının yirmi bir tanesi kahvehanelerdir (Artun 2011: 40). Bunun dışında askeri ortamlarda da Hamzanâme’nin okunduğu görülür. Mekânlardan on tanesi de askeri kışlalardır. Kahvehâne ve askeri mekânların dışında eser, kişilerin evlerinde, ayakkabı

dükkanında, kalem odasında, belediye temizlikçilerinin odasında, hapishanede de okunmuştur.

Hamzanâme’yi dinleyen ve okuyan kişilerin meslek gruplarının yelpazesi oldukça geniştir. Sadece askerler tarafından değil temizlikçiler, tıp öğrencileri, mahkumlar, ayakkabıcılar, kahveciler vs. tarafından da okunmuştur.

2.2. ESERİN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Şekil Özellikleri

2.2.1.1. Metnin Dil Yapısı

Bu çalışmada üzerinde durulan metin, Hamzanâme adlı eserin birinci cildinin 1a-107b numaralı sayfalarıdır. İncelenen bu kısım, tamamen Arap harfleriyle, noktalama işaretleri ve hareke kullanılmadan yazılmıştır. Dili oldukça sade olmasına karşın dönemsel özellikler de göz önüne alındığında Arapça ve Farsça kelimelerle sıkça karşılaşılması şaşılacak bir durum değildir. Türkçe tamlamaların yanı sıra Arapça ve Farsça tamlamalar da kullanılmıştır. Kullanılan bu tamlamalara şunları örnek olarak gösterilebilir: hürrem ü şâd (2b), sezâvâr-ı umûr-ı saltanât (3a), vüzerâ-yı devlet (3b), hükemâ-yı saltanât (3b), şehir-i muazzâm (3b), padişâh-ı rûy-ı zemîn (5a), mahbube-i ‘alem (7a), hüdâ-yı bî-zevâl (16b), lâin-i bî-dîn (18b), müşgil-güşâ (22b), sehl-i sabr (24b), merkâd-ı şerîf (25b), ruşen-i kalb (31a), adl-i dâd (36b), taht-ı Medain (47b), hıyn-i hâcet (48a), fenn-i sipahilik (88a), rûb-ı meskûn-ı ‘alem (90b) vb.

Sonu “-e” ünlüsü ile biten kelimelere belirtme hali eki getirildiğinde kaynaşma ünsüzü olan “-y” kullanılmadan “hemze” getirilmiştir. Bu duruma şu kelimeleri örnek olarak verebiliriz: köşe-i (2b), latife-i (28a), hâce-i (30a) vs. Fakat kelime “-e” ünlüsünden başka bir geniş ünlüyle bitiyorsa burada hemze kullanılmamış bunun yerine “-y” harfi kullanılmıştır. Örneğin “ vakıa-yı” (21a) kelimesini bu duruma örnek verebiliriz. Hemzenin sadece “-e” ünlüsüyle biten kelimelere belirtme hâli eki geldiğinde kullanıldığı görülüyor. İyelik eklerinde ise kelimenin son ünlüsü ne olursa olsun hep “-y” kullanılıyor. Örneğin: köşe-si (19b), hâce-sini (22b) vs.

Farsça tamlamalar da bulunan tamlama esresi “-i” “ی” ile gösterilmiştir. Bu duruma örnek şunlardır: cedd-i nâpâki (2b), vuzerâ-yı devlet (3b), hükemâ-yı saltanât (3b), etrâf-ı ‘âlem (3b), hüdâ-yı bî-zevâl (16b), lâin-i bî-dîn (18b), müşgil-güşâ (22b), sehl-i sabr (24b), cemi-i umûr (22a), (33b) vb.

Bazı kelimelerde iyelik ekinin kullanılmadığı bunun yerine o işlevi yardımcı ünsüz olan “ı” sesinin yerine getirdiği görülür. Bu duruma birkaç örnek verecek olursak : birin[i] (10a), pâyn[i] (14b), nâmın[i] (15a), dinin[i] (17a), ümidin[i] (24a), hizmetin[i] (26b), müsahiplerin[i] (50a), niyetin[i] (51a), kendin[i] (53b), ahvâlin[i] (54b), dilin[i] (55b), hallerin[i] (59a), hakkın[i] (59b), nişanın[i] (61a), sandalyesin[i] (61a) vb.

Zarf-fiil eki olarak kullanılan ekler eserde çeşitlilik göstermektedir. Kullanılan ekler arasında –(i)nce, -dıkda, -erek, -madan, -ip, -icek, -diğinde, -ken gibi ekleri sayabiliriz. –İp zarf-fiil eki (ü)p şeklinde verilmiş ve “وب..” şeklinde yazılmıştır. İlet-üp (10a), kestir-üp (10a), var-dıkda (18b), di-cek (27a)- (38b)-(42a), de-yince (29a), iste-diğinde (34b), eyle-dikde (39b), de-dikde (39b), bozdurma-yınca (40a), uzat-madan (43b), geç-dikde (55a), sürün-erek (72a), gider-ken (76b), kaçınca (81b) vb. Ayrıca –ınca, -ince eki manasına gelen –(u)cak eki de kullanılmıştır: ol-ucak (60b). –ip eki yerine bazen sadece ekin ünlüsü kullanılıp –p sesi düşürülmüştür. “Ara-yu gittiler” (103a).

Zaman zarfı olarak ansızın (19a), imdi (37a), evvela (37b), henüz (38a), haddizâtında (43a), ertesi (52b), erte (74b), gine (78b), şimden sonra (84b), şimdi (89b), yine (89b) vs. gibi ifadeler kullanılmıştır.

İşaret zamiri olarak şu, bunlar, bu, şol (16a), bunda (92b), ol (81a), anda (78b) kullanılmıştır. Şahıs zamiri olarak ben, sen, ol (74a), biz, siz, anlar kullanılmıştır. Ayrıca birinci çoğul şahıs eki getirilirken –iz yerine –üz kullanılmıştır. Örneğin: kimseyüz (26b), edeyüz (65b).

Gösterme edatı olarak ise buña, buñda, işte kelimeleri kullanılmıştır. İstek kipi kullanılan kelimelerde ise eklerin değiştirilerek kullanıldığı görülür. İstek birinci şahıs eki –(a)yım yerine kimi yerlerde (e)m eki kullanılmıştır. Örneğin: kal-am (27b), bin-em (81a), gid-em (81a) vb.

İşaret sıfatı olaraksa genelde “o” yerine “ol” kullanılmıştır. (18b), (19a), (49b), (73b), (90a), (90b), (93a) vb. “Şu” yerine ise “şol” kullanılmıştır. (41b), (42a), (61a), (73b), (74b) vb.

Şahıs ekleri ise şu şekilde kullanılmıştır: Birinci ve üçüncü tekil kişi ile üçüncü çoğul kişi ekleri günümüzle paralel kullanılmıştır. İkinci tekil kişi ekinde “η” olarak kullanılmıştır (olduη, gelirsη, avlayasη vb.). Birinci çoğul şahıs eki ise –vüz şeklinde kullanılmıştır (diyevüz vb.). İkinci çoğul kişi ekinde ise yine “η” kullanılmıştır (eyleη, görüη, buluη, olduηuz, bilesηiz vb.).

Bazı kelimelerin günümüz imlasına uygun olarak yazılmadığı görülür. Koymak ve hangi kelimeleri imlaya uygun kullanılmamıştır. Koduηuz (44b), koduη (60b), kodı (61a), koduηuz (75a), komaz (68b), komam (106a), kanı (78b, 85a, 87b, 96b), kandan (86a), kangımız (87b), kangısın (81b) vb.

2.2.1.2. Biçim Özellikleri

Eser, mensur olarak yazılmıştır. Eserde sadece başlangıç kısmında manzum bir parça bulunmaktadır. Onun dışında eser tamamen mensur olarak kaleme alınmıştır. Manzum olan bu kısımda da eserin içeriği hakkında kısa bilgi verilmiş ve esere canlı bir giriş yapılmıştır. Manzum olan bu kısım aruzun ”Mefâîlün Mefâîlün Feûlün” kalıbıyla ve beyitler halinde yazılmıştır. Metindeki manzum kısım şudur:

Kanı bu ma‘nîyi destân edenler

Cihân mülkünü şehristân edenler

Ne şâhlar konuğ göçtü bu sarâya

Ne şâhbâzlar gelüpdür bu araya

Nice kâhir nice İsfendiyâr’ı

Ecel ukâb etmiştir şikânı

Şikâyet eyleme devrân elinden

Hikâyet dinle râvî dilinden

Ki Hamza kıssasın eylegil yâd

İşitenler olalar hürrem ü şâd

2.2.1.3. Üslup Özellikleri

Hamzanâme'nin incelenmiş olan kısmı birinci cildin 1a-107b arasındaki kısmıdır. Bu cilt birinci cilt olduğu için olayların en başı anlatılmıştır. Hikâye Keykubâd'ın nesilinin tanıtılmasıyla başlar. “*Râvîyân-ı ahbâr ve nâkilân-ı asâr ve muhaddisân-ı silsile-i rûzigâr şöyle nakl ve rivâyet ederler ki ol zamân ki tâ Hazreti Âdem Aleyhisselatu ve's-selâmdan saltanat-ı Keyümers'e ve Tahmurâs'a ve Cemşid'e ve Firudun'a geldi. Râvî öyle rivâyet eder ki Keykubâd yedi iklim dört köşeyi zabt ederdi ve ateşperest idi. Kırk dört vezîri ve üç yüz altmış müneccim hakîmi var idi. Baş vezîrine Şem'ûn İbn Şemhûr Bin Mel'ûn derler idi*” (1a). Keykubâd'ın sarayı ailesi ve başından geçen olaylar (2b-47b) sayfaları arasında anlatılır. Bu sayfadan sonra ise Keykubâd vefat eder ve tahta oğlu Nuşirevân geçer. Bundan sonra ise Nuşirevân, Hâce-i Dâna ve Şem'ûn'un oğlu Bahtek'in maceraları anlatılır (47b-65a). (65a) dan sonra ise Nuşirevân'ın görmüş olduğu bir rüya ile olaylar Hamza'nın tarafına dönmeye başlar ve incelenen kısmın sonuna kadar da hep Hamza anlatılır. Hamza ismi ilk olarak (67a) sayfasında geçer. Nuşirevân artık sadece Hamza'dan haber alındığı zaman sahnede görünür (77a, 86a, 94b, 99a).

Yazar, olayları oluş sırasına göre anlatmıştır, fakat sık sık olmasa da geriye dönüşler yapılmıştır (52b, 54b, 87a, 89a, 93a, 97a, 99a). Yazar anlattığı olayı bitirip başka bir olaya geçiş yapacağı zaman genelde “râvî eyder” ifadesini kullanmış, bazı sayfalarda ise “amma beri taraftan, işte bunlar burda bizim kıssamız Hamza'ya geldi” gibi ifadeler kullanmıştır (2b, 3a, 8b, 9b, 10a, 12b, 17b, 20a, 22b, 44b, 48a, 55a, 72b, 73a, 90a, 90b).

Yazarın anlatımı da hikâyeyi kaleme alış şekli de oldukça özenlidir. Yanlış yazılmış, imlaya uymayan kelimeler tüm eser göz önüne alındığında yok denecek kadar azdır. Cümleler genelde anlaşılırdır ve gereğinden uzun cümlelere pek

rastlanmamaktadır. Eserde zaman zaman tasvirler yer verilmiştir. Bu tasvirler fazla ayrıntılı değil, hatta yüzeyseldir. Yapılan tasvirlerden en ayrıntılı olanları yer tasvirleridir. “*Mal kuvvetiyle az zamânın içinde ol sahrâ-yı azîmin bir âlâ yerinde havlı çevirüp tulî ve arzı on fersah olmak üzre ve içinde yer yer köşkler binâ ettirüp köşe be köşe bağlar bağçeler ve suffeler fıskiyeler şadırvanlar ettirüp ol sarây havlusuna bir ucu tâ Şat suyunuş üzerine kemerler yaptırup üzerine bir kasr-ı dilgüşâ bünyâd ettirüp dört cânibine pencereler açtırup etrâf-ı ‘âlemi seyredeler idi. Suyun çoğu ol kasrın kemerleri altından geçerdî. Ve gine kasrın etrâfına suffice edüp orta yerinden bir büyük şadırvan ettirüp sîm ü zerden ejder-ser-lülelerden ol havuza dökülüp adamın kalbine ferah verirdi. Ol eelden ol kasra kasr-ı dilgüşâ derlerdi ve gâyet yüksek olup etrâf-ı ‘âlem göründüğü için kasr-ı ‘âlem-nümâ dahi derlerdi” (11b-12a). Bu ayrıntılı tasvirin dışında (15a, 59a, 90a, 91b) sayfalarında da yer tasvirlerine rastlanır. Bunun dışında Hz. Hızır’ın Hamza’ya silah talim ettirirken kendini nasıl gizlediği tasvir edilmiştir (89b, 90a). Son olaraksa Hz. İshak’ın Hamza’ya hediye edilmiş olan atı tasvir edilmiştir (93b). Yukarıda belirtildiği gibi tasvirler ayrıntılı ve canlı bir şekilde değil yüzeysel olarak yapılmış, kısa tutulmuştur.*

Metin, olayların başlangıcını ihtiva ettiği için incelenen kısımda genelde hikâyenin ana hatları belirlenmiş, kahramanlar tanıtılmış, kurgunun iskeleti oluşturulmuştur. Bu yüzden savaş sahnelerine sıkça yer verilmemiş, yapılan savaşlar da tasvirler gibi kısaca anlatılmıştır. Bu kısımda savaşların az olmasının diğer bir nedeni ise Hamza’nın yaşının henüz küçük olmasıdır. Savaşçı kimliğiyle öne çıkan ve yedi yaşında iken bile üç yüz haramiyi yenebilen Hamza’nın maceranın ilerleyen kısımlarında büyüyüp olgunlaşmış olduğunda İslam’a hizmet adına o cengten bu cenge koşacağı şüphe götürmez bir gerçektir.

Savaş sahnelerinde kalıp ifadeler rastlanmamaktadır. Metinde savaş dört yerde görünür. Bunlardan ilki Nuşrevân’ın cariyesinin babası olası Hakan Şah ile olan savaşdır. Bu, tam anlamıyla bir savaş olarak ele alınamaz, çünkü Hâce-i Dâni bir oyun ederek savaşmadan Hakan Şah’ı yenmiş ve zafer kazanmıştır (52b-54b).

Savaş sahnelerinin metinde görülmeye başlaması Hamza’nın hikâyeye girişiyi yoğunluk kazanır. Hamza’nın en büyük özelliği savaşçı bir kişiliğe sahip olmasıdır. Onun okuldaki başarılarından ya da sosyal hayatından fazla bahsedilmez.

Yaptığı kahramanlıklar ve cenklerle okuyucunun karşısına çıkar. Hamza'nın katılmış olduğu cenklerden biri Hz. Hızır ile olandır. Hz. Hızır, Hamza'ya cenk talimi yaptırmak için kendisini gizleyerek onunla bir tepede karşılaşır ve ona bir mızrak ile saldırır. Hamza da hemen ona karşılık verir. Bu, kırk gün boyunca devam eder ve Hz. Hızır bu yolla Hamza'ya değişik savaş taktikleri öğretmiş olur. Yine bu sahnede de ayrıntıya yer verilmez. Sadece Hızır'ın giyiminden ve birkaç vuruşma sahnesinden bahsedilir. *“Bu kerre Hamza bir iki püşte aştı. Bir de anı gördü. Bir atlu zâhir oldu. Hamza'yı görüp “Bire nâbekâr kande gidersün?” deyüp öyle bir nâre urdu kim ol vâdîler sadâ ile doldu. “Bu beylik koruyu atıña çiğnedirsin. Şimdi seni benim elimden kim hulâs eder?” dedi. Server hiç aldırmayup gidince ol süvâr nizesin eline alup “İn atından.” deyüp sürünce server buña bir nize havâle eyledi. Ol süvâr siper verüp mâni' eyledi. Ol süvâr ayıttı: “Ya Hamza nize öyle urulmaz işte böyle urulur.” deyüp ol acaib nize ile bir nize havâle kıldı. Hamza mâni' edince azim elem çekti. Bu üslûb üzre üçer nize uruşdular. Her uruşda Hamza bundan birer sanat öğrenirdi. Bu kerre Hamza el gürze urup ol süvâre bir gürz urdu. Ol süvâr siper verüp mâni' eyledi. Ol da Hamza'ya urdu. Hamza da mâni' eyledi ama zahmet çekmedi. İşte ol gün her alan ile birbirlerine hamle eylediler. İşte bu üslûb üzre kırk gün ol süvâr gelüp Hamza ile cenk eyledi. Kırkıncı gün ol süvâr Hamza'yı düvalinden kapup koluna aldı. Gine rahşı üzerine koydu. “Ya Hamza beni bilir misin ben kimim?” deyüp yüzünden nikâbını kaldırdı. Hamza gördü bir pîr-i ruşen zamîrdir. Hamza'nıñ aklı gitti. ‘Ya Hamza ben Hazret-i Hızır'ım saña bu tarîk ile fenn-i sipâhilik ta'lîm eyledim, işte şimdi kâmil olduñ.’ dedi” (87b-88a).*

Diğer bir savaş ise Hamza'nın haramiler ile giriştiği savaştır. Bu sahne diğerlerine göre daha ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Yine burada da Hamza'nın savaşçı kimliği ve destanî özellikleri karşımıza çıkmaktadır. Henüz yedi sekiz yaşlarında olan Hamza'nın üç yüz haramiyi tek başına yenmesi bunu göstermeye yetmektedir. *“Server ol şüphe üzerine varup göründüğü gibi haramîler atlandılar üç yüzü dahi sâf bağlandılar server yakın geldikde gördüler. Bir tâze nevcivân henüz sekiz yaşında var ola ancak üzerinde zî-kıymet âlât harb kendü de dahi bir salâbet var kim göreniñ zühresi çâk olur. Amma harâmîlerden âkil olan “acaba bu nevcivân niye gelir yohsa hisse mi ister yalnız kafadarı da yok hele bundan hazer gerek.” dedi. Amma aklı olmayan kimi atına âlâtına mâil oldu. Çünkü Hamza yakın gelüp bir*

na're urup "Ey nâbekârkar bezirgân urup malîñ almak hüner deĝildir. Hüner baña cevâb vermekdir, gelüp harâmîlik etmeye tövbe edüp müslümân oluñ yok derseñiz cümleñiz kırarım." dedikde başlarına Sârûk Harâmî derlerdi. Birine ayıttı: "Var şu oĝlanı tut da baña getir." dedi. Ol da at sürüp Hamza'nıñ yanına gelüp "Ey civân başında devlet var imiş harâmîbaşı seni beĝendi yanında adam olursun." dedikde server "Ne söyler bu kelb var söyle ben aña bir iş ederim ki 'âlemde söylenir." dedikde ol harâmî gazâba gelüp "Be hey oĝlan sen misin baña böyle cevâb veren." deyüp istediĝim serveriñ düvâline el suna server bunıñ başına nasıl bir muşt urduysa dardaĝan oldu. Sârûk Harâmî ol hâli gördükde hemân at sürüp Hamza'nıñ öñün alup malayanî söyleyerek bî-mehâbe servere neyze havâle eyledi. Server bunıñ neyzesin siper ile çarpıp mâ'ni eyledi. Ba'dehû bunıñ da başına bir muşt urup hurd eyledi. Sair ol üç yüz harâmîler bu hâli görüp servere hücum eylediler. Amr ise püşte üzerinden seyredirdi. Hey diriga bu kerre Hamza gitti. Bu kadar adama nice cevâb verir derken Hamza añsızın bir nara öyle urdu ki ol sahrâ sadâ ile doldu. Amr da durduĝu yerde akli gitti. Ba'dehû server tiĝin üryân edüp bunlarıñ içine girdi. Nücûm saatte târ u mâr eyledi. Amma bu taraftan bazirgânlar dahi Mekke'ye gelüp haber vermişlerdi. Hamza'nıñ kulları binüp gelüp gördüler kim harâmîler bozulmuş kaçarlar. Bunlar da önlerin alup kırup kimin esir ettiler. Amr da gördü ol da sapan taşıyla kalanıñ kırup gelüp Hamza'ya erişüp "Gazâñ mübârek olsun." deyüp tahsîn eyledi. Ba'dehû malların gine bazirgânlara verüp gitti" (97b-99a).

Son olarak da Hamza, Yemen Şahı'nın Mekke'den haraç alması için yolladıĝı adamı olan Kıtân-ı Yemenî ile cenk etmiştir. Üç saat süren bu savaş yine ayrıntılı olarak verilmemiştir. "Bunları sokak sokak demet demet edüp giderken Kıtân'a rast geldi. "Hay nâbekâr oĝlan dediklerinden besbetermiş. Eĝer hiç deĝmesem belki askeri târ u mâr eder." deyüp serveriñ önün aldı. Ey arapzâde başıña geleceĝin bilir misin yedi iklim şâhına âsi olursun." dedi. Hamza cenk meyinden mest olmuş bakup "Be hey lâîn ya sen kimsin? Bari seni de helâk edeyim de şâh beni soñra neylerse eylesin." deyüp üzerine varınca Kıtân'ıñ elinde tiĝ servere havâle eyledi. Siperin dört pâre eyleyüp Kıtân'ıñ omuzu başına bir zahm açup rahşınıñ başı da top gibi zemîne nakş olup Kıtân üzerinden sernigûn oldu. Tevâbi' kapup kaçırdılar. Üç saat kadar cenk oldu gördüler ki Kıtân da zahmdâr oldu" (103b).

Yazar metinde seslenme nidaları olarak sık sık şu kelimeleri kullanılmıştır: Bire, Ey, Behey, Hey, Eya (5b, 13b, 51b, 60a, 84a vs.).

Yazar anlatımı canlandırmak için sık sık deyimlerden yararlanmışır. Fakat atasözüne rastlanmaz. Metinde kullanılmış olan deyimler şunlardır: duaya mazhar olmak (13b), aman dilemek (22b), terk-i diyâr etmek (22b), can başına sıçramak (24a), eleme düşmek (23b), ümit kesmek (24a), yüz sürmek (25b), aciz kalmak (26b), el keseye vurmak (29a), elem çekmek (30a-81b), şamata basmak (37b), akli gitmek (43a-76b), ecel yastığına baş koymak (47a), sözünden çıkmamak (48a), sözünü tutmak (52a), yüz vermek (52b), yüzü kara olmak (62b), gazaba gelmek (74b-77a-105b-106b), baş salmak (78a), gözden nihan olmak (82b), ikrardan dönmek (102a).

Hamzanâme'nin bu cildi incelendiğinde halk hikâyesi üslubu göze çarpar. Her ne kadar bu iki tür birbirinden farklı olsa da halk hikâyelerinin epizotlarıyla bu eser benzerlik göstermektedir. Halk hikâyelerinin yapısı hakkında birçok araştırmacı görüş bildirmiştir. Bu araştırmacılardan ilki Fikret Türkmen'dir. Aşık Garip Hikâyesi üzerinde yaptığı doktora çalışmasının II. bölümünde söz konusu anlatının varyantlarının mukayesesini yaparken bu konu üzerinde dikkatle durmuş; hikâyeyi:

1. Kahramanın doğduğu yer,
2. Kahramanın ailesi,
3. Garib'in iş ararması,
4. Aşık olma ve saz çalma yeteneğini kazanması,
5. Sevgili ile ilk karşılaşma,
 - a) Sevgiliyi arama, b) Sevgili ile ilk karşılaşma, c) Sevgiliyi isteme ve engeller, d) Yedi yıllık vade.
6. Kahramanın para kazanmak için gurbete çıkması
 - a) Gittiği yerler, b) Para kazanması
7. Sevgilinin bir başkası ile evlendirilmek istenmesi

8. Aşık Garib'in durumdan haberdar edilmesi

9. Aşık Gariplin sevgilinin memleketine dönüşü

10. Düğün (sonuç).” olmak üzere on bölümde incelemiştir” (Türkmen 1995: 15).

“Halk hikâyelerinin belli bir plan dahilinde incelenmeleri giderek ‘bu tür anlatıların ortak bir şemaya bağlanabilecekleri’ fikrini doğurmuştur. Nitekim Fikret Türkmen gerek derleme ve arşivlerine gerekse hikâyelerin yapısı üzerindeki yoğun araştırmaları sonunda söz konusu ürünlerin dört bölümde incelenebileceklerini tespit etmiştir. Buna göre bütün hikâyelerde sırası değişmeyen ana ve alt bölümler aşağıda verilen şemada olduğu gibidir.

1. Hazırlık Bölümü

a) Zaman, b) Mekan, c) Ailenin tanıtımı, d) Çocuksuzluk , e) Çare arama, f) Ad verme, g) Eğitim

2. Aşık Olma

a) Aşık olma, b) Saz çalma ve şiir söyleme yeteneğini kazanma, c) Sevgiliyi arama

3. Sevgiliyi İsteme ve Engeller

a) Memleketten ayrılma, b) Sevgilinin başkasıyla evlendirilmek istenmesi, c) Kahramanın geri dönüşü

4. Sonuç (Düğün) (Köse 1996: 22).

Halk hikâyeleri bu şekilde epizotlara ayrılabilirken incelenen eser Hamzanâme'nin bu epizotlara uygunluğu konusunda ayrıntılı bir çalışma yapılabilir. Epizotlara bakıldığında halk hikâyelerinin yapısında ilk olarak hazırlık bölümü vardır. Bu bölümde zaman, mekan, ailenin tanıtımı, çocuksuzluk, çare arama, ad verme ve eğitim gibi alt başlıklar olduğu görülür. Hazmanâme'nin birinci cildi dikkate alındığında ikinci epizot olan aşık olma kısmına hiç geçilmemiştir. Bu de demek oluyor ki incelenen bu eser bir hazırlık epizotu hikâyesidir. İlk olarak Keykubâd neslinin tanıtılması ve Abdulmuttalib'in tanıtılması hazırlık epizotunda ailenin tanıtılması alt başlığıyla uyuşmaktadır. Zaman ve mekan konusunda ayrıntılı

bilgi verilmemiştir. “Hikâyelerin yapısı konusundaki çalışmalar sonucunda bir hikâyeye ait inceleme planının diğeri için geçerli olmadığı, epizot veya motif sırasının değışebildiğı tespit edilmiştir.” (Köse 1996: 26) İncelenen eserde de birinci başlık altında yer alan çocuksuzluk motifi bulunmamaktadır. Çare arama ise halk hikâyelerinde çocuksuzluğa çare arama şeklinde ortaya çıksa da incelenen eserde Keykubâd’ın gördüğü rüyayı unutması sebebiyle duyduğu rahatsızlığa çare arama şeklinde ortaya çıkmıştır. Ad verme motifi ise eserde Hâce-i Dâna’nın Nuşirevân’a, Hamza’ya ve on yarenine ad vermesi esnasında görülmektedir. Son olarak eğitim kısmında Hamza’nın ve on yareninin hocadan aldıkları eğitim, daha sonra Hamza’nın bizzat Hz. Hızır’dan aldığı savaş eğitimi ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Görüldüğü üzere Hamzanâme epizotlarına göre incelendiğinde bir hazırlık epizotu hikâyesidir. Daha sonraki ciltler bu incelemeye tabi tutulduğunda şüphesiz diğere başlıklara da örnekler bulunacaktır.

2.2.2. Muhteva Özellikleri

2.2.2.1. Hamzanâme’nin Özeti

Keykubâd ateşperesttir ve yedi iklim şâhidir. Vezirinin adı Şem’ûn’dur. Şem’ûn, şâhin aklını devamlı karıştırarak onu halka zulmetmeye sevk eder. Günlerden birgün şâhin aklına bir fikir gelir. Kendisi öldükten sonra dünyada insanlara onu hatırlatacak bir eser bırakmak ister. Bu eseri yaptırmak için vezirleriyle birlikte uygun bir yer aramaya başlarlar. Dicle nehri kenarındayken dağdan sırtında odunla inen bir adam görür ve adamla konuşmak için yanına getirmelerini emreder. Şâh, adamla konuşunca adamın adının da Kubad olduğunu öğrenir. Oduncunun da kendisiyle aynı adı taşıdığını öğrenince çok sinirlenir. Adamları inandıkları Nâr-ı Nûr’un hikmeti olduğunu söylerler, fakat şâhin hüdaperest bir cariyesi vardır, adı Cengî Dilarâm’dır. Cengî Dilarâm bu işin ateşle bir alakası olmadığını, onun da bir mahluk olduğunu, asıl tapılması gerekenin Allah olduğunu ve Allah’ın Kubad’lardan birini şâh, diğere oduncu yaptığını söyler. Şâh, kızını bu dediklerine çok sinirlenerek biraz altınla birlikte kızını oduncu Kubad’a verir. Adam, Cengî Dilarâm’ı alarak evine götürür. Kız, Kubad’a işleriyle ilgili fikir vererek onun işlerini büyütmesini sağlar. Kış için odun toplayıp bir mağaraya yığılmasını ve herkesin odunları yaşken kendi kuru odunlarını daha fazla paraya satmasını söyler. Kubad bunu kabul eder ve

topladığı odunları mağaraya yığar. Ama bunu duyan diğer oduncular bir gece gidip o odunları ateşe verir. Kubad mağaraya gidince tüm odunların yandığını görür. Fakat o mağarada bir define vardır ve oduncular odunları ateşe verince eriyen define aşağı düşer. Kubad bu defineyi görüp eşeklere yükleyerek eve götürür. Olanları Cengî Dilarâm'a anlatır. Kız hazine buldukları anlaşılır korkusuyla o sabah yola çıkmayı teklif eder. Kubad da kabul eder ve çalışanlarını da alarak oradan ayrılırlar. Bir dere kenarını beğenip orada güzel bir saray yaptırmaya başlarlar. Cengî Dilarâm bu sarayı Keykubad'ın haber alıp geleceğini tahmin eder. Amacı Kubad'ı şaha vezir yapmak ve isterse Allah'ın oduncu Kubad'ı şah yapabilecek kudrette olduğunu kanıtlamaktır. Saray yapılıp şahın adamları bu sarayı haber verince Keykubad kendi istediği sarayı kimin yaptırdığını görmek için yollara düşer. Kubad, şahın geldiğini görür ve kendini oduncu olarak değil Kubad-ı Garip Dost diye tanıtır. Şahı saraya ziyafete davet eder. Ziyafet sırasında Cengî Dilarâm gelerek kendini tanıtır ve şaha olanları hatırlatır. İsterse Allah'ın oduncuyu şah yapabileceğini kanıtlar. Bunu duyan şah, Müslüman olmak istese de adamları atalarını hatırlatarak izin vermezler. Oduncu Kubad, sarayı şah hediye eder ve şah da onu veziri yapar.

Şehr-i Merv'de adı Baht-ı Hammâl olan bir adam vardır. Danyal Aleyhisselam'ın torunu, Camasb Hakîm'in oğludur. Okumayıp hamallık etmektedir. Baht-ı Hammâl'in da bir oğlu vardır. Adı Büzürmihr'dir ve hocaya giderek eğitim alır. Birgün Baht-ı Hammâl, Keykubad şahın veziri Şem'ûn'un saray yapımında çalışmaya gider. Çalışırken bir hazine bulur ve bunu Şem'ûn'a haber verir. Şem'ûn bunun gizli kalmasını sağlamak için Baht-ı Hammâl'ı oracıkta öldürür ve gömer. Giden tüm hamallar gelirken Baht-ı Hammâl dönmez.

Bu taraftan Keykubad Şah, Çin şahının kızıyla evlenir. Gerdek gecelerinde bir rüya görerek yataktan sıçrar ve başını yarar. Rüyasında Şah, kaz kebabı yiyecekken taht altından çıkan bir köpek kebabı yer. Şah hemen adamlarını çağırıp bir rüya gördüğünü fakat hatırlamadığını söyler. Adamlarından rüyasını bilip tabir etmelerini ister. Adamları bunda başarılı olamayınca ülkenin dört bir yanına dağılıp âlimlerden yardım istemeye giderler. Şahın veziri Argis Vezir, Merv şehrine gelir. Orada tanınan bir hocayla görüşerek olanları anlatır. Hoca vezirden üç gün mühlet ister ve sorunu çözeceğinden emin olduğu için ortaya canını koyar. Üçüncü günün sonunda hoca, şahın rüyasını bilip Argis'e söyleyemez. Fakat Büzürmihr bu

hocanın talebesidir ve olayı öğrenince hocasına yardım eder. Dedesi Camasb Hakîm'in türbesine giderek kendisine bırakılan kitapları incelemeye başlar. Türbede uyuya kalır ve dedesi rüyasına girer. Onunla konuşup aradığı cevapların sandıktaki kitapta olduğunu söyler. Büzürmihr uyanıp kitabı okuyunca şahın rüyasının ve tabirinin kitapta olduğunu görür. Ayrıca babasının nasıl öldüğünü de bu kitaptan öğrenir. Büzürmihr babasının kanını yerde koymamak için rüyayı vezire de hocasına da söylemez ve hem şaha vezir olmak hem de babasının davasını görmek için Argis Vezir ile birlikte yola çıkar. Vezir henüz on iki yaşında olan bu çocuktan emin olamasa da yol boyunca ettikleri sohbetlerden onun âlim olduğunu anlar. Büzürmihr'e artık Hâce-i Dâna derler. Şahın diyarına ulaştıklarında Şem'ün, Hâce-i Dâna'yı öldürmek için plan yapar. Fakat Hâce-i Dâna bunu önceden bilerek kurtulur. Şem'ün onu öldü bilir. Şah, hocayı yanına çağırır, fakat hoca şahın yanına gelmek için Şem'ün'un sırtına binmeyi şart koşar. Rüyasını ve tabirini çok merak eden şah bunu kabul eder. Hâce-i Dâna, Şem'ün'un sırtında saraya gelir. Hoca saraya gelerek şah ile tanışır ve rüyaya geçmeden önce Şem'ün'un babasını nasıl öldürdüğünü anlatıp davasının görülmesini ister. Veziri inkar etse de şah, hocanın dediği yeri kazdırınca orada Baht-ı Hammâl'in hâlâ taze bedeniyle karşılaşır ve Şem'ün'u idam ettirir. Davası görülen Büzürmihr şaha rüyasını anlatır. Ama rüya tabirini göstererek yapacağını belirterek tüm haremın önünden geçmesini ister. Harem, hocanın önünden geçerken hoca, Çin şahının kızı ve yanndaki Makbul Ağa'yı durdurur. Şahın rüyasındaki kaz kebabının kız, onu yiyen yılanın ise Ağa olduğunu söyler. Daha sonra Ağa'nın hadım olmadığı ve kızla birlikte olduğu anlaşılır ve şah ikisini de idam ettirir. Şah daha sonra düşününce henüz on iki yaşındaki Büzürmihr'in kendisine zarar verdiğini başına sürekli iş açtığını düşünerek onu da katlettirmeyi düşünür. Hâce-i Dâna bunu hissederek şaha bir hikâyeye anlatır. Hikâyede şahına sadık bir papağanın şahın yanlış anlaması sonucu haksız yere öldürülmesi anlatılır. Şah bu hikâyeden sonra yanlış düşündüğünü anlayarak hocayı öldürmekten vazgeçer ve ona hilat giydirir. Bir zaman sonra şahın bir oğlu olur ve hoca, çocuğun adını Nuşirevân koyar. Ölen vezir Şem'ün'un da bir oğlu olmuştur ve hoca onun adını da Bahtek koyar.

Zaman geçer Nuşirevân ile Bahtek büyüyüp birlikte okula gitmeye başlarlar. On beş yaşına geldiklerinde divana katılırlar. Yirmi yaşına geldiğinde Nuşirevân'ı

evlendirmeye karar verirler ve Mihyâd Şah'ın kızını uygun görürler. Nuşirevân, Mihrânur Bânû ile evlenir. Hâce-i Dâna ise Argîs Vezir'in kızı ile evlenir. Bahtek'e de bir Yahudi kızı alırlar. Nuşirevân'ın bu evlilikten üç oğlu olur. İsimlerini Hürmüz-i Tâcdâr, Mihrinîgâr, Gülfahri Güher-tâc koyarlar. Bir süre sonra Keykubâd Şah ölür. Tahta Nuşirevân geçer. Nuşirevân, Hâce-i Dâna'yı vezir-i âzâm yapar. Bahtek, Nuşirevân'ın yanında durup onu kötü fikirleriyle etkiler ve onun halka zulmetmesine neden olur. Halkın günlük kazancının çoğunu saray hazinesine koymak üzere toplatır. Fakat Nuşirevân, Hâce-i Dâna sayesinde yanlış yaptığını anlayarak hatasını telafi eder.

Nevruz zamanı gelir ve Nuşirevân yedi iklime haber salıp kutlamalara katılmalarını ve haraç vermelerini emreder. Tüm şahlar gelir fakat üç şah gelmez. Şahlar Nuşirevân'a tabi olmak için elçileriyle birlikte yolladıkları bilmecelerin çözülmesini şart koşarlar. Hâce-i Dâna, dedesi Camasb Hakîm'in yardımıyla tüm bilmeceleri çözer. Böylece şahın gözünde daha da yükselir.

Bir gece Nuşirevân yine bir rüya görür. Hocayı çağırarak rüyasını anlatır ve tabir etmesini ister. Hoca, Kudüs tarafından birinin gelip tahtını üç gün işgal edeceğini fakat Hicaz tarafından gelen diğer bir kişinin aynı gün doğduğu on dostuyla birlikte tahtını kurtaracağını söyler. Bunu duyan Nuşirevân, Hicâz tarafından gelecek olan bu kişinin henüz doğmadığını hocadan öğrenir. Hocaya o doğmadan gidip ona ikramda bulunmasını ve cümle aleme onun dünya ahiret oğlu olduğunu söylemesini ister. Onunla aynı gün doğacak olan on çocuğa da günlük ulufe tayin etmesini ister. Hâce-i Dâna hem hac yapmak hem de çocukları ziyaret etmek için Hicaz'a doğru yola çıkar. Hocanın Hicaz'a geldiğinden Abdulmuttalib'in haberi olur ve hocayı karşılayarak onu evine davet eder. Davete Abdulmuttalib'in oğulları Ebu-Tâlib, Ebu-Leheb, Tayyar-ı Câfer, Abbas da katılırlar. Bu ziyafet üç gün sürer. Dördüncü gün Abdulmuttalib'in bir erkek çocuğu dünyaya gelir. Abdulmuttalib bu haberi hocaya verir ve hoca zaten çocuk için geldiğini söyler ve şahın rüyasını anlatır. Bunu duyan Abdulmuttalib çok sevinir ve çocuğu hocanın yanına getirir. Hoca çocuğun adını Hamza koyar. Günde yüz altını Hamza'ya ulufe olarak verir. Hamza ile aynı gecede doğan on çocuğa da günde on altını ulufe olarak verir. Çocukların isimlerini Mukbil, İkbâl, Mukâtil, Münezzîr, Mübeşşîr, Meymun, Mübârek, Mukabîl, Mübaşîr ve Amr koyar.

Annesi Hamza'yı beslemek ister, fakat sütü yetmez. Mekke'deki tüm sütlü kadınları getirirler de Hamza'yı doyurmak mümkün olmaz. O civarda bulunan Arap kabilelerinden biri olan Ben-i Âd kabilesinin şahının annesi güçlü bir kadındır. Adı Âdiye Bânû'dur. Hamza'yı doyurmak için bu kadını getirirler. Kadın, Hamza'yı doyurmayı başarır. Herşeyin yolunda olduğunu gören Hâce-i Dâînâ, Medâîn'e doğru yola çıkar.

Hamza hızla büyür. Üç aylık olmasına karşın üç yaşında gibi görünür. Amr ise Hamza'nın aksine küçüktür, fakat çok kurnaz bir çocuktur. Zaman geçip çocuklar büyüyünce Hamza ve on yaverini okula yazdırırlar. Hepsi çok iyi bir şekilde okula devam ederler, fakat Amr çok zeki olduğu hâlde okulu sevmediği için hocasıyla uğraşarak ona oyun oynar. Hocasını kızdırır. Amr, amcasının oğlunun Hamza'nın önünde oturmasını haksızlık olarak görür ve Hamza'ya da bunu söyler. Hamza da geçip en öne oturunca amcasının oğullarıyla kavga eder. Kavganın sonunda Hamza, Ebû Cehil'in oğluna vurunca çocuk başını çarpar ve ölür. Bunu gören Hamza ve Amr oradan kaçarlar. Ebû Cehil bu haberi duyunca kisas ister. Abdulmuttalib ise Amr'ın babası Ümeyye Sarban ile olayları anlatan bir mektubu Nuşirevan'a gönderir. Nuşirevan mektubu okuyunca Hamza günde on adam öldürse bile kimsenin ona dokunamayacağını söyler. Böylece Ebû Cehil, kısıstan mecburen vezgeçer. Hamza ve Amr evlerine dönerler. Hamza bir daha kavga etmeyeceğine dair babasına söz verir. Tekrar mektebe giderler, fakat hoca Hamza'yı kabul ederken Amr'ı mektebe almak istemez. Amr da babasının koyunlarına çobanlık etmeye başlar, fakat bir süre sonra bundan da sıkılır.

Günler geçer ve birgün Amr, Hamza'ya bir atı olması gerektiğini söyler. Hamza babasından bir at ister fakat Abdulmuttalib'in atlarından hiçbirisi Hamza'yı taşıyamaz. Hicaz'a gelen bir bezirgan Keykubad'a bir at götürmektedir. Amr bu atı görür ve Hamza'ya haber verir. Bezirganlar atı satmak istemezler. Hamza'nın durumunu anlattıklarında adam o ata kimsenin binemediğini eğer Hamza binmeyi başarırsa atı ona vereceğini söyler. Hamza, ata binmeyi başarır ve at koşmaya başlar. Amr da bir ata binerek Hamza'nın arkasından gider. Amr, Hamza'nın eve dönmesine izin vermez, onun gurbete alışmasını sağlar. Bundan sonra kâh Medâîn'de kalır kâh ava giderler.

Birgün yine ava gittiklerinde Hamza ve Amr ayrı yerlere giderler. Hamza avlanırken yüzünde peçe olan bir adam yanına gelir ve Hamza'ya bir mızrak vurur. Hamza karşılık verir ve bunlar kırk gün dövüşürler. Yüzü peçeli adam Hamza'ya savaş taktikleri öğretir. Son gün adam kendini tanıtır ve Hazreti Hızır olduğu anlaşılır. Hazreti Hızır Hamza'ya öğütler verir ve alnından öper. Öptüğü yerde yeşil bir iz oluşur. Hamza olanları Amr'a ve ailesine anlatır. Tüm Medâin Hamza'yı ve alnındaki izi görmek için ziyarete gelir. Hamza ve Amr yine ava giderler. Hamza Amr'dan ayrılınca havada kızıl ve yeşil bulutlar görür. O sırada Kaf Dağı'nın peri padişahının kızı Esmâ Sultan yanındaki dev ve perilerle oradan geçerken Hamza'yı görür ve onunla görüşmek ister. Hamza ve Esmâ görüşürler ve birbirlerinden hoşlanırlar. Esmâ Peri veda ederken Hamza'ya dua eder ve mücevherlerle siyah bir at hediye eder. Hamza mücevherleri Mekke fakirlerine dağıtır.

Hamza ve Amr ava gittikleri bir gün bir mağara girişinde ağlayıp dövünen kadınlar görürler. Neden ağladıklarını sorduklarında tapındıkları, ilah saydıkları atın mağaraya girdiğini ve uzun zamandır orada kalıp kendini göstermediğini söylerler. Hamza mağaraya girer ve gergedan kadar büyük bir atla karşılaşır. At tam Hamza'ya saldıracakken bir ses gelir ve gelen ses ata Hamza'ya teslim olmasını söyler. At da Hamza'ya teslim olur. Ağlayan halk Hamza'yı taptıkları atın sırtında görünce ona saldırırlar. Hamza ve Amr onları bertaraf ederler.

Hamza sürekli mucizevi olaylarla karşılaşırken Amr hiç böyle şeyler yaşayamadığı için mahsun olur. Bir mağarada ağlarken uyuyakalır. Rüyasında bir taht üzerinde yedi peygamber görür. Peygamberler Amr'a üzülmemesini söyleyerek çeşitli hediyeler verirler. Hazreti İbrahim zil, Hazreti İsmail içinden ateş ve su hariç istenilen herşeyin çıktığı bir kurban derisi, Hazreti Musa çizmesini, Hazreti Süleyman hançerini, Hazreti İsa hırkasını Amr'a hediye eder. Hazreti Davut, Amr'ın ağzına tükürür ve ona avazını verir. Hazreti Nuh ise kırk günlük yolu bir günde alması için dua eder. Amr uyanır ve olanlardan dolayı çok mutlu olur.

Hamza yolda malı haramiler tarafından gasp edilmiş bezirganlar görür ve onların hakkını savaşarak geri alır. Böylece Hamza'nın namı her yerde duyulur. Bezirganlar olanları gidip Keykubad'a anlatırlar. Bunu duyan şah, Hamza'yı görmek ister. Hâce-i Dâinâ, Hamza on iki yaşına geldiğinde görüşebileceklerini söyler.

Keykubad hilat ve türlü hediyeleri adamı Karun ile birlikte gönderir. Karun'a Mekke'den sonra Yemen'e geçerek Numan Şah'tan haraç almasını söyler. Bunu duyan Bahtek kendi adamını Karun yerine Numan Şah'a yollar. Eline de sahte bir emir verir. Numan Şah gelen sahte emri okur ve inanır. Sahte emirde Mekke'de bulunan Hamza ve on yaverinin öldürülüp yedi yıllık haracın Mekke'den alınması emrolunur. Numan Şah, Kıtân-ı Yemenî adlı adamını üç bin askerle birlikte emri yerine getirmesi için Mekke'ye gönderir. Onlar Mekke'ye gittiklerinde Hamza ve Amr avdadır. Kıtân-ı Yemenî sahte emri çıkarıp Abdulmuttalib'e gösterir. Abdulmuttalib onu yatıştırmaya çalışır. Bu sırada şehre gelen Amr askerleri görür ve işin aslını anlamak için Abdulmuttalib'e gider. O sırada Kıtân-ı Yemenî Hamza'yı yakalayacağını söyler. Bunu duyan Amr adama bağırıp tacını da alarak kaçır. Adam onun Amr olduğunu öğrenir. Amr gidip Hamza'ya olanları anlatır. Hamza ve adamları Kıtân-ı Yemenî'ye saldırır ve onu yaralayarak Mekke'den kaçar. Kıtân-ı Yemenî olanları Numan Şah'a anlatır. Numan Şah Seyf-i Zülyezen ve Kıtân-ı Yemenî'yi tekrar Mekke'ye gönderir. Amr ve Hamza yine avdadır. Amr onların tekrar geldiğini görür ve gidip Hamza'ya haber verir.

2.2.2.2. Zaman

Birinci cilt Keykubâd Şah'ın neslinin ve hükümdarlığının tanıtılmasıyla başlar. Cildin başlangıcında herhangi bir zaman dilimi belirtilmemiştir. Belirtilmeyen bu zaman dilimi içerisinde Keykubâd, Kubâd-ı Harkeş ile karşılaşır. Bu karşılaşma sırasında cariyesi Ceng-i Dilarâm'a sinirlenerek onu Kubâd-ı Harkeş'e verir. Mağarada bir define bulan Kubâd ve cariyeye çok zengin olurlar. Bir saray yaptırarak bunu Keykubâd'ın duymasını sağlarlar. Saraya gelen Keykubâd işin aslını öğrenince Kubâd-ı Harkeş'i küçümsediğine utanır ve onu veziri yapar. Bu olayların ne kadar sürede gerçekleştiğine dair eserde herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Kubâd-ı Harkeş ile Keykubâd'ın karşılaşmasından sonra ise olaylar Büzürmihr'in babası Baht-ı Hammâl çevresinde gelişir. Baht-ı Hammâl, Şehr-i Medâîn'e çalışmaya giderken oğlu Büzürmihr okula gitmektedir. Bu da yaşının takriben beş ya da altı olduğunu tahmin ettirmektedir (18a,18b). Babası gittikten bir süre sonra Keykubâd'ın veziri Argîs Vezir şahın rüyasının tabirini bulmak üzere Büzürmihr'in şehrine gelir. Babasının gittiği vakitten vezirin geldiği vakte kadar ne

kadar zaman geçtiği belirtilmemiştir. Fakat bu süre zarfında Medâîn'de bütün vezirler kendilerine saray yaptırmış ve o mevki bir şehir haline gelmiştir. Ondan sonra da Şehr-i Medâîn diye anılır olmuştur. Buradan sarayların tamamlanmasından uzun bir süre geçtiğini anlaşılıyor. Öyle ki, babası giderken okula giden Büzücmihr, Argîs Vezir geldiğinde rüyanın tabirini bulduğunda yedi yaşındadır (24a).

Büzürcmihr, Keykubâd'ın yanına geldiğinde kendisi yedi, şah ise on iki yaşındadır (36a). Çok vakit geçmeden Keykubâd'ın bir oğlu dünyaya gelir (44a). Çocuk doğunca Hâce-i Dâna ona Nuşirevân adını verir ve doğumu şerefine üç ay şenlikler yapılır. Nuşirevân'ın yedi yaşına ve on beş yaşına girdiği belirtilir (45a). On beşe ulaştınca divana katılmaya başlar. Nuşirevân yirmi yaşına ulaştığında onu evlendirmeye karar verirler (46a). Mihyâd Şâh'ın kızı Mihrânur Bânu'yu isterler. Her vilayete düğün için davetiye yollanır. Altı ayın sonunda herkes toplanır ve düğün yapılır.

Olaylar bu şekilde gelişirken zaman yönünden daha fazla ayrıntı verilmez ve “Nice yıllar bunlar böyle kaldılar.” ifadesi kullanılarak geçen uzun zaman belirtilir. Geçen bu uzun zamandan sonra Keykubâd Şah'ın öldüğü bilgisi verilir (47b). Nuşirevân babasının ölümü üzerine kırk gün yas tutar ve kırk birinci gün tahta çıkar. Fakat babasının kaç yaşında öldüğü ya da Nuşirevân'ın kaç yaşında tahta çıktığı ile ilgili bilgi verilmez.

Cildin bu kısmında geçen zaman dilimlerinden Bahtek'in halka üç ay boyunca zulmetmesi (49a), Hâce-i Dâna'nın Hamza'nın doğacağını bildiği için Mekke'ye gitmek için şahtan bir ay izin alması, orada Abdulmuttalib'in üç gün ziyafet vermesi (66a), Hamza'nın otuz günlükken Habeşistan şahının oğluyla yer değiştirmesi gibi kısa zaman dilimleri belirtilir.

Cildin devamında ise Hamza ve Amr'ın yaş aralıkları ve maceraları hakkında bilgi verilir. Hamza'nın üç aylık oluşu belirtilir. Aynı zamanda Amr'ın üç aylık olması, altı aylık olması ve üç yaşına girişi hakkında bilgi verilir (72b). Hamza ve yarenleri dörder yaşlarına girdiklerinde beraber okula başlarlar (73a). Hamza altı yaşındadır ve babasının on tane atının belini kırdığı ve sadece bir bezirgânın atı onu taşıyabildiği için atı alıp Amr ile beraber şikâra giderler (86b). İlerleyen bölümlerde Hamza, Hazreti Hızır ile kırk gün savaşır (89a). Yine Hamza sekiz yaşındadır ve

bezirgânların malını gasp eden haramilerle savaşarak malları kurtarır (97b). Son olarak Nuşirevân manevi oğlu Hamza'yı görmek ister, fakat Hâce-i Dânâ bunun Hamza on iki yaşına geldiğinde olacağını söyler. Cildin bu kısmının sonuna bakıldığında da şah ve Hamza henüz görüşmemiştir. Demek ki, Hamza o zamanlarda on iki yaşına henüz erişmemiştir.

İncelenen bu kısımda aktüel yıl ile ilgili bir bilgi ya da içinde bulunulan zamanı belirtecek herhangi tarihi bir olay verilmemiştir. Sadece Hazreti Hamza'nın doğumunun 568 yılı olduğu bilindiğinden olayların bu tarihten sonra gerçekleşmiş olabileceği düşünülebilir. Fakat eser sözlü gelenekte doğup yıllar sonra yazıya geçirildiği ve içerisinde gerçek hayatta olamayacak masalsı ve efsanevi olaylar barındırdığı için zamanını tam olarak kestirmek mümkün görünmemektedir.

2.2.2.3. Mekân

Eser incelendiğinde eserde bulunan mekânların genelde dar mekânlar olduğu göze çarpmaktadır. Çünkü olaylar genellikle saraylarda ve belli bölgelerde geçer. Eserin başlangıcında Keykubâd Şah'ın yedi iklime şah olduğu belirtilir ve bu bölgeler ismen tanıtılır. İran, Hindistan, Turan, Türkistan, Rum ve Yunan illeri bu yedi iklim içerisinde sayılmaktadır. Ayrıntılı olarak tanıtılan ilk mekân Şehr-i Medâîn'dir. Keykubâd Şah kendisi vefat ettikten sonra bu dünyaya hatıra bırakmak amacıyla bir eser yaptırmak ister. Dicle nehri kenarında güzel bir yer beğenir, fakat orada karşılaştığı oduncu vesilesiyle cariyesiyle tartışır ve sinirlenerek orayı terk eder. Daha sonra gelişen olaylar çerçevesinde oduncu Kubâd'ın yapmış olduğu sarayın çevresine Keykubâd Şah da vezirlerine emreder, onlar da kendilerine saraylar yaptırırlar. Bu saraylarla donatılan bölgeye de Keykubâd, Şehr-i Medâîn adını verir.

Bahsedilen diğer bir dar mekân ise oduncunun evidir. Ev tasvir edilirken evin kirli ve az eşyaya sahip olduğu belirtilir. Cengî Dilarâm ve Kubâd-ı Harkeş define buldukları için Şat Suyu'nun kenarına gelip bir saray yaptırmaya karar verir ve saray ayrıntılı bir şekilde tasvir edilir. Eni ve boyu on fersah olan bir arazi bulurlar. Bu araziye köşkler, bahçeler, fiskiyeler, şadırvanlar inşa ettirirler. Sarayı Şat Suyu'nun üzerine yaptırarak kemerle tamamlarlar. Bu saraya Kasr-ı Dilgüşâ adını verirler.

Eserde adı geçen mekânlar arasında Büzürmihr'in dedesi Camasb Hakîm'in türbesini ve Keykubâd'ın sarayını sayabiliriz. Bu mekânlar hakkında ayrıntılı bilgi verilmemiş, sadece olaylara paralel olarak bu mekanların bahsi geçmiştir.

Keykubâd'ın Nevruz'u kutlamak istemesi eserde yeni mekânlarla karşılaşılmasına vesile olur. Öyle ki, Keykubâd kendisine bağlı olan şahları Nevruz'a davet etmek amacıyla Cabülka'ya, Rum'a, Çin'e, Turan'a, Hicaz'a, Yemen'e ve Sindistan'a haber yollar. Ayrıntılı anlatılmasa bile Keykubâd'ın güçlü bir şah olması nedeniyle eserin mekânı geniş coğrafyalara yayılır.

Hamza'nın doğumuyla birlikte mekân olarak Mekke, Medine ve Yemen gibi şehirler de mekânlar arasına katılır.

Masalsı kıvrıntılar da barındırdığı için olağanüstü mekânlara da rastlanır. Bu mekânlar arasında Kaf Dağı ve Şehr-i Zerrin sayılabilir.

2.2.2.4. Şahıs Kadrosu

Hamzanâme'nin incelemeye tabi tutulan bu kısmında kahramanları tek bir kritere göre gruplamak doğru olmaz. Çünkü metinde geçen kahramanların tamamı savaşçı ya da dini karakterli değildir. Bundan dolayı kahramanlar karışık bir yapı göstermektedir. Metindeki kahramanlara bakıldığında ateşperest olanları, Müslüman olanları ve dini belirtilmemiş olanlar görülebilir. *Hamzanâme*'nin başlangıcı olan bu kısımda İslamiyet olgusu Hamza'nın doğuşuna kadar sahnede fazla görünmez. Bunun sebebi maceranın Keykubâd ile başlayıp oğlu Nuşirevân ile devam etmesidir. Kubad, Sasanî hükümdarıdır ve o ölünce yerine oğlu Nuşirevân geçer. Metinde Kubad, Keykubâd olarak geçer ve o tanıtılırken Sasanîlerden ya da İran'dan hiç bahsedilmez. Sadece şu ifadelerle tanıtılır: “*Râvîyân-ı ahbâr ve nâkilân-ı asâr ve muhaddisân-ı silsile-i rûzigâr şöyle nakl ve rivâyet ederler ki ol zamân ki tâ Hazreti Âdem Aleyhisselatu ve's-selâmdan saltanat-ı Keyümers'e ve Tahmurâs'a ve Cemşid'e ve Firudun'a geldi. Râvî öyle rivâyet eder ki Keykubâd yedi iklim dört köşeyi zabt ederdi ve ateşperest idi. Kırk dört vezîri ve üç yüz altmış müneccim hakîmi var idi.*” Bu tanıtımdan da anlaşıldığı üzere hikâyenin başkahramanlarından olan şahlar ateşperestlerdir. İşte bu sebeple Hamza'ya kadar İslamiyetten fazla bahsedilmez. Şahın başveziri Şem'ûn ve onun oğlu Bahtek de ateşperesttirler. Bunlar eserin kötü kahramanlarıdır. Şem'ûn her fırsatta Keykubâd'ı kandırarak, oğlu Bahtek

de Nuşirevân'ı kandırarak onları halka zulme zorlarlar. Fakat bu ateşperest olan şahların ve vezirlerin yanında kendilerini gizlemek zorunda kalmış Müslüman kahramanlar da mevcuttur. Bunlardan “Hüdaperest” diye bahsedilir. Şahın cariyesi Cengî Dilarâm ve veziri Argis Vezir bu kahramanlardandır. Büzürce mihr yani Hâce-i Dâna da müslümandır ve bunu gizlememektedir. Kendisi Danyal Aleyhisselâm ve Camasb Hakîm'in soyundandır. Babası Baht-ı Hammâl da ataları ve kendisi gibi müslümandır. Ateşperest vezirlerin yaptırmış olduğu kötülükleri Hâce-i Dâna engeller ve Nuşirevân'a doğru yolu gösterir.

Kahramanların karakterleri ve davranışları genel olarak mensup oldukları din ile bağlantılıdır. Bu görüşü örnek vererek açıklamak gerekirse eserde ateşe tapan kişiler genelde kötü karakterlerdir. Nuşirevân ve babası Keykubâd ateşe taparlar ve aslında halka kötülük etmek gibi bir niyetleri yoktur. Onlar istisnadır. Fakat Nuşirevân vezirinin kandırmalarıyla halka zulmetmiş olur. Bu açıdan bakıldığında ateşe tapan Şem'ün ve oğlu Bahtek eserde bilerek ve isteyerek fitne fesat çıkaran kahramanlardır. İncelenen kısım boyunca olumsuz hangi olaya bakılırsa altından bu kahramanlar çıkmaktadır. İslam mensubu olan kahramanlara bakıldığında ise durum tam tersidir. Eserin başkahramanlarından olan ve yukarıda sözü edilen Hâce-i Dâna her zaman iyilikten yana olan, halka zulmü engellemeye çalışan ve İslam coğrafyalarına elinden geldiğince yardımcı olmaya çalışan biridir. Müslüman olması ile böyle davranması arasında sıkı bir ilişki vardır. Aynı ilişkiyi Keykubâd'ın cariyesi Cengî Dilarâm'da da görülebilir. Müslüman olan bu kız, Keykubâd Şâh'ın oduncu Kubâd'ı aynı isme sahip olmalarından dolayı hakir görmesine dayanamamış ve Müslüman olduğunu itiraf edip hayattaki herşeyin Allah'ın elinde olduğunu ve Allah'ın önünde şahın da oduncunun da aynı olduğunu söylemiştir. Şah, kızı yanından kovunca cariye Allah'ın adaletine sığınmış ve Allah oduncuya yüklü mal nasip ederek cariyeye, şaha ve diğerlerine Allah'a sığınmakta haklı olduğunu göstermiştir. Keykubâd bu durumdan o kadar etkilenmiştir ki, Müslüman olmaya kalkmıştır, fakat yanındaki adamları onu vazgeçirmiştir. Müslüman olan diğer kahramanlar ise Hamza ve çevresindekilerdir. Din ve davranış arasındaki paralellikle ilişkilendirmek adına müslüman olan tüm kahramanları almak yerine Hamza ve yardımcısı Amr'ı almak yeterli olacaktır.

Hamza'nın doğumuyla sanki eserde İslamiyet de doğmuştur. Eserin incelenen kısmı Hamza'nın hayatının, doğumundan yedi yaşına kadarki kısmını kapsar. Hz. Hamza İslamî literatürde de “Allah'ın aslanı” olarak bilinir. Bunun destekleyicisi olarak da eserde Hamza tanıtılırken destan kahramanlarını aratmayacak gücünden ve fiziki özelliklerinden sıkça bahsedilir. Öyle ki, Hamza doğduğunda bir kere emmekle annesinin sütünü bitiren, şehirdeki hiçbir kadının doyuramadığı bir çocuktur. Üç aylık olduğunda görenler üç yaşında zanneder ve anne sütü artık onu doyurmaz. Hamza üç yaşındayken de yedi yaşında gibi görünür ve dört yaşında okula başlar. Altı yaşındayken de on atın belini kırar, çünkü atlar onu taşıyamaz. O küçük yaşına rağmen iyi ve güçlü bir savaşçıdır. Müslüman bir karakter olan Hamza'ya güçlü olmak yakışacağı gibi erdemli davranışlar da yakışacaktır. Hamza; haram yememeye özen gösteren, kazandığı ganimetten kendine hiç pay almayı Mekke'deki fakirlere dağıtan, haksızlığa uğramış kimselere ucunda üç yüz haramiyle tek başına savaşmak bile olsa hakkını teslim eden, Müslümanları haraç isteyen ateşperestlere karşı savunan bir cengaverdir.

Müslüman olan ve sıkça adı geçen diğer kahraman ise Amr Bin Ümeyye Ed Damer'dır. Amr, Hamza'yla aynı gün doğan Hamza'nın on yareninden biridir ve Hamza ile en yakın olanıdır. Diğerlerinin ismi sadece Hâce-i Dâna onlara isim verirken geçmektedir. Amr, Hamza'nın en yakını olduğu için onun sıradan bir insan olması beklenemez. Amr, Hamza kadar güçlü değildir, fakat arayı kurnazlığıyla kapatmaktadır. Doğduğu andan itibaren atikliği ve kurnazlığı kendini gösterir. Annesini bile kurnazlıkla o uyurken emer. Okula gider. Dersleri de çok iyi anlar, fakat hareketsiz kalamaz, hocayı canından bezdirir. Okumayacağını anlayan babası onu çoban yapar. Amr çevikliği sayesinde Mekke'de ünlü bir tavşan avcısına dönüşür. Fiziksel olarak ufak tefek olsa da çok cesurdur. Amr Hamza'nın evden bir süreliğine ayrılıp savaşçılığını geliştirip av kültürünü kazanmasında en büyük etkendir. Hamza ve Amr her ne kadar İslamiyetin emrettiği şekilde davransalar da bazı durumlarda Müslüman bir kahramana yakışmayacak davranışlar sergilemişlerdir. Bu davranışlar arasında Hamza'nın Esmâ Peri ile birlikte oturup sohbet etmesi sayılabilir. İslam dininde birbirine yabancı olan kadın ve erkeğin konuşması bile uygun görülmez. Örnek teşkil eden diğer bir husus ise Amr'ın yumurta gibi ufak tefek şeyler çalması ve anı kurtarmak adına küçük yalanlar

söylemesidir. Hırsızlık ve yalan bir Müslümana yakışmayan davranışlardandır. Son olarak ava çıktıklarında Amr'ın telkinleriyle Hamza da içki içmiştir. Bu olaylar şunu kanıtlıyor ki, Türkler İslamiyeti kabul etmişler, fakat tam olarak kendi bünyelerinde bu dini eritememişlerdir. Çünkü Müslüman bir kahramanın içki içmesi anlatıcı ve dinleyiciyi rahatsız etmemiş ve bu şekliyle anlatılmalıdır. Aynı durumu Dede Korkut Hikâyeleri'nde de görebiliriz.

2.2.2.4.1. Müslüman kahramanlar

2.2.2.4.1.1. Erkek kahramanlar

Kubad-ı Harkeş: Keykubâd'ın karşılaştığı oduncudur. Oduncunun hayatı Keykubâd'ın yanından kovduğu cariye alıp evine götürmesiyle değişir. Kız verdiği akıllarla oduncu Kubad'ı günden güne zenginleştirir. Birgün bir mağarada define bulurlar ve buldukları define ile Keykubâd Şah'a iyi bir ders verirler. Müslümandır.

Baht-ı Hammal: Merv şehrinde yaşayan bir hamaldır. Danyal aleyhisselâm neslindedir. Camasb Hakîm'in oğludur. Okumak yazmak nasip olmamış, bu yüzden de hamal olmuştur. Hüdaperesttir.

Büzürcimihir(Hâce-i Dâna): Baht-ı Hammal'ın oğludur. Babası ve dedesi gibi hüdaperesttir. Okumakla meşguldür. Yedi yaşındayken Keykubâd'ın rüyasını tabir ettiği için şaha vezir olur. Keykubâd vefat ettikten sonra oğlu Nuşirevân'ın da vezirliğini yapar. Hamza'nın doğacağını ve Nuşirevân'a faydalı olacağını haber verip Nuşirevân'ın onu oğlu kabul etmesini sağlayan da Hâce-i Dâna'dır.

Argîs Vezir: Keykubâd'ın vezirlerinden biridir. Büzürcimihir'i bulup saraya getirerek şahın rüyasının tabir edilmesine vesile olmuştur. Hüdaperesttir, fakat bunu şahdan gizlemektedir.

Siyâvuş: Hâce-i Dâna'nın oğludur. Ciltte doğumu dışında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Abdulmuttalib: Eserin ana kahramanı olan Hamza'nın babasıdır. Nuşirevân bir rüya görür ve bu rüyayı tabir eden hoca, yakın zamanda Mekke tarafında bir yiğidin doğacağını ve onun şaha çok faydası olacağını söyler. Şah da doğacak olan bu yiğidi oğlu tayin edip hocayı onu ziyaret etmekle görevlendirir. Doğacak olan bu yiğit Hamza'dır. Hâce-i Dâna, Hamza'nın doğumuna yakın hem hac ibadetini

tamamlamak hem de Hamza ve on yarenine isimlerini verip şahın tayin eylediği yevmiyeleri bildirmek için Mekke'ye gider. Abdulmuttalib, hocayı karşılayıp onun şerefine üç gün ziyafet verir.

Ebû-Talib: “Hz. Peygamber’in amcasıdır. 535 yılında doğdu. Annesi Fatıma bint Amr b. Âiz el- Mahzûmiyye’dir. Hz. Peygamber’in babası Abdullah ile amcası Zübeyr’in öz kardeşidir” (Kandemir 1994: 237). Ayrıca Abdulmuttalib’in oğludur.

Ebû-Leheb: “Hz. Peygamber’in amcası ve en azılı düşmanlarından biridir. Asıl künyesi Ebû Utbe olduğu halde babası ona güzelliği sebebiyle ateş gibi parladığı veya öfkelenildiği zaman yanakları kızardığı için ‘Ebû Leheb’ (ateş babası) demiştir” (Sönmez 1994: 178). Ayrıca Abdulmuttalib’in diğer oğludur. Ebû-Leheb’in oğlu ile Hamza aynı hocaya yazılırlar. Aralarında çıkan bir tartışma sırasında Ebû-Leheb’in oğlu Hamza’ya sopayla saldırınca Hamza onu tutup fırlatır. Çocuk başını çarpar ve oracıkta ölür. Ebû-Leheb de kısas isteyince konu Nuşirevân’a taşınır fakat Nuşirevân Hamza’nın kılına zarar gelmesi halinde hepsini katledeceğini söyler.

Tayyâr-ı Câfer: İncelenen eserde Abdulmuttalib’in diğer oğlu olarak tanıtılmıştır fakat gerçekte Ebû Talib’in oğludur (66a).

Abbas: “Hz. Peygamber’in amcasıdır. Hz. Peygamber’in doğumundan iki veya üç yıl önce dünyaya geldi. Mekke’de onunla birlikte büyüdü. İlk gençlik yıllarından itibaren ticaretle meşgul oldu. Maddî durumunun iyi olması sebebiyle, Câhiliye döneminde Kâbe’yi ziyarete gelen hacılara su dağıtma (sikaye*) ve onlara ziyafet verme (rifâde*) görevlerini kardeşi Ebû Tâlib’den devraldı” (DİA 1988: 16). Aynı zamanda Abdulmuttalib’in diğer oğludur.

Ümeyye Sarban: Abdulmuttalib’in deveci başıdır. Aynı zamanda Hamza’nın ayyarı olan Amr-ı Ayyâr’ın babasıdır.

Amr-ı Ayyâr: Hamza’nın en yakın arkadaşıdır. Hamza ile aynı gün doğan on yarenden bir tanesidir. Okuyup yazmaktan hoşlanmaz. Hamza’yı evden ayrı kalmaya, ava gitmeye, silah kullanmaya teşvik eder ve onu hiç yalnız bırakmaz. Hareketli yapısı yüzünden mahalleli babasına onu çok şikayet eder fakat ne babası ne de Hamza ile beraber yazılmış olduğu hoca onu zapt edemez.

Hamza: “Hz. Peygamber’in amcası, Uhud şehidlerinden. 569 veya 570 yılında Mekke’de doğdu. Annesi, Hz. Âmine’nin amcasının kızı olan Hâle bint Vüheyb’dir. Ebû Leheb’in câriyesi Süveybe’den süt emdikleri için Hz. Peygamber ile sütkardeşi, aynı zamanda çocukluk ve gençlik yıllarında arkadaş ve dost oldukları bilinen Hamza’nın bi’setin 2 (612) veya 6. yılında (616) müslüman olduğu nakledilmektedir” (Algül 1997: 500). Eserin ana kahramanı Hamza’dır. Abdulmuttalib’in oğlu o zamanda henüz doğmamış olan Hazreti Muhammed’in (s.a.v) amcasıdır. Doğduğu günden beri olağanüstü özellikleri olan bir kahramandır. Öyle ki üç aylıkken bile üç yaşında görünür, yedi yaşındayken atlar onu çekemeyerek belleri kırılır. İslam’ı yayma ve koruma çabası içindedir. Haksızlıklara başkaldırır ve mazlumların yanında olarak onlara yardım eder.

Amr-ı Muâdî: Ben-i Âd kabilesinin şahı ve Âdiye Bânu’nun oğludur.

Hazreti Hızır: “Hz. Mûsâ döneminde yaşayan, kendisine ilâhî bilgi ve hikmet öğretilen kişi. Arapça kaynaklarda hadır (hadr, hıdr) şeklinde yer alan ve Arapça menşeli olduğu kabul edilen kelime Türkçe’de Hızır ve Hıdır biçiminde kullanılmaktadır. Hadır “yeşil, yeşilliği çok olan yer” mânasındaki ahdar ile eş anlamlıdır. Bu mânadan hareketle hadır kelimesinin özel isimden ziyade lakap ve sıfat olarak kabul edildiği söylenebilir. Nitekim bazı kaynaklarda Hızır’a bu ismin, kuru yerde oturduğunda altından otların yeşerip dalgalanması, cennet pınarından içtiği için bastığı her yerin yeşile bürünmesi sebebiyle verildiği kaydedilmektedir” (Çelebi 1988: 406). Hızır Aleyhisselâm eserde karşımıza bir yerde çıkar. Birgün Hamza ve Amr ayrı ayrı şikara giderler. Hazreti Hızır yüzünü gizleyerek Hamza ile çarpışmaya başlar. Tam kırk gün boyunca Hamza ile çarpışır gibi görünüp ona savaş talimi yaptırır. Kırk günün sonunda Hamza’ya kendini tanıtır ve nasihatler ederek ayrılır.

2.2.2.4.1.2. Kadın Kahramanlar

Ceng-i Dilaram: Keykubâd Şah’ın cariyesidir. Hüdaperesttir. Fakat Keykubâd’ın bundan haberi yoktur. Birgün bir oduncuyla karşılaşır. Oduncunun adı da Kubad’dır. Şah Keykubâd bunu duyunca çok şaşırır ve adamı aşağılar. Müslüman olan cariye Ceng-i Dilaram buna dayanamayarak Allah’ın bu olayda bir

hesabı olduğunu söyleyince Keykubâd hem kızın müslüman olduğuna hem de söylediklerine sinirlenerek onu yanından kovar.

Argîs Vezir'in Kızı: Babası gibi hüdaperesttir. Hâce-i Dâna ile evlenir.

Âdiye Bânu: Hamza'nın sütannesidir. Hamza doğduğunda annesinden bir kere süt emer ve tüm sütü bitirir. Mekke'deki diğer sütü olan kadınlar çağrılrsa da onlarda da aynı sonuçla karşılaşılır. En son Ben-i Âd kabilesinin şahının annesini çağırırlar. Bu kadın Âdiye Bânu'dur. Şah her ne kadar annesini göndermek istemese de kadın Abdulmuttalib'i kırmak istemez ve gider. Hamza'yı doyurabilen tek kişi Âdiye Bânu'dur.

2.2.2.4.2. Gayrimüslim Kahramanlar

2.2.2.4.2.1. Erkek Kahramanlar

Keykubâd: “Sâsânî hükümdarıdır. Kubâd devrinde Sâsânî Devleti oldukça zayıf duruma gelmişti” (Naskalı 2000: 395). Fakat incelenen eserde Keykubâd devri bu şekilde tanıtılmamıştır. Keykubâd Şah yedi iklim şahıdır ve ateşperesttir. Kırk dört veziri ve üç yüz altmış müneccimi vardır. Adalet denince akla gelen kahramanlardan olan Nuşirevân'ın babasıdır.

Şem'ûn: Keykubâd Şah'ın vezir-i azamıdır. Ateşperesttir. İçi kötülükle doludur. Şahı halka zulüm konusunda kandırarak onu kötülüğe sevk eder.

Hakan-ı Çin: Gayrimüslim ya da müslüman olduğu belirtilmemiştir. Fakat eserin geneline bakıldığında müslüman olan kahramanların dinleri belirtilmiştir. Belirtilmeyenleri gayrimüslim olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır. Hakan-ı Çin eserde karşımıza Keykubâd Şah'ın kayınpederi olarak çıkar. Şahın kızını öldürmesi sonucu Keykubâd ile savaşır ve Hâce-i Dâna'nın planı sayesinde mağlup olur ve öldürülür.

Nuşirevân: “Sâsânî hükümdarı (531-579). Enûşervân, Nûşîrevân, Nûşervân şeklinde de kaydedilen bu kelime, Pehlevîce'de “ölümsüz ruh” anlamına gelen ve Zerdüşt metinlerinde ölümler için övgü sıfatı olarak kullanılan enûşeg - rüvânın değişik bir şekli olup genellikle Kısra I. Hüsrev'i II. Hüsrev Pervîz'den ayırt etmek için kullanılmıştır” (Tefazzülî 1995: 225). “Enûşîrvân klasik Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında Nûşîrevân-ı Âdil şeklinde zikredilmektedir. Ahlâk ve nasihat

kitaplarıyla bazı müstakil hikâye ve mesnevilerde daha çok adalet timsali kahraman bir hükümdar olarak yer almış, diğer manzum türlerde ise bu yönüyle teşbih, mecaz ve mazmunlara konu olmuştur” (Albayrak 1995: 225) Keykubâd Şah’ın oğludur. Adalet timsasli olarak bilinir. İsmi Hâce-i Dâna koymuştur. Babasının vefatıyla devletin başına geçer ve babası gibi yedi iklimi şah olup devleti yönetir. Ateşperesttir. Ciltte Hazerti Hamza’yı oğul olarak kabul ettiği, onun maddi manevi tüm ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştığı ve onun arkasında olduğu anlatılır.

Bahtek: Keykubâd Şah’ın veziri ve cildin kötü kahramanı olan Şem’ûn’un oğludur. Şah Şem’ûn’u idam ettiğinde Şem’ûn’un hamile bir cariyesi vardır ve doğum yapar. Bir erkek çocuk dünyaya gelir. Olayı Keykubâd’a haber verdiklerinde o da hocadan on da isim koymasını ister. Hâce-i Dâna da “Şem’ûn’dan olan da ancak onun gibi olur.” Diyerek Hint dilinde şeytan demek olan Bahtek adını bu çocuğa verir. Bahtek Nuşirevân ile birlikte okula gider ve onunla beraber büyür. Nasıl ki babası Şem’ûn, Keykubâd’ı zulme sevk ediyorsa Bahtek de Nuşirevân’ı zulme sevk eder.

Hürmiz-i Tâcdâr: Nuşirevân’ın oğludur. Annesi Mihrânur Bânu’dur. Ciltte doğumu dışında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Mihr-i Nigâr: Nuşirevân’ın oğludur. Annesi Mihrânur Bânu’dur. Ciltte doğumu dışında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Gülfahri Güher-Tâc: Nuşirevân’ın oğludur. Annesi Mihrânur Bânu’dur. Ciltte doğumu dışında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Bahtegân: Bahtek’in oğludur. Ciltte doğumu dışında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

2.2.2.4.2.2. Kadın Kahramanlar

Hakan-ı Çin’in Kızı: Keykubâd Şah’ın eşidir. Şahın gördüğü rüyanın Hâce-i Dâna tarafından tabir edilmesiyle suçu ortaya çıkarak idam ettirilir. Kız birlikte büyüdüğü Arap Ağa ile şah ile evliyken beraber olmuştur. Bu olay da şaha malum olmuş ve sonuçta ortaya çıkmıştır.

2.2.2.4.3. Dini Hakkında Bilgi Bulunmayan Kahramanlar

2.2.2.4.3.1. Erkek Kahramanlar

Mihyâd Şah: Hangi dine mensup olduğu belirtilmemiştir. Kızını Nuşirevân'a vermiştir.

Şehmerd: Nuşirevân'ın ayyarıdır. Kuvvetli ve cesur bir askerdir. Ciltte karşımıza iki yerde çıkar. İlk olarak Hakan-ı Çin şaha savaş açtığında Hâce-i Dâna Hakan-ı Çin'e gitmesi için elçi olarak onu seçer. İkinci olarak ise Bahtek Şehmerd'i kandırıp eline sahte bir emir vererek Yemen şahı Numan Şah'a yollar ve Mekke'den haraç alınmasını sağlamaya çalışır.

Kestehem: Nuşirevân'ın beylerinden biridir. Nuşirevân hocanın önerisiyle sarayın önüne bir zincir çektirir. Günün her saatinde sıkıntısı olan ya da haksızlığa uğramış kimselerin hallerini arz etmeleri için yapılmıştır. Adına da Zincir-i Adl derler. Birgün bu zincire bir kuş gelir ve uçarak zinciri oynatmaya çalışır. Şah kuşun da bir derdi olabileceğini düşünerek Kestehem'i kuşun yuvasına yollar. Kestehem yuvada kuşun yavrularını yemek üzere olan bir yılan görür ve orada yılanın başını keserek yavruların hayatını kurtarır.

Sudan Şah: Nuşirevân nevruz etmek ister ve kendisine tabii olan yedi iklim şahlarına gelmeleri için haber yollar. İçlerinden sadece üç şah gelmez. Bunlardan biri de Sudan Şah'tır.

Kayser-i Rûm: Nevruza gelmeyen ikinci şahtır.

Kâvus Şah: Nevruza gelmeyen üçüncü şahtır.

Leclâc: Hint şahı Sudan Şah'ın veziridir. Satranç denen bir oyun icat eder. Sudan Şah haraç vermek ve nevruza katılmak için Hâce-i Dâna'nın satrançta Leclâc'ı yenmesini şart koşar. Hâce-i Dâna satrancı öğrenip Leclâc'ı yener.

Muallim-i Kaf: Esmâ Peri'nin veziridir.

Sâruk Harami: Hint'ten gelip Medine'ye gitmekte olan kırk bezirganın mallarını yağmalayan haramilerin başıdır. Hamza bezirganların malını almak için haramilere hücum eder. tek başına üç yüz haramiyi dağıtarak Sâruk Harami'yi öldürür.

Numan Şah: Yemen şahıdır. Nuşirevân oğul kabul ettiği Hamza Mekke'de olduğu için Mekke ve Medine'den haraç almaz. Mekke ve Medine'nin haracını

Yemen şahı Numan Şah toplayıp Nuşirevân'a yollar. Nuşirevân'da Numan Şah'a bir emir yollayarak haraç almamasını söyler.

Karûn-ı Acem: Nuşirevân'ın beylerinden biridir. Nuşirevân Karûn-ı Acem'i Mekke'den haraç almamasını söylemesi için Yemen şahına yollar. Fakat Bahtek başka bir askeri onun yerine şaha yollar ve haracı ister.

Seyf-i Zülyezen: “*Yemen’i Habeş istilâsından kurtaran ve adına kahramanlık hikâyeleri yazılan Arap emîri.*” olarak tanınır. Asıl adı Seyf-i Zûyezen iken eserde Seyf-i Zülyezen olarak yazılmıştır. Eserde Numan Şah'ın veziridir. Diğer vezirlere göre daha akıllı ve sağduyuludur. Şaha Bahtek tarafından gönderilen emrin sahte olduğunu anlar fakat kimse onu dinlemez.

Kıtân-ı Yemenî: Numan Şah'ın pehlivanıdır. Bahtek'in yolladığı emire kanıp askerleri toplayıp hem Mekke'den yedi yıllık haracı almak hem de Hamza ve on yarenini yakalayıp şaha getirmek için Mekke'ye yürür. Fakat bunu öğrenen Amr durumu Hamza'ya bildirir. Şikardan dönen Hamza ve Amr askerleri bozguna uğratarak Kıtân-ı Yemenî'yi yaralarlar.

2.2.2.4.3.2. Kadın Kahramanlar

Esmâ Peri: Kaf Dağı'nda bulunan Şehr-i Zerrin'in şahıdır. Birgün gezintiye çıkmışken şikar eden Hamza ve Amr'ı görür. Hamza ile konuşup ona mücevherler ve Kaytas adlı siyah bir at hediye eder.

Mihrânur Bânu: Hangi dine mensup olduğu belirtilmemiştir. Nuşirevân'ın eşidir.

2.2.2.5. Motifler

“ ‘Hikaye etmenin en küçük unsuru’ şeklinde tarif edebileceğimiz motif kavramı üzerinde şimdiye kadar pek çok şey söylenmiştir” (Alptekin 2016: 295). Türk Dil Kurumu sözlüğünde motif “Kendi başlarına konuya özellik kazandıran öğelerin her biri” şeklinde tanımlanır. Ayrıca motif “Mitoloji, masal, efsane, destan ve halk hikâyesi gibi türlerde, yaşama gücüne sahip en küçük öğeye verilen ad” dır. (Kaya 2010: 539). “Nakışta, resimde ve mimarideki motif kavramı ile halk nesrindeki motif kavramı arasında epeyce farklılıklar vardır. Halk nesrinde motif olabilmesi için, olağanüstülüğün olabilmesi gerekmektedir. Bu olağanüstülük

kahramanda, olayda, zamanda, mekanda, kısacası nesirdeki her türlü olayda karşımıza çıkabilir” (Alptekin 2016: 295). “Motifler gelenekte var olup metnin özünde önemli fonksiyon icra ederler. Türk destanlarında, halk hikâyelerinde ve masallarında sıkça karşımıza çıkan sayı, renk, ışık, maden, bozkurt, kadın, dev ve olağanüstü yaratıklar, sihir, Hızır, bilge kişi, don değiştirme, kuyuya atılma, Kaf Dağı, harikulade yerler, mağara, dağ, su, ateş hayvan (at, geyik, aslan...) alet, ad koyma, ziyafet vs. motifler, metne doğrudan güç kazandıran objelerdir” (Kaya 2010: 540). Motifler eserlerin ana hatlarını oluştururlar ve edebi eserler için oldukça önemlidir. Motifler üzerine yapılan değerli çalışmalardan biri de Stith Thompson’a aittir. “Stith Thompson motifi ‘The Folktale’ adlı eserinde şu şekilde açıklar; ‘ Motif bir masaldaki en küçük unsur olup, bu unsur gelenekte sürekli bir varoluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur görülmemiş ve çarpıcı bir özelliğe sahip olmak zorundadır.’ Stith Thompson , Antti Aarne’nin yaptığı masal tipleri kataloğunu geliştirmek ve masallar hakkındaki uzun araştırmalarını topladığı ‘Halk Masalı (The Folktale)’ adlı kitabı yazmanın dışında, günümüz halk edebiyatı araştırmalarında da vazgeçilmez olarak kullanılan ve sadece masalları değil, bütün halk edebiyatı araştırmalarını ilgilendiren ikinci ve daha önemli bir çalışma yapmıştır. ‘Halk Edebiyatı Motif İndeksi (The Motif Index Of Literature)’ adlı altı ciltlik çalışmasında, çeşitli dünya anlatılarında tespit ettiği motifleri alfabetik olarak sıralamış, altıncı ciltte ise konu ve kavramların dizinini vermiştir” (Oğuz, Ekici, Aça, Düzgün, Akarpınar, Arslan, Sever, Yılmaz, Eker, Özkan 2007: 74).

Ali Berat Alptekin üzerinde durduğu halk hikâyeleri motiflerini şöyle tasnif etmiştir:

- A. “Mitolojik Motifler
- B. Hayvanlar
- C. Yasak
- D. Sihir
- E. Ölüm
- F. Harikuladelikler
- G. Devler
- H. İmtihanlar
- İ. Akıllılar ve Aptallar

- J. Aldatmalar
- K. Kaderin Ters Dönmesi
- L. Geleceğin Tayini
- M. Şans ve Kader
- N. Cemiyet
- O. Mükâfatlar ve Cezalar
- P. Esirler ve Kaçaklar
- Q. Anormal Zulümler
- R. Evlilik
- S. Hayatın Tabiatı
- T. Din
- U. Karakter Özellikleri
- V. Mizah
- W. Çeşitli Motif Grupları” (Alptekin 2016: 296).

Ali Berat Alptekin’in bu sınıflamasındaki unsurlar birçok alt başlığa ayrılmaktadır. Tezde tespit edilen motifler genel başlıklar halinde verilmiştir. Çalışmada motifler tespit edilip sınıflanırken bu listeden yararlanılsa da daha çok Lütfi Sezen’in *Halk Edebiyatında Hamzanâmeler* adlı eseri örnek alınmıştır. Tespit edilen motiflere bakıldığında Ali Berat Alptekin’in sınıflamasıyla benzerlik gösterenler vardır. Örneğin at motifi bu sınıflamada “Hayvanlar” başlığı altında incelenebilirdi. Rüya, fal ve kehanet motifi “Geleceğin Tayini” , çok kuvvetli insan, harikulade yerler ve yaratıklar, kıyafet (don) değiştirme gibi motifler de “Harikuladelikler” başlığı altına alınabilirdi.

Üzerinde çalışılan eserde bulunan motifler yukarıda adı geçen eserler ışığında tespit edilmiştir. Eserde bulunan motifler şu şekilde sıralanabilir:

2.2.2.5.1. At Motifi

“MÖ 8. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tarihî kaynaklarda İskit, Saka, Sak adıyla bilinen ve etnik bakımdan hangi kavme mensup olduğu kesin olarak bilinmeyen Sakalar ve Proto-Türkler (Hunlar MÖ 9.-8. yüzyıllar, Oğuzlar MÖ 8.-7. yüzyıllar) göçebe uygarlığın temel kurucusu durumunda idiler. Sakalar ve Proto-Türklerin askerî sistemleri tümüyle atlı süvari birliklerinden kurulmuş ve komşuları

olan yerleşik kavimlere sürekli akınlarda bulunmuşlardı” (Belek 2015/2016: 111-128). Göçebe uygarlığın kurucusu durumundaki Türkler için koyun, keçi gibi küçükbaş hayvanlar ve at çok önemlidir. Bu evcil hayvanlar arasında en önemli olan ise attır. “Merkezî Asya’da göçebe uygarlığın evcil hayvanları arasında yer alan at, bu bölgede yaşayan kavimlerin tarihinde önemli ve fonksiyonel bir rol oynamıştır. İslam öncesi bozkır kültürü, temel olarak göçebe uygarlığı ile ifade edilirse bu uygarlığın içindeki en önemli unsurun “at” olduğu söylenebilir. Tarihî süreç içinde kara ulaşımında insanoğlunun en temel sorunlarından biri; insan, yük ve eşyaların taşınması olmuştur. Bu bakımdan at, konar-göçer bir topluluğun yükselmesinde (siyasî ve iktisadi), onların bir yerden başka bir yere göç etmeleri ve yurt edinmelerinde önemli bir işleve sahip olmuştur. Bu bağlamda konar-göçer hayatta insanoğlu at ile bütünleşerek, bozkırlının ayrılmaz bir kardeşi hâline gelmiş ve Kâşgarlı Mahmud’un Dîvânü Lugâti’t-Türk adlı eserinde “At Türk’ün kanadıdır.” sözünden anlaşılacağı üzere, konar-göçer Türklerin yaşamının ayrılmaz bir parçası olmuştur” (Sümer 1983: 15). At Türklere uçsuz bucaksız diyarların kapısını açmış, bilinmez yerleri fethedip büyük devletler kurmalarına yardımcı olmuştur.

Türkler konar-göçer hayat tarzının getirmiş olduğu zorlukları asgari düzeye indirmek için atı evcilleştirip hem binek hayvanı olarak kullanmış hem de gücünden ve sütünden yararlanmışlardır. Türkler atın evcilleştirilmesiyle kendilerine has bir bozkır kültürü oluşturmuşlardır. Bu kültürde at artık vazgeçilmez bir nesne haline gelmiştir. At, Türklere sadece göç esnasında kolaylıklar sağlamamış aynı zamanda savaşta da kullanılmaya başlanmıştır. Bu da Türklere savaş meydanlarında hareket üstünlüğünü getirmiş ve süvari birliklerinin oluşumunu sağlamıştır. Atlar sadece binek hayvanı olmamış aynı zamanda sahiplerine yoldaş da olmuştur. “Esasında hayvanlar buldukları coğrafyalarda yüklendikleri rollere göre bir kutsallık kazanmış ve toplumun totem kültü hâline gelmişlerdir. Buna istinaden göçebeliğin sosyo-kültürel hayatında yer alan atın, kutsal bir hayvan olarak dinî törenlerde kurban olarak kullanılması veya ölen kişinin atının kuyruğunun kesilmesi (dullama) ya da beraber gömme geleneği ortaya çıkmıştır” (Ögel VI, 1979: 199).

Türkler çocukluktan itibaren birer savaşçı olarak yetiştirilir ve her birinin kapısında bağlı birer atı bulunur.

Türk destanlarına ve halk hikâyelerine bakıldığında kahramanlar kadar atları da önemlidir. Çünkü kahraman atıyla bütünleşmiş ve artık onunla anılır olmuştur. Bu bütünleşme sadece fiziki manada değildir. Ruhen de kahramanla atı arasında bir uyum bir duygusallık söz konusudur. Öyle ki atlar üzerlerine sahiplerinden başkalarını bindirmez, sahipleri de başka ata bindiklerinde savaşta aynı hüneri gösteremezler. Destanlarda ve halk hikâyelerinde atlar sahipleri ile bilinir olmuşlardır. Oğuz Kağan'ın Alaca At'ı, Köroğlu'nun Kırat'ı, Alpamış'ın Bayçıpar'ı, Er Töştük'ün Çal Kuyruk'u, Edige'nin Timçavar'ı, Battal Gazi'nin Aşkar'ı halk nesrinde bilinen ünlü atlardır.

Hamzanâme'nin incelenen kısmında da at motifi karşımıza çıkar. Hamza altı yaşındadır. Yareni Amr, Hamza'ya her savaşçının bir atı olması gerektiğini söyler ve babası Abdulmuttalib'den bir at istemesini tembihler. Hamza'nın at istediğini duyan babası ona istediği atı seçebileceğini söyler. Fakat Hamza hangi ata bindiyse atlar onu çekemez ve belleri kırılır. Amr bu sırada bir bezirgânın Nuşirevân'a hediye etmek üzere götürdüğü atı görüp Hamza'ya gösterir. Hamza atı çok beğenir. Babası atı bezirgândan almak ister. Fakat bezirgân satılık olmadığını söyler. Abdulmuttalib, Hamza'nın durumunu anlatınca adam Hamza'nın altı yaşında oluşuna kanarak eğer Hamza o asi ata binebilirse atı ona hediye edeceğini söyler. Bunun üzerine Hamza ata binmeye çalışır ve rahatlıkla biner. At Hamza'yı taşır. Hamza atı aldığı gibi Amr ile şikâra gider (84a).

Amr ile yine şikâra giden Hamza'yı bir gün Kâf Dağı'nın padişahı olan Esmâ Peri görür ve gökyüzünden yere iner. Hamza ile görüşmek ister ve vezirini Hamza'nın yanına yollar. Hamza görüşmeyi kabul eder. Esmâ Peri ve Hamza tanışıp bir süre sohbet ederler. Sohbetin sonunda Esmâ Peri, Hamza'ya türlü mücevherler ve siyah bir at hediye eder. Bu atın adı "Siyah Kaytas" dır. Böylelikle Hamza kendisine tahammül edebilen ikinci bir at bulmuştur (93a).

Hamza bir gün tek başına ava gitmişken bir mağaranın girişinde ağlayan kadınlarla karşılaşır. Bu kadınlar boz bir ata taparlar. Bu boz atın otladığı yerler yemyeşil olur, kimin çadırı önüne gelse o kişinin çadırı bereket dolar. Bu kadınlar taptıkları atı bir yıldır göremedikleri için mağaranın girişinde ağlarlar. Hamza bu atı merak eder ve mağaraya girer. Atın cüssesi gergedan kadardır ve Hamza'yı görünce

ağzını açarak üzerine doğru gelir. Tam o sırada gaipten bir ses ata, Hamza'ya tabii olmasını söyler. Bunu duyan at gelip Hamza'nın ayaklarına yüz sürer. Hamza mağarada bir levha bulur ve levhada atın Hazreti İshak'ın atı olduğu ve onu Hamza'ya hediye ettiği yazılıdır (94b).

Eserde geçen at motiflerine bakıldığında da atın kahramanlar için önemi ortaya çıkmaktadır. Hamza olağanüstü özelliklere sahip bir kahramanken atının basit olması beklenemez. Sahip olduğu üç atın da kendine has özellikleri mevcuttur.

2.2.2.5.2. Rüya Motifi

“İnsanlık tarihi boyunca bütün dünyada pek çok bilinmeyenin anahtarı, insanın ve geleceğinin habercisi olarak zaman zaman korkulan, zaman zaman hayranlık duyulan rüyalar, edebi eserlerin pek çoğuna konu olmuş, bu eserlere farklı akisler meydana getirmiştir” (Günay 1992: 88). Rüyalar zamanla kullanım sıklığından dolayı motif hâlini almıştır. “İslâmiyet öncesi eserlerde olduğu gibi İslâmiyet sonrası eserlerde de kendisini gösteren ve gelecekte olacakları belirleme noktasında önemli fonksiyon icra eden motiftir” (Kaya 2010: 544). Rüyaların bir anlamı olduğuna ya da gelecekte haber verdiğine inanışın edebi eserlere yansımalarının örneklerini Türklerin bazı destanlarında görebiliriz. Örneğin Oğuz Kağan Destanı'nda, Oğuz Kağan'ın veziri Uluğ Türk, rüyasında: “Altın bir yayın gün doğusundan gün batısına; üç gümüş okun ise kuzeye doğru gittiğini” görür. Bu rüya Oğuz Kağan'ın devletinin büyük bir devlet olacağına dalalettir. Göç Destanı'nda ise “Bugu Tigin yedi yıl yedi ay boyunca rüyasında peri kızı görür. Kız onunla konuşur, akıl danışır. Ayrıca yine rüyasında elinde yada taşı olan bir erkek Bugu Tigin'e 'Bu taşı saklarsan dünyanın dört bir yanındaki milleti buyruğun altına alırsın.' der. Bugu Tigin'in başveziri de tıpkı böyle bir rüya görür. Manas Destanı'nda ise rüya motifi birkaç yerde görülür. “Semetey rüyasını eşi Ay Çörök'e anlatır, o da sefere çıkmamasını söyler” (Kaya 2010: 545). “Er-Manas, gecelerden bir gece bir rüya görür. Oturup etleri şişlere dizip ateş üzerinde pişirip kızartırken birdenbire dizildiği demir şişler tutuşup yanmaya başlar. Şişler yanarken Manas uyanır. Bu rüyaya bir türlü anlam veremez. Düşünür, düşünür. Kırk yiğidini toplar. Onlara sorar, onların rüyasını tabir etmesini ister; ama hiçbiri görülen rüya hakkında bir şey söyleyemez. Rüyayı hiç kimse tabir edemediğinden toylar yapıp şölenler verilir; bu

rüyayı tabir edene çok mal verileceği duyurulur. Bu toylardan da bir sonuç çıkmayınca rüya Kara Han'ın oğlu Almambet'in kendi hizmetine geleceği şeklinde yorumlanır ve bu yorum da doğru çıkar” (Kurt, Kurt 2015: 239).

“Dede Korkut Kitabı'ndaki Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması hikâyesinde; Salur Kazan Han, ava çıktığı günün gecesinde rüyasında bir karabasan görür. Kara kuduz kurtlar, karakargalar hep hanesine saldırıyordu. İçi rahat etmez. Adamlarını av yerinde bırakıp, atına atlayarak, üç gün yol giderek obasına varır. Durumu görünce, kanlı gözyaşları döker. Sonra da kâfirlerin peşine düşer” (Gökyay 2006: 208). Bu rüyada da görülmektedir ki, Salur Kazan gördüklerine kötü dahi olsa bir anlam yüklemiş ve rüyasının peşinden giderek gördüklerinin gerçekliğe dönüşmesine şahit olmuştur.

“Destanlarla başlamış olan rüyadan haber alma ya da bilinmez âlemlerle irtibata geçme durumu halk hikâyelerinde hat safhaya ulaşmış ve artık rüya motif hâlini almıştır. Âşık Edebiyatı'nda başlı başına bir motif olan rüyalarda kahramanlar bade içerek âşık olurlar, saz çalmayı bilmedikleri halde saz çalar, şiir söyler hâle gelerek uyanırlar. Kimi zaman da kız erkeğe, erkek de kıza gösterilerek dillere destan bir aşk yaratılır. Bade içerek bu meziyete kavuşmuş olanlara “badeli âşık” denir. Mehmet Yardımcı, bade içerek şiir söylemeye başlayan âşıkları sınıflandırmıştır. Bu sınıflamaya göre bade içen âşıklar arasında Köroğlu, Pir Sultan Abdal, Âşık Sümmanî, Âşık İsmetî, Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova vs. sayılabilir” (Yardımcı 2004: 9).

Türk Edebiyatı'nın hemen hemen her türünde sıklıkla karşılaşılan rüya motifi incelenen eserde de birkaç yerde görülmektedir.

Hamzanâme'nin çalışılan kısmında da rüya motifiyle sık sık karşılaşılmaktadır. Rüyanın hayatın seyrini değiştirdiğini eserde ilk olarak Keykubâd Şah'ın rüyasında görüyoruz (20b). Bu rüya alışıldığı gibi gelecekte haber vermez ya da aşıklık geleneğinde olduğu gibi bir etki yaratmaz. Rüya, geçmişe dönük bir olay hakkında Keykubâd Şah'a mesaj verir. Keykubâd Şah, Hakan-ı Çin'in kızı ile evlenir ve gerdek gecesini bir hışımla uyanır. Bir rüya görür fakat rüyanın sadece şiddetini hatırlar; kendisini hatırlayamaz. Hemen vezirlerini, müneccimlerini toplar ve onlardan hem rüyasını bilmelerini hem de tabir etmelerini ister. Fakat herkes bu

konuda çaresiz kalır. Şah onlara bu rüyayı çözmeleri için mühlet verir. İçlerinden Müslüman olan Argîs Vezir, Danyal Aleyhisselam ve Camasb Hakîm ocağı olduğu ve bir şeyler bulacağını ümit ettiği için Merv şehrine gelir. Burada Camasb Hakîm'in torunu Baht-ı Hammâl'in oğlu Büzürmihr ile tanışır. Büzürmihr Argîs Vezir'in şahın rüyasını ve tabirini aradığını öğrenince yardımcı olacağı umuduyla dedesinin türbesine gider. Türbede uyuya kalan Büzürmihr'in rüyasına dedesi girer ve sandıktaki kitapta sorularının cevabını bulacağını söyler. O da türbede bulunan sandıktaki kitabı açıp okuduğunda hem Keykubâd'ın rüyasını ve tabirini hem de babasının ölümüne şahın veziri Şem'ûn'un sebep olduğunu öğrenir. Bunun üzerine vezire rüyayı öğrendiğini ve şah ile kendisinin görüşmek istediğini söyler. Vezir Büzürmihr'i saraya götürür. Şah Büzürmihr ile Şem'ûn'un davasını gördükten sonra rüyayı duymak ister. Rüyasında şah taht üzerinde otururken önüne bir kaz kebabı gelmiştir. Şah tam kebabı yiyecekken tahtın altından siyah bir yılan çıkıp kebabı yemiştir. Şah yilandan korkmuş ve uyanırken başını vurup yaralamıştır. Büzürmihr rüyayı anlatınca şah hatırlar. Büzürmihr rüyadaki kaz kebabının şahın eşi, siyah yılanın ise eşinin yanındaki Arap Ağa olduğunu söyler. Keykubâd bu ikisini sorguya çekince kız ve ağanın birlikte büyüdüğünü, birbirlerine söz verdiklerini ve bu söze riayet edip kızın ağa ile şahtan önce birlikte olduğunu öğrenir. Bunu öğrenen şah ikisini de idam ettirir.

Rüyaların gaipten haber verdiği ya da ölmüş kişilerle iletişime geçme konusunda bir araç olduğuna inanan insanoğlu bu inanışını esere de yansıtmıştır. Eserde geçmiş hakkında ipucu veren rüyalar dışında gelecekte haber veren, ölmüş kişilerle iletişime geçiren ya da bir sorunun çözümünü gösteren rüyalara da rastlıyoruz (25b). Anlatılan ikinci rüyada ise Büzürmihr Keykubâd'ın rüyasını tabir edebilmek için dedesinden medet umar. Dedesi Camasb Hakîm'in türbesine gider ve burada uyuya kalır. Bu sırada dedesi rüyasına girerek torununu kucaklar ve ona başucunda bulunan sandığı açıp içindeki kitabı almasını, o kitapta karşılaşacağı sorunlara çözüm bulabileceğini söyler. Büzürmihr uyanınca kitabı açar ve Keykubâd'ın rüyasının tabirini orada bulur. Aynı şekilde (63b) bahsedilen diğer bir rüyada da dedesi Büzürmihr'e yardımcı olur. Nevruz vakti şaha bağlılıklarını sunmak için şart koşan beyler birer bulmaca yollarlar. Eğer Hâce-i Dâna bu bulmacaları çözerse beyler şaha biat edeceklerdir. Hoca gece rüyasında dedesini

görür ve dedesi sabah evden çıkınca ilk ne görürse bulmacayı onun sayesinde çözebileceğini söyler. Hoca evden çıkınca bir küçük kız, onun annesi ve babaannesini görür. Buradan kutunun içinde üç adet inci olduğunu anlayarak vazifesini yerine getirmiş olur.

Buraya kadar rüyalar geçmiş hakkında bilgi verir ya da bir soruna çözüm yolu sağlarlar. Alışıldığı gibi rüyanın gelecekte haber verme işlevini (66b) sayfasında görüyoruz. Rüyada Nûşirevân Kudüs tarafından bir ay doğduğunu ve bu ayın gelip tahtının üzerinde üç saat beklediğini, daha sonra Hicaz tarafından bir hilal doğduğunu ve etrafında on tane yıldız olduğunu, Kudüs tarafından doğan ay ile Hicaz tarafından doğan ayın havada tokuştuklarını ve Hicaz tarafından doğan ayın diğerini yere düşürdüğünü görür. Ve hocadan bu rüyayı tabir etmesini ister. Hoca Kudüs tarafından doğan ayın düşmanı temsil ettiğini ve şahın tahtını tehdit edeceğini fakat Hicaz tarafından doğan ayın on yareniyle aynı gün doğacak olan bir kahramanı temsil ettiğini ve tahtını kurtaracağını söyler. Hoca şahın emriyle henüz doğmamış olan kahramanı ziyarete gider ve o gittiği esnada doğum gerçekleşir. Ona ve on yarenine isimlerini verir. Kahramanın adını Hamza koyar.

Rüyaların her ne kadar fani hayata yansması olsa da bu yansıma somut olarak değil soyut olarak gerçekleşir. Yani rüyada yapılan yardımlar verilen bilgiler soyuttur. Kişi uyandığında rüyasında elde ettiği bir nesneyi gerçek hayata getiremez. Eserin son bölümlerinde karşımıza çıkan bir rüyada ise durum bilinenden farklıdır. İşin içine biraz masalsı kıvrımlar da katılınca olağanüstülikle karşılaşmak kaçınılmaz olmuştur. Eserin (97a) sayfasında karşımıza çıkan rüyada ise Hamza'nın ayyarı olan Amr, Hamza'nın sürekli olarak mucizevî bir şekilde atlara, savaş aletlerine sahip olup Hazreti Hızır ile buluşmasına rağmen kendisinin böyle şeylerle hiç karşılaşmıyor oluşuna çok üzülür ve bir mağaraya girer. Ağlayıp dua ederken uyuya kalır. Rüyasında mağarada taht kurup oturmuş yedi peygamber görür. Bu peygamberler Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. Davud, Hz. Süleyman, Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Nuh'tur. Her biri Amr'a değerli hediyeler verir ve ona dua ederler. Diğer rüyalardan farklı olarak Amr uyandığında verilen tüm hediyeleri yanında bulur ve bu da rüyaya olağanüstü bir özellik katmaktadır.

2.2.2.5.3. Mağara Motifi

“Mağara motifi, Türk kültür ve inanışlarında oldukça önem taşıyan bir yere sahiptir. Çünkü mağara, insanın kendisini yeniden gerçekleştirdiği, kendi ben’ini bulduğu, dönüşüm geçirerek hayata yeniden başladığı bir doğum noktasıdır. Öncelikle kapalı, karanlık ve dar bir mekân olarak görülen mağara, zaman içerisinde kahramanın gelişim süreci açısından olumlu, geniş ve aydınlık bir mekâna dönüşür” (Çetindağ 2008: 433). Çalışmamızda tespit ettiğimiz mağara motiflerinde de mağaralar kahramanların hayatlarında birer dönüm noktası oluşturur. Mağaralar Türk destanlarında anne karnını da temsil eder. Yeniliklerin buradan doğuşu da bu temsili kanıtlar niteliktedir.

Karşılaştığımız ilk motifte oduncu Kubâd, Cengî Dilarâm’ın önerisiyle bir mağaraya kırdığı odunları kış gelince kuru olduğundan iki pahasına satmak üzere istif eder. Bunu öğrenen diğer oduncular ise haset ederek Kubâd’ın odunlarını ateşe verirler. Kubâd kış gelince odunları almak için mağaraya gider fakat tüm odunların yandığını görerek kahrolur. Mağaraya girip yanmış odunları karıştırınca parlak kütleler gözüne çarpar. Sonra anlar ki mağarada bir defîne vardır ve diğer oduncular odunları yakınca onun ısıyla değerli madenler açığa çıkar. Nasıl ki anne karnından çıkış bebeğe yeni bir hayat veriyorsa burada mağaradan çıkış da Kubâd’a yeni bir hayat verir. Defîneyi toparlayıp eve götüren Kubâd eşinin tavsiyesiyle oradan taşınır ve tanınmadıkları bir yerde bir saray yaptırarak Keykubâd’a vezir olur (10a).

Mağaralar insanların hayatında iyi yönde değişiklik yaptığı gibi kötü yönde de yapabilir. Büzürmihr’in babası olan Baht-ı Hammâl hamallık etmek için Merv şehrine gider. Burada Şem’ûn’un inşaatında çalışmaya başlar. Çalıştığı sırada eski bir yapıya rast gelir. Kazmaya devam edince de içi hazine dolu bir mağara karşısına çıkar. Şem’ûn’a haber verir. Hazineyi gören Şem’ûn Baht-ı Hammâl’ı oracıkta öldürür. Daha sonra kullanmak üzere de hazinenin üzerini cesedi bile almadan örttürür (20b).

Mağara motifiyle karşılaştığımız bir diğer sayfa ise (94b) dir. Hamza ava çıktığı bir gün bir mağaranın girişinde ağlayan kadınlarla karşılaşır. Kadınlara neden ağladıklarını sorunca mağarada bulunan ata taptıklarını fakat o atın bir yıldır kendilerine yüzünü göstermediğini söylerler. Bunun üzerine Hamza mağaranın içine

girer ve gergedana benzeyen iri cüsseli bir at ile karşılaşır. At tam Hamza'ya saldıracakken Hamza'ya teslim olmasını söyleyen bir ses duyar ve Hamza'ya biat eder. Hamza mağarada bir kâğıt bulur. Kâğıtta atın Hz. İshak'a ait olduğu ve onu Hamza'ya hediye ettiği yazılıdır.

Mağara motifiyle karşılaştığımız son kısım ise yukarıda rüya motifinde de bahsettiğimiz Amr'ın rüyasında peygamberleri gördüğü ve onlardan çeşitli hediyeler aldığı kısım. Burada da mağara, insanın kendisini gerçekleştirmesine ve hayatında yeni bir sayfa açmasına vesile olmuştur. Amr mağaradan çıktıktan sonra edindiği hediyelerden dolayı gerçekten Hamza'nın ayyarı gibi hissetmiş ve kendine olan güveni yerine gelmiştir.

2.2.2.5.4. Av ve Avcılık Motifi

Avcılık Türklerin hayatında önemli bir yer tutar. Avlanmak hem hayatlarının devamı için hem de savaş olmadığı dönemlerde savaşçı özelliklerini yitirmemeleri için gerekli bir uygulama olarak görülmüştür. Avcılığı sadece beslenme ve pratik amaçlı yapmamışlar eğlence amaçlı da yapmışlardır. Çalışılan bölümde ava çıkmak tabiri yerine “*sayd u şikâr etmek, şikâra gitmek*” gibi tabirler kullanılmıştır.

Ava çıkmak bazı yönlerden savaşa hazırlanmak gibi düşünülebilir. Örneğin av esnasında savaşçı savaş aletlerini kullanmada kendisini geliştirmiş olur, zorlu yaşam koşullarına alışır, refleksleri kuvvetlenir ve dikkatini avı üzerinde toplaması kolaylaşır. Av esnasında ava dikkat ederken savaşta da düşmanına daha kolay dikkat kesilebilir. İncelenen birinci ciltte de av sahnesine ilk olarak Amr'ın Hamza'yı tabiri yerindeyse zorla ava çıkarmasıyla rastlanır (85a, 85b). Hamza'yı hiçbir at çekemez. Birgün bir bezirgânın atını görürler ve talip olurlar. Adam Hamza'ya yaşını küçük gördüğü için ata binebilirse atı ona vereceğini söyler. Hamza ata biner ve at onu çeker. Amr da bunu görünce kendi atını hızla sürer ve Hamza'ya kendisine yetişemeyeceğini söyler. Hamza da onun peşinden hızla atını sürer ve böylelikle ilk kez ava çıkmış olurlar. Bir müddet beraber tavşan avlayarak, mağaralarda kalarak bu şartlara alışırlar.

Hamza ile Amr bazen beraber bazen de ayrı ayrı ava çıkarlar. Her ava çıkmaları onları bir taraftan tamamlamaktadır (89a, 91b, 94a, 103a).

2.2.2.5.5. Çok Kuvvetli İnsan Motifi

Bu motif Ali Berat Alptekin'in, Stith Thompson'un Halk Hikâyelerinin Motif İndeksi'nden hareketle yapmış olduğu tasnifte bulunmaktadır. Harikulâdelikler bölümünün 610 numaralı maddesinde yer alan çok kuvvetli insan motifi destanlarda, halk hikâyelerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Türk Edebiyatı nesir ürünlerinde kahramanlar olağanüstü bir şekilde güçlüdürler. Bu güçlülük onları diğer insanlardan ayırır ve kahraman yapar.

“Genel olarak başkahramanlar, onlara özel bir işaretle dünyaya gelmektedirler. Örneğin Manas'ın annesi Çıyrdı, Manas'a gebe kalınca ala doğan kuşunun gözünün yağına, parsın kalbine ve kaplanın diline aşerer. On beş gün süren doğum sancılarında sonra dokuz yaşındaki bir çocuk büyüklüğünde, yüzünden kan damlayan, kanlı canlı bir bebek doğar” (Camgırçıyeva 1995: 45). Manas'ın doğumunda görülen bu olağanüstülük Oğuz Kağan'ın doğumunda da görülmektedir. “Ay Kağan'ın gözleri parladı, bir erkek çocuk doğurdu. O oğlanın yüzünün rengi gök idi, ağzı ateş kırmızı idi, gözleri al, saçları kaşları kara idi. Güzel perilerden daha güzeldi” (Ergin 1988: 13). şeklinde Oğuz'un doğumdan hemen sonraki hali tasvir edilir. Hem Manas Destanı'nda hem de Oğuz Kağan Destanı'nda görüldüğü gibi kahramanlar doğuşları itibarıyla olağanüstülükler göstermektedirler. Oğuz Kağan sadece doğuşu yönüyle değil vücut yapısıyla, gücüyle de diğer insanlardan farklıdır. “Oğuz Kağan'ın vücut tasvirinde kullanılan ‘ayakları öküz ayağı gibi, beli kurt beli gibi, omuzları samur omuzu gibi, göğsü ayı göğsü gibi idi. Vücûdu baştan aşağı tüylü idi’ gibi ifadelerde hayvanların ön plana çıktığı görülmektedir.” Bu tasvirle amaçlanan kahramanın gücünün aşırılığını belirtip onu diğer insanlardan ayırmaktır. “Destanın yaratıldığı çevrede fiziki gücü, vücut kuvvetini en üst düzeyde yansıtabilen varlıklar hayvanlardır. Bunlar arasında da çeşitli uzuvlarıyla ön plana çıkmış ve takdir kazanmış hayvanlar tercih edilmiştir. Oğuz'un vücudu tek bir hayvana benzetilebilirdi, ancak bunun yerine her hayvanın en güçlü yeri seçilerek bir vücut oluşturulmuştur” (Duymaz 2007: 55). Ayrıca “Tüylü olma veya vücudun kıllarla kaplı olması mitolojik bir tasavvur olduğu gibi olağanüstü gücün ve direncin de göstergesidir. Yakutların koruyucu ruhlarından birisi olan orman ruhu Baay Bayaay, bedeni tüylerle kaplı bir ihtiyar olarak tasvir edilir. Bazı Altay metinlerinde ilk insanın tüylü olduğu söylenmektedir. Hatta tarihi dönemlerdeki bazı destan

metinlerinde yenilmez, güçlü kahramanların göğüslerinden dizlerine kadar uzayan tüylerin olduğunu ve bu durumun ise onların güçlerini sembolize ettiğini görmekteyiz” (Beydili 2005: 567-568). “Tüylülük ve diğer hayvanlarla birlikte yapılandırılan Oğuz’un bedeni sıra dışı bir konuma gelmekte ve yeryüzüne hâkim olabilecek niteliklere sahip olmaktadır” (Duymaz 2007: 57).

Dede Korkut Hikâyeleri’nden Basat ve Tepegöz hikâyesinde de kahraman Basat’ta harikuladeliğe gözlenmektedir. “Basat, doğumunda olağanüstü bir niteliğe sahip değildir, ancak aslan elinde büyümesi, vücudunun ve hareketlerinin aslana benzemesi onu sıra dışı yapmaktadır. Onun fizikî özelliklerinin aslan gibi olduğu ‘Hanum sazdan bir aslan çıkar, at urur, apul apul yoruyuşu adam gibi, at basuban kan sömürür’ şeklinde belirtilmiştir” (Ergin 2009: 15).

Kahramanlar doğumlarıyla farklılık gösterdikleri kadar ileriki yaşamlarında da bu farklılığı yansıtırlar. “Başkahramanlar çok hızlı bir şekilde büyüyüp, erken yaşlarda düşmanlara karşı mücadeleye girişmektedirler” (Turgunbayer 2007: 96). Bu da onları diğerlerinden ayıran en önemli özelliklerden biridir. Oğuz Kağan’ın doğunca annesinin sütünü bir çekişte bitirmesi, kısa bir müddet sonra süt yerine et ve şarap istemesi, doğar doğmaz konuşması, kırk günde büyümesi gibi özellikler doğumdan sonra karşılaşılan ve kahramanın ayrıcalığını pekiştiren özelliklerdir. Ayrıca Oğuz Kağan’a hanlık unvanının verilmesi de Oğuz’un kimsenin yaklaşmadığı gergedanı yenmesi sonucu olur. Aynı hadiseye Dede Korkut Hikâyelerinden Dirse Han Oğlu Boğaç Han adlı hikâyede de rastlanır. Boğaç, Bayındır Han’ın boğasını yendiği için bu adı alır ve beylik elde eder. Görüldüğü gibi Türk Halk Edebiyatı’nda ‘*çok kuvvetli insan motifi*’ sıklıkla kullanılan bir motiftir. Yoğun ya da seyrek olarak çoğu halk edebiyatı ürününde bu motif kullanılır. İncelenen metinde de bu motifi yoğun bir şekilde görmek mümkündür.

İncelenen esere adını veren ve eserin kahramanı olan kişi Hamza’dır. Hamza’da da Oğuz Kağan’da olduğu gibi olağanüstü özellikler mevcuttur. O da aynı Oğuz Kağan gibi annesini bir kere emer, ikincisinde göğsünden kan getirir. Mekke’de ne kadar sütlü kadın varsa gelir fakat Hamza’yı doyuramaz. Sadece Ben-i Âd kabilesinden Âdiye Bânû onu doyurabilir (70a, 70b). Hamza üç aylıkken görenler üç yaşında, üç yaşındayken de yedi yaşında zannederler. Hamza da Oğuz Kağan gibi

at biner ve ava çıkar. Hatta öyle ki Hamza babasından at ister. Babası da istediği atı alabileceğini söyler. Hamza'yı altı yaşında olmasına rağmen hiçbir at çekemez ve on atın beli kırılır (82b). En son bir bezirgânın atını alırlar ve sadece bu at Hamza'yı çekebilir. Buralarda Hamza'nın çok kuvvetli ve diğerlerinden farklı bir insan olduğu vurgulanmıştır. Yetişkinlerin binmiş olduğu on at Hamza gibi altı yaşında bir çocuğu taşıyamamış bu da hikâyenin muhataplarının gözünde Hamza'yı kahramanlaştırmıştır. Hamza'nın savaşçı kişiliği de eserde gözler önüne serilmiştir. Nasıl ki Oğuz Kağan küçük yaşta ava gidip savaşabiliyorsa Hamza da Amr ile birlikte sürekli ava çıkar. Boğaç Han'ın kırk kişiyi tek başına yendiği gibi Hamza da tek başına bezirgânların malını gasp eden üç yüz kadar haramiyi dağıtır (98b, 99a). Bu hayret verici nitelikteki özellikler 'Çocukken böyle olan, nice işler başaran biri büyüdüğünde nasıl bir cengaver olur, daha ne işler başarır?' gibi bir soruyu akıllara getirir ve bu sorunun sorulup cevap aranması, kahramanın yetişkinliğinin tahayyül edilmesi esere olan ilginin devamlılığı açısından çok önemlidir.

Kahraman olağanüstü özelliklere sahip olduğu için onun en yakınındaki kişinin normal biri olması düşünülemez. Hamza kadar olmasa da Amr'ın da diğer insanlardan ayrılmasını sağlayan özellikleri vardır. Fiziksel olarak Hamza gibi güçlü biri değildir hatta yaşlılarına göre ufak tefektir. Onu özel kılan kurnazlığıdır. Bu yüzden Amr-ı Ayyar olarak zikredilmiştir. Doğar doğmaz annesi onu beslemek istediğinde süt içmek yerine annesi uyurken çalar gibi gizli gizli beslenmeyi tercih eder. Üç yaşına geldiğinde ise babası onu zapt edemez olur. Mahalleden yumurta çalmaya başlar (72b). Okula gittiğinde dersleri çok iyi bilmesine rağmen hocasını kızdırmak için okumaz ve ona türlü oyunlar eder. Babası okumayacağını anlayınca Amr henüz dört buçuk yaşındayken onu koyunların başına bırakır ve çobanlık etmesini ister. Amr koyunları güderken bir tavşan görür ve koyunun doğurduğunu sanarak koşup tavşanı yakalar. Fakat tavşan geri kaçır. Amr yakalar o kaçır derken Amr bacağını kırıp eve götürür. Babası onun bir kuzu değil tavşan olduğunu ve buldukça avlamasını söyler. Amr artık nerde tavşan görse ya avlar ya da kulağını delerek geri bırakır. Mekke'de kulağı delik tavşanları görenler anlarlar ki onlar Amr'ın tavşanıdır (78b, 79a).

2.2.2.5.6. Harikulade Yerler Motifi

İncelenen bölümde sadece tek bir yerde doğaüstü mekâna rastlanır (90b, 91a). Burası ise Kaf Dağı'dır. Masalların ulaşılmaz ve vazgeçilmez mekânlarının başında gelen Kaf Dağı burada da görülür. "Dünyayı çepeçevre sardığına inanılan, ulu ve zümrütten dağ. İnanca göre yüksekliği 500 fersahtır; etrafı surlarla çevrilidir; arkasında cinler, ejderhalar, Yecüc-Mecüc ve anka vardır. Bütün dağların kökleri yerin altında ona bağlıdır. Güneş ışınları bu dağın üzerine düşünce dağ yeşile boyanır ve onun aksi ile gökler masmavi olur" (Kaya 2010: 396). bu şekilde tanımlanan bu doğaüstü ve yüce dağın padişahı olan bir kız sıradan bir kız olamaz. İsmi Esmâ olan bu kız bir peridir ve niteliğine uygun olarak bu olağanüstü dağda yaşar. Hamza ve Amr birlikte ava çıktıkları sırada Esmâ Peri gökyüzünde etrafı seyrederken Hamza'yı görür ve onunla tanışmak ister. Hamza ile tanışır ve ona mücevherlerin yanında Siyah Kaytas adlı bir at hediye eder. Kaf Dağı gibi mucizevi bir yerin peri olan padişahının Hamza'yı fark etmesi ve ona ihsanlarda bulunması tamamen Hamza'yı yani eserin kahramanını yüceltmek amacı taşımaktadır.

2.2.2.5.7. Harikulade Yaratıklar Motifi

Doğaüstü yaratık olarak eserde sadece devler ve periler tespit edilebilmiştir. Peri "Çeşitli şekillere girebilen ve alevden yaratılmış varlıklar." olarak tanımlanmıştır. "Folklorumuzda ve masallarda daha çok güzelliği nitelemede kullanılmıştır ve dişi olarak tahayyül edilir" (Kaya 2010: 617). Eserde Esmâ Peri'nin tahtını devler taşır ve aynı zamanda kendisi peri olduğu gibi yanında bulunan veziri Muallim-i Kaf ve adamları da birer peridir (90b, 91a).

2.2.2.5.8. Harami Motifi

Halk edebiyatı nesir ürünleride geçen bir diğer motif ise harami motiftir. Genelde eserlerde bir düşmanla karşılaşılacaksa bu düşman genel başlık altında haramidir. Haramiler genelde bir kişinin öncülüğünde topluluk halinde yaşayıp insanların malını gasp eden eşkıyalardır (97a). Hamzanâme'nin incelenen kısmında ise haramiler bir yerde görünür. Burada da haramiler bezirgânların mallarını yağmalarlar. Bunu öğrenen Hamza tek başına haramilerin üzerine gider ve hepsini bozguna uğratarak bezirgânların mallarını kurtarır.

2.2.2.5.9. Formülistik Sayılar Motifi

“Günlük yaşamda sürekli karşımıza çıkan fakat sürekliliğini sorgulamadığımız şeylerden biri de sayılardır. Bazı sayıların günlük yaşamdaki kullanım oranları diğerlerine oranla çok fazladır. Örneğin, üç, beş, yedi, dokuz ve kırk sayılarının günlük yaşamda ve buna bağlı olarak halk edebiyatı ürünlerinde yoğun bir şekilde kullanıldıklarını görürüz” (Güvenç 2009: 41). Sayıların halk edebiyatı ürünlerinde bir motif halini alması bu yoğun kullanımla gerçekleşmiştir. Bu kullanım halk edebiyatı ürünleriyle başlamamış hem dinsel kaynaklarda hem de günlük hayatta sıklıkla kullanıldığı için edebi eserlere de yansiyarak bir motif halini almıştır. “Sayı olarak genellikle 3 (kız, şehzade, arkadaş, yol, ağır şart, soru), 7 (yaş, gün, yıl, dağ, kapı, başlı dev) ve 40 (gün, gece, harami, vezir, oda, anahtar, katır, satır) gibi sayılar kullanılır. Anlatım türlerinde karşımıza çıkan diğer formel sayılar da şunlardır: 1, 5, 9, 12, 70, 72, 99, 360, 1001” (Kaya 2010: 328).

İncelenen Hamzanâme'nin birinci cildinde formülistik sayı olarak beş adet üç, beş adet kırk, dört adet de yedi sayısı tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak kırk dört, üç yüz altmış, on, üç yüz, beş yüz gibi sayıları görmek de mümkün.

2.2.2.5.9.1. (3) Sayısı

Bu sayıya eserde beş yerde rastlanır. Bunlardan ilki Büzürçmihr'in hocasının Argîs Vezir'den Keykubâd'ın rüyasını tabir etmek için istediği süredir. Hoca vezirden üç gün mühlet ister (23a).

Bir diğer sayfada ise Keykubâd'ın yaptığı nevruz kutlamasına katılmayıp ona biat etmek için şart sunan üç tane şah vardır (61b).

Kutlamaya gelmeyen şahlardan biri olan Kayser-i Rûm Keykubât'a biat etmek için bir şart sunar ve gönderdiği mühürlü hokkanın içinde ne olduğunun bilinmesini ister. Hâce-i Dâna bu kutunun içinde üç adet inci olduğunu söyler ve bilir (64a).

Nuşîrevân'ın görmüş olduğu rüyada düşmanı temsil eden Kudüs tarafından doğan ay, tahtı üzerinde üç saat kadar bekler (65a).

Son olarak Hamza'nın üç aylık bir bebekken üç yaşındaki bir çocuk olgunluğunda görüyoruz (71b).

2.2.2.5.9.2. (7) Sayısı

Yedi sayısına eserde dört noktada rastlanır. Eserde Keykubâd için genelde “*yedi iklim şahı*” ifadesi kullanılıyor. Bu halk edebiyatı ürünlerinde kalıplaşmış bir ifadedir. Yedi iklim şahı yerine üç iklim ya da kırk iklim şahı deseydi şüphesiz ki garipseyecektik.

Büzürçmihr dedesinin türbesine gidip Keykubâd’ın rüyasını öğrenip ona vezir olmaya ve babasının intikamını almaya giderken yedi yaşındadır (24a).

Amr Hamza’ya bağışlanan ihsanlardan mahsun olup mağaraya girip ağlar. Bu sırada uykuya dalar ve gördüğü rüyada Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. Davud, Hz. Süleyman, Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Nuh olmak üzere yedi tane peygamber ona çeşitli hediyeler verip ihsanlarda bulunurlar (95b).

Yemen şahı Numan Şah’ın adamı Seyf-i Zülyezen, Abdumuttalib’ten birikmiş haracı almak için gelir. Abdumuttalib de bu yüklü miktarı toparlayabilmek için ondan yedi gün mühlet ister (105a).

2.2.2.5.9.3. (10) Sayısı

Hamza bir at ister ve babası Abdumuttalib ahırdaki atlarını Hamza’ya sunar. Hamza on adet atın belini kırar (81b).

2.2.2.5.9.4. (40) Sayısı

Kırk sayısı formülistik sayı olarak belki halk edebiyatı türleri içerisinde en fazla kullanılan sayıdır. Hamzanâme’de de beş yerde bu sayıya rastlıyoruz. İlk olarak Keykubâd öldüğünde oğlu Nuşirevân siyahpûş olarak *kırk gün* yas tutar. Kırk birinci gün siyahpûşundan çıkıp beyazlar giyip Medain tahtına oturur (47b).

Hamza doğduktan otuz gün sonra Adıye Bânû onu beslemek için beşiğine gider. Fakat beşikte Hamza yerine beşikte değişik surette başka bir bebeğin yattığını görür. Hemen babasını Abdumuttalib’e haber verir. O da hemen bir adamını gönderip Hâce-i Dânâ’ya haber gönderir. Hoca remil edip öğrenir ki beşikte yatan bebek Habeşistan şahının oğludur ve Hamza ile sütkardeştir. Bunu öğrenen ev halkı o cinnî masumu *kırk gün* beslerler. Kırk birinci gün ise Hamza’yı beşiğinde yatarken bulurlar.

Hamza ve Amr bir gün ayrı ayrı ava gitmeye karar verirler. Hamza avlanmaya çıktığı sırada yüzü peçeyle kapalı bir adamla karşılaşır. Adam Hamza'ya nereye gittiğini sorar ve bir mızrak darbesiyle ona saldırır. Hamza da karşılık verir. İki savaşçı *kırk gün* boyunca savaşır fakat yenişemezler. Hamza bu savaş sırasında değişik savaş taktikleri öğrenir. Kırk birinci gün adam kendini tanıtır ve Hz. Hızır olduğunu söyler. Hamza'ya nasihat ederek oradan ayrılır (88a).

Hamza ava çıktığı başka bir gün bir mağaranın girişinde ağlayan kadınlarla karşılaşır. Kadınlara neden ağladıklarını sorunca kadınlar konargöçer yaşadıklarını, *kırk bin kişi* olduklarını ve mağarada bulunan ata taptıklarını fakat o atın bir yıldır kendilerine yüzünü göstermediğini bu sebeple ağladıklarını söylerler (93a).

2.2.2.5.9.5. (44) Sayısı

Keykubâd'ın kırk dört veziri vardır (2b).

Kubâd-ı Harkeş alanı on fersah olmak üzere emsalsiz bir saray inşa ettirir (11b).

2.2.2.5.9.6. (300) Sayısı

Hamza bezirgânların malını gasp eden üç yüz harami ile tek başına savaşır (99a).

2.2.2.5.9.7. (360) Sayısı

Keykubâd'ın üç yüz altmış müneccimi vardır (2b).

2.2.2.5.9.8. (500) Sayısı

Abdulmuttalib Seyf-i Zülyezen'in haracı almak için Mekke'ye geldiğini Hamza'ya söylememesi için ona beş yüz altın verir (106a).

2.2.2.5.10. Hazreti Hızır Motifi

“Türklerin İslamiyet'i kabulüyle birlikte değişen dünya görüşleri ve buna bağlı olarak sosyal hayatta meydana gelen değişiklikler, halk bilgisi yaratmalarına yansımıştır. Halk anlatmalarında değişiklik gösteren unsurlar arasında en dikkat çekici olanlardan biri Hızır'dır. Hızır'ın halk anlatmalarındaki kullanımı, bozkurt örneğinde olduğu gibi, bir ihtiyaç sonucu ortaya çıkmış halk anlatmalarındaki yardımcı ruh arketipi, İslami düşünüş tarzıyla yeniden şekillenerek, aksakallı bilge

Hızır figürü şeklinde kendini göstermiştir.” “Türklerin cihan hâkimiyeti düşüncesi İslamiyet’le birlikte, bünyesine “gaza” ve “fetih” anlayışını da katarak varlığını sürdürmüştür. Bu düşüncenin gerçekleşmesinin tek yolu ise, söz konusu dönemde gerçekleştirilen savaşlar olmuştur. Bu doğrultuda yapılan savaşlarda, ilahi bir güce duyulan ihtiyacı karşılayan yardımcı, İslamiyet’in kabulünden önce Oğuz Kağan’a yol gösteren gök yeleli bozkurt iken, İslamiyet’le birlikte Hızır’a dönüşmüştür.” “İslamiyet’ten sonraki dönemde yazılı olarak oluşturulan destanlar arasında yer alan Battalâmelerde, Hızır’ın kılavuzluğuna dair pek çok örnek bulunmaktadır. Hızır’ın kılavuzluğuna dair bilgilere, Saltuknâme’de de rastlamak mümkündür. Saltuknâme’de Hızır, Sarı Saltuk’a mağrip diyarındaki kafirlerle mücadelesi esnasında yardım eder. Battalnâme ve Saltuknâme dışında, Kırgız Türklerinin Manas Destanı’nda da Hızır, kahramana yardım eden ilahi bir varlık olarak yer almaktadır. Destanda Hızır, kahramana yardım edip, ona yol göstermektedir. Köroğlu’nun duası neticesinde Hızır, savaş esnasında da Köroğlu’nun karşısına çıkmaktadır. Bu örnekler dışında pek çok Türk destanında Hızır, kahramana ad koyan, yaralarını sağaltan, savaşlarda yardım eden ve kahramana yol gösteren ilahi varlık olarak karşımıza çıkmaktadır” (Duman 2012: 197). Ayrıca “Hızır, umumiyetle beyaz ata binmiş, ak saçlı ve sakallı bir ihtiyar olarak tasavvur edilir. Eski Türk destan ve efsanelerinde değişik adlarla anılmaktadır. ‘Gök Sakallı İhtiyar’ ‘Gök Sakallı Vezir’ gibi isimlere Altay efsanelerinde sık sık raslamaktayız. Manas Destanı’nda ise ‘Gök Sakallı Vezir’ Tanrı tarafından gönderilmiş kutlu bir kişidir” (Ögel 2014: 87). İncelenen eserde de Hızır, İslam dinini yaymaya çalışan ve Allah yolunda olan Hamza’ya yardım ederken görülür. Bu yardım eserde şu şekilde anlatılmıştır: “Hamza ve Amr bir gün ayrı ayrı ava giderler. Hamza avlanmaya çıktığı sırada yüzü peçeyle kapalı bir adamla karşılaşır. Adam Hamza’ya nereye gittiğini sorar ve bir mızrak darbesiyle ona saldırır. Hamza da karşılık verir. İki savaşçı *kırk gün* boyunca savaşır fakat yenişemezler. Hamza bu savaş sırasında değişik savaş taktikleri öğrenir. Kırk birinci gün adam kendini tanıtır ve Hz. Hızır olduğunu söyler. Hz. Hızır Hamza’ya savaş konusunda pratik yaptırıp onun savaşçılığını geliştirir. Onun yanından ayrılmadan önce de Hamza’ya kimseye önce saldırmamasını, nikâhsız kimseyle beraber olamamasını, kaçan bir kişiyi bırakmamasını ve kuvvetinden ötürü kibirlenmemesini nasihat eder. Vedalaşırken de alnından öper ve öptüğü yerde yeşil

bir iz kalır. Hz. Hızır'ın yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım ettiği inancı hala halk arasında yaşamaktadır. Bu yüzdendir ki zor bir işe giden kişilere “Hızır yardımcın olsun” diye temennide bulunulur. Halk hikâyelerinde de bu inanış sürmüştür ve Hızır kahramana yardımcı olan bir motif olmuştur. Hamza'ya da daha iyi savaşçı sahibkıranlığının hakkını verebilmesi için Hz. Hızır kırk gün boyunca savaş taktiği öğreterek yardımda bulunur (88a).

2.2.2.5.11. Kıyafet (Don) Değişirme Motifi

Kıyafet (don) değişirme motifi Türk Edebiyatı ürünlerinde sıklıkla karşılaşılan motiflerdendir. Bu motife Dede Korkut Hikâyeleri'nde, halk hikâyelerinde ve destanlarda rastlanmaktadır. Kıyafet (don) değişirme motifinde genellikle erkek kahraman kılık değiştirerek sevgilisine kavuşmaya çalışır, padişah tebdil-i kıyafet ederek halkı teftişe çıkar ya da kadın kahraman erkek kılığına girerek savaşlara katılır ve evleneceği erkeği seçer. “Erkek kahramanın kıyafet değiştirerek sevgilisinin düğününe son anda yetişmesini, Dede Korkut hikâyelerinden Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek hikâyesinde ve bu hikâyenin yaşayan sözlü varyantlarında görmekteyiz” (Aslan 2012: 1). “Bu motifin bir paralelini Âşık Garip hikâyesinde görülmektedir. Âşık Garip yedi yıl gurbette gezdikten sonra, Tiflis'e varır. Sevgilisi Şah Senem'le, Şah Veled'in düğününün kırkıncı gününde, Osmanlı kıyafeti ve kabalığıyla gerdek gecesi düğüne gelir. Osmanlı âşığı kılığında saz çalıp türkü söyleyerek kendisini tanıtır. Arkadaşlarının yardımıyla sevgilisine kavuşur” (Türkmen 1995: 58). “Yaralı Mahmut hikâyesinde bu motife bir kompleks halinde rastlanılır. Mahmut kıyafet değiştirerek sevgilisinin düğününe son günde gider. Düğünde türkü söyler. Arkadaşlarının yardımıyla Kara Vezir'i öldürür ve sevgilisine kavuşur” (Türkmen 1995: 58). Arzu ile Kamber hikâyesinde de bu motif görülmektedir. “Kamber, "derviş" kıyafetine girerek, başkasıyla evlendirilmek istenen Arzu'nun düğününe son anda gider. Sevgilisi ile karşılıklı türkü söyleyerek kendisini tanıtır. Bu motifin bir paralelini Asuman ile Zeycan hikâyesinde de görülmektedir. Asuman, sevgilisinin arkasından Erzincan'a gider. Başkasıyla evlendirilmek istenen Zeycan'ın düğününün son günüdür. Asuman garip bir âşık kıyafetinde düğüne gider. Burada türkü söyleyerek kendisini tanıtır” (Aslan 2012: 4). Hikâyelerde erkekler gibi kadınlar da kılık değiştirebilirler. “Hikâyelerde erkek arap-Arabızengi kıyafetiyle karşımıza çıkan bu kadınlar, çok iyi birer cengâver ve aynı zamanda dünyada eşi benzeri

bulunmayan güzelliكتedirler. Kendilerini kavgada ve her çeşit mücadelede yenebilecek yiğidi buluncaya kadar, karşılaştıkları bütün erkekleri yenerek başını keserler. Kendilerini alt edecek erkekle evlenmeye aht etmişlerdir” (Aslan 2012: 5).

Hamzanâme’de karşılaştığımız kıyafet (don) değıştirme motifi ise alışıl gelmiş olanlardan biraz farklıdır. Burada kılık değıştirme sevgiliye kavuşma amacıyla yapılmamıştır. Hz. Hızır, Hamza’ya savaş talimi yaptırmak için bir peçe yardımıyla kendini gizler ve bir savaşçı gibi davranarak Hamza’ya çeşitli savaş taktikleri öğretir. Vedalaşmadan önce de kendisini tanıtip ona nasihatlerde bulunarak yanından ayrılır (89a). Hızır’ın kendini gizlemek istemesinin nedeni Hamza’nın ona saygı duyduğu için saldırmak istemeyecek olmasıdır. Durum öyle olsaydı Hızır Hamza’ya gerekli olan talimi yaptıramayacaktı.

2.2.2.5.12. Ad Verme Motifi

Türk geleneğinde çocuğa verilecek olan isim çok önemlidir. Çocuğun karakterinin isme göre şekillendiğine inanılır. İsim kimi zaman çocuk doğduktan belli bir süre sonra verilir, kimi zaman da doğar doğmaz verilir. Buradaki ortak nokta ismi veren şahsın, her zaman o toplum için gerek dinî yönden gerek bilgi yönünden sözü geçen sayılıp sevilen bir insan olmasıdır. Türk geleneklerinde çocuğa isim verilirken kulağına ezan okunur ve bu ezanı genellikle aile için önemli ve saygı duyulan bir şahıs okur. İsim vermede aranan bu özellik eski Türk anlatılarında da görülür. Örneğin Dede Korkut Hikâyeleri’nde Boğaç Han doğduğunda bir isim verilmez. Çocuk oynarken üzerine gelen boğadan kaçmayıp onu yenince Dede Korkut gelip ona Boğaç adını verir. Görüldüğü üzere çocuğa isim verilirken onun yaptığı yiğitlik göz önünde bulundurulur ve ismi veren kişi Oğuzlar için çok önemli biri olan Dede Korkut’tur. Hamzanâme’de ise doğan çocuklara isimleri doğar doğmaz verilir.

Bu motife ilk olarak Keykubâd’ın oğlu dünyaya geldiğinde rastlanmaktadır. Keykubâd isim verme işini kendini bilgisiyle kanıtlamış olan Hâce-i Dâna’ya bırakır. Zaten eser boyunca doğan tüm çocuklara isimlerini hoca verir. Keykubâd’ın oğluna adı ömrü boyunca adaletle anılsın diye Nûşirevân adını verir (44b). Hocanın isim verdiği diğer bir çocuk ise Hamza’dır. Hoca Abdulmuttalib’in bir oğlu olacağını bilerek Mekke’ye gider. Hoca oraya ulaşip Abdulmuttalib ile görüşürken bebek

doğar. Hoca da ona Hamza adını verir (67a). Hamza ile beraber doğan on yarenine de isimlerini hoca verir. Onlara da Mukbil, İkbâl, Mukâtil, Münezzir, Mübeşşir, Meymun, Mübârek, Mukabil, Mübaşir ve Amr isimlerini verir (67b), (69b).

2.2.2.5.13. Karşı Gücü Kandırma Motifi

Bu motife edebî eserlerin çoğunda rastlanır. Stith Thompson'un Motif İndeks'ine bakıldığında "Aldatmalar" başlığı altında bu motif görülebilir. Motif İndeks'te "Aldatmalar" alt başlıklar halinde incelenmiştir fakat burada ayrı ayrı başlıklar alınmayıp tek başlıkta incelenecektir. İncelenen eserde aldatma ile müsabaka kazanma, zina ile ilgili aldatma ve yalan söyleyerek aldatma alt başlıklarıyla ilgili örneklere rastlanmaktadır. İlk olarak Keykubâd Şah bir gün şikâra gittiğinde bir oduncu görür ve onun da adının Kubâd olduğunu öğrenince onu küçümseyerek bir kese altın ile kızdığı hüdaperest cariyesini ona vererek oradan ayrılır. Daha sonra define bulup zengin olan oduncu Kubâd cariyenin tavsiyesiyle dillere destan bir saray yaptırır. Bunu haber alan Keykubâd yapılan bu sarayı ve sahibini görmek için yola koyulur. Saraya geldiğinde oduncu Kubâd kendini Kubâd-ı Garipdost adıyla tanıtır. Daha sonra Keykubâd o kişinin bir zamanlar küçümsediği oduncu olduğunu öğrenince utanır ve İslam dinine geçmek ister. Fakat vezirleri ona engel olurlar. İkinci olarak ise Bahtek'in kışkırtmalarıyla Nuşirevân ülkesine İslam dinine mensup kimselerin girmesini yasaklar. Fakat durumdan haberi olamayan üç Müslüman Medâin'e gelir. Yakalanınca da idamdan kurtulmak, şahı kandırmak için kuş dilini bildiklerini söylerler. Hâce-i Dâna da kuş dilini öğrenmesinin iyi olacağını ileride işlerine yarayabileceğini söyleyerek adamları idamdan kurtarır (55b, 56a).

Bahtek Nuşirevân'ı sürekli olarak kışkırtıp halka zulmetmesine sebep olur. Hoca da şahın bu zulmü fark etmesi için ona bir oyun oynar. Ava gittikleri bir gün öten baykuşları görünce şah hocaya kuş dilini bildiğini zannettiği için baykuşların ne dediğini sorar. Hoca da "Şah zulümden vazgeçseydi ona definelerin yerini söyledik." dediklerini söyler. Şah halkın üzerindeki baskıyı kaldırıncaya hoca da daha önceden gömmüş olduğu defineleri sanki yerini kuşlar söylemiş gibi çıkarır (57a).

Ava gittikleri diğer birgün ise yine baykuşlar öter. Hoca güya dinler ve baykuşlardan birinin diğerinin kızını istediğini, kız babası olan baykuşun kızını vermek için bin adet harabe istediğini söyler. Erkek babası olan baykuş ise şahın

zulme böyle devam etmesi halinde başlık olarak istenen harabeleri kısa zamanda bulacağını söyler. Şah da yaptığı hatanın farkına vararak kuşların bile diline düştüğünü düşünerek zulümden vazgeçer ve hocaya dua eder (58a). Buralarda yalan söyleyerek aldatma söz konusudur.

Eserde geçen aldatmalardan bir diğeri ise Nuşirevân ile Hakan-ı Çin arasında geçen savaşta Hâce-i Dâna'nın düşmanı kandıran bir mektup yazmasıdır. Hakan-ı Çin eğer hocayı verirse savaşmadan sorunu çözebileceklerini söyler. Hoca hakana bir oyun edeceğini ve savaşı kazanacağını söyleyerek yedi bin askerle beraber yola koyulur. Bir elçiyle şahın ağzından yazılmış ve hocanın teslim edileceğini belirten bir mektup yollar. Buna inanan Hakan-ı Çin hiçbir tedbir almaz. Hoca da gece hakanın askerleri uykudayken baskın düzenleyip hakanı yenerek öldürür (53b, 54a). Burada da aldatma ile müsabaka kazanma durumu vardır.

Keykubad Şah Çin şahının kızıyla evlenir. Gerdek gecelerinde bir rüya görerek yataktan sıçrar ve başını yarar. Rüyasında Şah kaz kebabı yiyecekken taht altından çıkan bir köpek kebabı yer. Şah hemen adamlarını çağırıp bir rüya gördüğünü fakat hatırlamadığını söyler. Ve adamlarından rüyasını bilip tabir etmelerini ister. Adamları bunda başarılı olamayınca ülkenin dört bir yanına dağılıp alimlerden yardım istemeye giderler. Şahın veziri Argis Vezir Merv şehrine gelir. Orada tanınan bir hocayla görüşerek olanları anlatır. Hoca vezirden üç gün mühlet ister ve sorunu çözeceğinden emin olduğu için ortaya canını koyar. Üçüncü günün sonunda hoca şahın rüyasını bilip Argis'e söyleyemez. Fakat Büzürcmühr bu hocanın talebesidir ve olayı öğrenince hocasına yardım eder. Dedesi Camasb Hakîm'in türbesine giderek kendisine bırakılan kitapları incelemeye gider. Oradaki kiaplardan birinde rüyayı ve tabirini bulur. Büzürcmühr şaha rüyasını anlatır. Ama rüya tabirini göstererek yapacağını belirterek tüm haremın önünden geçmesini ister. Harem hocanın önünden geçerken hoca Çin şahının kızı ve yanındaki Makbul Ağa'yı durdurur. Şahın rüyasındaki kaz kebabının kız, onu yiyen yılanın ise Ağa olduğunu söyler. Daha sonra Ağa'nın hadım olmadığı ve kızla birlikte olduğu anlaşılır ve şah ikisini de idam ettirir. Burada da şahın eşinin zina ettiği ve şahı kandırdığı görülmektedir (38b, 40a).

2.2.2.5.14. Fal ve Kehanet Motifi

Gelecekte haber alma, olacakları önceden bilme isteği insanlık tarihi boyunca karşılaşılan ve karşı konulamaz olan bir istektir. Her toplumda bu amaca dair değişik yöntemler olduğu gibi Türklerde de bulunmaktadır. Türklerde falcılık özellikle İslamiyet öncesinde büyük önem arz etmektedir. Öncelikle gelecekte haber vermek ya da gökteki tanrılarla iletişim kurmak adına şamanlar fal bakma yöntemine başvururlar. İslâmiyet'in kabulüyle birlikte fal bakma ve kehanette bulunma inanışlarında eskiye göre büyük eksilme yaşansa da bu inanışa günümüzde bile itibar edilmektedir. Böylesine köklü bir olaya destanlarda, masallarda, halk hikâyelerinde rastlanması kadar tabii bir şey olamaz. Masallarda genellikle bu motife sihir olarak rastlanmaktadır. İncelenen Hamzanâme'de ise bilinmezleri bilmek, gelecekte haber almak maksadıyla rüya tabiri yapıldığı gibi remil atılır ya da yıldızlardan faydalanılır. Bu iş devlet yönetimi düzeyinde de çok etkilidir. Öyle ki Keykubâd Şah'ın kırk dört veziri olmasına karşın üç yüz altmış adet müneccimi vardır (2b). Keykubâd kötü rüya görüp müneccimlerinden rüyayı tabir etmelerini ister. Onlar da başaramayınca başka diyarlara bu işin çözümünü aramaya giderler. Argîs Vezir en son Büzürmihr'in şehrine gelir. Orada ilm-i nücûmda iyi olarak tanınan Büzürmihr'in hocasının yanına gelir. Hocası yıldızlar yardımıyla problemi çözebileceğini düşünerek üç gün mühlet ister. İlm-i nücûm'u dener olmayınca remil tahtasını çıkararak remil döker fakat yine başarılı olamaz (22b, 23a). Yıldızlar kadar kum da falcılık ve kehanet konusunda önem arz eder. "Sözlükte 'kumlu arazi' anlamına gelen reml kelimesi terim olarak 'kaybolan bir şeyin yerini bulmak, merak edilen bir işin sonucunu öğrenmek amacıyla kum üzerine çizilen çizgilerle fal bakmak' demektir. Daha sonraları kum yerine kâğıt veya tahta kullanıldığı halde falın adı değişmemiştir. Literatürde daha çok hattü'r-reml şeklinde görülen ismin yanında darb ve tark kelimeleri de ona yakın anlamlarda geçer; Türkçede ise 'remil atmak, remil dökmek' denilmektedir" (Çelebi 1988: 555). Eserde remil edip gelecekte haber alınan bir nokta da Hâce-i Dâna'nın Nuşirevân'ın üzerine gelmekte olan düşmanı görmesidir (51b).

Son olarak da Hamza doğduğunda onu emzirmeye giden sütanesi beşikte başka bir bebek bulur. Hamza'yı yatağında göremeyen ailesi telaşlanır ve yola çıkmış olan hocaya haber gönderirler. Hâce-i Dâna olayı öğrenince atından inip remil

eyler ve çocuğun Habeşistan şahı'nın oğlu olduğunu ona da iyi bakılmasını ve kırk gün sonra Hamza'nın geri geleceğini söyler (71a).

2.2.2.5.15. İntikam Motifi

Stith Thompson'un Motif İndeks'inde yer alan bu motife incelenen eserde tek yerde rastlanmaktadır. Hakan şah kızını öldüren Keykubâd'dan intikam almak için oğlu Nuşirevân'a savaş açar (53b).

3. METİN

3.1 METNİN YAZI ÇEVİRİMİ

HAMZA-NÂME CİLT-1

/1a/

(Üst Kısım)

Ferik Karyesi'nde Muhacir Mahallesi'nde İsmail Ağa'nın kahvesinde kıraât olunmuştur. Kimse mani' olmasun sonra karışmam.

(Orta Sol Kısım)

Mahbus olduğumuz hakkında geceliği bir guruh pek küçük olduğundan geceliği otuz paralı olmuş tahmin ederim efendi hazretleri bire kadar yoktur.

(Orta Sağ Kısım)

Sohof Çeşmesi Rüşdiye Askeriyesi şakirdanından Kasımpaşalı Refik Paşalara kıraât eylemiş olmakla Allah aşkına Bahtek kafirine la'net ol-babda emr ü fermân hazret-i men lehül emrindir.

Fi Kanûn-ı Evvel sene 1306

/1b/

(Sağ Üst Köşe Kırmızı Yazı)

1300 de elime geçti ise de bu kadar hezeyânı iki sahifeden ziyâde okumağa muvaffak olamadım. Tekmil okuyanlara Cenâb-ı Hak yardım eyleye.

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane üçüncü şu'be şakirdanından Hasan Efendi kıraât eylemiş olmağla Allah aşkına Bahtek kafire la'net rica babında başında istirham ederim.

Mekteb-i Tıbbiye Hazret-i Şahane üçüncü sene şakirdanından Hüseyin Efendi kıraât eylemiş olmağla Allah aşkına Bahtek kafire la'net rica babında istirham ederim. Ol-babda irade efendimizindir.

Ol babda irade efbân der külyan efendilerindir.

İsmail Bin Hüseyin Pehlivan

Dar'ül-fünûn Edebiyat Kütübhânesi (mühür)

Bab-1 ser-askeri mahbushânesi unvânıyla muanven olan Bekir Ağa'nın bölüğünde birkaç dörtlü ve bir meraklılar ber- taraf olub kıraât eylemiştir.

Fi Kanûn-i Sâni sene 96

Lâkin arkadaşlar mahbushânedeki kıraat eylemesi pek a'la bir şey oluyor. Şöyle ki cennet misal Mevlâm cümlelerinizi buradan halas eylesün. Amin.

/2a/

İş bu kitabın “nazârî ya safâ” ve ibret –i müessire eseri rusumât muhafaza deniz me'muru postabaşlarından İbrahim Efendi mahdumu İsmail Hakkı Efendi kıraât ile zabt-ı meclis safâ hatt-ı kıraât on ikiden yirmi dokuza kadar okumuştur.

İş bu kitabın Şehzâdebaşı'nda Kahveci Malatyalı Hacı Mehmed ve Mekkeli Mehmed Ömer Efendiler kıraât etmişlerdir.

İş bu bin üç yüz dört senesi şehri-i Cemaziyelevvelin ikinci Perşembe gecesi Galata'da Topçular Caddesi'nde yüz on iki numrolu kavaf Süleyman Ustanın dükkanında saat birden üçe kadar Kayserili İbrahim Efendi ve Mustafa tekmilini hatm edüb dinleyen ahbâblar ziyâdesiyle haz etmiştir.

/2b/

Kanı bu ma'nî destân edenler

Cihân mülkünü şehristân edenler

Ne şâhlar konu göçtü bu sarâya

Ne şâhbâzlar gelüpdür bu araya

Nice kâhir nice İsfendiyâr'ı

Ecel ukâbı etmiştir şikârı

Şikâyet eyleme devrân elinden

Hikâyet diñle râvî dilinden

Ki Hamza kıssasın eylegil yâd

İşitenler olalar hürrem ü şâd

Râviyân-ı ahbâr ve nâkilân-ı âsâr ve muhaddisân-ı silsile-i rûzigâr şöyle nakl ve rivâyet ederler ki ol zamân ki tâ Hazreti Âdem ‘aleyhi’s-salâtu ve’s-selâmdan saltanat Keyümers’e ve Tahmurâs’a ve Cemşid’e ve Firudun’a geldi. Râvî öyle rivâyet eder ki Keykubâd yedi iklim dört köşeyi zabt ederdi ve ateşperest idi. Kırk dört vezîri ve üç yüz altmış müneccim hakîmi var idi. Baş vezîrine Şem‘ûn İbn Şemhûr Bin Mel‘ûn derler idi. Cedd-i nâ-pâki Nemrûd aleyhi‘l-la‘îne çıkardı

/3a/

ve dâim şâhı izlâl edip zulme sevk ederdi ve bu kadar biñ beg ve begzâde ve han ve hanzâdeler hizmetine bel bağlamışlar idi. Râvî kavlince ittifâk Keykubâd bir gün bir bağ-ı cennet-âsârda makbûlleriyle anda oturup ayş u nûş ve zevk [u] safâ ederken bununuñ hatırına bir şeyiñ arzusu düşdi. Gitdikçe ol arzûnuñ hevesi derûnunda müşedded oldu. Artık sabra mecâli kalmayup bir kerre başın kaldırup musahiblerinin yüzüne bakup “Ey begler ve ey ulular benim hatırıma bir şey hutûr eyledi. Sabr edip ol hevesi göñlümünden gidereyim dedikçe ziyâde oldu. Siz ne dersiniz? Eğer ma‘kûl ise söyleyeyim. Lâyık-ı devlet ise ve sezâvâr-ı umûr-ı saltanât ise aña göre bir tedbîr tedârik edeyim.”

/3b/

dedi. Bunlar du‘â edip ayıtdılar: “Buyruñ şâh her ne murâd ederse hüküm anıdır. Zirâ bizler ne haddimiz vardır ki şâhımıza nâ-sezâ diyevüz.” dediler. Bu kerre Keykubâd ayıtdı: “Benden evvel gelen şehriyârlar bu cihânda her biri bir eser koyup gitmişler. Ol bahâne ile anları yâd eyleyüp hayır du‘â ederler imiş. Ben dahi dilerim ki bu diyârda bir yakın mekânda bir şehri mu‘azzam bünyâd eyleyeyim. Tâ kim ben öldükden sonra ol sebep ile nâmım yâd ola.” dedi. Vüzerâ-yı devlet ve hükemâ-yı

saltanat ayıtdılar: “Ey şâh-ı heft-kişver pek güzel eyü akıl eylemişsiniz. İmdi
gerekdir ki rahş-ı himmetinize süvâr olup cümle vilâyet-i İrân ve Turân ve Türkistân
ve Rum Yunân ve Hindistân seniğdir. Etrâf-ı ‘âlemi geşt ü güzâr ve eknâf-ı cihânı
sayd [u] şikâr

/4a/

ile gezüp her kangı mekânı beğenüp lâıyk görürseniz ol arada emr eyleñ murâdınız
üzere anda bir şehir binâ olunsun. Devr-i kıyâmete degin bir âsârınız dünyâda bâkî
kalup nâmınız dâim zıkr olunsun. ” dediler. Keykubâd dahi “Ma’kûldür. ” deyüp tez
emr eyledi. Atlar yedekler hazırlanup hâdim hüdemâ şikâr âlâtı ayş [u] işret bisâtı
sâzende gûyende câriyeler tamâm hâzır müheyyâ olup bir gün şikâr tarîkı ile azm-i
beyâbân edüp bu kadar hedm [ü] hışm ile bağıdâden çekilüp gitdiler. Bir nice menzil
ayrılup birkaç gün bir makâmda saydı şikâr edip tamâm işret-gâhları devr eyleyüp
“Acâbâ şu vâdî nicedir? Şu cûy-bâr kenârı nicedir?” deyüp “Dicle kenârında bir
makâm-ı dil-güşâ suları firâvân ve etrâfı sahrâdır. Bağ u bağçe

/4b/

yeridir. ” deyüp gezerken şâh anı gördi. Dağ cânibinden beri bir adam arkasına biraz
çalı yüklenmiş gelir. Bu kere şâhı göricek odunun yere koyup el kavuşup turdı. Bu
ümîd ile ki belki şâh başa birkaç filori ihsân eder tâ kim ben de bir zamân
harkeşlikden kurtulavuz. Gayet ile fakîr idi. Keykubâd Şâh buña yakın geldikde
yanında olanlara “Şol adamı başa getirin, gelsin. ” dedi. Bir serheng varup indi.
“Adam gel seni yedi iklim şâhı Keykubâd ister, başına devlet kondı. ” dedi. Herif
der-şâd olup Keykubâd’ın öñüne gelüp du‘â eyledi, oturdı. Keykubâd ayıtdı: “Bire
adam bu çalıları neylersin ve kangı köyde olursun. ” dedikde herif tekrâr du‘â edüp
ayıtdı: “Şu yakında bir köy vardır anda

/5a/

olurum. İki ‘avradım vardır. Varup yükümü satup evime etmek alup kefâf-ı nefis
eyleyüp Hüdâ’ya şükür edüp pâdişâh-ı rûy-ı zemîne du‘â ederüz ehl-i ‘ıyâlimiz ile. ”
dedi. Hikmet-i Hüdâ Keykubâd Şâh bununuñ adın su‘âl eyledi. Herif ayıtdı: “Padişâhım
benim adım Hârkeş Kubâd’dır. ” dedi. Keykubâd ayıtdı: “Hâşâ sümme hâşâ göre şol
Nâr [u] Nûr’uñ hikmetin benim adım da Kubâd bununuñ adı da Kubâd imiş ancak ben
yedi iklime sultan olup bu oduncu olmak aceb değıl midir?” di[yi]cek vüzerâsı “Belî

sultânım Nâr [u] Nûr'uñ bunda bir hikmeti vardır akıllar ermez. ” dediler. Râvî eyder: Meğer şâhın yanında câriyelerinden bir makbûl câriyesi var idi. Ancak hüdâ-perest idi. Adına Ceng-i Dilârâm derler idi. Gayet âkile ve hûb-lehçe idi. Şâhdan bu sözleri

/5b/

işidüp vezîrlerinin dahi eyvallâhcı oldukların görüp gayret-i İslâm derûnundan cûş edüp olacak da var sabredemeyüp ol mahalde baş götürüp ayıtdı: “Ey şâh-ı ‘âlem sen hata eyledün. Hâşâ sümme hâşâ buñda zerre kadar Nâr [u] Nûr'uñ tasarrûfu yokdır. Zirâ ateş dahi bizim gibi bir mahlûkdur. Hikmet ve tasarrûf hep ol Sâni'-i bî-zevâlidir. On sekiz biñ ‘âlemi yokdan var eyleyüp bu herifi Kubâd-ı harkeş edüp seni Kubâd-ı tâc-keş ve ihsân-bahş eyledi. ” deyince bu kerre Keykubâd kızdân bu cevâbı işidince gazâba gelip “Bire küstah lâ'îne ya seniñ şimdi i'tikâd edip vasf eylediğın tañrı te'âlâ bunu dahi devlete irgürmege kâdir midir? Nâr [u] Nûr bu tasarrûfa kâdir değıl midir?” dedi. Dilârâm Bânû ayıtdı: “Ey

/6a/

şehriyâr şöyle ma'lûm ola ki Hüdâ-yı müte'âl murâd eylediğın tâcdâr eder ve murâd eylediğın bir pula muhtaç eder ama siziñ hâşâ ma'bûd diye perestiş eylediğıniz Nâr [u] Nûr'uñ bu kârda asla alakâsı yokdır. ” dedi. Keykubâd hınzır bu hak sözlerden gazâb-nâk olup Cengî Dilârâm'ı hemân yakasından çeküp atından aşığı indirüp ol adama; “Ey Kubâd-ı harkeş var al bu câriye seniñ olsun, baña yaramaz. ” deyüp hemân ol herife bir avuç da altın bağışlayup andan Dilârâm'a ayıtdı: “Ey saçı biçik var imdi seniñ iman götürüp i'tikâd eylediğın tañrı te'âlâ seni bir dahi bu 'izzete irgürmege kâdir midir?” deyüp bu elem ile gayrı sayd [u] şikârdan ve ol sevdâdan feragât edüp dosdoğru sarâyına geldi. Ayıtdı: “Ne dersiniz, şu nân nemek bilmez, Nâr [u] Nûr'uñ

/6b/

şerrini bilmez mel'üne hele görür müsünüz? Nâr [u] Nûr aña nice hışm eyledi ki benim gibi bir padişâhın hareminden dûr oldu. ” deyüp bir zamân şehir binâsını unuttı. İşte bunlar bunda ama bu taraftan çünkü Kubâd-ı Harkeş eline bu kadar filori girdi gayrı gözleri cihâmı görmez oldu safâsından. Hemân köye doğru alıp yürüyverdi. Cariyedir buña yapışup “Nereye gidersin behey devletli? Beni burada

ırağup kanda gitmek dilersin?” dedi. Kubâd-ı Hârkeş ayıtdı: “Sen kimsin padişâhdan niçin ayrıldın?” dedi. Cengî Dilârâm ayıtdı: “Behey herif deli mi olduğ gözün aç padişâh beni saña bahş eyledi. Şöyle bir bahş eylediñ baña gazâb edüp saña verdi imdi yürü beni evine götür inşallah te‘âlâ ümidim budur ki ben da‘vâmın

/7a/

uhdesinden gelürim. Zirâ ol lütfu keremi çok Rabbü‘l-‘âlemînden umarım ki beni şermende etmeye. ” dedi. Kubâd-ı derdmend gördi ki bir mahbûbe-i ‘âlemdir cevâhirlere gark olmuş cemâli aftâb gibi şu‘le verir. Dibelik dahi zevk [u] safâ edip hemân dünya kendiniñ oldı. Cengî Dilârâmın eline yapışup ol aradan gidip evine geldiler. Bânûdur gördi. Bunun evinde iki dane ‘avrat oturmuşlar. Ellerinde işleri güçleri yok, eviñ her bucağını süprüntü kaplamış. Bânû-yı ‘âlem bu hâli görünce “Hây bire mel‘ûneler meğer bu herifiñ fakir olduğ kadar var imiş. ” deyüp tez ol üstünde olan murassâ kaftânın çıkarup bir cânibe koyup ol beyaz kolların sığayup evi silüp süpürdü ve süprüntüleri

/7b/

ol ‘avratlara taşra çıkardup döktürdü. Andan Kubâd-ı Harkeş’e ayıtdı: “Var imdi pazardan hasır ve halı yorgan döşek, zahireye müte‘allik eve her ne lâzım ise al getir. Elem çekme, ben saña akçe dahi çok bulurum. ” dedi. Kubâd dahi varup çarşıya Bânû her ne ki dedi ise alıp getirdi. Cengî Dilârâmdır tamam evi baştan başa döşedi. Ve ol ‘avratlar bu hâli görüp birbirine hayrân olup bakarlardı. Ama su‘âl dahi edemez kim bir haber alalar ki ‘acabâ bu nasıl sultandır. Ve hem bunda niye geldi ola derlerdi. Ol dem Cengî Dilârâm başın kaldırıp ayıtdı: “Bu somun kıranlara günde ne kadar etmek verirsin?” dedi. Kubâd ayıtdı: “Günde ikişer etmek veririm gayrı ta‘amdım mâ‘ada. ” dedi. Bânû ayıtdı:

/8a/

“Ya bunların işleri güçleri nedir?” dedi. Kubâd ayıtdı: “Hiç ne işleri var ne güçleri hemen şöyle otururlar, uyurlar. ” dedi. Bânû ayıtdı: “Baka adam bunlar seni tamam mertebe ahmak avlayup istedikleri gibi kullanırlar imiş. İmdi şimden sonra ikisine günde bir etmek ver. Râzı olurlar ise hoş olmazlar ise hemen bunları yolla gitsinler. ” dedi. Bunlar da feryâd edip ayıtdılar: “Biz aç olmazız, hemân bize yolumuzu ver. ” dediler. Kubâd dahi bunları boşayup mehirlerin verüp evden taşra eyledi. Andan

sonra Cengî Dilârâm biraz cevâhirden Kubâd'a satdurup ba'dehu iki hımar ve bir kul aliverüp dağdan odun taşıyup satup kâr [u] kisbe başladılar. Devlet-i sa'adet yüz tutup hımarları iki iken dört

/8b/

giderek sekiz, dokuz, otuz oldu. Kulları dahi bir iken iki, dört, sekiz iken seksen oldu ve dahi câriyeler alup evi büyüttiler. Bânû ayıtdı: "Adam hiçbir yer bilir misin ki yazdan odun yığasın bu gün yarın şitâ geldikte iki bahâsına satasın?" dedi. Kubâd ayıtdı: "Dağda bir büyük mağara vardır, ıssız aña doldurayım. " deyüp kulların bile alup dağlardan firavân hatab kesüp ol mağaraya mâl-â-mâl doldurup şitâ geldikte satarız deyüp ağzını çalılar ile kapayup gayrı kârına oldılar. Râvî eyder: Meğer bunun ile odun taşıyan oduncular bu ahvâle haberdâr olup birbirine ayıtdılar: "Gördiñ mü bu Harkeş nâ-bekârı dün arkasıyla çalı çırpı taşırdı padişâha

/9a/

rast gelüp biraz filori ve cariye sebebiyle bu kadar devlete nâil oldu. Bu kadar kul ve cariye ve ev bark sahibi oldu. Ya bu yetmez mi ki gine bizim de kârımıza ma'ni olur. Yarın kış geldikte ol kuru odunu satup ziyâde fâide eder. Bizim yaş odunumuzu bir kimse almaz. " deyüp haset eylediler. İçlerinden biri ayıtdı: "Eğer baña uyarsanız anıñ işi kolaydır. " dedi. Bunlar da "Uyarız. " dediler. Ol herif ayıtdı: "Ben bir gece varup ateş urayım, yansın gitsin. Ne bilir kim etdiğın. Sonra görelim ne satar. " dedi. Ol birileri ayıtdılar: "Aferin iyi tedbîr eylediñ. " deyüp hemân bir gece gelüp ol mağarada olan bu kadar yük odunu ateşe verdiler. Cümlesi yanup kül oldu.

/9b/

Herifler gülüşüp "Nâ-bekâra yavuz iş eyledik, görelim imdi ne satar?" deyüp gelüp açmaz kodular. Güya ki renk etdiler bunu bilmediler ki herifin devletine sebep oldılar. Râvî eyder: Çünkü kış eyyâmı geldi. Kubâd yerinden turup kulların yanına alup hımarların dahi sürüp ol odun yığıdığı mağaraya geldiler. Gördiler cümle odun yanup kül olmuş. "Ey dirîgâ bize bu işi kim eyledi ola?" deyüp eline balta alup sapı ile külü karıştırmağa başladı. Ama gördi ki bu külün içinde kara kara kütükler var. "Eyâ ne acep bu kütükler yanmadı?" deyüp birine bir balta urdı. Kütükdür bir kere parlama düşdi. Kubâd nazar eyledi gördi ki safi halis gümüştür. Hemân yapışup taşra çıkardı. Kulları bunu görüp şâd

/10a/

oldılar. Birin dahi çıkardılar. Birin dahi gördiler. Cümlesi bu kütüklerin hep sîm-i hâmdır. ‘Akılları gitdi. Râvî eyder: Meger ol mağarada bir define var idi. Küpler ile memlû tururdu. Bu kadar ateş yanmağla diplerinden çatlayup içinde olan sim ü zer eriyüp döküldü. Bunlar da bu ahvâli bilüp şükr-i Yezdân eyleyüp hemân odun yerine eşeklere yükledüp evine taşımağa başladı. Cümlesini taşıdı. Dilârâm Bânû’ya ahvâli beyân eyledi. Bânû-yı cihân şükr-i Yezdân edüp ayıtdı: “Durma imdi ya Kubâd bu malı şehre iletüp az az altın guruş akça kesdirüp şöyle eyle. ” diye ta‘lîm eyledi. Kubâd dahi ol sim ü zeri pâre pâre kesüp tedric ile şehre iletüp ol kadar altın guruş akçe kesdirüp yığdılar kim hesabın ancak Allah

/10b/

bilür. Andan Bânû ayıtdı: “Yâ Kubâd bize şimden sonra terk-i diyâr etmek göründü. Zirâ mal buldılar diye bizi padişâha gamz ederler. Sonra fenâ olur. Hemân iş budur ki buradan kalkup aher diyâra gidelim bizi bilmeyeler ve bu mâlın safâsın edelim. ” deyüp tedârik görüp bir gün ol köyden göç eyleyüp kulların ve cariyelerin yanına alup mâlı esbap arasına yerleştirüp çıkup gitdiler. Bir kimse bunların hâline vâkıf olamadı. Kubâd ayıtdı: “Ey Bânû biz bu kadar mâl ile kande gideriz? Varacak mekânımız henüz ma‘lûm değildir. Korkarım yolda bir hata olmaya. ” dedi. Bânû ayıtdı: “Elem çekme bu mâlı bize Hüdâ verdi. Benim i‘tikâdına göre Keykubâd’a bunun ile bir ‘ibret gösterüp Allah u Te‘âlâ hazretlerinin hikmetinden bir şemme

/11a/

izhâr edem. Lazım değıle köye ya şehre varmamız. Hemân gönlümüz begendiği bir sahrâda bir sarây yaptırup bu kadar kul cariyeler ile oturup zevk [u] safâ ederiz. Belki bizi görüp sâ‘ir vilâyetlerden adamlar gelüp yanımızda makam tutup ol yerlere âbâdan olmasına sebep olup biz öldükten sonra yâd olmamıza sebep ola. ” deyüp çekilüp gitdiler. Etrâf-ı ‘âlemi geşt ü güzâr ederek tâ kim Şat suyunuñ kenârına gelüp ol nehr-i ‘azîmin bir cânibine kondılar ve ol sahrâ Şat suyunuñ sarfindan sebzezâr olup âb u hevâsı latîf insana hayât verir bir vâdîdir. Bânû bu çay-ı latîfi görüp ayıtdı: “Ya Kubâd ne dersin bundan eyü bir yer olur mu sarây bina edecek. Eğer kim Keykubâd dahi bu çay-ı latîf

/11b/

göre idi bir şehir-i mu‘azzâm bünyâd etmesi emri mukarrer idi. Ancak aña nasib olmadı. Bunda dahi Hüdâ-yı müte‘âliñ bir hikmeti vardır. ” deyüp hemân buyurdu kullarına vardılar etrâfda olan kasaba ve şehirlerden üstâd neccârlar getirüp keraste, mismâr, taş kireç taşıtdı. Mâl kuvvetiyle az zamânın içinde ol sahrâ-yı ‘azîminñ bir a‘lâ yerinde havlı çevirüp tûlu ve arzı on fersah olmak üzere ve içinde yer yer köşkler binâ etdirüp köşe-be-köşe bağlar bağçeler ve suffeler fiskiyeler şadırvânlar etdirüp ol sarây havlusunun bir ucu tâ Şat suyunun üzerine kemerler yaptırıp üzerine bir kasr-ı dil-güşâ bünyâd etdirüp dört cânibine pencereler açdırup etrâf-ı ‘âlemi seyredeler

/12a/

idi. Suyun çoğu ol kasrın kemerleri altından geçerdı. Ve gine kasrın etrâfına suffice edüp orta yerinden bir büyük şadırvan etdirüp sîm ü zerden ejder-serlülelerden ol havuza dökölüp adamın kalbine ferah verirdi. Ol eçden ol kasra kasr-ı dil-güşâ derlerdi ve gâyet yüksek olup etrâf-ı ‘âlem göründüğü için kasr-ı ‘âlem-nümâ dahi derlerdi. Bundan sonra Cengî Dilârâm ol kasra münasip döşeme ve kaliçeler bulup pâdişahâne dibâ-yı zibâ ile döşedi. Birkaç yüz kullar ve cariyeler ve hâdimler ve kapıcılar ve çavuşlar içeride ve taşrada ol kadar dârât bağladı kim bir vezîrde olmaya, Kubâd bu hâli görüp ‘acaba Bânû-yı cihânın bundan murâdı nedir? Yohsa şehriyâr mı

/12b/

olmak istersiniz?” dedikde Bânû-yı Cihân ayıtdı: “Sabreyle behey adam ben seni Keykubâd’a vezîr etmek dilerim. Zirâ benim bundan gayrı murâdım yeri vardır. Hele sen seyirci ol. ” dedi. Herif de “Nola seyirciye zarar yoğa bu güne bu gün zevkimizde olalım yarının assısı vardır. ” deyüp safâlarında oldılar. Ez-in-cânib bizim hikâyemiz Keykubâd Şâh’a geldi. Râvî öyle rivâyet eder kim Keykubâd Şâh ol zamândan beri yerinden kımıldamayup oturup kendi zevk ‘âleminde oldı. Ama bir gün bir ağır bâzîrgân gelüp hedâyâsın düzüp şâha gelüp buluşdı. El öpüp hedâyâsın verüp Keykubâd dahi buna kaftan giydürüp su‘âl edüp “Ey hâce nereden gelirsın ve gezdiğin yerlerde

/13a/

ne gördünüz ve ne işitdiniz?” dedi. Zirâ ol zamân ‘âdet bu idi ki böyle bir bâzîrgân veya bir seyyâh geldikde anı padişâha buluştururlar idi. Padişâh dahi ahvâl-i ‘âlemden haber su‘âl ederdi. Gezdikleri yerlerde zulüm var mı yok mu deyüp yoklardı. Bu mahalde ol hâce ayıtdı: “Ey şehriyâr diyâr-ı Isfahan’dan geliriz ancak yoldan gelirken Şat kenârında birkaç sarây bünyâd eylemişler ve bağ bağçeler peydâ eylemişler ki dil ile vâsf olunmaz. Yohsa sizler mi yaptırdınız? Zirâ geçende sizler de murâd eylediniz idi. Gine feragât eyledi, dediler idi. Amma ol zamândan beri beş on sene olmuş idi. Amma pek güzel yerinde vâki‘ olmuş dünyâda bir misli dahi yoktur ve bulunmaz. ” dedi.

/13b/

Keykubâd bu haberi işitdikde belinleyüp ayıtdı: “Eyâ kim yaptırdı ola ki benim haberim olmaya ve benden icâzet almaya bu işi eden kimdir?” deyüp vezîrlere bakdı. Âkil olanlar ayıtdılar: “Ey şâh-ı ‘âlem Allah bilir gine sizin kullarınızdan biri ol zamân böyle muradınızı görüp açmazdan yapıdurup sizin için hazır eylemiştir. Bir gün gelip huzuruza ‘arz eyleyüp du‘âınıza mazhar düşse. ” dediler. Amma Keykubâd tez emreyledi. “Tedârik görüñ. Ben varup bir kere göreyim ve binâ etdiren nasıl şahıstır bileyim. Bu kadar mâla mâlik olup ‘akıllı ola. ” dedi. Bunlar da kırk dört vezîr ve üç yüz müneccim hakîm bu kadar hanzâdeler beyler begzâdeler ile tedârik görölüp sayd [u] şikâr ederek

/14a/

‘azm-i sahrâ edüp çekilüp gitdiler. Bir gün ol sahrâya yakın gelüp dört tarafa dağıldılar. Meğer Bânû da gözcüler komuş idi ki elbetde şehriyâr bunda gelmesi mukarrerdir deyü bu kerre Bânû’ya gelüp haber verdiler. Bânû tez yerinden durup cariyeleriyle sarâyın içerisin taşrasın döşeyüp aynı şâhi üzere tamâm zeyn eyledi. Ba‘dehu vâfir koyunlar kuzular tavuklar kebuterler ve sâ‘ir levâzımın görüp işçilerin yanına cem‘ eyleyüp kendi dahi ak kolların sığayup hizmete bel bağlayup Kubâd-ı Harkeş’i Kubâd-ı sertâc’a karşı gönderdi. Ve ayıtdı: “İmdi adam, var padişâhi karşılayup getir. Bir a‘lâ ziyâfet edüp benim anıñ ile eylediğim bahs bugün zuhûra gelmek gerektir. ” dedi. Amma bu taraftan şehriyâr dahi askeri ile

/14b/

gelüp ol sahrânın ucuna erişti. Gördi ol ‘acâyîb ve garâyîb binâları görünce hayrân oldu. “Be cânım bu nasıl padişâhdır ki nâm u nişânı yok iken böyle âsârı zuhûra gele?” deyüp daha yakın geldikde Kubâd-ı Harkeş dahi kullarıyla padişâhı karşılayup Keykubâd’ın pâyın öpüp du‘â eyledi. “Haber-i mukaddem ey sultân-ı heft-kişver gelmekliñiz ile kadem rencîde kılsak nola. Şâhım bende-hâne sizin dir padişâhım buyruñ. ” dedi. Keykubâd gördi bir pîr-i tacidârdır. Dürr i cevâhire gark olmuş dönüp ayıtdı: “Ey ademler bu pîr kimdir ve bu sarâyların sahibi nasıl şâhdır?” dedi. Kubâd’ın yanında olanların bir ‘akıllısı ileri gelüp ayıtdı: “Şâhım bunun sahibi bu pîrdir adına Kubâd-ı Garip Dost derler. ” dedi. Kubâd tekrar

/15a/

şâhın rikâbın öpdi. Keykubâd ayıtdı: “Ey pîr bu dârâta ne zamân mâlik olduñ ve bu kadar ömür geçirmişsin ben seniñ hiç nâmın işitmedim. ” dedi. Kubâd ayıtdı: “Ey şehriyâr-ı ‘âlem yakında mâlik oldum ve beni dahi bilirsiniz ancak hele buyruñ sarây da seniñdir ben de seniñ kulunum. ” deyüp şehriyârın öñüne düşüp sarây kapısından içeri getirüp atından indirüp cümle a‘yânıyla ol su üzerinde olan köşke çıkardı ve oturdılar. Keykubâd gördi bir taht-ı âli kurulmuş kendi tahtına benzer ve ser-â-ser dîbâlar ile döşenmiş şâhı hayret aldı. Ol havuz görüp ejder-ser lülelerden sular cereyân edüp her taraftan adama hayat verir ve düzenlerden etrâf-ı ‘âlemi temâşâ eyleyüp

/15b/

dünyâ ayak altında husûsâ kemerlerin altından ol Şat suyu firâvân olmuş Keykubâd’ın ve sâ’irlerinin safâlarından tiz işâret olunup “Ol şikâr etinden getirün ve bade-i gülfâm da getirün şol makamda bir mikdâr işret edelim. ” dedi. Hâdimler seyirdince Kubâd ileri gelüp du‘â edüp “Padişâhım bir cüzice sabreyleñ bir mikdâr fakirâne ta‘âm hazır eyledik hele anı getirelüm ba‘dehu sizin ki dahi gelsin. ” dedi. Keykubâd dahi “Nola hazır taamdan kim kaçır?” deyüp dururken anı gördi. Bir alay çasnigîrler kanûn-ı şâhi üzere simât gelüp ortaya yayıldı. Ve peşkirler döşendi. Ba‘dehu altun gümüş sahanlar tepsiyle ol kadar sükkerî nefis enfes ta‘âmlar gelüp çekildi.

/16a/

Oturup duranlar tahsîn eylediler. Kâ'ide-i şehriyârîden ne ziyâde ve ne noksan. Keykubâd gördi ki bir nikâbdâr şahıs elinde bir altun çevgân çaşnigîrbaşı makâmında “Şöyle eyle, böyle eyle. ” deyüp sâ'irlerine ta'lîm eder. Hele ta'âmıdır tamâm yendi, sükkerî şerbetler içildi. Ve taşrada olan askeriñ cümlesine ta'âm verdiler. Yediler içdiler. Keykubâd, vüzerâ ve sâ'irleri bu işe hayrân olup ta'accübde kaldılar. Andan Keykubâd başın kaldırup ayıtdı: “Ey Kubâd-ı Garip Dost sen bu kâ'ideyi kimden öğrendin? Zirâ bu kâ'ide benim sarâyım kâ'idesidir ve dahi divânım kanûnudur. ” dedi. Kubâd ayıtdı: “Sultanım ben bilmem amma şol çaşnigîrbaşı olan şahıs bilir imiş. Zira ol siziñ divanıñızı görmüş. Andan su'âl buyruñ. ” dedi. Keykubâd işâret eyledi.

/16b/

Çaşnigîrbaşıya “Gel seni padişâh ister. ” dediler. O da “Nola?” deyüp Dilârâm Bânû ileri gelüp du'â eyleyüp turdı. Keykubâd Bânû'ya su'âl eyledi: “Sen bu kâ'ideyi kimden gördiñ ve benim sarâyıma ne zamân geldiñ?” dedi. Bânû tekrar du'â edüp ayıtdı: “Ey şâh-ı âlem sen beni yanıñdan reddetmezden evvel gördim idi. ” dedi. Keykubâd belinleyüp ayıtdı: “Bire doğru söyle sen kimsin bunda bir sır var ancak?” dedi. Bânû ayıtdı: “Ey şâh-ı âlem ben ol Dilârâm Cengi cariyeniz değil miyim ki siziñle bir bahs eyleyüp bu Kubâd-ı Harkeş iken ol padişâhlar padişâhi işte Kubâd-ı Tacidâr eyledi. Şükür ol Hüdâ-yi bî- zevâle kim ben cariyesin yalan çıkarmayup bu mahalde kudretinden bir zerreniñ zerresin izhâr eyledi. ” dedikde Keykubâd-ı şehriyârıñ

/17a/

'aklı gidüp hayrân oldu. Cümle 'âyân-ı devlet hep engüşt ber-dehân eylediler. Hatda Kubâd-ı şehriyâr Müslümân olmak istedi. Amma yanında olan melâ'inler komayup ayıtdılar: “Behey şâhım insâf değildir ki atañ dedeñ diniñ terk eylesün. ” deyüp ıgva verüp izlâl eylediler. Ba'dehu şehriyâr emreyledi gine bisât-ı ayş getirüp birkaç gün ol makâm-ı dil-güşada 'işret eyleyüp ahir Keykubâd şâh Kubâd-ı Harkeşi getirüp kendine vezîr eyledi. Tekrâr Dilârâm Bânû du'â eyleyüp “Ey şehriyâr-ı âlem bu kasr-ı dil-güşâ ve sarâyılar hep siziñ için yapılmışdır. Hemân safâ ile bunda oturup

zevk eyley. Bizler gine mikdârımıza göre bir sarây yapıdırup anda şâhıma du‘â ederiz. ” dedi. İşte bu bahâne oldu. Keykubâd ol dem safâ edüp beğenmek ile tez emr

/17b/

eyledi. Ol sahrâyı bî-payânde bir şehri mu‘azzam bünyâd eylediler ve bu sarây kendiniñ harem-i hâsı olup ve bağçeyi alup tekrâr ol şehriñ ortasında bir sarây binâ oluna ve etrâfında vüzerâ ve begler sarâyılar yapıdırup abâdân edeler. Çünkü böyle olunca etrâf-ı ‘âlemde üstâd neccârlar mimârlar ne kadar var ise cümlesin getirüp ol şehriñ esâsın birağup başladılar getir götür yapıdırmağa. Herkes beğendiği yerde sarây bina etdirmeye meşğûl oldılar. Râvî öyle rivâyet eder ki: Meğer Şehr-i Merv’de bir adam var idi. Adına Baht-ı Hammâl derlerdi. Bir ehl-i nesb kişi idi. Danyâl ‘aleyhi’s-salâmın oğlu Câmâsb hakîmiñ oğlu idi. Cedd-i ‘azâmları bu kadar ‘âlim kimseler iken buña okumak nasîb olmayup hamallık eder idi. Amma ziyâde ağır yük götürür idi ve bunun

/18a/

dahi bir oğlu var idi. Bunu hâceye verüp “Baña okumak yazmak nasîb olmadı. Bâri bu okusun yazsın. Ola kim ceddimiz yoluna gideydi. ” der idi ve adına Büzürmihr dediler idi. Bir gün Merv şehrine bir haber geldi kim “Keykubâd Dicle kenarında bir yeni şehir binâ etdirirmiş. ” deyüp söylendi. Bu kerre Şehr-i Merv’de ne kadar neccâr, ırgât, hammâl var ise çekilüp gitmeğe başladılar. Baht-ı Hammâl dahi bunları görüp evine geldi. ‘Avradına ayıtdı: “Ey benim helâlîm ahvâl şöyledir: Ben giderim varup anda bir az kesb edüp oğlumu ve seni Allah’a ısmarladım. Sakın hâceden ayırma ko okusun yazsın. ” dedi. Hatun da “Nola uğruñ hayrolsun. ” dedi. Ba‘dehu ehl-i ‘ıyâliyle vedâlaşup çıkup gitdi. Günlerde bir gün ol yeni binâ olunan şehre geldi. Birkaç adamlar gelüp

/18b/

“Ey kişi ırgatlık eder misin?” dediler. Bu dahi “Belî ederim. ” dedi. “Gel imdi” deyüp Baht-ı Hammâl’ı alup bir yere götürdiler. Hikmet-i Hüdâ meğer ol yer Şem‘ûn vezîriñ idi. Bunu görüp ayıtdı: “Bire kişi sen bir kutlu adama beñzersin, şurayı sen kaz pâk eyle. Ben saña çok ikrâm ederim. ” dedi. Baht-ı Hammâlî gördi bir dane tepe dengeninde bir yumru yerdir. Hemân derdmend ‘abâsın arkasından çıkarup şöyle kodu ve baldırların sığayup eline bir büyük kazma alup ol püşteyi kazmağa başladı. Bu

minvâl üzere birkaç gün kazdı. Tâ ki yarısına vardıkda bir an kazma dayanup işlemez oldu. Baht-ı Hammâlî gördi kim bunda eski binâ ‘alâmeti var, gelüp ol la‘în-i bî-din Şem‘ûn’e ayıtdı: “Sultânım benim kazdığım yerde eski binâ eseri var ancak gelin bir görüñ.” dedi. Şem‘ûn gelüp görünce la‘în idi.

/19a/

“Bunda bir hâl vardır. ” deyüp dönüp ayıtdı: “Durma kaz. ” dedi. Derdmend dahi kazarak bir kemer zuhûr eyledi. Biraz dahi kazdı. Bir temür kapı göründi. Güc ile kapuyu açtılar. Şem‘ûn-ı la‘în içeri nazar saldı gördi. Bir ‘azîm mağaradır ve içinde kırk dane hüsrevânî küp turur. Her biriniñ üzerinde birer ankâ kalıbın düzüp ağızlarında birer yadigâr-ı gevher tutarlar. Şem‘ûn-ı la‘în bunları görüp ‘aklı gitdi. Biraz fikir eyledi ve ayıtdı: “Bir adam kaçan kim bir defîne bulsa kurbân etmek gerekdir. ” deyüp biçâre Baht-ı Hammâl’ına anşızın bir kazma vurup yıktı ve başın kesüp üzerine vâfir toprak döküp göm eyledi. Ba‘dehu kazıyye kapuyu bend edüp etrâfına hazîne yaptırdı. Gayrı yapıların yapıdırmağa mukayyed oldu. İşte ol kadar oldu ki nice yıllar ol şehriñ bünyâdına

/19b/

çalışup tamâm Keykubâd’ıñ ve sâ‘ir vezîrlerin sarâyları ve bağçeleri yapılup her bir vezîri‘ sarâyı kaleye beñzer oldu. Tamâm olduktan sonra Keykubâd’dır vüzerâsıyla rahşlarına binüp şehri dolaşmağa çıktı. Dört etrâfına nazar eyledi. Gördi bu kadar sarâylar ve kasrlar her biri güya bir mu‘azzam şehirdir. Yol vâdî olmak ile herkes istediği kadar yerleşüp uzun uzun bina yapılmışlardı. Dönüp Keykubâd ayıtdı: “Bu şehir medâîn olmuş yani birkaç şehir olmuş. Demek olur her köşesi bir şehir olmuş. ” dedi. Bu kerre şehriñ adı Medâîn kaldı. Bundan sonra şâhıñ cümle harem ve sâ‘ir esbâb-ı eşgâlin taşıyup herkes sarâyların döşeyüp karar eylediler. Ol şehir gitdikçe ma‘mûr oldu. Ba‘dehu herkes bu safâ ile ‘ayş [u] ‘işretde zevk [u] safâda oldılar. Ez-

/20a/

cânib râvî eyder: Bu taraftan Merv şehrinden giden neccârlar, ırgâtlar bütün geldi. Baht-ı Hammâlî gelmedi. Hâtunu ağlayup dururken oğlu Büzürmihr çıka geldi, gördi mâderi ağlar. Su‘âl edüp “Niçün ağlarsun?” dedi. Mâderi ayıtdı: “Ey gözüm nûru bu şehirden giden ehl-i kâr hep geldiler, babañ gelmedi” dedi. Büzürmihr

ayıtdı: “Elem çekme ey mâder atam eğer öldüyse ben sağ olayım. Birkaç gün ne hâl ise zindegâne olalım zâhir biz de böyle kalmayız. Bir mikdâr büyüyüp bir kâr [u] kisbe yapışup elbetde böyle kalmaz. Allah bizi aç komaz. ” dedi. Çocukluğuyla ‘akılâne mâderine nasîhat edüp tesellî eyledi. İşte bu da bunda okuyup yazmada. Amma bu taraftan Keykubâd bu şehri böyle binâ sebebiyle ‘azîm şevket ve salâbet bağladı. Nâmı yedi iklimde destân olup söylendi.

/20b/

Râvî eyder: Hâkân-ı Çin’iñ bir cemîle duhteri var idi. Keykubâd buña tâlip olup vâfir mâl ile adamlar gönderüp Hâkân şâhdan diledi. Ol dahi muhâlefet etmeyüp cümle cihâzı ve cariyeleri ile gönderdi. Gelüp Keykubâd’a yetiştirdiler. Keykubâd dahi ‘azîm düğünler eyleyüp gerdek oldılar. Râvî eyder: Ol gece câm-ı habında yaturken sabaha yakın bir ‘acâyîb vâkı‘a gördi. Korkup ve belinleyüp yerinden şöyle sıçradı ki tahtdan aşağı düşüp başı tahtıñ kenârına tokunup şakkoldı. Keykubâd ‘aklını başına cem‘ eyleyüp gine tahtıñın üzerine çıkup mumlar yanar ortalığı halvet eyleyüp “Bire bire!” deyüp haykırdı, kapı yanında olan hâdim nöbetçiler seğirdişüp içeri girdiler. Gördiler padişâhıñ başı yarılmış durmayup kan akar. Tez emir

/21a/

eyleyüp “Tez vezîrlerimi cümle da‘vet ediñ, bil-cümle gelsinler. ” dedi. Bunlar da seğirdişüp vardılar. Her birine bir adam gidüp kırk dört vezîri ve üç yüz altmış müneccim hakîmleri cem‘ edüp huzûr-ı padişâha getirdiler. Bunlar dahi “Eyâ bunun aslı nedir? Bî-vakt [u] zamân bizi istemiş. ” deyüp geldiler ve gördiler ki padişâhıñ başından kan akup hâdimler silüp dururlar. Vezîrler de du‘â edüp ayıtdılar: “Ya şâhım emriñiz nedir buyruñ?” deyüp durdılar. Keykubâd ayıtdı: “Yatup uyurken bir ‘acâyîb korkunç vâkı‘a gördim. Haykırup yerimden durayum deyince düşüp başımı yardım. ” dedi. Vüzerâ ayıtdılar: “Padişâhım hayrola?” dediler. Keykubâd dönüp ayıtdı: “Sizi benim da‘vetden murâdım budur ki havf ile gördüğüm vâkı‘ayı gine unuttım. Benim vâkı‘amı hem biliñ ve hem ta‘bîr

/21b/

eyleñ. ” dedi. Bunlar birbirine bakışup “Bu nasıl sözdür ki söylersiniz? Bizler gâ‘ib bilmeyüz. Be hey şâhım siz vâkı‘aңызı hatırınıza getirüp bize söyleñ. Bizler de ta‘bîrin edelim. Yohsa nice mümkündür ki biz gâ‘ibden hem düş peydâ edelim ve

hem ta‘bîr edelim. Bu mümkün değildir. ” dediler. Bu kerre bunlar böyle dediklerinde Keykubâd öyle gazaba gelüp ayıtdı: “Ey nâ-bekârlar bu kadar zamandan beri şadlığında benim ile ‘ays [u] ‘işret edüp her biriñiz kimiñiz remmâl, kimiñiz müneccim ve kimiñiz hâkim-i hâzık geçinüp bu kadar yıllardır ‘ulûfem yersiniz. Ya başa böyle günde bulunup müşkülüm halletmedikten sonra dahi ne günümde başa lâzımsınız? Bak şol la‘ınleri kanı cellâd Nar [u] Nur hakkıçün cümleñizi katlederim, biriñizi sağ komam. ” deyüp bu kerre haykırdı. Bunların da cân başına sıçradı ayıtdılar: “Be hey şâhım biraz bizlere

/22a/

mehil verin görelim. ” deyüp başladılar kimi reml edüp kimi ‘akl ile ol kadar arayup cüst [ü] cû edüp “Bu mudur şu mudur?” deyüp gayri ‘âciz kaldılar. Bu rü‘yâyı bilüp bir cevâb veremediler. Amma Keykubâd ise “Elbetde bilmek gereksiniz yohsa cümleñizi hep katlederim. ” der idi. Gördiler ki olmaz ahir aman dileyüp “Şâhım lutfedüp bizlere birkaç gün mehil ver. Tâ kim etrâf-ı ‘âlemi arayup lâ-büdd bu müşkülün bir dermânı bulunur. Zirâ dünyâ hâli değildir. ” dediler. Keykubâd dahi mehil verüp ellerine emirler verüp “Her kim şehriyârın bu düşün bilüp hal eder ise vezirlik anuñdır. ” deyüp cümle müneccim hükemâyı etrâf-ı ‘âleme gönderdi. Anlar dahi tarâf-be-tarâf aramağa meşgûl oldılar. Her nerde bir müneccim ve bir ihtiyâr ‘âkil buldılar ise bu

/22b/

ahvâli i‘lâm eylediler. Bir çâre ararlardı. Bir kimse buña cevâb veremezdi. Ahir bunlar ‘âciz kalup kimi terk-i diyâr edüp ve kimi dahi melûl mahzûn gelüp sûret-i tebdîl eyleyüp hânelerinden taşra çıkmazlardı. Amma râvî eyder vezîrlerinden biri Merv şehrine geldi. Adına Ârgis Vezîr derlerdi. Meğer Yezdân-perest idi ve hem bir ‘âkl-ı âdem idi. Bilirdi ki ol vilâyet Danyâl ve Câmâsb ocağıdır, lâ-büdd hâli değildir. “Elbetde bir kâmil bulunır. ” deyüp su‘âl eyledi. “Acabâ bunda bir ‘âkıl-ı rûzigâr-dide ve müşkîl-güşâ kimse bulunır mu?” dedi. Ehl-i vilâyet ayıtdı: “Filan mahalde bir pîr-i rûşen vardır. ‘İlm-i nücûmda gayet mâhirdir. ” dediler. Büzürmihr’iñ hâcesini sağlık verdiler. Hemân Argîs sürüp ol pîriñ

/23a/

makâmına geldi. Haber verdiler ol dahi karşı çıkup “Safâ geldiñ hoş geldiñ ey vezîr-i hâs. ” deyüp du‘â eyledi ve “Hizmet nedir?” deyüp su‘âl eyledi. Argîs dahi “Keykubâd’ıñ düş görüp gine unutmuş bize ‘Hem düşümü biliñ ve hem ta‘bîr eyleñ. ’ dedi. Biz de ayıtdık ‘Şahım biz gaib bilmeyiz. ’ dedikde gazâba gelüp ‘Cümleñizi katl ederim eğer bilmezseñiz. ’ dedikde biz de âciz kalup aman dileyüp mühlet aldık. Bütün dünyayı gezdik ben bilirim der bir adam bulamadık. İşte sizi haber alup bunda geldim. Lutf [u] kerem eyleyüp cevâbını isterim ve hem şâhımız elimize emirler verdi. Bu müşküli feth edeni baş vezir edecektir. ” dedikde hâce bunu işidüp “ ‘İlm-i nücûm ile bilürüm. ” kıyas edüp ayıtdı: “ Hayır ola sen var yerinde kendi ‘âleminde ol ve başa üç gün mühlet ver sonra gel cevâbın al. ”

/23b/

dedi. Argîs vezîr ayıtdı: “Sakın beni çok egleme. Zirâ benim eglenecek hâlim yokdır. Bunda olmaz ise bir gayrı diyâra giderim. ” dedi. Hâce ayıtdı: “Be cânım Allah kerimdir eğer ben bilmezsem başım şart olsun. ” dedi. Argîs Vezîr şâd olup makâmına gelüp karâr eyledi. Ve ol güne muntazır oldu. Bu kerre hâcedir mektebin bırağup evine geldi. Kitapların etrâfına yığup ve reml tahtasın öñüne koyup ol kadar yazdı, çizdi, bozdu, gördi bu reml bilinir ahvâl degildir. Başın salup kitap karıştırmağa başladı. Ol kadar aradı ki ahşam oldu. Gördi kitaplar da feth olmadı. Hâce gayrı eleme düşdi. Ol gece sabaha değin kâh reml kâh hikmet kitapların karıştırdı. Aslâ buña bir ‘ilâç bulamadı. Üç günde tamâm oldu, bir çâre olmadı. Hâceniñ

/24a/

cân başına sıçradı. “Kendi dilim ile belâya uğradım. Şimdi benim hâlim nice olur?” deyü hayatdan ümidiñ kesti. Râvî eyder: Çünkü üç gün oldu hâce mektebe gelmedi. Büzürcmihr bu mahalde yedi yaşında idi ve gayet ‘âkl-ı kâmil olmakla hâce bunu oğlancıklara halîfe eylemişti. Bu kere oğlancıklar Büzürcmihr’e ayıtdılar: “Ey halîfe üç gündür hâcemiz gelmedi, ‘acabâ hasta mı oldu?” dediler. Zirâ oğlancıklar hâceniñ hasta olduğundan safâ ederler idi. Anıñ içün kazıyye hastalığına haml eylediler. Büzürcmihr “Ne ola ben bir haber alayım. ” deyüp hâceniñ evine geldi. İçeri girüp

gördi. Hâce derdmend sağına ve soluna hikmet kitapların yılmış ağlayup oturur, şaşmış kalmış. Nice

/24b/

edeceğin bilmez. Büzürmihr selâmlayup elin öpüp karşısına diz çöküp oturdu, ayıtdı: “Sultânım ahvâliñiz nedir? Üç gündür mektebe teşrîf eylemediñiz. Oğlancıklar eliñizi öpüp du‘âlar eylediler. ” dedikde hâce ayıtdı: “Oğul ben dilim ile bir belâya uğradım. Baştan cüdâ düştüm, işte ahvâl şöyledir. ” deyüp beyân eyledi. Büzürmihr ayıtdı: “Ey hâce sehl-i sabr eyleñ ben de varup evde göreyim dedelerimden kalma bir kitap var mıdır? Belki anda ola. ” deyüp elin öpdi. Hâce ayıtdı: “Yürü var imdi göreyim seni bulayın ki Câmâsb hakîmiñ bir kitâbın bulaydın. ” dedi. Büzürmihr de “Nola. ” deyüp çıkup gidüp, evine gelüp vâlidesiniñ elin öpüp ayıtdı: “Ey mâder-i cân

/25a/

işte hamdülillâh başa okumak da nasîb oldu. Şimdi başa bir kitâb lâzım oldu. ‘Acabâ hiç ceddım Danyâl ve Câmâsb hakîmden başa bir kitâb yâdigâr kalmadı mı?’ dedikde vâlidesi gözlerinden öpüp ayıtdı: “Hamdülillâh seniñ kitâb istediğın günleri gördüm. Gözüm nûru bende yoktur ancak dedeñ Câmâsb hâkîmiñ türbesinde başı ucunda bir temur sandık vardır. Atañ Baht-ı Hammâlî’nden ben su‘âl eyledim başa dedi ki ‘Anıñ içinde kitâb vardır. Bize okumak nasîb olmadı. Bari oğlum Büzürmihr okuyup yazdıkdâ kitâb lâzım olursa açup alsın. ’ dedi. İmdi var hem dedeñ kabrini ziyâret eyle ve hem sandığı açup içinde olan kitâbları. ” deyüp miftâhın verdi. Büzürmihr pâk abdest alup

/25b/

ve gelüp âdab ile dedesiniñ türbesine girüp ziyâret eyledi ve iki rekât namâz kılup du‘â eyledi ve merkâd-ı şerîfine yüzün sürüp bu esnâ kendiye nevm galebe eyledi. Dayanup hâba vardı. Anı gördi. Câmâsb hakîm aksakal sînede yüzü nûrânî karşı gelüp Büzürmihr’i kuca düşdi. Bu kerre ağzına tükürdi ve ayıtdı: “Gözüm nûru Hz. Allâh başa ve atam Danyâl’a i‘tâ kıldı. Başım ucunda olan sandığı aç, içinde olan kitâbları al. Her ne dürlü müşkülün var ise bi-iznî-hüdâ feth olur ve atañ kanıñ dahi alursun. ” dedi. Büzürmihr yerinden turup ol sandığı açup içinde bir büyük kitap

turur. Büzürmihr ol kitâbı açup nazâr saldı. Gördi kim evvelinde Keykubâd'ın vâkı'ası

/26a/

yazılmış ve alt yanında ta'bîri ve andan aşağı dürlü dürlü 'acâîbler ve garâîbler vardır ki Büzürmihr'in 'aklı perişân oldu. Yüzüne gözüne sürüp doğru hâcesini yanına geldi, ayıtdı: "Ey üstâd-ı kâmil hamd Allâh'a buldum ol müşkülün fethin. Ceddim Câmâsb hakîm başa bir yâdigâr kitap hediyeye komuş. Vasiyyet eylemiş ve ol düşün ta'bîrin halleymiş. " dedi. Hâcenin safâsından 'aklı gitdi. "Ey Büzürmihr nedir söyle göreyim?" dedi. Büzürmihr ayıtdı: "Hayır sultânım size değil vezîre bile söylemem tâ kim Keykubâd divânına varmayınca. Zirâ benim anda dahi işim vardır. Benim atam Baht-ı Hammâlî anda öldürmüşler. Dedem başa öyle işâret eyledi. " dedi. Hâce gördi olmaz ayıtdı: "Ya nice edelim kalk imdi var hemân

/26b/

vezîre de ki "Ben buldum murâdınızı ancak ben pîr oldum, gidemem. Benim bir şâkirdim vardır. Kâbil-i vücûddur. Varup şâha cevâb versin. " dedi. Pîr de cân korkusundan "Halâs olayım da geçtim ben ol devletden. " deyüp hemân yerinden turup vezîrin yanına geldi. "Müjde ey vezîr!" dedi. Vezîr ayıtdı: "Söyle imdi. " dedikde pîr ayıtdı: "Hâyır bu bir kolay ma'nâ değildir, şâhın kendisine söylenir ve hem ben gâyet pîr oldum, gidemem ve hem varmama dahi hâcet yoktur. Ancak benim bir şâkirdim vardır. Kâmil-i hasiyyet-neseb kimsedir. Varup cevâbın verüp hizmetin edâ eylesün. " dedi. Argîs Vezîr ayıtdı: "Gel çok sözü ko. Biz bu kadar kimseyüz, bunun fethinde 'âciz kaldık. Sen ise oğlan uşak göndermek

/27a/

istersin. " dedi. Pîr Büzürmihr'i da'vet eyledi. Bu da gelüp du'â eyledi. Argîs Vezîr gördi. Bu bir nev-civân, henüz on iki yaşında. Amma âdâb-ı pîrâne. Biraz musâhabat edüp biraz da Argîs vezîr bildiği kadar 'ilimden bahs eyledi. Büzürmihr cevâbına cevâb verüp bunu ilzâm eyledi. Argîs vezîr ayıtdı: "Bu gayrı hâce olmuş. Nasıl şâkird ve halife di[yi]cek?". Bunun adı o mahalde Hâce-i Büzürmihr oldu. Ol ecluden ekser yerde hemân hâce deyü ihtisâr ederler. Andan Argîs vezîrin hâceye i'tikâdı dürüst oldu. Ve "Bu oğlanın elinden çok hüner gelür. " deyüp kendi mekânına

getirdi. Amma bu taraftan mektep hâcesi gelüp şükürler eyleyüp “Hamd Allâh’a belâdan halâs oldım. ” deyüp fârig

/27b/

oldı. Amma Argîs Vezîr Büzürmihr’e ayıtdı: “Di imdi oğul düş nedir başa söyle her ne murâdın var ise seni murâdına vâsıl edeyim. ” dedi. Hâce ayıtdı: “Hâyır hiç olur mu ki ben anı başa söyleyim tâ varup sen anda vezîr-i ‘azam olasın. Ben bunda mahrûm kalam. ” dedi. Bir hâber alamadı. Bu kerre Argîs de “Geçtim başım halâs olsun da ben geçtim vezîrlikten. ” deyüp gidecek oldukça Büzürmihr ayıtdı: “Ben varayım tedârik göreyim. Vâlideme et, etmek, harçlık gerektir. ” deyüp sürüp kasap dükkanına geldi, ayıtdı: “Usta kasap işte beni bilirsın. Ben Medâîn’e giderim. Ben gelince vâlideme günde ikişer vukiyye et veresın ben geldikde akçeni bît-tamâm vereyim. Zirâ ben varup şehriyârın vezîri olsam

/28a/

gerek. ” dedi. Kasap gülüp ayıtdı: “Eyü, himmet Allah versin amma bu lâtfeyi başa kim öğretti?” dedi. Hâce ayıtdı: “Ben lâtife eylemem gerçek derim. Sakın öyle eyle. ” deyüp bir ‘azamet gösterdi. Kasap “Bire yürü şuradan. ” deyüp sert söyledi. Hâce ayıtdı: “Bire nâ-bekâr sen ol herif değil misin ki filan çobanın bu kadar koyunun alup falan gün gel akçe vereyim deyüp bir تنها yerde boğazın sıkup öldürmediñ mi? Varup vârislerine hâber vereyim. Seni de yerine katl etdirsünler. ” deyince kasap ayıtdı: “Sultanım günde bir koyun vereyim, tek bu işi kimse duymasın. ” deyüp niyâz edüp verecek oldı. Andan geçüp etmekçi dükânına geldi, ayıtdı: “Ben Medâîn’e

/28b/

Giderim. Bizim eve günde on beş etmek veresın geldikde akçesın veririm. Zirâ beni Keykubâd istemiş vezîr etse gerektir. ” dedi. Etmekçi de yüz vermeyüp “Yürü işin gör. Vezîr olup da başa hak verecek başına sovak geçmiş. ” deyince “Bire hırsız sen ol değil misin ki elin anbârından buğday çalup satarsın. ” Herif inkâr edicek Hâce ayıtdı: “Senin yanında falan kimsenin anbarı ulaşıktır. Sen vardın anın anbârını bozup burgu ile delüp kamış sokup kendi anbârına buğdayı akıdırsın. Varayım sâhibine haber vereyim. ” deyince, “Kerem eyle, söyleme. Günde ne kadar etmek lâzım ise vereyim. ” dedi. Zirâ vâki‘ idi. Andan sarrâfa geldi ayıtdı: “Baka usta sarraf, ben Keykubâd’a giderim vezîr olsam gerektir.

/29a/

Eve ne kadar harçlık lâzım olursa veresin, ben geldikde vereyim. ” dedi. Sarrâf latîfe edeyim sandı. Hâce ayıtdı: “Bire la’în kalpazan, falan mağarada kalıb akçe kesüp getirüp bunda eyü akçeye karıştırıp harç edersün. Merv hâkimine varayım gelsin arasun. ” deyince sarrâf “Nola sultanım ne kadar harçlık lâzım ise vereyim. ” deyüp niyâz eyledi. Hâce de biñ dürlü nâz u istiğnâ ile kabûl eyledi. Andan Argîs Vezîr’e gelüp ayıtdı: “Hâzır oluñ. Ben tedârikim görüp bir koca vâlidem vardır anıñ zahiresün ta’yîn eyledüm. ” dedi. Vezîr de el keseye urup çıkardı biñ altun verdi. “Var imdi bu gece onda yat ve hem bu altunları vâlidene harçlık ver, bizleri du’âdan unutmasun. Vâliden

/29b/

ile vedâlaşup ale-s-seher gel gidelim. ” dedi. Hâce o altunı alup vâlidesine geldi. Cümle ahvâli beyân eyleyüp “İşte harçlık zahiriñizi ta’yîn eyledim. Hemân bizi hayır du’âdan unutma. Gidecemiz zirâ padişâh yanıdır. ” deyüp vâlidesiniñ elin öpüp vâlidesi dahi el kaldırıp du’â eyledi. Çün sabâh oldu, vedâlaşup Argîs Vezîr’e geldi, gördi kendi için bir at hazırlamışlar. Suvâr olup böyle menzîl-be-menzîl çekilüp gitdiler. Bir gün bir sürü koyuna rast geldiler. Hâce ayıtdı: “Bu koyunlar ‘acabâ kaçtır bilir misin?” dedi. Argîs Vezîr denemek için hâceden su’âl eyledi. Hâce du’â edüp “Dokuz yüz doksan dokuzdur. Biñ imiş bu gece birini kurt kapmış. ” dedi. Çobana su’âl eylediler, ol dahi öyle cevâb etdi.

/30a/

“Hiç şüphem kalmadı, bu oğlan padişâhıñ vâkı’asın da bilir. Ben de bunun sebebiyle padişâh yanında ‘izzet [ü] hürmet bulurum. ” deyüp gitdiler. Bir gün bir yere kondılar. Gördiler hâce bir ağaç sâyesinde yatmış uyur. Güneş gelmiş ağacın yaprağı arasından hâcenin yüzüne inmiş. Anu gördiler bir yılan ağzına bir yaprak almış gelüp hâcenin yüzüne tutup gölge eder. Bunlar havf edüp “Bire bire!” deyüp hâceyi uyardılar. Hâce yerinden durunca yılan gâ’ib oldu. Hâceye bu ahvâli dediler. Hâce ayıtdı: “Ol benim tâlihimdir, başa anıñ zararını yoktur. Siz elem çekmeñ. ” dedi. Argîs Vezîr ayıtdı: “Bire meded şâhid çoğaldı. Göñlümde şüphe eseri kalmadı. Bu oğlan pek büyük adam olur. ” deyüp ba’dehu

/30b/

hâceniñ eliñe yapışıp ayıtdı: “Ey Dâna ben bilirim sen şâhın yanında makbûlü olursun. Ben de seni serfirâz etmeye sebep olurum. Sen dahi beni gözden göñülden dîr etme. ” dedi. Hâce dahi ‘ahd eyledi ki “Seni ölünce yanımdan dîr eylemeyim. ” dedi. Andan giderek bir gün Şehr-i Medâine geldiler. Vezîr bunu alup has bağçeye götürdi. Ziyâfete meşgûl oldu. Hâce ise bahçeniñ bir ‘âlâ yerinde oturup kitap mütâla‘ ederdî. Amma bu taraftan Şem‘ûn’uñ gözcüleri görüp gelüp haber verdiler. Argîs Vezîr bir oğlan bulmuş, şâhın vâkı‘asın bilirmiş. ” dediler. La‘în Argîs’iñ bağçebânıñ çağırıp biraz altun verüp ayıtdı: “Siziñ bağçede oturan oğlan şimdi gelmiştir. Anı neylersen eyle öldürüp

/31a/

karnıñ yarup yüreğın baña getir. Ben de ol bağçeyi Argîs’den satun alup saña bağışlayım. ” dedi. Dermend bağçebân tama‘a düşüp yâb yâb gelüp Hâce’niñ ardından “Eyâ ne şekil öldürsem?” deyü endişe ederken hâce bir kerre başın kaldırıp oğlanıñ yüzüne bakup ayıtdı: “Nedir yiğit beni öldürmeye geldiñ amma öldüremezsın. Var bir kelp öldür yüreğın çıkarup var ol mel‘üne yutdur. Yani benim yüreğım yutup rûşen-i kalb olup vâkı‘a bilse gerek bu olmaz. ” dedi. Oğlanıñ da aklı gidüp “Meded sultânım benim bunda suçum yoktur. Şem‘ûn emriyle geldim ki kerem eyle, beni efendime söyleme. ” deyüp yalvarmağa başladı. Hâce ayıtdı: “Bire var dediğım eyle, ben söylemem. ” deyüp oğlanı gönder

/31b/

di. Oğlandır: “Bu kişi ne mürüvvetlü adamdır hem benim fikrim bildi hem baña yol gösterdi hem beni fâş etmedi ve beni Şem‘ûn’dan da halâs eyleyüp altun yanıma kaldı. ” deyüp varup bir kelp öldürüp yüreğini çıkarup Şem‘ûn’e götürdi. La‘în-i bîdin hemân kaniyla ciğeriyle yutdu. Safâsından ayıtdı: “Gayrı ben padişâhın vâkı‘asın bilirim, yanında makbûl olurum. ” deyü rahat oldu. Amma la‘în çünkü yüreği yutdu giderek göñlü bulandı. Eski bildiklerin bile unuttı. “Biraz yatayım uyuyayım yüreğime siñsün. ” deyüp yatıp uyudu. Fi-l-hâl bir korkulu düş gördi. Yerinden sıçrayup kalktı. Ol gece huzûr ile yatmayup sabâh oldu. Gördi hiç birşey feth olmadı.

/32a/

“Hele şol nâ-bekâr oğlanı öldürdüm. Varsın gitsin benim vezîrliğim elimden alırdı. ” deyüp “Argîs Vezîr’in hâli nice olur göreyim. ” der idi. Çünkü sabâh oldu. Argîs Hâce’yi hammama gönderüp ardından pâk libaslar gönderdi. Ba’dehu kendisi divân-ı Keykubâd’a geldi. Baş koyup du’â eyledi ve Hâce-i Büzürmihr’i arz eyledi. Keykubâd safâ edüp vezîre hil’at giydirdi ve ayıtdı: “Ya Argîs ya kanı ol kimse?” dedikde vezîr ayıtdı: “Hammama gönderdim şâhım. Şimdi varup huzûruna getireyim. ” dedi. Bu kerre Şem’ûn la’în bu cevâbı işidüp “Eyâ bu iş olmadı mı?” deyü şüpheye vardı. Gine ayıtdı: “Belkim bunun hâberi yokdır. Ol çoktan gitdi. Şimdi yalan çıkarsın. Hem başında gitmek mukarrerdir. ”

/32b/

deyüp seyre turdı. Keykubâd ayıtdı: “Yürü imdi var getir. Eğer benim müşkülüm hal ederse ben anı vezîr edüp saña dahi ‘azim ri‘ayet ederim. ” dedi. Argîs selâmlayup gelüp hamamda hâceye buluştu, gördi. Hâcedir çıkmış fâhir libaslar giydirüp zerrîn eyerli bir at hâzır eyleyüp “Buyruş. ” dediler. Hâce de “Şimdi biz vezîr olsak gerekdir yayan gitmede elem yokdır. ” dedi. Argîs ayıtdı: “Ey dâna niçün yayan gidersin? Ben size at hâzırladım zerrîn eyerlü murassa‘ rahtlu mahsûs “Hemân buyruş şâh size muntazırdır. ” dedi. Hâce ayıtdı: “Hayır ben öyle ata binmem. ” dedi. Argîs “Ya ne güne ata binersin?” dedi. Hâce ayıtdı: “Ben bir at isterim ki adam olup bizcileyin eli ayağı

/33a/

ola. ” dedi. Argîs ayıtdı: “Gel imdi başa bin, hatrı hoş olsun. ” dedi. Hâce ayıtdı: “Hâyır seni istemem amma benim istediğim atı getirür müsün?” dedi. Argîs ayıtdı: “Baş üstüne nasıl at isterseñiz getireyim. ” dedi. Hâce ayıtdı: “Yürü imdi şehriyâra söyle sağ yanında anuş bir himârı vardır. Anı başa göndersin. Ben ana binerim gayrı nesneye binmem. ” dedi. Argîs şaşup “Ey hâce anuş yanında himâr ne gezer? Vezîrler hakîmlerdir. Sağ yanında Hâce Şem’ûn derler bir vezîr-i ‘azamı vardır. Cem’-i umûrını anuş ile görür. ” dedi. “İşte benim de himâr dediğim ol la’îndir. ” dedi. “Yedi iklim şâhınñ vezîri ola bir vâkı‘a ta‘bîrin bilmeye. Ya öyle adamınñ himârdan ne farkı vardır? Korkma var

/33b/

sen Keykubâd'a söyle ol gönderir muhâlefet etmez, elbetde var. ” dedi. Argîs Vezîr bu kadar ikdâm edüp “Gel kerem eyle, benim arkama bin. Bu işten ferâgat eyle. ” diye gördi. Hâce râzı olmadı. “Hele sen bir kerre var şehriyâra ‘arz eyle. Vermez ise nihâyet ben yayan giderim. Zirâ benim bir gayrı işim vardır, yürü var. ” deyüp ikdâm eyledi. Ahir Argîs Vezîr rahşına süvâr olup tekrar divân-ı Keykubâd'a gelüp içeri girdi. Şem‘ûn gördi ki Argîs vezîr boş geldi. Ziyâde safâ eyleyüp ayıtdı: “Ol çokdan gitdi. Ben anuñ yüreğini bile yedim. ” deyüp dururken Keykubâd baş kaldırıp ayıtdı: “Ya Argîs kanı ya gelmedi mi?” dedikde Argîs Vezîr omuz sıkup “Gelmez. ” deyüp başın zemîne saldı. Keykubâd “Bire ne söyler şu? Ya gelmemden

/34a/

murâdı nedir?” dedi “Yohsa bir ricâsı mı vardır?” dedikde Argîs du‘â edüp ayıtdı: “Belî padişâhım ricâsı vardur amma olacak gibi değıldür. Anuñ için söylemeğe hicâb ediyorum. ” dedi. Keykubâd ayıtdı: “Söyle adam hicâb etme her ne murâdı var ise dinim hakkıçün vereyim. ” dedi. Argîs ayıtdı: “Ey şehriyâr anuñ murâdı budur ki bir at isterem ki binmeğe ben cümle atlarımı ‘arz eyledim kabûl etmedi. Arkamda götür eyim dedim. Gine kabûl etmedi. ‘Şehriyârın sağ yanında iki ayaklı bir hımârı vardır. Anı göndersünler binüp varayım. ’ dedi. Bu ise nice kâbildir?” deyince hemân Şem‘ûn la‘în kızarup “Ne söyler bu nadân?” deyüp kümürdenmeye başladı. Keykubâd Şem‘ûn'a bakup “Bire cehûd hımâr dediği sensin gibi. ” dedikde Şem‘ûn “Haşâ ol hımâr oğlu imiş

/34b/

ne bilir şehriyâr divânında hımâr olur. Kıyas eder bu asıl herif nice vâkı‘a bilse gerekdir?” dedi. Keykubâd gülüp döndü “Ey Argîs nasıl hımâr ister bu oğlan? Ata binmeyüp eşek istediğinde rumûz var ancak Keykubâd’ın sağında solunda oturanlar cemi‘ân hımârlar imiş der gibi. ” dedi. Argîs “Belî şâhım iz‘ânın pâkdir. Ben kuluñ aña su‘âl eyledim cevab verüp ayıtdı: ‘Zahir bir şâhın divânında bu kadar vüzerâsı ola ve bu kadar hakîm ola bir vâkı‘ayı bilüp ta‘bîr edemeyeler. İmdi şehriyâr böyle adam şeklinde hımârları besleye çünkü öyledir tâ ol Şem‘ûn adlu hımâr gelmeyince ben divân-ı Keykubâd'a varmam. ’ deyüp cevap verdi. Bâki fermân seniğdir. ”

dedikde Keykubâd Şem‘ûn’e “Kalk bire la‘în!” deyüp hışımla bakınca Şem‘ûn “Ben eşek değilim yanlış anlamıştır.

/35a/

Varsınlar ahırdan bir himâr getirsünler. ” deyüp feryâd eyledi. Keykubâd gazâba gelüp “Yürü bire himâr ol nevcivâne râm ol, nice dilerse eylesün. Yohsa başım için seni katlederim. Zirâ anıñ sözü hakdır. Siziñ cümleñiz himârdır. Benim bir müşgülüm halledemeyüp bigânelere muhtâç olduk. ” dedikde Şem‘ûn gördi şâh yemin eyledi artık gitmez ise olmaz. “Düş önüme ya Argîs emir şâhıdır. ” deyüp çıkup gıtdiler. Yolda giderken göñlünden “Nola ey nâ-bekârlar? Ne seni koyayım ve ne bu Argîs vezîri. ” Kim varup bunu götürmeye sebep oldı. Hele gele gele ol mekâna geldiler. Argîs vezîr içeri gidip “İşte getirdim buyruñ gidelim. ” dedi. Hâce ayıtdı: “Eyerlediñiz mi?” dedi. “Hâyır adam nice eğerlenür?” Hâce ayıtdı: “Dört ayaklu olur ba‘dehu

/35b/

eğerlenür” dedi. Olmadı ahir eğerlediler. “Kolanıñ bekce çekin. Ağzına uyan uruñ, çabalamasın. ” dedi. Bu üslûb üzre eylediler. Hâce taşra çıkup nazar eyledi ve bu la‘îniñ böyle hâlin görüp güldi ve sarrâca bakup “Bire oğlan kanı bunun kuskunu? Kuskun da uruñ. ” dedi. “Koyduğı bok neresine uralım?” Hâce ayıtdı: “Topuzu götüne sok da ur. ” dedi. Şem‘ûn feryâd ede gördi. Dinlemeyüp kuskunu da urdılar. Ba‘dehu hâce süvar olup karnına üzengi urarak Argîs vezîr yanınca yürüyüp sarâya doğru gıtdiler. Yolda görenler başına üşüp birbirine haber verirlerdi. “Hâce Şem‘ûn gibi bir la‘îne bu hakâret azdır. ” derler idi. Kimi de “Eyâ suçu nedir?” deyüp söyleşirlerdi. Bu su‘âl üzre divân-ı Keykubâd’a gelüp dâhil

/36a/

oldılar. Padişâh ve cümle ehl-i divân bu hâli görüp hayrân olup gülüştiler. Bu mahalde Hâce-i Dâna sıçrayup yere indi. Varup adâb ile du‘â edüp Keykubâd’ı medh eyledi ve el kavuşup ayak üzre durdı. Hele Şem‘ûn’uñ da eğerin alup gezdirmeye başladılar. Bu mahalde Keykubâd Hâce-i Dâna’yı gördi. Bir müeddeb hüsn sûrete mâlik bir nevcivândır. Henüz on iki yaşında devlet tâcı başında Keykubâd ayıtdı: “Hoşgeldiñ gâlibâ ey nevcivân ‘aceb hâceñ gelmedi de seni gönderdi? Gâlibâ saña hüsn i‘tikâdı var ancak bu hizmetiñ uhdesinden gelmeğe kâdir misin?” dedi. Hâce-i

Dânâ du‘â edüp “Belî ey şâh-ı ‘âdil, kâdirim ve uhdesinden gelirim. Zirâ hâcenin i‘tikâdı baña dürüstdür. Hem ben kuluñ hasb [u] nesb sahibi

/36b/

Danyâl peygamber ‘aleyhi‘s-salâm neslindenim. Amma ey şâh-ı ‘âlem hele ol bahisler şöyle dursun. Sen bir ‘âdil padişâhsın huzuruñuzda evvelâ şol hâce Şem‘ûn ile benim da‘vâm vardır. Eğer ‘âdil iseñ da‘vâmızı görüp adl-i dâd ile ba‘dehu her ne hizmetin var ise âsândır. ” dedi. Şem‘ûn ayıtdı: “Göre şol haramzâdeyi da‘vâyı ben edeceğime bu eder. Ne dese gerek ‘acabâ?” derken şâh gine Şem‘ûn’e bakup “İn aşağı, hasmınla beraber dur ki da‘vânızı göreyim. ” dedi. Hay Nâr [u] Nûr’uñ hışmına uğrayasun. Başımıza ne belâlar getirdi. ” deyüp bi-z-zarûrî gelüp beraber durdı. Keykubâd ayıtdı: “Söyle imdi da‘vân nedir? Göreyim. ” dedi. Hâce ayıtdı: “Padişâhım benim ceddım Danyâl peygamberdir. Oğlu Câmâsb hakîm siziñ atanız Keyhüsrev’e vezîr ve hakîm olup

/37a/

nice yıllar hizmet eylemiştir. Sonra onlar ahirete giderler. Sizler bâki oluñ. Câmâsb hakîmin bir oğlu kalır. Okuyup yazmak nasîb olmaz sâhip kuvvet kopar. Bu tarikle hamâllık eder. Ol zamânki sizler bu Şehr-i Medâîn’e binâ urup sarâyılar yapmağa başladınız. Ol Câmâsb hakîm oğlu Baht-ı Hammâl bunda gelir. Rençberlik işler. Hikmet-i Hüdü bu Şem‘ûn haramzâdenin yapısına düşer. Buña bir yer gösterir “Kaz. ” deyü. Kutlu olmak ile budur kazarken meğer altında define var imiş. Baht-ı Hammâl derdmend bunu görüp haber verir bu mel’ûna. Safâlar eyleyüp ‘Mal buldukda kurbân gerekdir. ’ deyüp ardından gelüp gâfîlen bir balta urup Baht-ı Hammâl helâk olur. Ba‘dehu üzerine hazîne yapıdırır. Ben kuluñ ol Baht Hammâl’ın oğluyum. Bu adam benim kâtilimdir. İmdi ‘adl

/37b/

ile padişâhım babam kanın bu kanlıdan alıver. ” dedi. Keykubâd Şem‘ûn’e bakup “Bire gerçek mi?” dedikde la‘în şaştı. “Hay Nâr [u] Nûr hışmına uğra. Benim ile bile miydiñ?” dedi. “Hâşâ padişâhım benim bu işten haberim yokdır. Benim de hakkımı buñdan alıver ki ben bir yedi iklim şâhının vezîri iken baña böyle hakâret edüp dibime ağaçlar sokup türlü cefâlar eyledi. ” deyüp bastı cehûd şamâtâsın. Keykubâd hâceye ayıtdı: “Ne dersin, anı görmüş var mı, isbâta kadir misin?” dedi. Hâce ayıtdı:

“Şâhım isbâtım budur ki hazîne olan yeri yiksunlar. Evvelâ ol yer defîne ise bir şâhid bir de babamın nişânları var ise bir şâhid. Fi-l-hakikâ emreyledi. Vardılar ol hazîne olan yeri bozup kazdılar. Defîne bulundu. Baht-ı Hammâl’ın

/38a/

bir rivâyetde gömleği bulundu. Bir rivâyetde dahi henüz balta yarasından kanı akar ve cismi tâze idi. Ol mahalde Keykubâd gazâba gelüp emir eyledi. Boynun urdılar mâlını hazînesin miriye zapt eylediler. Herkes bu işe hayrân olup ta‘accüp eylediler. Andan şâhın biraz gazabı sâkin oldu. Andan emreyledi hâceye bir yer gösterdiler, geçüp oturdu. Andan baş kaldırıp ayıtdı: “Di imdi söyle ey nevcivân benim vâkı‘am ne idi?” dedi. Hâce du‘â edüp “Şâhım ol vâkı‘a her adamın yanında söylenmez. Bir tenhâ yere varalum. Mukarreblerin nihâyet bile olsunlar. Anda söyleyeyim. ” dedi. Şâhriyâr da “Nola. ” deyüp dîvândan kalkup bir tenhâ sarâya geldiler ve mukarreb vezîrlerin musahiplerin bile getirüp çevre alup

/38b/

bakarlar “ ‘Acabâ ne der?’” deyü. Bu mahalde hâce ayıtdı: “Söyleyim mi şâhım?” dedi. Keykubâd “Söyle ey hâce. ” dedi. Hâce dönüp ayıtdı: “Amma padişâhım korkarım başa kıyarsın. ” dedi ve gine ayıtdı: “Ne olursa olsun babam intikamın aldım. Ölürsem de gam değildir. ” deyüp ayıtdı: “Şâhım evvelâ seniñ düşüñ bu değil midir ki vâkı‘ançda sen taht üzerinde oturmuş idiñ. Öñüne bir kaz kebâbı getirdiler. Sen de yiyeyim derken taht altından bir siyah yılan çıkup kazı kapup kaçtı. Gine taht altına gitdi. Siz haykırup uyandıñız. ” di[yi]cek Keykubâd iki diziniñ üzerine gelüp “Ha işte eyü bildiñ, böyle oldu idi. Tahsîn aferîn ey yâdigâr-ı Câmâsb. Asil hata etmez. Tamâm ol dânâ-yı ‘âkılların yerin tutarsın. Zirâ bütün ‘âlemdir ki bu kadar yıldan beri seniñ atañ nice helâk

/39a/

olduğın bilesin. ” deyüp hil‘at giyürdi. “Ey hâce ta‘bîrin de eyle. ” dedi. Hâce ayıtdı: “Şâhım ta‘bîri söz ile olmaz. Düş öñüme hareme gidelim. Saña düşüñ ta‘bîrini göstereyim. ” dedi. Şâh naçâr olup hareme gitdi. Şâh geçüp oturdu. Hâce ayağı üzre durup ayıtdı: “Şâhım emreyle hareminde ne kadar câriye var ise öñümden geçsinler. Ben saña buluvireyim ol kazı da kelbi de. ” dedi. Bu kerre şâh emreyledi ne kadar câriye-i harem var ise gelüp hâceniñ öñünden geçti. Hâce gördi maksûd olan

geçmedi. Dönüp hâce “Daha kimse var mı?” deyince kızlar ağası ayıtdı: “Şâhım Hâkân Şâh kızı ile bile gelen makbûl ağa kaldı. ” dedi. Keykubâd ayıtdı: “Ey hâce onlar da gelsünler mi?” dedi. Hâce ayıtdı: “Belî şâhım gelsünler. ” dedi. Adam

/39b/

gönderdi. Varup “Şehriyâr sizi de ister, buyur. ” dediler. Bânû da biñ havf ile yerinden durup hâdimler ile gelüp bunların öñünden geçerken hâce işâret eyledi. Hâkân Şâh kızın alıkodılar. Sağ tarafında bir siyah hâdim giderdi. Anı da alıkodılar ve şâhın öñüne getirdiler. Hâce ayıtdı: “İşte bu ikisiniñ biri kaz biri kelbirdir. Aslını su‘âl eyleñ. ” deyüp girü çekildi. Keykubâd su‘âl eyledikde bunlar inkâr eylediler. Ahir sâir hâdimler ‘arabı yokladılar, zât-ül amûdi var. Keykubâd gazabından dünyayı görmez oldu. “Tez cellâd. ” deyüp emreyledi. ‘Araba siyâset edüp “Doğru söyle bu kızla ‘alâkañ ne idi?” dedikde ‘arab ayıtdı: “Doğrusu bu kız ile bir yerde büyüdük. Bu kız da ahd eyledi. ‘Ne zamân kocaya verilerse bikrim evvel saña bozdur

/40a/

mayınca ol kişiye râm olmayım. ’ demiş idi. Ben de bu sevdâ ile bu kadar yıldır gözlerim. Ol gece gerdek olandı. Bu da sizi mest edüp beni taht altına saklamıştı. Çıkarup ahdin yerine getirdi. ” deyüp durdu. Şâh emreyledi ‘arabı da kızı da katledüp cümle bu işe mahrem olanları da katleyledi. Şâh bu elem ile taşra çıktı. Divân durmuş geçüp karara eyledi. Fikr edüp “Bu oğlan saña ne acep iş eyledi. El-‘âlem içinde vezîrim Şem‘ûn’e bu kadar hakâret eyledi, ahir katletdirdi. Ba‘dehu Hâkân Şâh gibi adamın kızın hâine çıkarup katletdirdi. Atasıyla düşman oldım. Bu oğlan bunda durursa çok fitne kaldırur. Hemân evvelâsı bunu da katletmektir. ” Emreyledi “Tez cellâd şol oğlan

/40b/

katleylesün. ” dedi. Bu kerre cellâd geldi ki hâceniñ boynun ura. Bu kerre Hâce-i Dâna gördi ol sâ‘at gâyet nuhûsetdir. Dönüp şâha “Padişâhım bir sehl-i âmân ver padişâhıma bir cevâbım var söyleyim. Ba‘dehu katleyle. ” dedi. Bu kerre Keykubâd âmân verüp “Söyle bakalım. ” dedi. Hâce-i Dâna du‘â edüp “Şâhım zamân-ı mâzide bir şâhın bir tûtîsi var idi. Kafeste dururdu. Dâ‘imâ o tûtî ile eğlenürdü. Bir gün tûtî ‘Ey şâh-ı âlem bu kadar zamândır beni bu kafes içinde hapis edüp beslersin. Kerem eyle beni âzâd eyle. Bir mikdâr gezüp gine geleyim. ’ der. Şâh aña eyder: ‘Sen bir

hayvânsın, halâs olduktan sonra bir daha gelmezsin. ’ der. Tûtî yemîn edüp ‘Hemân varayım akrabamdan kim kaldı kim gitti anı göreyim gine geleyim. ’ der. Şâh

/41a/

dahi inanup koyuverir. Tûtî varup vilâyetin ziyâret edüp bir nice zamân eğlenir. Bir gün şâh ile etdiği ahd-i yemîn ‘aklına gelir. Şâh cânibine gitmek murâd eder. ‘Aceb şâha ne armağan götürsem?’ deyüp fikir eder. Meğer ol vilâyetde bir incir olurdu. Yüz yaşında bir pîr yese on iki yaşında civân olurdu. İşte bundan iyi armağan olmaz. ’ deyüp ol incirden bir dane ağzına alup ‘Kandesin Şehr-i Dımaşk?’ deyüp gelir şâhın öñüne kor. ‘İşte şâhim cenâbınıza lâyük bizim vilâyetimizde bulunan budur. Bunun hâssesi budur ki yüz yaşında pîr yediği gibi taze civân olur. ’ der. Hele tûtîyi gine kafese korlar. Ba‘dehu padişâh diler ki ol inciri yiye, komazlar. ‘Padişâhim şâyet bu incirde bir gayrı ma‘nâ ola. Siz bu kadar zamândır tûtîyi hapis

/41b/

eylediğiniz belki size gazez edüp helâkınıza kast ede. ’ derler. Tûtî ise bu kadar yemîn eder inanmadılar. Şâh da ‘Nice imtihân edelim?’ dedikde tûtî eyder: ‘Şâhim bu inciri bir bağbana verün, diksün. Ağaç olsun. İncir verdikde ol zamân bir ikisin bir gayrı adama yedirsünler imtihân olur. ’ der. Padişâh da ‘Pek ma‘kûl. ’ deyüp öyle eder. Ol incir mürûr-ı eyyâm ile büyüyüp ağaç olur, incir verür. Bağban ol tarafa varup görür bir zibâ incir yere düşmüş, yatır. Kaldırup görür ki ol incir cümlesinden eyü. Birkaç dane dahi koparup ol eyüce olmak ile cümlesini üstüne kor. Hikmet olacak var meğer ol incir düşen yerde bir yılan yuvası var imiş. Yılan incir kokusun alup sokup zehrin dökmüş

/42a/

idi. Bu işten bağbânın haberi yok ne bilsün. İnciri şâha götürür. ‘Tûtî getirdiği incirden. ’ deyüp du‘â eder. Şâh da emreder zindandan bir pîr kişi getirdiler. Ol yere düşen zehirli inciri yedirirler. Herif yediği gibi cân verir. Padişâh bu hâli görüp gazaba gelüp tûtîyi getirüp ‘Bire hâin, ben saña neyledim ki baña böyle eylediğin?’ der. Tûtî feryâd edegördi. ‘Bu incir gayrıdır. Sonra pişmân olursun şâhim. Ben saña gine lâzım olurum. Baña kıyma. ’ diyegördi. Olmadı çekti başın kopardı. ” di[yi]cek Keykubâd’ın biraz gazabı sâkin oldu. “Ne ‘aceb, hayf olmuş şol tûtîye. ” dedi.

Hâceniñ ise murâdı ol sâ'at geçsin için idi. Keykubâd ayıtdı: “Sonra nice oldu?”
Hâce ayıtdı: “Çün tûtî

/42b/

helâk oldu. Şâh bağbâna emreyledi: ‘Var ol ağacı dibinden çıkar. Biri dahi yeyüp helâk olmasun. ’ der. Vüzerâsı komazlar. Dursun dahi eyü bir katle müstehak adam oldukça yedirüp helâk ederiz. Ol tarafa kimse gitmesün. ’ deyüp tenbih etdiler. Bir zamân böyle kaldı. Meyve verüp yere dökülürdü. Bir gün bağbân ‘avradı ile bağa gelüp karı koca biraz meyve düşürdüler. Havludan taşra birkaç incir düşmüş, karıdır bunları düşürür. Karı koca bu incirden yerler. Fi-l-hâl ikisiniñ de yürekleri incidüp ‘Bire bire bize noldu?’ derken ikisi de bî-hod olup yaturlar. Zamândan sonra bunlar sersem kalkarlar. Birbirlerinden haberleri yok. ‘Bire bu ne haldir bizim başımıza geldi?’ derken meğer kocaniñ bir oğlu var idi. Ol

/43a/

esnâda çıkageldi. Görür bunlar birer tâze civân olmuş. Bunları görüp ‘Bire bağ ‘işretgâh mıdır bunda gelüp oturursunuz?’ dedi. Koca yavuzlanup ‘Bire oğlan deli mi olduñ? Anañı babañı unuttuñ mu?’ dedikde oğlan ayıtdı: ‘Benim anam babam kocadır, sizler ise tâze civân. ’ deyince hadd-i zâtinde koca karısına baktı taze. Bir de kendine bakup el sakala urdı, eser yok. ‘Bire saña ne oldu sakalın dökülmüş?’ deyince koca iz‘ânıyla bilüp ‘Bire falan yerden incir aldınız mı?’ derken, ‘avrat ‘Havludan taşra bir iki incir bulup alup getirüp yedik. ’ di[yi]cek varup gördiler havludan taşra gayrı incir yok. Tahkîk bildiler ki ol incirde bu hâssa vardır. Seğirdüp huzûr-ı şâha gelüp anasına babasına olan hâli söyledi. Şâh-ı Dımaşk’ıñ ‘aklı gidüp ‘Bire var getir. ’ eyledi. Vardı bu

/43b/

iki pîri getürdiler. Cümle ehl-i divân hayrân oldılar. Sonra incir altında yılan yuvasın bulup evvelki incirde zehir olduğın bilüp şâh ziyâde melûl olup tecrübe için iki üç pîr adamlara ol incirden yedirdiler. Anlar dahi pîr iken tâze civân oldılar. Şâh bu hâli görüp ol elem ile çok kimse katl eyledi. ‘Baña mâni‘ olup tûtîyi helâk etdirdiñiz. ’ deyü. “Evvelâ şâhım ben ne cürmüm sâhibim, şâhıma iyilikten gayrı ne işledim? Ben şâhımdan riâyet umarken katl murâd ederseniz bu nasıl ‘adâletdir?’” dedi. Hâceniñ bu kadar sözü uzatmadan murâdı ol sâ'at mürûr etsin için idi. Bu kerre şâh hikâyeden

haz edüp emreyledi. Hâceye bir hil'at giyürdiler. Sağ yanına alup vezîr-i 'azam eyledi. Herkes "Mübârek-bâd." dediler. Hâce bunlara

/44a/

nevâzişler eyledi. Bundan sonra şâh emreyledi. Bisât-i 'ayş getirüp hâcenin şevkine 'ayşe başladılar. Bu esnâda hâdimler gelüp "Müjde sultânım dünyâya bir oğlunuz geldi." dediler. Şâh bu haberi işidüp elinde câmı nûş eyledikde vezîr-i hükemâ birden "Divân-bâd ey şâh-ı 'âlem." deyüp tepü kılup du'â eylediler. Şâh müjde edenlere 'azim ihsân edüp emreyledi. Oğlanı harîrlere sarup getürdiler. Şâh gördi bir nûrânî ma'sûmdur. Hâceye sundu. "Ey Dânâ kademiñ mübârek imiş. Allah baña evlâd verdi, ismin ta'yîn eyle." dedi. Hâce talîmiñ tutdı. Ba'dehu ayıtdı: "Şâhım bu oğlanın talîmi gâyet kuvvetdedir. Senden sonra yedi iklime şâh ola." dedi. "İklîm-i şâhı buña bâc [u] harâc vereler ol kadar 'adil-dâd eyleye ki kıyâmete dek

/44b/

nâmı 'adâlet ile yâd ola." dedi. Şâh haz eyleyüp "Ey hâce adı ne olsun?" dedi. Hâce ayıtdı: "Şâhım siz adın koyduñuza, ol mahalde ki nûş dediniz. Hükemâ-bâd revân derler. Şehzâdenin nâmı dahi Nûş-i revân olsun." dedi. Şâh haz edüp tekrar hâceye hil'at giyürdi. Hâceye bir mertebe muhabbet eyledi ki bir işini andan tedbîrsiz etmezdi. Ba'dehu şehri donatup üç ay 'azim şenlikler şadlıklar oldu. Ravî eyder: Meğer Şem'ûn'uñ bir hâmile hâtûnu var idi. Bir gün tevâbi' gelüp Keykubâd'a du'â edüp "Ey şehriyâr kuluñuz Şem'ûn'uñ bir yetimi dünyâya geldi." dediler. Şâh hâceye bakup "Buña da bir isim ta'yîn eyle." dedi. Hâce ayıtdı: "Şâhım Şem'ûn'dan hâsıl olan ne olsa gerekdir? Ol bir iblis idi. Bu da anıñ evlâdıdır. Adı Bahtek olsun." dedi. Hind dilince

/45a/

Bahtek demek şeytan demek idi. Hâce kakıdı, ismin böyle koydu. Bundan sonra başladılar Nûşirevân ile Bahtek'i pervîş etmeğe. İşte bunlar günden güne fark edüp nevş ü nümâ bulmaya. İşte Keykubâd hâce sebebiyle zevk safâda çünkü Nûşirevân yedi yaşına girdi. Gayet 'akıl küptü. Buñu hâceye verdiler 'ilm [ü] edep öğrenmeye. Bahtek ise Nûşirevân ile imtizâc alıñdırup böyle okurlardı. Amma gece gündüz şehzadeye iğva verirdi. İşte bunlar bu minvâl üzere on beşer yaşlarına girdiler. Bundan sonra divân-ı şehriyâra gelüp gitmeye başladılar. Bir gün gine Nûşirevân

atası yanında otururken iki ‘avrat gelüp Keykubâd’a du‘â edüp bir küçük oğlanın bir eline biri bir eline biri yapışmış. Avradın biri eyder: “Bu oğlan benimdir ve bu ‘avrat benim câriyemdir. ” “Bu oğlan benimdir,

/45b/

sen benim cariyemsin. ” der. “Oğlum elimden almak ister. Ben de isbâta kâdir değilim ey şehriyâr, bizim da‘vâmızı fasl eyle. ” deyince Keykubâd “Buña ne cevab vereyim?” deyüp hâceye bakdı. Hâce de ayıtdı: “Şâhım bakalım şehzâde bunun kangısına hükm eder?” dedi. Şâh da Nûşü‘revân’a bakup “Ne dersin ciğerköşem?” dedikde Nûşirevân emreyledi. “Kanı cellâd? Gelsün. ” dedi. Cellâd geldikde cellâda emreyledi “Şol oğlanı ortadan ikiye böl de yarısın birine yarısın birine ver. ” dedi. Bu Kerre cellâd kol kaldırdıkda anı gördiler. Evvel da‘vâ eden ‘avrat “Hay oğlum!” deyüp üstüne düşüp bayıldı. Amma ol bir ‘avrat “Bire medet oğlancığımı öldürürler. ” deyüp ah vah ederken ağlar gibi oldu. Nûşirevân ayıtdı: “İşte oğlan şol bayılan ‘avradındır ve ol bir avrat anın câriyesidir. ” deyüp hükmeyledi. Şâh bu tedbîri görüp şâd oldu. Cârîye dahi

/46a/

kadına râm olup gitdiler. Bunun üzerine zamân mürûr eyledi. Ciğerköşesi yigirmi yaşına kadem bastı. Lâyık-ı tâc oldu. Murâd eyledi kim bunu evlendire, bir şehriyârın kızını ala. Vüzerâsıyla meşveret eyledi. “Mak‘ûl. ” dediler. ‘Akıbet Mihyâd Şâh’ın kızını ma‘kûl gördiler. Hâce-i Dâna bir gün kalkup Mihyâd Şâh’a varup nâme-i hediyyesin verüp şâhın selâmın tebliğ eyledi. Bu kerre Mihyâd Şâh nâmeye nazar edüp gördi. Kızın istemiş. Haz edüp nâmeyi öpüp başına koydu. “Nola emir şâhındır. ” deyüp hâceye müte‘ayyin beglere hil‘atler giyürüp ziyâfetler eyledi. Ve tedârik görüp kendüye tâbi‘ olan kulları da‘vet edüp Mihrânûr Bânû’yu cihâzıyla alup hâceniñ yanına düşüp ‘azm-i Medâin edüp çekilüp gitdiler. Bir gün Medâin’e yakın gelüp Keykubâd’a haber verdiler. Cümle anda olan vezîrlerin karşı günde

/46b/

rüp götürüp kondurdılar. Bânûya başka sarây döşeyüp kondurdılar. Mihyâd Şâh gelüp Keykubâd Şâh’ın kademinde baş koyup elin öpdü. Şâh da buña ‘azm [ü] ikrâm edüp ziyâfetler eyledi. Bundan sonra emir olunup yedi iklimde Keykubâd’ın hükm eylediği vilâyetlere nâmeler gidüp düğüne da‘vet olundu. Altı ay mikdârı ehl-i vilâyet

cem‘ olup Nevrûz Sultanı da altmış gün ‘azim-i sur olup aşiretler tamâm oldukdan sonra Mihrânûr Bânû’yu Nûşirevân’a nikâh etdiler. Bu kerre Hâce-i Dâna da evlenmek istedi. Argîs vezîriñ bir cemîle kızı var idi, hâceye verdi. Bahtek de bir sükârâ cehûduñ kızın aldı. Üçü ol gece gerdeğe kodılar. İşte bunlar ol gece birbirlerinden murâd alup murâd verdiler. Nûşirevân’ıñ bu kızdan üç evlâdı olur. Birine Hüzmüz-i Tâcdâr diyeler, birine Mihrinîgâr, birine Gülfahri Gûher-tâc diyeler.

/47a/

Hâceniñ bir oğlu ola, nâmına Siyâvuş Has diyeler. Bahtek’in de bir oğlu ola, adına Bahtegân diyeler. İşte bunlar bir murâd oldı. Sabah oldukda gelüp Keykubâd’ıñ elin öpdiler ve cümlesi kalkup vedâlaşup diyârlarına gitdiler. Nice yıllar bunlar böyle kaldılar. Bir gün Keykubâd hasta olup ecel yastığına baş koydı. Bu kadar hekimler bunun ‘ilâcından ‘âciz oldılar. Keykubâd gördi olmaz oğlu Nûşirevân’ı yanına da‘vet edüp elin eline alup Hâce-i Dâna’nıñ eline verüp ayıtdı: “Ey hâce Allah’a emânet oğlum saña hizmetinde olasın. Oğlum tâzedir incinüp bırakmayasın. ” dedi. Hâce ayıtdı: “Şâhım ben seniñ çok keremiñ gördim. Eğer ol başa tiğ dahi çekerse terk etmeyim, ahd olsun. ” deyüp kasem-yâd eyledi. Şâh du‘â edüp “Berhudâr ol. ” dedi. Ba‘dehu dönüp oğlu Nûşirevân’a bakup “Oğlum

/47b/

saña da emânet olsun, hâceniñ sözünden çıkmayasın. Bahtek ile meşveret etmeyesin. Bir yerde büyüyüp haml oldıñız. Amma ri‘âyetiñ var ise irakdan eyle yanına getirme ki musâhib eyleme. Zirâ pişmân olursun. ” deyüp defa‘âtiyle tenbih eyledi. Bundan sonra Keykubâd çok yaşamayup ahirete gitdi. Nûşirevân feryâd edüp siyâh-pûş oldı. Vezîri begler ağlayup Keykubâd’ı tabuta koyup türbesinde gömdiler. Çünkü Keykubâd gitdi. Nûşirevân siyâh-pûş oldı. Kırk birinci gün vezîri zirâ bir yere gelüp Nûşirevân siyâh-pûşdan çıkarup beyaz dibâlar giyürüp başına tâc-ı sultanî ve beline kemer-i Keyânî kuşadıp taht-ı Medâin’e cülûs etdirdiler. Çünkü şâh-ı Nûşirevân tahta cülûs eyledi. Evvelâ hâce bi‘at edüp cümle memâlik gelüp bi‘at eylediler. Ba‘dehu Nûşirevân hâceye hil‘at giydirüp ayıtdı:

/48a/

“Ey Dâna seni vezîr-i ‘azam eyledim. Gel sağımda tahtda otur. ” dedi. Hâce dahi du‘â edüp çıkup tahtda oturdı. Ve sâ‘irleri dahi hil‘atler giyüp karâr etdiler. Bahtek

dahi sol kol üzeri olup ol da solda karâr eyledi. Ama Nûş'el-revân dâ'imâ meşveretin Hâce-i Dâna ile ederdi, Bahtek'i işe karıştırmaz idi. Şimdilik böyle amma giderek neler olsa gerekdir? Mahalinde beyân oluna amma bir gün Bahtek şâhın koltuğuna girüp “Şâhım bu kadar askeri neylersin? Seferin yok ya. Bu hazîneyi hâce sözüyle niçün bu halka dağıtırsın? Hiyn-i hâcetde mâl olduktan sonra çok bulunur. Bal olduğu yere zenbu[r] çok gelir. ” dedi. Bu kerre şâh ayıtdı: “Ya nice edelim?” dedikde Bahtek ayıtdı: “Sultanım siz başa izin verin. Ben size bak ne kadar hazîne tahsil ederim. ” dedi. Nûşirevân

/48b/

ayıtdı: “Sakın başa şikâyetçi getirme, istemem. ” dedi. Bahtek ayıtdı: “Hayır sultânım eğer ben bir kimseden gücüyle bir habbe alırsam beni katleyle. ” deyüp hemân ertesi gün şehirde bir dellâl çağırıp “Her kim günde yüz akçe kazanursa birin şâha getürsin, biş akçe kazanan on getürsin, mîre teslîm eylesün. ” deyüp bir Yahudi âmil koyup bu mâlın cem'ine ta'yîn eyledi. Çünkü dellâl bu nidâyı eyledi. Herkes birbirine bakup “Hoş anın sâyesinde bu kadar kesb ediyor zannolsa gerek. ” deyüp cümle ehl-i sevk bir yere cem' olup ol Yahudi âmile teslîm eylediler. Bir günün içinde vâfir mal cem' oldu. Âmil Yahudi getirüp Bahtek'e verdi. Bahtek de ol mâl şâha 'arz eyledi. Şâhın hoşuna gelüp bir günde bu kadar mâl Bahtek

/49a/

biraz yüzüne gülüp âferin eyledi. La'în ayıtdı: “Şâhım gör ki ben başa daha ne hazîneler peydâ ederim. ” deyüp ol gece vâfir adamların ta'yînlerin kesüp vermedi. Anlar da ol gün perişân-ı dil olup “ ‘Acabâ nedir aslı? Şâh dürlü dürlü bid'atlara başladı. ” deyüp herkes mahzûn olup hâce dahi bu ahvâli duydu. “Hay nâ-bekâr gördün mü nasıl fitneye bâ'it oluyor?” deyüp gam-gîn oldu. Ertesi gün Bahtek gine böyle edüp hulâsâyı kelâm üç ay böyle eyledi. Herkes gayrı cümlesi altun hazır eyleyüp âmil Yahudiye teslîm ederlerdi. Ve 'askere dahi ta'yin vermemek ile yâb yâb 'asker dağılmaya başladı. Bundan sonra Bahtek tekrar dellâl çağırıp “Her kim günde on akçe kazanırsa birin mîre

/49b/

teslîm eylesin. ” dedi. Şehir halkı bu hâli görüp mahzûn oldu. Hele ne hâl ise gine cem' edüp teslîm eylediler. Birkaç gün böyle tahammül edüp verdiler. Amma bir gün

‘askerîden ve re‘âyâdan hâcenin tenhasına gelüp ‘arz eylediler. Hâce ayıtdı: “Ey adamlar nice edeyim şimdi? Bahtek şâh-ı makbûlîdir. Bu tedârikler hep anıdır. Ancak sabreyleñ bir mahallinde ben şâha ‘arz ederim. Göreyim nice olur. ” dedi. Bunun arası geçdi. Bir gün hâce fikir edüp şâhı bir bağçe seyrine götürmek murâd eyledi. Meğer şehrin kenârında bir sâlih adamın bir bağçesi var idi. Dâ‘im ol bağçeden geçinirdi. Bu kerre hâce ile şâh ol adamın bağçesine uğrayup oturdılar. Şâhın gönlü su istedi. Herif vâdiden

/50a/

bir nar koparup bir tasa sıkup tas dopdolu oldu. Götürüp şâha sundı. Şâh alup içti. Sâ‘irleri dahi içti. Kifâyet eyledi. Nûşirevân hayrân olup buña vâfir ihsân eyledi. Kâh kâh ol bağçeye gelirdi. Bu mahalde hâce münasebetle “Şâhım çokdan falan bağa varmaduk. Buyruñ birâz varalım, sefâ-kesb edelim. ” dedi. Şâh da ma‘kul görüp şikâr tarîkıyle bir kaç musâhiplerin bile alup ol bağçeye geldiler. Amma şâh bağçeye giderken “Şol heriften şol bağı satın alup ‘işretgâh edeyim. ” deyüp niyet eyledi. Bu kerre şâhdır bağbânı çağırup “Şundan bir nar getir içelim. ” dedi. Herif “Nola. ” deyüp bir büyük nar koparup ol kâseyi getirüp sıktı. Amma dolmadı. Bundan dahi hâsıl on nar sıktı ol kâse gücüyle

/50b/

doldı. Şâha sundı. Şâh gördi kâse pek dolu değil dönüp ayıtdı: “Nedir aslı ne çok eglendin? Gine kâseyi boş getirdin. ” deyince herif ayıtdı: “Ben de bilmem şâhım işte ben ol hayretdeyim. On dâne nar sıktım suyu çıkmadı. Bilmem ne haldir. ” dedi. Şâh da ta‘accüp edüp hâceye bakup “Nedir aslı? Geçende bir nardan bu kâse doldı. Şimdi on nardan yarım kâse olmadı. ” deyince hâce ayıtdı: “Var ise şâhım zulme meyl eyledi. ” dedi. Bu kerre şâh dönüp ayıtdı: “Ya ben ne zulüm eyledim?” deyince hâce ayıtdı: “Şâhım bu zulüm değil midir ki bir alây fakîr fukara, kimi göz nûru döker kimi rençberlik eder on akçede birin alırsın. Şol mertebe tama‘ın gâlip oldu ki bağa gelicek buña da tama‘ edüp bu fakîrin elinden almağa niyet eyledin. İşte anı için bereketi gidüp narın suyu gelmedi.

/51a/

İmdi eğer sözümü tecrübe edeyim dersen kalbinden niyetin tebdîl eyle. Gör ki narın suyu nasıl yerine gelir. ” dedi. Nûşirevân hâceden bu sözleri işidüp derûnuna taşır

eyleyip ol niyeti derûnundan giderüp Bahtek'e tenbih eyledi. "Ol zulmü kasteden kaldır. " deyü. Hâce şâd olup bağbâna işâret eyledi. Gözleri karşısında bir nar koparup ol kâseye sığı, dopdolu oldu. Şâh bu hâli görüp aklı hâceye tahsîn edüp ol bağbâna vâfir ihsân eyledi. Ol aradan kalkup sarâya geldiler. Halk bu ahvâli duyup hâceye du'â eylediler. Bahtek hod-hacîl oldu. Bunun üzerine bir zamân geçdi. La'în gine şâhı şöyle deyüp böyle deyüp şeytân kimi azdırdı. Gine 'âmil ta'yîn edüp bu hükmü yürütdi. Hâce

/51b/

baş salup "Hay dırîğ, şol la'în ne yamân şergîl oldu. Korkarım şâhın başına bir belâ getirir. " deyüp fikir ederdî. 'Asker ise dağılmağa başladı. Gine hâceye gelüp ağlaştılar. Hâce ayıtdı: "Sabredin bakalım. " dedi. Bunun üzerine zamân mürûr eyledi. Hâce bir gece "Bunun def'ine ne çare olsa?" deyüp vâfir endîşe eyledi. 'Âkıbet reml edüp şâhın ahbâmına nazar eyledi. Gördi üzerine bir düşmân 'askeri geliyor. Hâceniñ cân başına sıçradı. Zirâ 'asker dağılmış idi. Hemân sürüp şâha geldi. Şâh "Hâceniñ bî-vakit geldiğinden murâd nedir?" deyüp hâce du'â edüp ayıtdı: "Şâhım bu askerî niçin dağıdırsın hin-i mahalinde düşmân zuhûr ederse nişlersin?" dedi. Nûşirevân ayıtdı: "Şimdi ben askeri neylerim hin-i mahalde düşmân gelirse

/52a/

mâl dökerim cümle 'âlem kul olur. " dedi. Hâce ayıtdı: "Hâyır şâhım öyle devşirme 'askeriñ fâ'idesi yokdır. Hem tezzeye ne zamân 'asker bulunur? Öyle tedbîr buña benzer işte. " deyüp bir tasa bal koyup "İşte bal, arı gelsin bakalım. Gelir mi? 'Askerin hali de böyledir. Hin-i mahalde kangı diyârdan kul ararsın. İmdi bil agâh ol kim bu yakında saña bir düşmân gelüp tâc-ı tahtıña kast eder. Tedârik gör. Soñra baña niçün demedin deme. " di[yi]cek şâhın kerîmi geçti ve "Ey devletim hâce nice edelim bunun def'ine bir çâre gör. Hep beni la'în Bahtek izlâl eyledi. Artık anıñ sözüñ tutmam tek bu derde bir 'ilâç gör. " deyüp niyâz eyledi. Hâce ayıtdı: "Şâhım buña 'ilâç budur ki yarın nidâ etdir. Her kanda kulların var ise gelirler. Her birine misli ihsân edüp 'özür dilersin, onlar da gelüp cem'

/52b/

olurlar. Re'âyâdan zulmü kaldırırsın, bundan soñra iş âsândır. Emir-i hakla bu iş benim boynuma. Ol düşmânın def'ine ne kadar mâl giderse ol düşmandan iki kat

alıvereyim. Be hey şâhım seniñ çünkü murâdıñ mâldır. Sen baña söyle, benim sözümden taşra çıkma. Gör ki saña ne güne mâl cem‘ edeyim. Böyle zulüm ile cem‘ olan mâldan hayır mı olur?” dedi. Şâh hâceye du‘â edüp elin öpdü. Ertesi bu üslûp üzere ‘askeri da‘vet eylediler. Geldikde ri‘âyet olundu ve evvel ‘âmil Yahudileri kaldırdılar. Bahtek bu işi görüp hâceye ‘azim ‘adâvet eyledi. Gayrı şâh da yüz vermedi. Bunun üzerine çok zamân geçmedi. Meğer Hâkân Şâh ki şâha kızın vermiş idi ve hâce gelüp kızını hâine çıkarup katletirdi. Bu haber Hâkân’a vardıkda gazaba gelüp ‘asker hâzır edüp sürüp şehr-i

/53a/

Medâîn’e yakın geldikde nâme yazup şâha gönderdi. Bir gün elçi gelüp şâh otururken divânına girüp nâmesin sundı. Şâh alup mührün giderüp hâceye verdi. Hâce alup okudu. Öyle yazmış ki: “Nâmem vaslında atañ Keykubâd benim kızım alup sonra bir hammâl oğlanı kendüye vezîr eyleyüp ol de benim kızımı hâine çıkarup katledermiş. Kâtilimdir bağlayup baña gönderesin. Yok derseñ yanımda bu kadar ‘askerim vardır. Biri kalmayınca cenk ederim. ” demiş. Şâh nâmeden bu cevâbı işidüp “Bildiğinden kalmasun. ” deyüp elçiyi yolladı. Elçidür Hâkân Şâh’a gelüp bu ahvâli bildirdi. Ol aradan güç edüp gine Medâîn cânibinde çekildiler. Bu taraftan elçi gitdikden sonra hâce şâha ayıtdı: “Şâhım buña tedbîr budur ki baña yedi biñ ‘asker veresin.

/53b/

Ben kuluñ aña karşı varup bir iş edem ki dillerde dâstân ola. ” deyüp hâce hâzır-bâş oldu. Şâh emreyledi yedi biñ sipâh hâceye koştılar. Hâce de süvâr olup yedi biñ sipâh ile ‘azm-i Hâkân deyüp gitdiler. Bir menzil kaldıkda hâce şâh ağzından bir nâme yazup Şehmer[d]-i ayyâr ile gönderdi. Şehmerd nâmeyi alup Hâkân ordusuna varup kendin ‘arz eyledi. Ve nâmeyi sundı. Hâkân açup okudu. Öyle yazmış ki: “Yâ Hâkân işte vezîrim hâceyi bağlu bir ‘asker ile saña gönderdim. Ne işler işle. ” demiş. Hâkân haz edüp Şehmer[d]-i ayyâr’dan su‘âl eyledi. “Kanı ya şâh vezîri bağlayup göndermiş niçün gelmedi?” deyince “Şâhım yarın ‘asker ile hâzır beni götürürler. ” dedi. Hâkân ‘ayyâra ihsân edüp gönderdi. Bu kerre Şehmerd gelüp olan ahvâli hâceye

/54a/

haber verdi. Bu kerre hâce ayıtdı: “Ey dilâverler gayret ediñ. Zirâ şikâra varsak olmaz anlar ço[k] bizler az. İmdi bu gece varup şebhûn edelim. Anlar bizlerden gafillerdir. ” deyüp yedi biñ askeri yedi bölük edüp nısf-ül-leylde gâfil yatan ‘askere koyuldılar. Bu kerre bunlar uyanup gördiler kıyâmet kopmuş. Nâçâr olup cenge durdılar. Sabaha dek birbirlerin kırdılar. Hâce asker ile gîn yerden seyrederdi. Çün sabah oldu. Hâcenin dahi askeri na‘reler urup kendilerin bunlara urdılar. Bâkî kalan Hâkân ‘askerine bir tiğ koydular ki âhir târmâr olup Hâkân’ı tutup başın kestiler. Bu kadar ‘askerin mâl hazînesin zapdedüp Hâkân’ın başın met‘in beglerinin başın alup ‘azm-i Medâîn eylediler. İlerü evim gidüp şâha müjde eylediler. Şâh haz edüp

/54b/

safâ eyledi. Bir gün hâce bu kadar mâl hazîne ile gelüp taştı. Şâh karşı çıkup hâceye du‘â edüp alını öpdü. Hâce du‘â edüp “Şâhım, işte mâl böyle cem‘ olur. Hem düşmândan intikâm aldım hem ben kıyâs mâl getirdim. ” dedi. Şâh safâ edüp hâceye hil‘ât giyürdü. “Bunları nasıl bozduñ?” diye su‘âl eyledi. Hâce nâme-yi ahvâlin deyüp şebhun etdiğın nakl eyledi. Şâh tahsîn eyledi. Amma Bahtek ise eleminden çatladı. İşte gine bunun üzerine zamân mürûr eyledi. Halk âsûde hâl üzere olup ‘âlemlerinde oldılar. Amma bir gün gine Bahtek la‘în şâhın damarına girüp neylediyse eyleyüp şâhı igfâl edüp ol zulme gine başladı ve hem şehir içinde bulduğı yezdân-peresti sürüp öldürmeye başladı. Bir günde şehirde dellâl nidâ etdirdi ki: “Vay ol

/55a/

kişinin hâline ki yezdân-perest ola bu günden gayrı bu şehirde bulunursa ‘azîm hakâret olunur. ” deyüp nidâ eyledi. İslâmdan olanlar bu hâli görüp emlâkın değeri değmeze satup etrâf vilâyetlere dağıldılar. “Şâha şikâyete gideyim. ” diyeni la‘în tutup katlelerdi. Bu iş şâha hoş gelüp mâl sevdâsına düşdü. Hâce ise bu işleri görüp nâr-ı gâm ile yanardı. Ne kadar ma‘nine çalıştı ise edemedi. Amma râvî eyder: Hikmet-i Hüdâ bir gün Hicâz tarafından üç dâne ehl-i İslâm yasakdan haberi yok Medâîn’e girdiler. Didebânlar görüp “Hay bunlar Yezdân-perestlerdir. ” deyüp tutup divâna getirdiler. Bahtek bunları görüp “Katlolsun emr-i şâha itâ‘at etmediler. ” dedi. Bunlar feryâd edüp “Ey şâh bizim yasakdan haberimiz yokdur Hicâz’dan

/55b/

gelüriz. Lütûf eyle ‘afv eyle. ” dediler. Bu kerre şâh Bahtek igvâsıyla “Katl olunsun. ” dedikde amma bunların içinden birisi ayıtdı: “Şâhım çünkü bizi katl murâd eylediñ lakin benim bir hünerim vardır kimsede bulunmaz, bari bir kuluna ta‘lîm edeyim de sonra katl edersen eyle. ” dediler. Şâh bunlara âmân verüp “Nedir hüner [ü] marifetiñiz? Söylen. ” dedikde “Şâhım bizler kuş dilin biliriz belki bir vakitde size gerek ola. ” dediler. Bahtek ayıtdı: “Bunlar yabana ne söyler hiç insan kuş dilin nice bilir?” dedi. Bu kerre Hâce-i Dâna yerinden kalkup “Şâhım bunları başa verüñ zirâ vezîr olan kimse her ‘âlemi bilmek gerek bendeñiz bunlardan öğreneyim. ” dedi. Bu kerre şâh ayıtdı: “Ey hâce al götür kuş dilini öğren de gine bunları ben senden isterim. ” Bu kerre Bahtek masharalığa alup “Göre şol Hammâl picceyi kuş dilin öğrene

/56a/

gerek bula yine bir hata edüpdü. Ben de ol bahâne ile seni şâha katletdire idim. ” dedi. Hele hâce bunları alup hânesine götürüp öñlerine ta‘âm kodı. Bunlar yediler. Ba‘dehu bunlara bakup “Ey seyyâhlar kuş dilin kangıñız bilirsıñiz?” dedikde bunlar ayıtdılar: “Ey hâce kuş dilin insan nice bilir? Ancak bizler bu takrîble baş kurtardık. ” deyince hâce şaştı. “Bire adamlar şâh huzûrundan niçün böyle da‘vâ eylediñiz, ya şimdi nice olur?” dedikde bunlar ayıtdılar: “Ey hakîm-i dâna nice edelim? Ölmekden dirlik yekdir. Böyle eyledik ve hem saña dâhil düştük. Nice bilersen öyle eyle. ” dediklerinde bu esnâda hâce göñlüne bir ilhâm gelüp “Gelin adamlar sizlere birer at vereyim. Durmañ bunda, bakayım ben de elbetde anı birşeye beñzetirim. ” deyüp bunları gönderdi. Anlar da du‘â ederek çıkup gitdiler.

/56b/

Amma bu taraftan hâce bunlar gitdikden sonra düşünüp “Şâh sorarsa öğrendim deyüp ba‘zı ba‘zı şeyler ile bulayın ki şunu zulümden ferâgat etdire idim. ” deyüp tez kullarına emreyledi. Üç sandık altun getirüp gece ile bir dirahıñ dibine medfûn etdirdi. Ve o sütunu belirsiz eyledi. Ertesi gün gelüp divân-ı şâhda karar eyledi. Gördi hiçbir saded yok. Açmaz kodı. Amma bir gün şikâre binüp giderken hâce ayıtdı: “Şâhım şol karşı semtde şikâr çoğumuş. ” diyerek şâhı ol cenâba çekti. Bu kerre hâce bir mahale varup gördü bir ağaç üzerinde bir kuş öter. Durup dinlemeye

başladı. Bu kerre Bahtek görüp “Şâhım bak hâce güya kuş dilin öğrenmiş dinliyor. Bakalım su‘âl edelim kuş ne söyler?” dedi. Bu kerre şâh da hâceye bakup “Ey hâce kuş

/57a/

dilin öğrendin mi bu kuş ne söylüyor?” dedikde hâce du‘â edüp “Şâhım bu kuş öyle diyor ki eğer şâh zulümden ferâgat etse bizler aña yer altında olan defneleri söylerdik. ‘İşte şol ağacın dibinde üç sandık altun vardır. ’ diyor. ” dedikde şâh belinleyüp “Ya ben bu kadar zâlim mi oldum ki kuşlar bile beni söyleşir? Hele göreyim mâlîñ aslı var mı?” deyüp ol mahal yeri kazdılar. ‘Ayniyle hâcenin ta‘bîri üzere zuhûr eyledi. Bahtek ayıtdı: “Hayır şâhım bu da hâcenin düzmesidir. Kuşlar yer altında olan mâlî ne bilirler?” diyeyim sandı. Şâh gazaba gelüp “Sus be hey la‘în hep sen sebep olduñ başa, bu nâmı çıkarmağa. ” deyüp azarladı. Ol mâlî kaldırup sarâyâ geldi. Bunun üzerine bir iki gün geçtikde gine şikâra binecek oldu. Bu kerre

/57b/

Hâce-i Dâna şehirliden köylüden vâfir adam da‘vet edüp tenhâsında tenbîh eyledi ki “Sizler beni ırakdan kollayın kaçan ben tâcım yere uram sizler de gelüp şâha ağlayın ötesin ben yaparım. ” dedi. “Bu lâiñe şol zulmü def‘ide idik. ” dedi. Ve gitdi sürüp şâhın yanına geldi. Binüp şikâre gitdiler. Bu kerre hâce şâhı virân olmuş köylere çekerdi. Bahtek ise ma‘mûr olan yere çekerdi. Hele gelerek bir büyük virân köye geldiler gördiler iki tane baykuş karşı-be-karşı ötüşürler. Bu kerre şâh at başın çeküp durdı. Hâceyi çağırıldı. “Ey hâce dinle bunlar ne söyler?” dedi. Hâce de at başın çeküp güya dinledi. Ba‘dehu baş kaldırıp ayıtdı: “Şâhım karşıdaki baykuşun bir kızı varmış berikiniñ de bir oğlu varmış. Bu taraftaki öte taraftakiniñ kızın

/58a/

ister. Ol da ağırlık yüz harâbe şehir ister. Bu taraftaki der ki ‘Katlan bir ay dahi sabreyle. Mademki padişâh böyle zulüm eder, ay tamâmında saña beş yüz harâbe köy ile biñ şehir vereyim. ’ diyor. ” dedikde şâhın beñzinde kan kalmadı. “Ey hâce gerçek mi söylersin benim zamânımda harâb ola?” dedikde “Belî şâhım gerçektir. Mademki sen Bahtek’in sözüyle re‘âyâyâ bu zulmü edersin tâc [u] tahtından âvâre olursun dahhâk-ı Feridun gibi saltanâtın elinden gider. İşte boynum işte kılıç. ” deyüp başından tâcın yere urduğı gibi hemân ol adamlar da tâcların zemîne urup

“Âmân el âmân padişâhım ya bizi katleyle ya bu zulmü def‘ eyle. ” deyüp feryâd edince şâhın ‘aklı gidüp “Bire la‘în beni kuşlar diline varınca düşürdiñ. ” deyüp topuzun çeküp Bahtek başına başına girişti. Tevâbi‘-i bî-‘akıl

/58b/

şâhın önünden kapup sarâyına kaçırdılar. Şâh bu elem ile sarâyına gelüp hâceyi yanına da‘vet edüp elin öpüp “Ey hâce ben saña çok cefâ eyledim ol la‘îniñ sözüyle. İmdi buña çâre nedir? Ceddiñ hürmetine başa ta‘lîm eyle. Artık seniñ sözünden taşra olmayam. ” deyüp ağladı. Hâce ayıtdı: “Elem çekme şâhım buña ‘ilâç âsândır. ” deyüp evvelâ ‘âmil Yahudileri getirüp katleyletti. Ba‘dehu re‘âyâdan alınan akçeleri dellâl çağırdup mîrden gene hep sâhiblerine verdi. Böyle böyle etrâfdan olan begler begzâdeler gelüp heda-pişkeşler getirüp du‘âlar edüp giderlerdi. Bunlardan gelen hediye Bahtek’in zulm ile peydâ etdiğinden ziyâde oldu. Şâh bu hâli görüp safâ eyleyüp hâceye du‘â ederdi. Bu kadar sevâid ‘avâriz harâç dağlar gibi yığıldı. Hâce ayıtdı: “Şâhım işte

/59a/

hazîne böyle cem‘ olur. ” dedi. Bahtek ise bu halleri görüp cekd-i hûn olurdu. Amma gayrı söz söyleyemez oldu. Her kaçan kadı şâ[h]ım dese “Sus bire la‘în. ” deyüp söyletmezdi. Amma bir gün Hâce-i Dânâ baş getirüp ayıtdı: “Şâhım çünkü benim sözüm kabûl eyleyüp iyi nâm tahsîl eylediñiz. İmdi ben bir tedbîr dahi eyledim. İzniñiz olursa söyleyim. Hem ‘adl ile yâd olursunuz. ” dedi. “Söyle bakalım devletim hâce. ” dedi. Hâce ayıtdı: “Şâhım gece de gündüz de nice zulüm olur hâllerin ‘arz edemezler. İmdi ben birşey peydâ edeyim ki cümle sağır-i kebîr ahvâlini şâhıma î‘lâm etmek kâbil ola. Bu Şehr-i Medâîn kapusundan taşra yine gelince yer yer kemerler binâ olunup üzerine birer zencîr çekile ve bir de çañ ucuna bend ola. Bir fakîr gelüp ol zencîriñ ucuna yapışup silkdikde tâk kemeri üzerinde olan çañ

/59b/

sadâ verüp ol fakîriñ hakkıñ hak ede. ” dedikde şâh haz edüp çünkü öyledir bir gün “Mukaddem-i sa‘nî ihtimâm eyle. ” dedi ve emreyledi. Tiz üstâd neccârlar getirüp ol işe başladılar. Bir nice gün çalışup Şehr-i Medâîn’iñ içinde yedi yerde kemerler binâ olunup üzerine halkalar edüp zincîr işledüp ol halkaların içünden geçirüp bir ucu tâ şâhın sarâyında taht berâberi tâk kesriye bir zerrîn halkaya geçirüp ol çañ bend

eylediler. Ol çağ şehirden taşra olan mile bend edüp bir adam yetişecek mikdârı yere asma temürden zincîr edüp aşağı sarkıtdılar. Her kaçan bir fakîr ‘arz-ı hâl etmek dilerse ol zincire yapışup silkerdi. Beriden çağ çalınırdı. Şâh âgâh olup adam gönderirdi. Varup getirüp feryâdın dinleyüp hakkın hak ederdi. Şâhın bu kârı dillerde söylenirdi. Nûşirevân-ı

/60a/

‘âdil deyü methederlerdi. Ol zincîre ‘adl zincîri derlerdi. Nûşirevân hâceye du‘â edüp bu kârdan kendüye ‘âdil deyü nâm koduklarından ‘azîm safâlar edüp hâceye gayet ikrâm eyledi. Bahtek ise bu mahalde epsem durdı. Vakit gözedmeğe başladı. Bir gün bunlar otururken zincîr-i ‘âdil sarsıldı. “Bire görün. ” deyince meğer bir hımâr gelüp zincîre dokunup sarsmış. Şâha î‘lâm eylediler. Şâh “Koş gitsin. ” deyince Bahtek fırsat bulup hâceye baktı “Ey hammâl picce, işte seniñ tedbîriñ böyle masharalıktır. Şimden girü şehriñ uyuz eşekleri anda kaşınurlar. Şâh da ‘arz nâmus komadın. ” dedi. Hâce ayıtdı: “Sus sen bire la‘în. Şâhım emreyle varsunlar ol hımârıñ sâhibini bulup getirsünler. Zirâ anıñ da hâl dilince şikâyeti vardır. ” dedi. ” Zirâ kaçan

/60b/

şâh ‘âdil olacak. Allah te‘âlâ hayvanâta bile ilhâm eder. ” dedi. Şâh emreyledi varup hımârıñ sâhibini bulup getirdiler. Şâh su‘âl eyledi “Bu hımâr seniñ midir?” “Belî sultânım benimdir. ” “Ya bunu niçün koduñ?” dedi. O herif ayıtdı: “Şâhım bu hımâr başa çokdan hizmet ederdi. Şimdi kocadı yük çekmeye dermânı kalmadı. Ben de yabâna saldım. ” dedi. Hâce gördi ki “Şâhım emreyle kocaya yüz değnek ursunlar. Sen bu kadar zamân kullanup sırtından akçe kazandıñ. Şimdi kocadı deyü kovarsun. Hayde var ölünce besle. ” dedi. Herif de eşeği alup gitdi. Hâceniñ, Nûşirevân’ıñ bu kârları dillerde dâstân oldı. Bir gün gine zincîr sarsıldı. Gördiler bir kuş gelüp çarpınur. Şâha haber verdiler. Bu mahalde Bahtek duramayup “İşte hâce kuş dilin bilür varsun, sorsun. ” dedi. Hâce şâha

/61a/

bakup ayıtdı: “Şâhım kuşu uçursunlar, ardına düşsünler. Elbetde yuvasında bir hasım vardır. ” dedi. Şâh beglerine bakup gözü Kestehem’e rast geldi. “Var ya Kestehem şol kuşuñ yuvasına bak. ” dedi. Kestehem yerinden turup eline tîr [ü] kemân alup şehirden bir mikdâr ileride kuş dönüp durur. Kestehem ileri varup gördi bunun

yuvası ol arada bir büyük yılan yavruların yemek ister. Kestehem bu hâli görüp el tîr [ü] kemâna urup ol yılanın kellesine bir tîr urup ol dirakta mahliye kodı. Andan nişânın alup gelüp şâh önünde baş koyup du‘â eyledi. Şâh buña hil‘at giyürüp Rüstem Bin Zâl sandalyesin teslîm eyledi. Ol da geçüp karâr eyledi. İşte bu sebep ile zincîr-i ‘adl şöhreti ‘âleme şâyi‘ oldı. Amma bir gün şâh nevrûz etmek diledi. Etrâf-ı ‘âleme nâmeler perâkende eylediler kim ol baharda

/61b/

nevrûza geleler. Evvelâ Câbülkâ‘ya, Kayser-i Rûm‘a, Fağfûr-i Çin‘e, Sistân‘e, Semengân‘e Turan, Hicaz, Yemen, Sindistân bu üslûp üzere yedi iklime nâmeler yazılıp gönderdiler. Bu da‘vete cümle icâbet edüp geldiler. İllâ üç şâh gelmedi. Biri Hind şâhı Sûdân Şâh, biri Kayser-i Rum, biri Kâvus Şâh Zâvülistân Nûşirevân elem çeküp “Ey hâce niçün bunlar böyle serkeşlik ederler, murâdları nedir?” dedi. Hâce ayıtdı: “Şâhim tekrâr adam gitsün. Bakalum aslı nedir?” derken kapuda galaba oldı. Nedür derken bevvâplar içerü girüp “Şâh üç yerden elçi geldi. ” dediler. Şâh “Getiriñ” dedi. Varup önüne düşüp divâna getirdiler. Bunlar şâha baş koyup nâmesin sundı. Şâh mührün giderüp nazâr eyledi. “Ey şâh bizi nevrûza da‘vet eylemişsin. Bâc [u] harâc istemişsin. Seniñ bizden ziyâdeliğın nedir? Feridun [u] Cemşid aslından iseñ ben de silsile-i Keykâvus, Keyhüsrev

/62a/

aslındanım. Sen ‘askere mâlik iseñ bende de var. Amma istedim bir vezîriñ var imiş. Hâce-i Dâna derler imiş. İmdi birşey gönderdim, eğer ol müşgülü hallederse ben de serfürû ederim. ” demiş. Şâh nâmeyi hâceye sundı. Hâce de bülend âvaz ile okudu. Cümle ehl-i divân işiddiler. Şâh elçiye bakup “Kanı ol müşgül? Belki feth ola. ” dedi. Bunlar bir tane bir karış mikdâr ağaç çıkardılar. İki başı bir. Bunlar ayıtdılar: “Şâhim işte şâhimızıñ müşgülü budur. Bu şecerin kökü ne tarafıdır? Bilesiñiz. Eğer bilirseñüz şâhim bendeliñiz kabûl eder. Bize emri budur. ” dediler. Ehl-i divân “Eyü garâib kıssa. ” deyüp hayrân oldılar. Bu kerre şâh hâceye bakup “Ne dersün ey dâna?” dedikde hâce ayıtdı: “Şâhim bu âsândır lâkin Bahtek kulun da vezîrdir her yerde benim kusûrum arayup kendin ortaya atar. İşte bunlara cevab versün. ” dedi. Şâh Bahtek‘e bakup “Ne dersün?” dedikde Bahtek ağacı

/62b/

eline alup olmadı. Bir kalıba kotaramadı gine örtüye koyup başın salup omzu sıkmaya başladı. Ahir şâh görüp “Yüzün kara olsun ey pelîd. ” deyüp hâceye bakup “Kerem eyle. ” dedikde ol da hâceye emreyledi. Bir leğene su koyup ol ağacı içine kodılar. Ol ağacın bir yanı suya meyl eyleyüp “Dibe meyl eden tarafı köküdür. ” dedi. Meğer bunların işâreti var idi, gördiler hâce bildi. Muhâlefet etmeyüp harâcı bî-kusur teslîm eyleyüp geçüp yerinde karâr eyledi. Hind şâhının da nâmesinde demiş ki “Bir kâmil vezîrim vardır. Leclâc derler. Bir nesne peydâ eylemiştir satranç derler. İmdi tarafımızdan vardıkda anı oynayup bahs ede. Siz gâlip gelürse anın elinden çok iş gelir. ” demiş. Şâh Leclâc’a bakup “Kanı ol icâd eylediğin şey?” dedikde Leclâc dahi satrancı meydâna koyup hâceyi da’vet edüp

/63a/

bezin yayup yolların gösterdi. “İşte bu atdır böyle gider, işte bu fildir şöyle gider, işte bu vezîrdir şöyle gider. ” deyüp öğretti. Bu kerre hâce ayıtdı: “Göreyim neylersin. ” dedi. Leclâc şâhı hânesine kodı. Hâce de gözedüp o da şâhı yerine kodı. Leclâc ferz kodı. Hâce öyle eyledi. Hulâsâ Leclâc ne oynadı ise hâce de öyle eyledi. Hâsılı kelâm ol oyun kâim olup Leclâc’ın hâceniñ birer şâhları kaldı. Bu kerre hâce yolların öğrendi tekrâr dizdiler. Bu kerre evvel hâce çıkdı. Ol oyunda Leclâc’ı mât eyledi. Leclâc eleminden bir dahi dizdi. Hâce fezr-i tarh edüp mât eyledi. Bu kerre Leclâc besend edüp “El arkası yerde. ” deyüp hâceniñ elin öpdü. Anlar da harâcın teslîm etdiler. Bu kerre Kayser’in nâmesin de okudılar. “Ey şâh bir kutu gönderdim.

/63b/

İçinde ne olduğun bilmek gerek. ” demiş. Elçi kutuyu çıkarup meydâna kodı. Hâce eline alup “Bu ‘akıl ile olacak iş değil. Zirâ gâibe hükm güç. ” Ahir gördü olmaz hokkayı gine elçiye verüp “Baña üç gün mühlet veriñ. Ben de bunun fethine bir çâre bulayım. ” dedi. Şâh bir mikdâr gam-gîn oldu. Bahtek ise şâd oldu. Elçidir birbirine bakup “Hele bize cevâp veremediler. ” deyüp hokkayı alup sakladılar. Divân dağıldıkda hâce tenhasına varup vâcib-ül-vücûda niyâz eyledi. Ol gece vâkı’asında dedesi Câmâsb hakîmi gördü. Ağlayup ahvâlin beyân eyledi. Câmâsb hakîm rumûz edüp “Ciğerköşem sabah kapudan çıkdıkda her neye rast gelirseñ andan anlayasın. ”

dedi. Hâce uyanup safâsından artık uyumadı. Çün sabâh oldu. Yerinden kalkup sarây kapusundan taşra çıkdıkda gördi.

/64a/

Üç dâne ‘avrat gelür. Biri küçük kız, biri annesi, bir de bir ihtiyâr hatun çekilüp giderler. Hâce bunları gördükde ne olduğun bu işâretten bildi. Ba‘dehu sürüp şâh huzûruna gelüp du‘â edüp geçüp yerinde karâr eyledi. Şâh ayıtdı: “Ey hâce hayır mıdır?” dedi. Hâce ayıtdı: “Şâhım eyyâm-ı devletinde hayırdır, feht oldu. ” dedikde şâh kalkup hâceniñ elin öpüp ba‘dehu divândır durdu. Kayser’iñ elçisi gelüp temennâdan sonra “Ey ne dersinüz cevap var mıdır deyü yohsa gidelim mi?” dedikde hâce ayıtdı: “Sabreyle cevâbın al. ” dedi. Bunlar hokkayı meydâne kodular. “İmdi bilin. ” dedikde hâce ayıtdı: “Sen bilür misin bu hokka içinde olanı?” dedi. “Hayır bilmeyüz içini. Mühürlü bir kağıdımız vardır, anıñ içinde yazılıdır. Tâ siz bilmeyince açup bakmağa izin yokdır. ” dediler. Hâce ayıtdı: “Evvelâ bu hokkanın içinde üç dâne inci olmak

/64b/

gerekdir. Biri delinmemiş, biri delinmiş, biri dahi sararmış. ” dedi. Şâh emreyledi ol hokkayı açtılar. Hâceniñ ta‘biri üzere ‘akılları gidüp hayrân oldılar. Bu kerre şâh hâceye su‘âl eyledi “Nice bildin?” deyü. Hâce-i Dâna vâkı‘asında dedesi Câmâsb’ı görüp gine rast gelirsın andan fehm eylediğın nakl eyledi. “Evvelâ gördim üç dâne hatun gider. Öñündeki kız, ardında anası, dahi ardında büyük annesi olmak gerek. Ben de andan fehm eyledim ki ‘avrat inciye dalâlet eder. Ben de inci olduğun andan bildim. Delikli deliksiz bundan fark eyledim. ” dedi. Şâh tahsîn edüp hâceye hil‘at giyürdü. Ba‘dehu Kayser de harâcın teslîm edüp cümlesi menşûr nâmelerin alup gitdiler. Yedi iklim dört köşede şâhın ‘adâleti ve hâceniñ ‘ilm-i hikmeti dillerde dâstân oldu. İşte bunlar bu üslûp üzre

/65a/

‘ayş [u] ‘işretde oldılar. Amma bir gece Nûş‘el-revân bir vâkı‘a görüp vehm alup uyandı. Tez yerinden durup hâceyi da‘vet eyledi. Hâce geldikde “Ey hâce ben bu gece bir vâkı‘a gördim. Kerem eyle ta‘birin eyle. ” dedi. “Hayır ola şâhım, buyruñ. ” dedikde “Seyrimde gördim Kudüs-ü Şeriften bir yeni ay zuhûr eyledi. Yukarı çıkdıkda büyüdü. Etrâfında ol kadar kara kızıl bulutlar var ki hesâba gelmez. Ol

‘azametle gelüp benim sarâyım üstünde üç sâ‘at mikdârı durdı. Ben hayretde iken anı gördüm. Hicâz tarafından bir hilâl kadar ay zuhûr eyledi. Etrâfında on dâne yıldız bile doğdı. O da gitdikçe büyüdü. Ol da gele gele evvelki ay karşı varup koçlar gibi tokuştılar. Ahir sonra gelen ay ol bir ayı yere düşürdi. Benim tahtım karşusunda ziyâ salup durdı. Nazâr eyledikçe ol kadar yıldızlar cem‘ oldu ki bî-hesâb. Ahir uyanı geldim. ” dedi.

/65b/

Hâce gülüp “Elem çekme hayırdır. Biraz gam çekersin amma gine sonu selâmetdir. Evvelâ Kûdüs-ü Şerîf cânibinden gelen ay bir sâhib zuhurdir seniñ tahtıñ üzerinde üç sâ‘at cevelân etdi ki üç gün seni tahtından âvâre eder ve tahtını zabt eder. Ol kara kızıl bulutlar anıñ ‘askeridir amma sonra Hicâz tarafından zuhûr eden ay saña dost olup ol evvelki geleni helâk ede, tâc tahtını alıvere ve yanında olan on yıldız yâr-ı gârları ola bir günde dünyâyâ geleler. Sonra zuhûr eden yıldızlar oğulları ‘askerleridir. Bütün dünyâyı tuta sahipkıran ola. ” dedi. Şâh ayıtdı: “Ey hâce ya ol Hicâz melikinde zuhûr edecek zât-ı tarîf dünyâyâ geldi mi?” dedikde hâce ayıtdı: “Hayır şâhim amma yakında falan ayda vücûda gelir. ” dedi. Şâh ayıtdı: “Çünkü ol sâhipkıran bu kadar bize iyiliği dokuna bize düşen budur ki andan evvel biz aña hizmet edeyüz.

/66a/

İmdi zamânı geldikde sen var ziyâret eyle ve benim dünyâ ve ahiret oğlum olsun. Mekke’den alınan bâc [u] harâc ol dilâvere yoldaşlarına ‘ulûfe ta‘yîn eyle ve onar altun da anıñ ile bile vücûda gelenlere ta‘yîn eyle. ” bu kul üzerine emirler yazıldı. Çünkü ol vakit oldu. Hâce bir ay mukaddem şâhdan icâzet aldı ve ayıtdı: “Şâhim ben varup hem hac edeyim ve hem oğlanları görüp emriñiz yerine getireyim. ” deyüp tevâbî‘ni alup kullarıyla ‘azm-i Hicâz edüp gitdi. Günlerde bir gün Hicâz’a gelüp beytullâhı tavâf eyledi. Abdulmutdalib’e haber oldu. “Yedi iklim şâhınıñ vezîr-i ‘âzâmı Hâce-i Büzürcmihr gelmiş. Ziyâret-i Kâbe-i Şerîf ve bir gayrı maslahâtı dahi var imiş. ” deyince Abdulmutdalib şâd olup tezeye sürüp hâceniñ katına geldi ve büyük oğulları Ebû-Tâlib, Ebû-Leheb, Tayyâr-ı Ca‘fer, Abbas hazretleri

/66b/

dahi gelüp hâcenin elini öptiler. Üç gün ziyâfet eylediler. Dördüncü gün bunlar oturup sohbet ederken bir hâdim gelüp Abdulmutdalib'in kulağına bir şey söyledi. Hâce anı gördi. Abdulmutdalib şâd oldu, duydu kıssayı dönüp ayıtdı: "Ey şeyhü'l-harem nedir aslı şâd olduğunuz?" dedikde Abdulmutdalib ayıtdı: "Ayağınız mübârek imiş. Bir evlâdım dünyâyâ gelmiş. " dedikde hâce tebessüm edüp "Allah muammer eylesün. Benim de bunda gelmeme sebep oldur. " deyüp şâhin rüyâ görüp vazife ta'yîn eylediğin söyledi. "Tez varın, getirin ol oğlanı ziyâret edelim. " di[yi]cek Abdulmutdalib 'aklı gitdi. Tez hareme gidüp gördi bir oğlu vücûda gelmiş. Ayın on dördüne beşzer. Andan vâlidesine ahvâli bildirüp kundağa sarup Abdulmutdalib'in eline verdiler. Ol da alup hâcenin nazarında kodı. Hâce alup dîdelerin öpüp

/67a/

andan ayıtdı: "Ey şeyhü'l-hârem bu benim dünyâ ve ahiret oğlum olsun. " deyüp ism-i şerifin Hamza kodı. Ba'dehu tahta-i remli öñüne koyup emîrin ta'lîmin yoklayup tamâm bildikde baş götürüp ayıtdı: "Ya Abdulmutdalib sen bu oğlanı ri'âyet eyle. Zirâ bunun ta'lîmi gayet de kuvvetde. Bunun elinden çok iş gelir. Yedi iklim dört köşeye velvele sala, cihân şâhları bunun havfinden tahtında huzur ile yatmayalar. Bunun etdiğin cihânda kimse etmemiş ola. Senin evlâdının birinden bir vücûd-ı şerif gele. İsm-i şerifleri Muhammed Mustafa ola Sallallahu Aleyhi ve Sellem. Ahir zamân peygamberi ola, din-i islâmı açup anın şerefiyle kıyâmete değin şerefini bâki kıla ve bu dilâver anın öñünde nice gazâlar eyleye. Ahir ol sultan-ı zî-şânın öñünde şehîd olup iki cihân 'izzetin bula. " deyüp olacak kıssayı muhtasarice haber verdi.

/67b/

Ve günde yüz altın 'ulûfe ta'yîn edüp Mekke şehrine hâsıl olan harâcdan al deyü Abdulmutdalib'in eline bir at verdi. Bu kerre Abdulmutdalib şâd olup emîri alup vâlidesine teslim edüp ahvâli beyân eyledi. Ba'dehu hâce ehl-i Mekke'ye nidâ etdirdi ki "Her kimin bu gece dünyâyâ evlâdı geldiye benim huzûruma getirsin. Şâh tarafından yevmiye onar altın vazîfe ta'yîn olunur. " dedi. Çünkü şehir kavmi bu haberi işiddiler. 'Avradı hâmile olan evine seğırtti. Her kimin olduysa sarup sarmalayup hâcenin huzûruna getirdiler. Ol gece Abdulmutdalib'in kullarından yedi mu'ayyen kimsenin birer evlâdı dünyâyâ geldi. Birer birer hâcenin nazarında kodılar.

Birine Mukbîl, birine İkbâl, birine Mukâtil, birine Münezzîr, birine Mübeşşîr, birine Meymûn, birine Mübârek, birine Mukâbil, birine Mübâşir deyü isim ta'yîn

/68a/

eyledi. Bu dokuz oğlan ki Hamza ile bir gecede dünyâyâ geldiler. Her birine vazîfe ta'yîn eyledi. Hâce ayıtdı: “Bakın bir oğlan daha olacaktır. On olacaktır. ” dedi. Râvî eyder: Meğer Abdulmutdalib'in bir sârbân başısı var idi. Nâmına Ümeyye Sârbân derlerdi. Bir horatacı adam idi. Bu mahalde bu sadedi işidüp “Bir oğlan daha lâzım, bulun. ” dediklerin bilüp meğer hâtonu hâmile idi. Ancak altı aylık idi. Seğirdüp eve geldi. Gördi ‘avradı örgü işleyüp oturur. Hiç öyle ‘alâmet yok. “Bire ‘avrat ne oturursun karnındaki yükü nice taşırsun?” dedi. Hâtun gülüp “Ya nitmek gerek, zamânı gelmeyince oğlan doğar mı?” dedikde Ümeyye ayıtdı: “Hemen doğur. Zirâ yedi iklim şâhının vezîri geldi. Her kimiñ evlâdı bugün doğarsa günde

/68b/

on altun vazîfe yüz altun bahşîş var. Ya bugün doğurmayup ne güne saklarsun?” dedi. Hâtun “Adam deli mi olduñ turalım yüz biñ altun olsun. ” dedi. Bu kerre Ümeyye darılıp bir odun yarısını kapup beline karnına urunca hâtun feryâd edüp “Bire adam kanlı mı olursun?” derken beli boşanup vuzia hamle eyledi. Ümeyye Sârbân görüp bir top gibi nesne düştü ve kan boşandı. Hâtun bî-hoş olup yatdı. Ümeyye ayıtdı: “Bire meded ölmeden hâceye götüreyim. ” deyüp yeñi içine koyup sürüp hâcenin yanına geldi. “ ‘Acabâ çıkarsam mı yohsa çıkarmasam mı?” deyüp durdı. Bu mahalde etrâfta olan “Nedir seniñ de oğlun var mı, ne durursun?” dediklerinde Ümeyye “Belî bir oğlum var amma pek küçükdür.” Bunlar gülümsediler. Bu kerre Ümeyye hâceye yakın

/69a/

gelüp “Sultânım ‘aceb oğlan anasından küçük doğsa bir zararı var mıdır?” dedi. Hâce de gülüp “Ne zararı var hemân sağ olsun da. ” dedi. Ümeyye ayıtdı: “Ya ne gülersiñiz? Benim su'âlimiñ aslı vardır. ” dedi. Ba'dehu elini yeñin içine sokdı. “ ‘Aceb öldü mü?” deyüp dururken anı gördiler. Yeñi içinden bir oğlan avâzı zuhûr eyledi. “İşte görüñ ben size latîfe mi ederim. Gücüyle doğan oğlan böyle olur. ” deyüp bir eski beze sarmuş top gibi birşey meydâna kodı. Amma ol bezin içinden bir büyük oğlan sadâsı gelir. “Bire bu nedir?” dediklerinde Ümeyye Sârbân olan

mâcerâyı nakl eyledi. Bunlar gülüşdiler. Hâce-i Dânâ dizine alup nazar eyledi. Gördi bir karaca kuruca her ‘azâsı küçük hâce ayıtdı: “Siz bu oğlanı hor görme[yi]ñiz. Ya Ümeyye sen bu

/69b/

oğlana ziyâde ri‘âyet eyle zirâ bu bir ‘ayyâr ola ki uçan kuşa hükm eyleye ve Hamza’nın yâr-ı gârı ola. ‘Akıbet bu da iki cihân güneşi Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi ve Sellem hazretlerinin peyki olup o gence nice gazâlar ede ve bunun havfinden şâhlar câm-ı hâbında rahat yatmıyalar. ” deyüp ol kadar vasf eyledi kim işitenlerin ‘akılları perişân oldı. Andan hâce Ümeyye sârbâna yüz altın ile yevmiye on altın vazife ta‘yîn edüp Ümeyye sârbâna tenbih eyledi. Ümeyye şâd olup “Ey hakîm buña da bir isim ta‘yîn eyleñ. ” dedikde hâce “Bunun nâmı ‘Amr İbn Ümeyye Ed Damir olsun. ” dedi. Andan Ümeyye ‘Amr’ı alup evine götürdi. ‘Avradı ise yatdığı yerden sevinirdi. Bu mahalde Ümeyye gülerek içeri girdi. Altını meydâna kodı. Hatun gerçi biz latîfe edüp elimizden şöyle bir hatâ çıktı. Amma meğer

/70a/

olacak var imiş. Bu Allah tarafından imiş. İşte ahvâl şöyle oldı deyüp hâce ‘Amr’ın hakkında ne söylediyse beyân eyledi. Bu kerre hatun şâd olup yerinden durdı. Yazın Hüdâ şifâ buldı. ‘Amr’ı bağına basup beslemeğe başladı. Amma bu tarafdan Hamza’nın vâlidesi meme verüp emzirmek murâd eyledi. Hamza nice kim memeyi bir yol çekti. İkinci de süt kalmadı kan geldi. Abdulmutdalib bunu görüp hayrân oldı. Gördi olmaz şehir-i Mekke’de ne kadar sütlü hâtun var ise hep getirdi. Her kangısının memesini iki kerre çekdise kan getirdi. Anlar da tahammül edemeyüp dâye ----- geldi. Olmadı ahirkâr ol yakında ‘Arap kabilelerinden bir kabile var idi. Ben-i ‘Âd derlerdi. Bir şâhı var idi. Adına ‘Amr-ı Mu‘adî derlerdi ve bir vâlidesi var idi.

/70b/

‘Âdiye Bânû derlerdi. Gâyet sudî çok hâtun idi. Bu kerre Hamza’ya ‘Âdiye Bânû’yı kulaguzladılar. ‘Abdulmutdalib’in evvellerinde bunlar dostu idi. Atalarına tez bir tezkire yazup ‘Amr-ı Mu‘adî’ye başka, ‘Âdiye Bânû’ya başka selâm du‘âlardan sonra “Lütûf edüp gelüp benim ciğerköşemi emziresin. ” deyüp tezkireyi gönderdiler. Çünkü tezkire ‘Amr-ı Mu‘adî’ye gelüp vâlidesin kıyuvermek istemedi.

Amma vâlidesi ayıttı: “Oğul anlar ‘âlf kimselerdir. Şöyledir, böyledir. ” deyüp gönülün eyledi. ‘Âdiye Bânû çünkü sarây-ı ‘Abdulmutdalib’e geldi. Karşu varup ‘izzet ile götürüp Hamza’yı gösterdiler. ‘Âdiye Bânû görüp hayrân oldu. Dizine alup buña meme verdi. Emîr-i cihân bundan emüp doydı. ‘Âdiye Bânû da tahammül eyledi. Hamza’yı beslemeye başladı. Hâce-i Dânâ bir kaç gün daha eğlenüp beytullâhı murâdınca

/71a/

ziyâret eyledi. Ba‘dehu tevâbi‘î alup ‘Abdulmutdalib’e ve sâ‘ir eşrâf-ı Mekke’ye vedâ edüp “Kandesin Medâîn?” deyüp gittiler. Bu taraftan emîr-i cihânı bu üslûb üzre terbiye eylediler. Çünkü gün otuz güne kadem bastı. Bir sihr ‘Âdiye Bânû yerinden kalktı geldi. Hamza’ya meme vermek diledi. Gördi beşik içinde bir garîb şekil bir oğlan yatur. Gözleri pencere kapağı gibi iki tarafa açılır. Ağzı büyük. ‘Âdiye Bânû bunu görüp ‘aklı gitti. “Hamza nice oldu?” deyüp feryâd eyledi. ‘Abdulmutdalib’e haber oldu. Gelüp bunun başına üşüp hayrân oldılar. Ahir hâcenin ardından bir hecîn süvâr gönderüp yetişüp ahvâli beyân eyledi. Hâce inüp reml eyledi ayıttı: “Sakının zinhâr bir zarar eylemeyin. Hamza’nın maderi aña meme versün ikrâm eylesün.

/71b/

Bir ulu Habeşistan şâhının oğludur. Hamza ile süt karındâş olup birbirine nice yerde imdâdları olacaktır. Kırk güne dek getirirler, elem çekmeñ. ” dedi. Bunlar da geriye dönüp ‘Abdulmutdalib’e hâcenin cevapların dediler. Abdulmutdalib şükür eyleyüp Hamza’nın vâlidesi de bu cinnî ma‘ûmu kırk gün besledi. Kırk birinci gün Hamza’yı gine yerinde buldılar. Çünkü üç aylık oldu. Görenler üç yaşında kıyâs ederlerdi. Artık bağ tutmadan kaldı. ‘Âdiye Bânû kucağında güç ile zabt ederdi. Bundan sonra Hamza’yı ‘Âdiye Bânû’nun sütü doyurmayup sükkerî bulamaçlar ile beslemeye başladılar. Amma bu taraftan ‘Amr’ı da beslemeye başladılar. Günden güne büyüyüp kırk günden sonra başladı vâlidesine kaş göz oynatmağa. Bu kerre mahalle ‘avratları bunun başına üşüp bunu seyredilerdi. ‘Amr ise

/72a/

Her biriyle bir mu‘âmele ederdi. Amma hiç büyümezdi. Çünkü üç aylık oldu. Anası meme verdikde almazdı. Vâlidesi uyudukda elin uzadup memesin çıkarup emerdi.

Vâlidesi ise “Oğlum meme emmez oldu korkarım ölür. ” der idi. Hem gine bakardı memenin boş bulurdu. Ahir bir gece uyumayup döydü kıssa-ı aklı gitdi. “Korkarım bu oğlan hırsız olur. ” deyüp ellerini bağlardı. ‘Amr gine vâlidesi hûba vardukda çalışup ellerin çözüp meme uğurlayup emerdi. Babası Ümeyye bunu duyup hayrân oldı. “Hâceniñ sözleri zuhûr ede gibi. Bunun hakkında ‘aceb sözler söyledi idi. ” der idi. Amma çün ‘Amr altı aylık oldı. Beşikte durmaz oldı. Kâh bir mâderi elinden boşandırırdu. Götü üstüne sürünerek dört ayaklı olup şöyle koşardı ki mâderi ardından gücüyle yetişirdi.

/72b/

Çünkü üç yaşına kadem bastı. Başladı mahalleden yumurta uğurlamaya. Evde ta‘âm yemeyüp ondan bundan sarîk edüp yerdi. Gelüp babasına şikâyet ederlerdi. Babası tutmak isterdi kaçardı. Uzakdan ağlayup inkâr ederdi. Gitdikçe şikâyetçi çoğaldı. Ehl-i Mekke “Bu oğlanı niçün zapt etmezsin? Şimdiden böyledir büyüdükde bu ‘âlemi harâbe verir. ” derlerdi. Ahir kâr bunun zabtında ‘âciz kaldılar. Amma beri taraftan Hamza da üç yaşına girdi. Görenler yedi yaşında kıyâs ederlerdi. Çünkü dört yaşına girdi. Bunun ile bile doğan on yâreniñ babaları cem‘ olup ‘Abdulmutdalib’e gelüp ayıtdılar: “Ey şeyhü’l-harem bu bizim evlâdlarımız cümlesi bir günde vücûda geldi. Gine bir günde hâceye verelim. ” dediler. Abdulmutdalib ma‘kûl görüp ciğerköşesi Hamza’yı ve ‘Amr’ı ve sâ’irleriñ

/73a/

alup mektebe gelir. Hâceye teslîm eylediler ve “Bunlar yedi iklim şâhı Nûşirevân’iñ oğullarıdır. Hamza’ya ziyâde ikrâm eyle. ” deyüp hâceye tenbîh eyleyüp gitdiler. Hamza ‘Amr’ı sağ yanına ve Makbûl’ü sol yanına alup karâr eyledi. ‘Abdulmutdalib hâceyi selâmlayup “Ciğerköşemi bir hoşça gör gözet. ” deyüp ısmarladı. Hâce de “Allah emâneti. ” deyüp bunları gönderdi. Çünkü ‘Abdulmutdalib eve geldi. ‘Âdiye Bânû destûr istedi. ‘Abdulmutdalib destûr verüp buña nice câriyeler şeyler ihsân edüp oğullarına başka hediyeler gönderdi. Çünkü ‘Âdiye Bânû diyârına geldi. Oğulları karşı çıkup mâderleriyle görüştiler. ‘Âdiye Bânû bunların her birine Abdulmutdalib’iñ ihsân eylediği hediyelerin teslîm eyledi. İşte bunlar bunda bizim kıssamız Hamza'ya geldi. Hâce bunlara bir mikdâr

/73b/

ta'lim eyledi. Amma Hamza'da ziyâde zekâ ve kâbiliyyet gördü. Ba'dehu 'Amr'a bakup "Gel sen de oku küçük. " dedi. 'Amr ayıttı: "Ne diyeyim?" Hâce "Elif. " dedi. 'Amr da "Elif. " dedi. Hâce "Ba. " dedi. Amr "Yeter. " dedi. Hâce "Âferin. " deyüp güldü. "Mikdârına göre bir harf yeter. " dedi. Hâcedir ol birlerine derslerin verüp okudılar. Hâce ise 'Amr'a bakup "Dersi öğrendin mi?", 'Amr: "Yok öğrenmedim zirâ pek güc. " dedi. Hâce tebessüm edüp "Vah vah!" deyüp gine "Elif. " dedi. Amr da "Elif. " dedi. Birkaç gün okutdu. Ahir öğrendi. 'Amr ayıttı: "Yeter kerem eyle hâce efendi bu ders çok dersdir. " deyüp yerine oturdu. Bu kerre hâce evine gittikde halîfelerine "Okuduñ şol veledi yohsa geldikde döğërim. " dedi. Halîfeniñ biri öñüne alup okutdu. Üç günlük

/74a/

dersi birden öğrendi. Hamza'nın vesâ'irlerinin dahi derslerin su'âl edüp öğrendi. Bunlar birbirine bakup "Bu bizi geçiyor. " deyüp hasede başladılar. Çünkü hâce geldi ayıttı: "Okudu mu şol ahmâk oğlan?" dedikde halîfe ayıttı: "Belî sultanım kendi dersin değil bizim derslerimizi bile öğrendi. " dediler. Bu kerre "Ha şöyle gel imdi. " deyüp 'Amr'ı hâce öñüne aldı. "Oku. " dedi. 'Amr "Elif. " deyüp gine bâ demedi. Hâce ayıttı: "Bire ne durursun oku. " dedi. 'Amr dayandı okumadı. Hâce "Eyü seyr. " deyüp başın saldı. Ol gün ne hâl ise böyle geçüp herkes dağılup evlerine gelüp 'Amr'ın zarâfetiñ söyleşirlerdi. Ertesi gine geldiler. Cümlesi okuyup 'Amr elif deyüp bâ diyemedi. Hâce gine eve ta'âma gittikde 'Amr gine ol gün oğlancıkların

/74b/

derslerin öğrendi. Hâce geldi 'Amr gine ikdâm eyledi. 'Amr ise "Bilmem. " deyüp durur idi. Hâce yavuzlanup " 'Amr'a bir tabanca urayım. " deyince 'Amr savuşı verdi. Hâcenin eli boşa gelüp duvara dokundu, acıdı. Hâce eli acısından gazaba gelüp "Bire tutuñ şol nâ-bekârı. " deyince 'Amr taşrada bulundu. Hâce ise eleminden ateş alup "Bire gel oku. " dedi. 'Amr "Döğërsin. " deyüp ağlamaya başladı. Hâce de "Gel içeri döğmem. " dedi. 'Amr hele biñ havf ile gelüp oturdu. Fikir edüp "Bu hâce başa uydu, ulaştı. Şuña bir renk edeyim. " deyüp hâcenin paşmâğın çalup bir 'atara koyup toplu iğne alup evine geldi. Çün erte oldu. 'Amr cümle evvel gelüp hâcenin minderiniñ altına bir kaç tane iğne sokup gine usûl ile düşdi. Varup yerine oturdu.

/75a/

Ba‘dehu hâce geldi. Cümle gelüp gördiler. ‘Amr başın aşağı eğüp oturur. Bu kerre hâce varup yerine oturdu. Ba‘dehu bağdaş kurup oturayım deyince götüne iğneler batmağa başladı. Öte tarafa döneyim derken biri dahi batup kan akmağa başladı. Ayak üzre kalkup gördi ki mindere ol kadar iğne var ki olmaz “Bire haramzâdeler kangınız etdi bunu?” dedikde oğlancıklar ayıtdı: “Cümlemizden evvel ‘Amr geldi ol etmiştir. ” dediklerinde ‘Amr ağlayup “Sultânım ben etmedim şu etdi. ” deyüp bir oğlanı gösterdi. Hâce de gazaba gelüp bunları al aşağı edüp ol kadar döğdü ki olmaz. Ba‘dehu evine gitmek istedi gördi paşmağı da yok. “Bire görün nereye kodunuz?” deyüp kendi de aradı. ‘Amr ise kaçmaya yol gözetir. Kötek yiyenler “Sultânı[m] bunu eden ‘Amr’dır. ” deyüp

/75b/

feryâd ederlerdi. Hâce de “Bire tutuñ. ” dedikde Amr atdı kapağı “Ben etmedim, başa iftirâ ederler. ” deyüp taşradan gine ağlamağa başladı. Hâce gördi olmaz baş kodı. Sâ‘irleri okurdu ‘Amr da öyle gelir giderdi. Hâce öñüne bile almazdı. Hamza ve sâ‘irleri okurlardı bu girüden semâ‘ ile öğrenirdi. Öğrenmek şöyle dursun belki anlara öğretirdi. İşte bu üslûp üzre okudılar. ‘Amr da gördi kendüden havf edüp bir kimse ulaşmaz oldu. Bir gün Hamza’ya ayıtdı: “Birâder niçün sen öyle siñüp oturursun? Saña yedi iklim şâhı oğul demiş. ” deyüp hikâyeye eyledi. Hamza ayıtdı: “Ya neyleyim?” dedi. Amr ayıtdı: “Neyleseñ gerek bir alay yaban oğlanları niçün seniñ üzerine geçüp otururlar?” dedi. Hamza ayıtdı: “Şimdi nişleyem?” dedi.

/76a/

“Nişleseñ gerek sabah erkenden gel cümlesiniñ üst yanına geç otur. Eğer tecâvüzlük ederlerse ağızlarına ur silleyi. ” deyüp Hamza’yı idlâl eyledi. Hamza da bu söz ile ertesi oldukda cümleden evvel gelüp tâ sadr-ı ‘âliyyede karâr eyledi. ‘Amr da alt yanında oturdu. Birazdan Ebû-Cehil’iñ oğulları, Ebû-Tâlib oğulları gelüp gördiler Hamza yerlerine oturmuş. Alt yanına ‘Amr’ı almış. Bunlar birbirlerine bakup “ ‘Aceb hâce bunlara buraya mı otur deyü buyurdu ola?” deyüp bakınırken ‘Amr da “Ne bakınırsınız otursanız ya. ” dedikde bunlar da “Baka biz de sandık hâce emriyle oturduğuz kalk oradan. ” deyüp bir ikisi emîre yapıştılar ki kaldıralar. Bu kerre

Hamza gazaba gelüp biriniñ yakasından kavrayup nasıl fırlatdıysa başı sıraya gelüp yarıldı. Oğlanlar bu hâli görüp Hamza'nıñ başına

/76b/

üşdiler. Hamza ise dahi yerinde oturur idi. 'Amr ayıtdı: "Ne durursun şunlara mikdârını bildir. " dedi. Hamza da nice kim yerinden sıçrayup Ebû-Cehil'in bir oğlu var idi. Bir değnek kapmış Hamza'ya urmağa. Hamza bunun elinden değneği alup başına bir yumruk urup târ u mâr eyledi. Bunlar bu hâli görüp "Hây adam öldürdi. " deyüp başına üşünce Hamza kimin sille kimin muşt ile darmadağan eyledi. 'Amr gördi ortalık gayrı harâbe vardı. Adam helâk oldu. Hamza'ya "Ardımca gel. " deyüp kapudan taşra oldılar. Hamza ardınca giderek şehirden taşra Cebel-i Nûr cânibinde bir mağarada saklandılar. Bir cânibde hâceye hâber oldu, gelüp gördi. Kimin başı yarık, kimin kolu kırık, biri de helâk olmuş. Hâcenin 'aklı gidüp "Bunu kim eyledi?" dedikde " 'Amr ile Hamza eyledi. " dediler. Hâcenin

/77a/

cân başına sıçradı. Ebû-Cehil'in evine haber verdiler. Anlar da seğirdüp mektebe geldiler. Kaçan oğlunu helâk olmuş gördi. Feryâd eyleyüp "Kadı getirtüp sicil [ü] hüccet etdirüp elbetde kısâs olunsun. Eğer bu oğlanlara yüz verilir ise dahi çok fesad olur. " dediler. 'Abdulmutdalib gam-gîn olup "Kazâyâ rızâ. " deyüp Hamza'yı aramağa başladılar. Bulamayup ithâm oldukda 'Abdulmutdalib Ümeyye'yi çağırup ayıtdı: "Sen durma Medâîn'e var hâceye buluşup ahvâli 'ilâm eyle. Belki şâhdan bir emir alınup halâs olayuz. " dedi. Ümeyye taban kaldırup Medâîn'e varup hâceye ahvâli 'ilâm eyledi. Hâce de Nûşirevân'ın tenhâsına gelüp bu ahvâli 'ilâm etdikde şâh gazaba gelüp "Baka şol nâ-bekârları ben oğul edinüp vazîfe ta'yîn eylediğim kimseyi bir kabahatden ötürü katl murâd eylemişler. " deyüp

/77b/

hâceye emreyledi: "Tez bir emir yaz. " Hâce dahi yazup şâh tuğrasın çeküp Ümeyye'nin eline verüp gönderdi. Ümeyye'dir gelüp 'Abdulmutdalib'e buluşup emri verdi. Safâ edüp bu mahalde Mekke-i Şerîflerin da'vet eyleyüp Ebû-Cehil'i Ebû-Talib'i bütün a'yân çağırıldılar. 'Abdulmutdalib ayıtdı: "Ey ulular, işte Hamza benim habsimde idi. Ancak şâh anı oğul edinmiştir. Şâha anı 'ilâm etmeyince olmaz. Ben de 'ilâm eyledim. İşte haberi geldi. " deyüp emri çıkarup okudu. Öyle yazmış ki:

“Hâlâ ben yedi iklim şâhı Nûşirevân’ım. Hamza bir oğlan öldürmüş. Sizler de anı katl murâd eylemişsiniz. Zinhar günde on adam dahi öldürse bir kılına hatâ getirmeyesiniz. Sonra sizi bütün katliâm ederim. ” demiş. Bunlar bu emri işidüp dağıldılar. ‘Amr ise bu mecliste hâzır idi. Bu cevâpları işitdikde gelüp Hamza’ya

/78a/

müjde eyledi. Andan Hamza Amr ile kalkup evlerine geldiler. ‘Abdulmutdalib “Be hey ciğerköşem niçün böyle edersin, adam öldürmek eyü midir? Husûsâ yabancı da değil. ” dedi. Hamza ayıtdı: “Ya ne yapayım? Üzerime hüçüm etdiler. Ben de öyle eyledim, gayrı etmem. ” deyüp pederiñ tesellî eyledi. Çünkü gavgaya saldı. ‘Abdulmutdalib bunları gine alup mektebe götürdü. Hâce Hamza’yı alup ‘Amr’ı kabûl etmedi. “Kerem eyle bu oğlan bunda oldukça bize rahat yokdur, fitne eksik olmaz. Varsın babası kime verirse versin. ” dedi. Ümeyye söğerek evine geldi ayıtdı: “Gör imdi ne kabahatler eyledin ki dünyasından bizâr oldı. İşte hâce dahi almadı. ” deyince Amr ayıtdı: “Ol beni istemezse ben de anı istemem. Dünyada hâce çok. Göñlüm kimi isterse andan okurum. ” dedi. Ümeyye gördi ne söylerse cevâb verir baş salup “Nice

/78b/

bilirseñ öyle eyle. ” deyüp bir zamân açmaz kodı. Amma Amr ise nerede bir düğün yahut aheng olsa anda varup saz çalmak öğrenirdi. Amma bu cânibden Hamza ise okuyup gece gündüz ta‘lîm ederdi. Ümeyye gördi ‘Amr şöyle gezüp yürür. “Be hey oğlan niçün böyle boş gezersin? Şunda biraz koyunum var. Gel bari seni çoban edeyim. ” deyüp alup koyunlara çoban eyledi. Ama ‘Amr henüz dört buçuk yaşında idi. Eline bir harman alup koyunların ardına düşüp her kanda bir otlı yer var ise anda götürür idi. Ahşam oldukda gine götürürdü. ‘Âlâ işte bu çoban oldı. Amr bir gün koyunları sürüp giderken koyununı biri bir çalı içine girdi. Meğer çalınını içinde bir dane tavşan yatardı. Ürküp kaçdı. Meğer Ümeyye Amr’a tenbih etmişdi ki “Eğer bir koyun doğurur ise kucağına alup

/79a/

getir. Zirâ kuzu yürümez. ” demiş idi. Bu kerre ‘Amr tavşanıñ kaçtığın görüp kuzu sandı. “Bire dur!” deyüp haykırdı. Gördi durmaz hemen bunun ardından seğirdüp ‘ikâb gibi yetişüp tavşanı ayaklarından tutup kucağına alup getirüp koyunların

arasına kodı. Tavşan gine kaçdı. ‘Amr erişüp gine tutdı. “Be cânım babam baña kuzu yürümez dedi bu ne acep pek kaçar. ” deyüp gine kucağına alup getirüp koyuverdi. Gine kaçdı. Âhirü’l-emr gördi olmaz bir ayağın kırup koyuverdi. Çünü akşam oldu. Koyunları eve götürdi. Ümeyye gördi bir tavşan koyunlar ile bile. “Nedir ciğerköşem bu?” dedi. Amr ayıtdı: “Behey baba sen baña kuzu yürümez dedin. Bu ise otuz kere kaçdı ben gine ardından erişüp tutdım. Ahir bir ayağın kırdım artık kaçmaz oldu. İşte

/79b/

şimdi bile geldi. ” dedi. Ümeyye hayrân olup başın saldı. Bu oğlanın tavşana yetişmesi çok iştir. Husûsâ birkaç defa‘ kaçdı gine tutuverüp fikre vardı. Âhir Ümeyye ayıtdı: “Böyle kuzular vahşi olur. Gine doğarsa hemân tutup boğazla öyle getir. ” dedi. Amr da “Nola. ” deyüp erte oldukda gine otağa gitdi. Bu kerre keçi olacakları oynayup çalı arasına gezerken Amr tavşan sanup on beş kadar oğlağın başın kesdi. Akşam oldukda eve getirdi. Ümeyye görüp “Bire bunlar nedir?” Amr da ayıtdı: “Ya sen baña kaçanları öldür getir dedin. İşte bunlar kaçdı ben de öldürdüm. ” dedi. Ümeyye gülüp “Behey oğlan niçün böyle edersin, haramzâdelikleri bilirsin ya bunu niye bilmezsin? Bunun neresi beñzer tavşana?” dedikde Amr da “Ya öyle deseñe olmaz mıydı? Hatâ etmişim artık öğrendim. ”

/80a/

dedi. Bundan sonra Amr koyunları otağa salup kendi tavşan arayup tutardı. Mekke şehrinde Amr’ın tavşana seğirdüp şikâr etdiği dillerde söylenir idi. Ba‘dehu ‘Amr-ı ‘ayyâr gayrı başladı bir tavşan buldukda yoklardı. Eğer semiz ise boğazlardı. Arık ise bir kulağın kesüp salıverirdi. Bir sayyâd ol vâdîde şikâr eylese ‘Amr gelüp görürdi. Eğer kulağı kesik ise elinden alırdı. Mekke sahrâsında ‘Amr’ın tavşanları sürü ile gezerdi. ‘Amr bundan da usandı. “Bu koca peder gerçekden çoban eyledi. Yeter bir buçuk yıldır koyun güderim, insâf oldu. Varsın bir gayrı çoban bulsun. ” deyüp pederine ayıtdı: “Devletim ata ben eyü çobanlık eyledim. Gayrı büyük yiğit oldım. Baña izin ver varayım bir gayrı kâra başlayım. ” dedi.

/80b/

Babası gördi olmaz “Sen bilirsin. ” dedi. Bu kerre ‘Amr da şehrin içinde başladı anı bunu didiklemeğe. Gine babasına şikâyetçiler gelmeğe başladı. Ümeyye neylesin ‘Amr tutulur tutuş değil. Gine ‘âleme velvele saldı. Bir gün gine ‘Amr Hamza’ya

yanaşup “Nice bir okursun, müderris mi olacaksın? Hemân oturduñ kaldıñ. Ben de seni yanında olsam seni hâline komazdım amma neyleyim işte beni çoban eylediler sen de şöyle kaldıñ. Bizim hakkımızda Hâce-i Dânâ ne söyledi hiç sende zerre kadar zuhûr etmedi. Evvel gelen sâhib zuhûrlar uçar durur yaşında erlikleri zuhûr etmişdir. ” deyüp ol kadar söyledi ki Hamza “Ya nişleyim?” deyüverdi. “Be hey birader anıñ kolayı budur. Ahşam eve vardıkda mahzûn oturursun, ta‘âm yemezsin. Pederin su‘âl eyledikde de ki ‘Ben nice mahzûn olmayayım? Benim bu kadar

/81a/

kardaşlarım vardır. Cümlesiniñ atları var, binerler seyre giderler. Benim yokdur ki ben de binem gidem. ’ dedikde baban da saña bir at verir, gider, varır. Ancak evvelâ küs, ta‘âm yeme ki küsmeniñ yolu şöyle olur. ” deyüp dudağın sakıdup kaşların çatup pür-elem durdı. “İşte böyle eyle deyüp izlâl eyledi. Ba‘dehu Hamza’dan ayrılıp kendi ‘âleminde oldu. Çün Hamza eve geldi pür-elem. Zirâ dilâvere Amr’ın sözleri ta‘şîr eyledi. Ahşam olup ortaya ta‘âm geldikde Amr’ın ta‘lîmi üzre eyledi. Bu kerre pederi gördikde “Nedir ciğerköşem noldu saña?” dedikde ol da ‘Amr’ın ta‘lîmi üzre “Nolsa gerek bir atım bile yok ki hâceye varup geldikçe binem. ” dedi. ‘Abdulmutdalib “Hay bire nâ-bekâr ol ‘Amr dedikleri veled igvâsıdır. ” deyüp gönlünden ‘Amr’a hoş etdi. “İlime gidersin. ” deyüp dönüp Hamza’ya

/81b/

ayıtdı: “Be hey ciğerköşem benim atlarım hep seniñdir. Yarın varsınlar hep getirsinler kangısın beğenirsen istersen bin. Ben seni dahi küçükdür deyü mukayyedim olmadım. Elem çekme sen. ” dedi. Hamza bunu işidüp şâd oldu ve sofrâ kenârına gelüp ta‘âm yedi. Çünkü sabah oldu. ‘Abdulmutdalib ahurdan on kadar benâm atlar getirdiler. Hamza’ya bakup “Gözüm nûru işte kangısın dilersen egerlesünler. ” dedi. Hamza da gözden geçirüp içinde bir al at var idi. İşâret edüp “Şol atı egerleñ. ” dedi. Tez bir murassa eger urdılar. ‘Amr irakdan seyrederdi. “Bu Hamza atı kaçıra bu cânibe alup gideydi. Ben de bile gidüp aña silahşörlük öğrede idim. ” der idi. Ama Hamza dilâverâne ileri varup rahşın licâmın tutup nice kim rikâba ayak koyup atın üstüne geldikde anı gördiler.

/82a/

Ol rahşın beli tahammül etmeyüp kırıldı. Serverin ayakları zemîne indi. Abdulmutdalib “Bire şol atı getirin, ol kutludur, anı egerleñ. ” dedi. Bir siyah at idi egerlediler. Hamza nice anın da üstüne gelince beli kırıldı. Netice-i kelâm on dane atın beli kırıldı. Bu kerre mahzûn oldılar. Ol esnâda Mekke’ye bir kâfile geldi. Gördiler bunda bir eyü at var. ‘Amr-ı ayyâr Hamza’ya yanaşup “İşte çekerse seni bu at çeker. ” dedi. Bu kerre Hamza babasıyla cümle ol bâzîrgânlar konduğu yere geldiler. Ol atı gördiler. Haddi-zâtında bu bir at kim gören hayrân olur. Hamza görünce tâlib oldı. ‘Abdulmutdalib ayıtdı: “Ey hâceler bu at kimindir satar mısınız?” dedikde “Yok satılık değildir, ben bunu yedi iklim şâhına götürsem gerekdir ancak sen kime istersin?” dedi. Ol da Hamza’yı gösterüp “İşte bu oğlumdur her at

/82b/

çekmez. On dane atın beli kırıldı belki bu tahammül eyleye. ” dedi. Bâzîrgân gelüp “Eğer binmeye kâdir olursa akçe istemem, heba olsun. ” dedi. Bu kerre Hamza ileri gelüp ol rahş bâdbânın üstünde bulundu. Rahşdır bu kadar zamândan beri üstüne adam binmemiş şöyle kakıdı kim bir yol ‘ikâb gibi atılup sahrânın bir cânibin tutup gitdi. ‘Amr-ı ayyâr Hamza’nın önüne düşüp “Göreyim seni yâ Hamza başa yetişebilir misin?” deyüp rahşın önünce bunlar şöyle gitdi ki bir ân içinde gözlerinden nihân oldılar. ‘Abdulmutdalib “Hây meded bir oğuldan çıkdım. Ya Amr boynun üzülün, hep sen başdan çıkardın. Hele göre ileri gider atdan. ” deyüp bâzîrgâna dahi “Sen nerden geldin? Beni bir evlâddan çıkardın. ” dedi. Hâce ise ardından elin ava kaldı. “Ne güzel zarâfetle atım elimden aldılar. ” deyüp

/83a/

hayıflanurdu. Bunlar ahşama dek sabrettiler. Ne gelür var ne gider. Ahir dönüp evlerine gelüp çeşm-i gûşda oldılar. Amma bu taraftan server-i ‘âlem Amr-ı ayyâr ile rahş ol kadar yıldırıldılar ki rahşın artık tâb-ı tüvâni kesildi. Artık aheste yürümeye başladı. Server gördi kendüye tahammül eder. Şükür eyleyüp safâ eyledi. Ba‘dehu bir çeşme-sâre gelüp atdan inüp ‘Amr-ı ayyâr biraz atı gezdirüp bağlayup ota saldı. Ba‘dehu fî-el-hâl bir hargûş şikâr edüp ateş peydâ eyledi. Hargûşu kebâb eyleyüp koynundan biraz etmek çıkarup “Baka ‘Arap işte böyle olur sâhib-zuhûrluk sâhipkırânlık. Evvelâ garabet çekmek gerektir. Sen ise ana ata koltuğunda idin. Gör

imdi seyr [ü] şikâr lezzetin. ” dedi. Server bizâr yiyüp ahşam olunca ol makâmda karâr eylediler. Hamza ayıtdı: “Ya Amr

/83b/

yürü imdi eve gidelim. ” dedi. Amr-ı ayyâr gülüp “Be hey dilâver ben seni odun gücüyle ayırdım gel ardımca. ” deyüp serveri bir güzide mağaraya götürdü. İçeri girüp atı dahi bir cânibe çektiler. Server yorgun olmak ile başını ‘Amr’ın dizine koyup hûba vardı. ‘Amr uyumayup sabaha dek serveri bekledi. Çün sabah oldu. Bunlar yerlerinden durup ol sahrânın bir cânibiñ tutup gitdiler. Kuşluk zamânı oldukda Hamza’nın karnı acıktı. “Ya ‘Amr çünkü beni şehre götürmedin. İmdi ta‘âm bul yiyelim. ” dedi. “Hem ben o ta‘âmı isterim. ” dedi. ‘Amr “Nola sen şunda dur. ” deyüp Mekke’ye doğru gitdi. Server rahşdan inüp ota saldı. Ve kendisi bir dırahta arkasın verüp anda oturdu. Amma bu taraftan ‘Amr ta‘âm alup Mekke’ye geldi. Bir ekmekçi dükkânına gelüp etmek istedi. Herif

/84a/

önüne biraz etmek kodı. ‘Amr alup yürüyüverdi. Herif “Bire kanı akçesi?” dedikde “Şimdi getiririm. ” deyüp tabân kaldırdı. Hulasâ kebâbçıdan kebâb, çörekçiden çörek biraz da badem, üzüm, findık bu üslûp üzre bir peştemâle koyup server’in önüne gele düşdi. “Ayyâr bu ne çok ta‘âm. ” dedi. ‘Amr ayıtdı: “Zâhir bu kış bunda kışlarız. Ya bu zahire çok mudur?” dedi. Server ayıtdı: “Bizi gerçekten ehl-i sefer etmek istersin. ” deyüp ol ta‘âmın sığağından yiyüp gördi. “Bu çarşı ta‘âmıdır ya ‘Amr niçün varup evden almadın?” dedi. ‘Amr ayıtdı: “Ya ben eve varayım da başa var Hamza’yı bul deyü cefâ mı eylesinler?” dedi. “Hele akçesin verdin mi?” dedi. “Kimin verdim kimin verecek oldım. ” dedi. Hamza yememek istedi. ‘Amr “Elem çekme vardıkda hep veririm. ” dedi. Hamza hele murâdınca yedi.

/84b/

Bunlar gine ol gün ahşam olunca sayd-ı şikâr eyleyüp ahşam oldukda ol mağaraya girüp yatdılar. Ertesi gine ‘Amr tebdîl-i sûret şehre gelüp ol vechle vâfir ta‘âm peydâ edüp götürdü. Amma bu taraftan Hamza gördi. ‘Amr-ı ayyâr çöreği böreği pârelenmiş getirmeye başladı. Dönüp Amr’a ayıtdı: “Korkarım sen bu ta‘âmı cibrî alırsın yohsa uğurlarsın?” dedi. ‘Amr-ı ayyâr “Hayır niçün uğurlarım sahibi görmeden alırım. ” deyü latife eyledi. Server ikdâm edüp yemin verdi. ‘Amr gördi

olmaz doğrusun söyledi. Bu kerre server ayıtdı: “Yok ya ‘Amr başa böyle ta‘âm gerekmez. Varup benim atamdan doğru doğruya isteseñe yohsa vermezler mi?” dedi. Amr da gönlünden “Belî varayım da kanı oğlum deyü başa cefâ eylesin. ” dedi. “N‘ola server şimden sonra öyle edeyim. ” deyüp

/85a/

aşam oldukda gine o mağaraya girüp Hamza uyuduğu gibi sürüp Mekke’ye geldi ve ‘Abdulmutdalib’iñ matbahına yol bulup içeri girdi. İşçiler uyumuşlardı. Bu kadar kebâblar tavuklar, kuzular bunları ‘âlâ bir peştemâle koyup alup kaldırdı. Tabanı sihr-i Hamza’nıñ öñüne kodı. Server bu ta‘âmı görüp “Gayrı günlere beñzemez ya ‘Amr bu nefis ta‘âmları kanda bulduñ, hele haram değıldir ola?” ‘Amr ayıtdı: “Estağfurullah server hemân babañ mâlı gibi ye. ” dedi. Hamza ayıtdı: “Doğru söyle babama buluştuñ mu ve bu ta‘âmı kendileri mi gönderdi?” ‘Amr da “ ‘Aceb hâliñ var oğlun ta‘âmdan haz etmedi. ’ dedim. ‘Var ya Amr matbahdan al. ’ dedi. Ba‘dehu ne buldum ise aldım başa getirdim. ” dedi. Dönüp Hamza ayıtdı: “Ya pederim beni gelsin demedi mi?” dedi. ‘Amr “Hayır hemân ‘âleminde olsun dedi. Ta‘âm

/85b/

lâzım oldukça gel al. ” dedi. Tekrâr Hamza ayıtdı: “Eyü seyr. ” deyüp şikâra mukayyed oldı. Bu cânibden işçiler kalkup “Aşamdan ta‘âmımız hâzırdır. ” deyüp dururken bir haber geldi ki “ ‘Abdulmutdalib kahvealtı ister. ” dediler. İşçiler “Hâzırdır. ” deyüp sahanları getirdiler. Kabakların açdılar. Cümlesi boşanmış. Bunlar şaşup “Sultânım matbaha uğrı girmiş. Ta‘âmları almış amma gayrı şey almamış. ” dediklerinde ‘Abdulmutdalib gülüp bildi ki bu işi eden ‘Amr’dır. Mukayyed olmadı amma bu taraftan Hamza gayrı usandı “ ‘Amr yeter gezdik gidelim. ” dedi. ‘Amr da “Nola sürüp hele bir iki gün dahi sabreyle şikâre gidelim. ” deyüp aşam oldukda ‘Amr varup bir sarah-ı bâde peydâ edüp Hamza’ya geldi. Ol gün bir âhû şikâr edüp bir cuybâr kenârına gelüp fı-l-hâl âhûyu kebâb edüp bir ‘âlâ meclis düzdi.

/86a/

Ve koynundan bir câm çıkarup sarâhı meydâna kodı. Hamza “Bu nedir âyyâr?” dedi. ‘Amr gelüp “Arap buña arslan sütü derler. ” deyüp doldurup evvelâ kendi nûş eyledi. Ba‘dehu Hamza’ya verdi. Server de alup nûş eyledi. “Ya ‘Amr bu ne ‘aceb acı olur. ” dedi. ‘Amr da “Zahir bu böyle olur. ” deyüp ikişer üçer nûş etdiler. Bu kerre

Hamza teşnedâr oldukda “Ya ‘Amr bundan daha yok mu?” dedi. ‘Amr “Çok, hemân sen şarap iste. ” deyüp bu şevkle süvâr olup bu üslûp gâh nize gâh gürz, siper kullanmayı Amr’dan öğrenmede. Amma bu taraftan ol zamânki Hamza atı alup gitdi. Bâzîrgânlar ol aradan kalkup bir gün Medâîn’e geldiler. Şâha buluşup hedâyâların verdiler. Bir kerre Hâce-i Dânâ bunlara su‘âl eyledi “Kandan gelirsiniz, Abdulmutdalib’e buluştunuz mı?” Bunlar “Belî

/86b/

buluşdık kâşke buluşmamış olsaydık bize zulm eyledi. ” dedi. “Şâha bir at getiriyordum şimdi ‘Abdulmutdalib’in bir oğlu erişmiş Hamza diyorlar. Meğer babasının on dâne atının belini kırmış. Her at çekmezmiş. Benim atımı yanında bir ayyârı ‘Amr-ı ayyâr diyorlar ol görmüş varup Hamza’ya söylemiş ol da atı görüp mâil oldı. Ben de altı yaşında çocuk nolsa gerek deyü gözüme salındırmadım. ‘Eğer ata binebilirse anı olsun. ’ dedim. Meğer ol fâris imiş. Ata binüp sahrâya doğru çıkup gitdi. ” dedi. Hâce-i Dânâ ayıtdı: “Ya bu zulm değıle zirâ mukaddemâ kul eylemişsin. Elem çekme şâh sizi teselli eder. ” de[yi]nce Nûşîrevân haz edüp atın bahâsından ziyâde ihsân eyledi. Hâceler şâd olup gitdiler. Amma Bahtek bu Hamza kimdir ‘Amr kimdir haber alup şâh bunlara vazîfe ta’yîn eylediğın bilüp

/87a/

derûnune hased ateşi düşüp yakdı. “Gördiñ mü bu hammâl picceyi korkarım giderek şâhı Yezdân-perest eder. ‘Aceb bunun murâdı ne ola ‘ulûfe ta’yîn edüp ehl-i Mekke’den harâc aldirmaya? Zâhir Yezdân-perestlerdir. İmdi bu dem buña bir tedârik görüp tedbîrlerin bozayım. ” deyüp dürlü şeytânlıklar fikir ederdi ve kulak urdı. Hâce ise şâha “Gördiñ mü şâhım vazîfe ta’yîn eylediñiz kadar yok mudur? Altı yaşında iken altına bir at tahammül eylemeye. Bugün yarın ‘âleme sâhipkırân olup düşmana tiğ urur. ” deyüp vâfir medh eyledi. Amma bu taraftan ‘Amr-ı ayyâr ile Hamza kendilere usan gelüp bir gün Mekke’ye geldiler. Hamza babasının elin öpüp mâderi karındaşlarıyla görüştü. ‘Amr-ı ayyâr da gelüp babasıyla anasıyla görüşti. İşte bunlar kâh Mekke’de kâh şikârda

/87b/

gezmede. Gine bir gün Hamza yerinden durup rahşına süvâr olup ‘Amr’a ayıtdı: “Seniñ ile her gün bir yerde şikâr ederiz. Bugün sen şu cânibe git, ben de bu cânibe

gideyim. Göreyim kangımız çok şikâr eder. ” dedi. ‘Amr “Nola. ” deyüp bir cânibe gitdi. Bu kerre Hamza bir iki püşte aştı. Bir de anı gördi. Bir atlu zâhir oldu. Hamza’yı görüp “Bire nâ-bekâr kande gidersin?” deyüp öyle bir na‘re urdı kim ol vâdîler sadâ ile doldı. “Bu beylik koruyu atuna çiğnedirsin. Şimdi seni benim elimden kim halâs eder?” dedi. Server hiç aldırmayup gidince ol süvâr nizesin eline alup “İn atından. ” deyüp sürünce server buña bir nize havâle eyledi. Ol süvâr siper verüp mani‘ eyledi. Ol süvâr ayıtdı: “Ya Hamza nize öyle urulmaz işte böyle urulur. ” deyüp ol ‘acâîb

/88a/

nize ile bir nize havâle kıldı. Hamza mani‘ edince azim elem çekti. Bu üslûb üzre üçer nize uruşdılar. Her uruşda Hamza bundan birer sanat öğrenirdi. Bu kerre Hamza el gürze urup ol süvâre bir gürz urdı. Ol süvâr siper verüp mani‘ eyledi. Ol da Hamza’ya urdı. Hamza da mani‘ eyledi amma zahmet çekdi. İşte ol gün her alan ile birbirlerine hamle eylediler. İşte bu üslûb üzre kırk gün ol süvâr gelüp Hamza ile cenk eyledi. Kırkıncı gün ol süvâr Hamza’yı düvalinden kapup koluna aldı. Gine rahşı üzerine kodı. “Ya Hamza beni bilir misin, ben kimim?” deyüp yüzünden nikâbını kaldırdı. Hamza gördi bir pîr-i ruşen zamîrdir. Hamza’nın ‘aklı gitdi. “Ya Hamza ben Hazret-i Hızır’ım. Saña bu tarîk ile fenn-i sipâhilik ta‘lîm eyledim. İşte şimdi kâmil oldı. ” dedi.

/88b/

Bu kerre Hamza bu haberi işitdikde kendüyi atdan aşağı atup Hazreti Hızır’ın nikâbına sarıldı. Hazret atından inüp emîr-i cihânı kucadı. Şöyle sıkdı kim serverin vücûdu lertzân oldu ve Hamza’nın alnından öpdü. Ol mahalde Hamza’nın alnında bir altun kadar yeşil hâl zuhûr eyledi. Hamza yüz urup “Sultânım evvel kendiñizi niçün bildirmediniz? Sizin yüzünüze tiğ çektim. ” dedi. Hızır ayıtdı: “Mani‘ değil berhudâr ol, merd imişsin. ” deyüp nasîhat eyledi. “Bu nasîhatları unutma. Evvelâ evvel hamle etme, kaçanı koma, nikâhsız ‘avrat yatağına varma, kuvvetine mağrûr olma. ” deyüp buña beñzer nasîhatler eyledi. Server cân kulağıyla dinleyüp kabûl eyledi. Tekrâr Hızır’ın elin öpdü. Ba‘dehu Hızır rahşına süvâr olup “Ya Hamza seni Allah’a emânet eyledim. Lâzım olduğu mahalde gelirim. ” deyüp vedâ‘

/89a/

edüp gözden nihân oldu. Hamza şâd olup rahşına süvâr olup bu safâ ile ‘Amr’ın olduğu mahale geldi. ‘Amr gördi Hamza’nın safâsı var yüzü güler “Hoşgeldin ‘Arab nedir aslı safân var?” dedikde Hamza ayıtdı: “Ya ‘Amr bugün kırk gündür ki ben başka şikâra giderdim gine boş gelirdim. Hazreti Hızır ‘aleyhi’s-salâm emir hakkıyla gelüp bana kırk gündür cenk tarîkin ta’lîm eyledi. Sonra kendini bana bildirdi ve beni kucaklayup alnımdan öpdü. Kuvvetim evvelkiden biñ mertebe ziyâde oldu. Ve mübârek ağzı yârın dokunduğu yerde alnımda bir altun kadar yeşil hâl zuhûr eyledi. ” dedi. ‘Amr da fi-l-hakîka gördü. Emîr-i cihânın alnında olan hal-i haşîmi gördü. Elem çeküp ayıtdı: “Dilâver çünkü böyle bir hâl oldu. Kırk günden beri bana demeyesin

/89b/

belki bize de bir nasîb olaydı. ” dedi. Sâhipkırân-ı ‘âlem ayıtdı: “Elem çekme birâder, ol gine gelecektir. Eğer nasîbin var ise sen de olursun. Zirâ sen istemek ile vermez emr-i Hüdâ ile verir. ” deyüp ol günde ol arada eğlendiler. Emîr-i cihân Hazreti Hızır’ın sâhibkırân-ı ‘âlem olursun dediğin nasîhat eylediğin bir bir ‘Amr’a hikâyet eyledi. ‘Amr da hayrân olup Allah’a şükürler eyledi. Ertesi oldukda Hamza süvâr olup ‘Amr da öñüne düşüp sürüp Mekke-yi Mükerrreme’ye geldiler. Server gine gelüp pederi ‘Abdulmutdalib’in ve mâderinin ellerin öpdü ve görüşdü. Geçüp yerinde oturdu. Bakdı oğlu günden güne büyüyüp dilâver oluyor ve alnında olan hâl-i haşîmi görüp su’âl eyledi. “Nedir bu alnında olan evvel yok idi şimdi zâhir olmuş bu ne ‘alâmetdir?” dedikde Hamza dahi Hızır’a buluşup kendiye kırk

/90a/

gün cenk ta’lîm eylediğin ba’dehu elin öpüp ol hâl-i haşîmi zâhir olduğun ve sâhipkırân olacağın bir hikâyet eyledi. Pederi mâderi ve karındaşları işidüp hayrân olup şâd oldılar. Bu haber ehl-i Mekke’ye vâsıl oldukda gelüp Hamza’yı alnında olan hâli ziyâret edüp hayrân oldılar. Her tarafda Hamza’nın adı söylenüp “Hızır’a buluşup şöyle bir ‘alâmet zâhir olmuş. ” deyü belki divân-ı Nûşirevân’da bile söylendi. Ravî eyder: Bir gün gine Hamza bâ-safâ yârlarıyla ‘Amr-ı ayyâr ile şikâra çıktılar. Bir çimenzâr yerde gezerken anı gördiler. Havanın yüzünde hiç aslâ bulut yokken bir cânibden bulutlar nümâyân oldu. Gördiler bulut içinden sa’ikeler

peydâ oldı. Gele gele bu kadar bulutlar gelüp geçdi. En sonra bir alay yeşil kızıl bulut gelüp Amr ile Hamza'nın beraberinde

/90b/

durdılar. Râvî eyder: Ol zamânda diyâr-ı kûh-ı Kaf'da bir peri padişâhı var idi. Adına Esmâ Peri derlerdi. Hazreti Süleyman peygamber 'aleyhi's-salâm neslinden idi. Gine bir peri paışâhının kızından idi. Adına Esmâ Peri şehr-i zerrîn'de şâh idi. Kâh-be-kâh çıkup taht ile ber-hevâ rub'-ı meskûn-ı 'âlemiñ seyrederdi. Ve erkek kısmına aslâ mâ'il değil idi. İşte gine böyle gezerken Hicaz melikine uğrayup Hamza'yı 'Amr'ı şikâr ederken görüp emreyledi. Durup bir mikdâr seyreyledi. Esmâ Peri yukarudan aşağıya bunların şikâr etdiklerin temâşâ ederken Hamza ile 'Amr da meğer "Ol bulud renginde olan nedir?" deyüp bakarken bir de anı gördiler. Esmâ Peri'niñ vezîri olan mu'allim-i Kâf kendisi ve bir kaç begleri ile bile sürüp emîr-i cihân'ın nazarına

/91a/

varup âdâb birle selâm verdi. Gördi bir alay kimseler başlarında tâcları var. Hamza bunlara ta'zîm ayak üzre kalkup "Safâ geldiñiz buyruñ. " dedi. Mu'allim-i Kâf ayıtdı: "Ey nevcivân bizler perileriz Müslümânlarız. Seniñ ceddine hizmet eylemişizdir. Hâlâ Hazreti Süleymân 'aleyhi's-salâm neslinden Kûh-ı Kâf'da bir peri şâhı vardır. Anıñ hizmetindeyiz. Adına Esmâ Peri derler. Şimdi taht üzere ber-hevâ giderken sizi görüp haberiñiz olup şöyle bir vücûd-ı şerîf olduğunuz bilüp tahtın yere indirüp murâdı sizinle görüşmekdir. Sizi da'vet eyledi. " dedikde server de biraz durup "Hoşgeldiñiz siziñ gibi dâna ile görüşdük ancak bizim haddimiz değildir 'afv buyruñ. " dedi. Bunlar ibrâm edüp "Elbetde gidersiz. " dediklerinde server süvâr olup Esmâ olduğu yere geldi. Esmâ Peri Hamza'yı

/91b/

gördükde ayak üzre kalkup emîre ta'zim eyleyüp "Hoşgeldiñiz, buyuruñ. " deyüp taht üzere yer gösterdi. Server geçüp Esmâ'nın yanında karâr eyledi. Ba'dehu server Esmâ'ya nazar eyledi, gördi etrâfında ol kadar peri kızları var ki her biriniñ cemâli afitâba benzer. Server hicâbından terleyüp ruhları güle döndü. Esmâ Peri serveri bu hâlde görüp 'aklı gitti. Hamza ise dünyadan bî-haber baş kaldırıp Esmâ'ya bakmaz bile. Bu mahalde Esmâ server açılıñ deyü başladı ba'zı sergüzeşt su'âller etmeye. Server de 'Amr ile olan mâceraların nakil eyledi. Hızır'a buluşup nasîb aldığıñ

hikâye eyledi. Ba‘dehu Esmâ emir eyledi. Serveriñ heybesini lâl [ü] cevâhir ile doldurdılar ve bir rahş-ı siyah verdi ki adı Siyah Kaytas idi. Server Esmâ’ya du‘â eyledi.

/92a/

Ve Esmâ’ya vedâ edüp kalkup gitdi. Esmâ da emreyledi. Tahtını devler getirüp dağılup gitdiler. Bu taraftan Emir-i cihân Siyah Kaytas’a süvâr olup bâzîrgân karasın yedeğine alup çekilüp gelirken ‘Amr gördi Hamza’dır gelen. Amma bir siyah ata binmiş ve kendi atı yedeğinde. Karşu gelüp “Safâ geldiñ ‘Arab. Bu atı kande bulduñ?” “Allah verdi. ” deyüp ahvâli haber verdi. Esmâ periniñ verdiğın cevâhirleri gösterdikde ‘Amr’ıñ ‘aklı gitdi. Bu kerre Hamza ‘Amr’ıñ murâdıñ bilüp bir iki üç cevâhir bağışladı. “Neyleyim cevâhiri ben atdan haz eyledim. ” deyüp ‘azm-i Mekke etdiler. Bu kerre ehl-i Mekke gördiler at iki olmuş. Hamza eve gelüp pederi görüp su‘âl etdikde Esmâ’ya buluşup verdiğın nakl eyledi ve ol cevâhirden pederine mâderine bâ-cümle karındaşlarına verdi. Ba‘dehu bu saded Nûşîrevânın kulağına değdi. Şâh

/92b/

hâcenîñ yüzüne bakup “Ey hâce Hamza’yı ‘aceb bunda da‘vet eylesek gelir mi? Zirâ ol nevcivâna gâyet muhabbet eyledim. ” dedi. Hâce ayıtdı: “Şâhım dahi zamânı var ‘acele etme. Ol bunda gelir hâki pâyine yüz sürer. ” dedi. Bahtek ise bu haberleri işidüp nice ideceğın bilmezdi. Amma bu taraftan server-i ‘âlem iki dâne ata mâlik oldı. Sürûrundan gâh birine gâh birine binüp ‘Amr’ı yanına alup sahrâ-yı Mekke’de sayd-ı şikâr ederdi. Bir gün gine server ‘Amr ile tedârik görüp ‘azm-i şikâr eylediler. Şikâr ederek Mekke’den üç menzil yer ayrıldılar. Bir merg-zâra gelüp bir mikdar ‘işret eyleyüp o gün kaldılar. Ertesi yerlerinden kalkup Hamza ayıtdı: “Ya ‘Amr gel gine bugün seniñ ile tenhâca şikâra gidelim. Zirâ benim göñlüme bir fikir düşdü. ” dedi. ‘Amr da nola deyüp ol bir cânibe

/93a/

gitdi. Server de bir cânibe gitdi. Server giderek bir püşte üzerine çıkup ol bir yüze nazar eyledi. Gördi ber-kıyâs haymeler kurulmuş. Ol sahrâda atlar develer yayılıp gezer. Server atıñ sürüp ol mahale geldi, gördi bir alay aru ‘avrat yüzlerin yere koyup ağlarlar. “Bizim ma‘bûdumuz bize yüzüñ göstermez olduñ. Bizden ne günâh sâdır

oldu?” derler. Server bunların içine girüp gördi bir koca oturur selâm verdi ve su‘âl eyledi. “Sizler niçün ağlarsınız ve görmek istediğiniz nedir?” dedikde koca ayıtdı: “Bizler göçer evliyüz kırk biñ kişiyüz. Evvel ma‘bûdumuz bilmezdik şol dağda bir mağara vardı. İçinde bir boz at vardır. Her gün gelüp buralarda otlardı. Bastığı yerde yeşil ot biterdi ve her kimin çadırı önüne gelse gani olurdu. Şimdi bir yıldır

/93b/

bilmem noldu gelmez oldu. Ağladığımızın aslı budur du‘âya çıktık. ” dedi. Server bildi ki bunları şeytân izlâl eylemiş. “Gel baña ol mağarayı göster. ” dedi. Biri önüne düşüp uzakdan gösterdi. Server rahşın sürüp ol gârın kapusına geldi. Gördi vâsi‘dür. Hemân atıyla içeri girdi. Dilâver temâşâ ederken atdır bir sehîl urup ol vâdîleri gümlletdi. Server nazar edüp gördi gergedân cüssesi kadar var. Serveri görüp ağzın gâr gibi açup serverin üzerine sürdi. Ol mahalde bir sadâ geldi ki “Yâ rahş râm ol, ol server seniñ sâhibiñdir. ” deyü. Rahş bu sadâyı işidüp gelüp serverin ayağına yüzün sürdi. Dilâver-i ‘âlem bunun gözlerinden öpüp gerdanında bir levh buldı. Alup okudu demiş ki “Bineği Hazreti İshâk beni Âdem ya Hamza çünkü bu benim rahşıma mâlik olasin.

/94a/

Ol rahşın ayrı rahşı tahtı ve bir kat âlât-ı harb dahi saña yâdigâr koymuşumdur. Kubbenin sağ tarafında bir hücre vardır, anın içindedir. Ve bir mikdâr mâl kodım ve bir de bârgâh kodım. Anları alup beni du‘âdan unutmayasın. ” demiş. Server-i ‘âlem ol rahşın eyerin urup mâla mukayyed olmayup taşra çıktı. Siyah Kaytas’ı yedeğine alup sürüp ol kavme geldi. Kaçan ol kavim serverin altında ol atı gördiler ve “Ey sen bizim ma‘bûdumuz olan atın üstüne binesin. ” deyüp serverin üzerine hücûm etdiler. Bu kerre server niyet-i gazâ deyüp tiğ-ı İshâkı kılıfından ‘üryân edüp ol müşrikin kavminin arasına girdi. Güya kuru samana ateş düşdi. İşte bu hâl üzre server cenk etmede. Bu taraftan ‘Amr-ı ayyâr Hamza’yı arayarak geldi. Hamza’nın kulları da Hamza bulamayup ol araya gelüp Hamza’nın na‘resin işitdikde

/94b/

bunlar dahi tiğlerin ‘üryân edüp Hamza’ya kafadâr oldılar. Ahir Hamza cenk ederek başları olan kâmusa karşı gelüp hamlesin mani‘ edüp bir tiğ ile iki pâre eyledi. Sâ‘irleri anı görüp târ [u] mâr olup ikisi bir yerde kalmadı. Ba‘dehu mâlların zabt

eylediler. Hamza bir iki kuluç Mekke'ye pederine gönderdi. "Gelsinler bu mâlı alsınlar. " deyü. Anlar da sürüp 'Abdulmutdalib'e gelüp müjde eylediler. 'Abdulmutdalib şâd olup cümle oğulların alup Hamza'ya gelüp görüşüp üzerinde olan yadigârları görüp ve bir başıyla kırk biç at-perestleri bozup kaçırıldığını tahsîn etdiler. Mâlı cümlesin taşıyup Mekke'ye götürdüler. Hamza dahi gelüp sülüsünü pederi mâderine mabakisin Mekke fukarâsına taksîm eyledi. Kendi bir habbe kabûl etmedi. Ama hasûdler bu haberi Nüşirevân'a eriştirdiler. Şâh işitdikde şâd olup hâceye bakup "Ey hâce nedir bu Hamza bu kadar yaşında

/95a/

bu erlikleri ede?" Hâce ayıtdı: "Belî padişâhım sen dahi bak neler işitirsin. " dedi. Ahir Bahtek sabredemeyüp "Ey hâce ya Hamza bu kadar şâhın re'âyâsın kırmak lazım değıle. " dedi. Hâce ayıtdı: "Anlar bir alay nâmekân heriflerdir. Şâhıma anların mahsulleri gelmezdi. Ancak sâir re'âyâya zararları var idi. Ekinlerin yedirirdi. " dedi. Bahtek ayıtdı: "Ya ol kırk biç adamın mâlı nice oldu? Şâha ondan hisse lâzım değıl midir?" dedi. Hâce ayıtdı: "Şâhın aña ihtiyâcı yokdır. Kâbe ehli bir alay fukarâdır. Hem ol mal Hamza'nın gazâ mâlıdır. Fukarâya bezl eylemiş. Eğer şâh tenezzül ederse bir mektup gönderse cümlesin bunda sen bunda gönderir. Zirâ ol şâhın ihsân-ı dide bendesidir. " dedi. Şâh bunu işidicek Bahtek'i azarlayup "Sus bire la'în karışma sen. " dedikde la'în hacîl olup sükût eyledi. Amma bu taraftan Hamza bu kadar mâlı Mekke fukarâsına

/95b/

bezl edüp kendi 'ayşe meşgûl oldu. Meğer 'Amr gelmeyüp ol mahalde kalmış idi. Kendi kendisine ayıtdı: "Hamza kâh Hızır'a buluşur kâh at âlât bulur. Sâhipkırânlara mahsûs olan şeyler eline girer. Ben ise şöyle bînevâ kaldım. " deyüp ağlayarak sürüp ol mağaraya geldi. Niyâz eyleyüp ağlayup "Hamza'ya olan ihsânı ya Râb başa da nasib eyle. " deyüp niyâz ederken uyuya kaldı. Nâgâh vâkı'asında gördiğü ol mağarada bir taht kurulmuş. Üzerinde yedi dâne peygâmbere-i zîşân oturmuşlar. 'Amr varup bunların mübârek ayakların öpdü. Hazreti İbrahim yukarıda otururdu. Budur ki "Yâ Amr nedir murâdın, ne ağlarsın?" dedikde Amr ayıtdı: "Yâ Halilullah başa ayyâr olursun demişlerdi. Ayyârlığa münâsib bir nesnem yokdır. " deyüp ağladı. Hazreti İbrahim

/96a/

ayıtdı: “İşte saña benden şol ziller yâdigâr olsun. ” dedi. Hazreti İsmail ayıtdı: “İşte bu da benden saña yadigâr olsun. ” deyüp cennetden ineñ kurbânıñ derisin verdi. İçinden ne istersen çıkar ateş ile sudan gayrı. Hazreti Davut ağzına tükürdi. “ Avâzım seniñ olsun. ” dedi. Hazreti Süleymân bâd-pây-yı ‘ayarıñ zül-ficâm hançerin ve teberin verdi. Hazreti Musâ çizmesin verdi. Hazreti ‘İsa hırkasın verdi. Hazreti Nuh Aleyhisselâm du‘â eyledi ki çok yaşaya ve kırk günlük yolu bir günde ala. ‘Amr bunları görüp safâ eyledi. Uyanup “Esselâmu vesselâmu aleyke. ” deyüp kalktı. Gördi bir şey yok. “Hay meded meğer hayalim imiş. ” deyüp eleme düşdi. Gördi duvarda asılı bir tağarcık, alup elin içine sokdı bir nesne yok. “Meğer kişi ne düşünürse

/96b/

düşüne girmiş. ” deyüp ağlayup tekrâr uyuya kaldı. Vâkı‘asında ayıtdılar: “Niçün şart ile etmezsin? Üç kerre salavâtı-ı şerîf getirüp besmele ile çıkar. ” dediler. ‘Amr gine uyanup ol şartları yerine getirüp ol zilleri, teberi, hançeri, çizmeyi, hırkayı sâ‘ir ne istediğse çıkarup giyinüp kuşanup ‘Amr’ıñ karnı da açılmış idi. Helvâ istedi, çıkarup yedi. Karnıñ doyurdu. “ ‘Acabâ şunda saza müte‘allik şey de var mı?” deyüp elin soktu. Bir rebâb çıkardı başladı çalmaya. Mağaradan taşra çıktı. Meğer Hamza ‘Amr kendü ile gelmediğinden “ ‘Acabâ cenkde zahmdâr mı oldu?” deyüp ol cânibe gelirken gördi ‘Amr-ı ayyâr rebâb çalup gelir. Hamza bunun önün alup “Ayyâr kanda iseñ ve hem bu rebâbı kanda bulduñ?” dedi. “Ey ‘Arab Allah verdi. Hemân nasîbi sen mi alırsıñ?” dedi. Hamza da Amr’a

/97a/

ikdâm eyledi. ‘Amr da ahvâli nakl eyledi. Hamza ayıtdı: “Göreym bir ta‘âm çıkar. ” dedi. ‘Amr da elin sokup bir sūrâhi bâde kebâb çıkardı. Hamza yiyüp safâ eyledi. Andan Mekke’ye doğru çekilüp gittiler. İşte bunlar bu safâ ile kâh ‘işret kâh sayd [u] şikârda oldılar. Bir gün gine Hamza ile ‘Amr şikâr ederken bir feryâd zâhir oldı. “ ‘Aceb nedir?” derken birkaç kimseler meğer Hamza’nıñ vasfıñ işidüp bilirlerdi. Gelüp Hamza’ya du‘â edüp “Ey server biz kırk nigâr bâzîrgân idik. Hind’den gelüp Medâîn’e giderken şol püşteniñ ardında bir bölük harâmî bizi gâret edüp mâlımızı alup birkaçımızı helâk eylediler. ” deyüp ağlaşdılar. Hamza bunlara acıyup at sürdü.

‘Amr ayıtdı: “Hamza dur bunlar harâmîdir. Yalnız gitme Mekke’ye varalım bir mikdâr ‘asker alup gelelim. ” dedi. Hamza ayıtdı: “Ya biz Mekke’ye varup gelince anlar turur

/97b/

lar mı? Bir tarafa gidüp harâmîlik ederler. Eğer sen korkarsaŋ var git. Ben yalnızca tiğ hakkıyla bunlar cenk edüp bu mazlûmların mâllarını alıverem hak te‘âla bizi niçün secî‘yaratdı. Böyle mazlûmların hakkını zâlimlerden alıveresin deyü. Ben kimseden yardım istemem. ‘Âlâ Hüdâ’dan isterim. İmdi sen ŋa yoldâş olamazsın. Zirâ sâhipkırânlara ‘ayyâr olan ciğerdâr olmak gerekdir. ” deyüp hemân altında olan asb-ı siyâha mahmûz edüp ol cânibe gitdi. Gele gele gördi kim harâmîler oturup aldıkları mâlı taksîm ederler. Server ol şübhe üzerine varup göründüğü gibi harâmîler atlandılar üç yüzü dahi sâf bağladılar. Server yakın geldikde gördiler bir tâze nevcivân. Henüz sekiz yaşında var ola. Ancak üzerinde zî-kıymet âlât-ı harb kendü de dahi bir salâbet

/98a/

var kim göreniŋ zühresi çâk olur. Amma harâmîlerden ‘âkil olan “ ‘Acabâ bu nevcivân niye gelir yohsa hisse mi ister? Yalnız kafâdârı da yok hele bundan hazer gerek. ” dedi. Amma ‘aklı olmayan kimi atına âlâtına mâ‘il oldu. Çünkü Hamza yakın gelüp bir na‘re urup “Ey nâ-bekârkar bâzîrgân urup malıŋ almak hüner değıldir. Hüner baŋa cevâb vermektir, gelüp harâmîlik etmeye tövbe edüp Müslümân oluŋ. Yok derseŋiz cümleŋiz kırarım. ” dedikde başlarına Sârûk Harâmî derlerdi. Birine ayıtdı: “Var şu oğlanı tut da baŋa getir. ” dedi. Ol da at sürüp Hamza’nıŋ yanına gelüp “Ey civân başında devlet var imiş harâmîbaşı seni beğendi, yanında adam olursun. ” dedikde server “Ne söyler bu kelb? Var söyle ben aŋa bir iş ederim ki ‘âlemde söylenir. ” dedikde ol harâmî

/98b/

gazaba gelüp “Be hey oğlan sen misin baŋa böyle cevâb veren. ” deyüp istedi kim serveriŋ düvâline el suna. Server bunuŋ başına nasıl bir muşt urdıysa dardağan oldu. Sârûk Harâmî ol hâli gördikde hemân at sürüp Hamza’nıŋ öŋün alup malaya‘nî söyleyerek bî-mehâbe servere neyze havâle eyledi. Server bunuŋ neyzesin siper ile çarpıp mâni‘ eyledi. Ba‘dehû bunuŋ da başına bir muşt urup hurd eyledi. Sâ‘ir ol üç

yüz harâmîler bu hâli görüp servere hücûm eylediler. ‘Amr ise püşte üzerinden seyrederdi. “Hey dirigâ bu kerre Hamza gitdi. Bu kadar adama nice cevâb verir?” derken Hamza aņsuzın bir na’re öyle urdı ki ol sahrâ sadâ ile doldı. ‘Amr da durdıĝu yerde ‘aklı gitdi. Ba‘dehu server tiĝin ‘üryân edüp bunların içine girdi.

/99a/

Nücûm sâ‘atde târ [u] mâr eyledi. Amma bu taraftan bâzîrgânlar dahi Mekke’ye gelüp haber vermişlerdi. Hamza’nın kulları binüp gelüp gördiler kim harâmîler bozulmuş kaçarlar. Bunlar da öñlerin alup kırup kimin esîr etdiler. ‘Amr da gördi ol da sabân taşıyla kalanın kırup gelüp Hamza’ya erişüp “Gazañ mübârek olsun. ” deyüp tahsîn eyledi. Ba‘dehû mâlların gine bâzîrgânlara verüp gitdi. Bir habbesin kabûl etmedi. Ba‘dehû Mekke’ye gelüp ol esîrlerin kimin katl edüp kimin âzâd eyledi. Gayrı Hamza’nın nâmı ‘âlemde söylenir oldu. Çünkü ol bazîrgânlarla malların alup günlerde bir gün Medâîn’e gelüp şâha hediyeylettiler verdiler. Şâh “Kandan gelirsiniz?” deyü su‘âl eyledi. Anlar da “Hind’den gelirken Mekke’ye uğradık. Şimdi anda bir nevcivân zuhûr etmiş. Bizi yolda harâmîler basup mallarımız almış iken ol civân ol üç yüz harâmîleri kırup bâ-el-cümle mallarımızı

/99b/

alıverdi. Bizler de yarısın kendüye verdik. Bir habbesin kabûl etmedi. ‘Aceb mürüvvetgâni imiş. ” deyüp vâfir medh eylediler. Şâh haz edüp hâceye bakup “Ey hâce biz bu Hamza’yı ne zamân görsek gerekdir ?” dedikde hâce du‘â edüp “Şâhım çok kalmadı. On iki yaşına girer. ” dedikde “Bunda gelse gerekdir ve hem bunda beyhûde gelmez şâhıma bir ‘azîm hizmet eyleyüp ba‘dehû gelüp hakî pâye yüz sürer. ” dedi. Şâh ayıtdı: “Güzel amma şimdi Yemen Şâh’ına bir adam ta’yîn edüp gönder. Varup harâcı getirsün ve hem Hamza’ya bir muhabbetnâme yazup bir hil‘at gönder. Göreyim anı er gibi olsun. Her kanda bir zâlim var ise hakkından gelsin. Ben anın hatrı için ehl-i Mekke’den harâc istemem Yemen’e giden adama ver uğrasın Hamza’ya versin. ” dedi. Hoca “Emir şâhın. ” deyüp Yemen şâhına bir nâme yazdı. Ol zamânda Yemen’de şâh olan kimse Mekke

/100a/

Medine harâcında ol cem‘ edüp böyle gönderir idi. Andan bir mektup da ‘Abdulmutdalib’e yazup hil‘at ile beşyüz dilâver Kârûn-ı ‘Acem-nâm dilâveri baş

edüp Yemen'e gönderdi. Bunlar gitmede amma bu taraftan Bahtek la'în bu ahvâli görüp "Korkarım hâce şâhı müslümân eder. " deyüp elçi gitdikden sonra şâhın bir ayyârı var idi. Şehmerd derlerdi. La'în anı tenhâsına da'vet edüp ayıtdı: "Ayyâr seni bir yere göndersem gerek. Gine şâhın emriyle lâkin hâce duymasın. " dedi. Şehmerd "Nola baş üzre. " dedi. Bahtek buña beş yüz altun verdi. Ve ba'dehû eline bir telbîs emir verüp "Var bunları Nu'mân Şâh'a ver amma Kârûn-ı Acem varup harâcı alup döndükden sonra buluşup bu emri mektubu ver ve hem cevâbnâmeysi al gel. " dedi. Şehmerd taban kaldırup gitdi. Amma Kârûn-ı 'Acem sürüp Mekke'ye geldi.

/100b/

Andan 'Abdulmutdalib'e haber oldu. Kârûn'u karşılayup götürüp kondurdi. Kârûn dahi mektubu hil'atı verdi. Hamza alup safâ eyledi. Ve şâha du'âlar edüp üç gün anda Kârûn'a ziyâfet eylediler. Ba'dehû Kârûn kalkup Yemen cânibe garam eyledi. Bir gün Yemen'e geldi. Nu'mân Şâh'a haber oldu. Vezîriñ karşıu gönderüp götürüp kondurdılar. Ba'dehû Kârûn-ı 'Acem emri mektubu çıkarup şâha verdi. Okuyup bildi ki şâh harâc istemiş. Birkaç gün içinde cem' edüp Kârûn'a teslim edüp gönderdi. İki gündenden sonra Şehmerd-i ayyâr çıkagelüp şâha buluşup emri mektubu verdi. Nu'mân Şâh okuyup "Ayyâr biz harâcı Kârûn'a teslim edüp gönderdik. Bu nasıl işdir?" deyüp nâmeysi vezîr eline verüp okutdu. Öyle yazmış ki "Ben ki yedi iklim şâhı Nûşirevân'ım, sen ki Yemen Şâh'ı Nu'mân şâhsın. Nâmem vaslında

/101a/

ma'lûm ola ki birkaç yıldır Mekke'den harâc alınmayup müsamaha olunmuş idi. Şimdi Mekke'den birkaç oğlan peydâ olmuş harâmîliğe heves etmişler. İmdi bir mikdâr 'asker gönderüp ol on dâne oğlanı katledüp ve hem yedi senelik harâcı tahsîl eyleyüp gönderesün. " demiş. Bu kerre Bahtek tarafından olan mektûbda demiş ki "Ey Şâh-ı Yemen sakın ha sen bu işi ihmâl etmeyesin. Şâhın gâyet murâdıdır. " demiş. Ve hem demiş ki "Bu taraftan 'asker gönderüp anları katletmek olurdu lâkin mukaddim şâh aña vazife ta'yîn edüp ikrâm etmiş oldu. Halk şimdi bize ta'at eder deyü saña havâle olunmuşdur. " demiş. Nu'mân Şâh gerçek sanup inandı. Vüzerâsıyla meşveret edüp "Bu husûsa tedbîr nedir?" dedi. Amma şâhın bir 'âkil vezîri var idi. Adına Seyf-i Zülyezen derlerdi. Dönüp ayıtdı: "Şâhım belki bu emir düzme ola üzerinden

/101b/

sav gitsin. ” dedi. Ol mahalde Kıtân-ı Yemenî derler şâhın bir pehlivânı var idi. Ol ayıtdı: “Şâhim vezîr kolayın söyler. Ben kuluna üç biñ adam ver varup cümlesin eli bağı huzûruña getireyim ve harâçların bi’t-tamâm alup geleyim. ” dedi. Nu‘mân Şâh’ın buña itimâdı var idi. “Göreyim seni. ” deyüp Kıtân’a üç biñ asker verüp ve Nuşû‘r-revânın da emrin verüp Mekke’ye gönderdi ve Şehmerd de ri‘âyet edüp ankarîb “Hamza’nın ve cümleñin başların gönderirim. ” deyüp ayyârı yolladı. Ayyâr Medâîn’e gelüp ahvâli Bahtek’e haber verdi. Bahtek de “Ayyâr şâh duymasın var ‘âleminde ol. ” dedi. Amma bu taraftan Kıtân-ı Yemenî bir gün üç biñ ‘asker ile Mekke’ye geldi. Amma Hamza ile ‘Amr ol gün şikârda idi. ‘Abdulmutdalib’e haber oldu. “Nu‘mân Şâh’ın bir pehlivânı üç biñ ‘askerle geldi. ” dediler. ‘Abdulmutdalib karşı varup götürüp

/102a/

konurdu. Sâ‘ir ‘asker yere konup karar eylediler. ‘Abdulmutdalib üç gün ziyâfet eyledi. Dördüncü gün divân olup cümle Mekke uluları geldi. Ba‘dehu Kıtân-ı Yemenî Nûşirevân’ın emrini çıkarup gösterdi. Okudular gördiler “Hamza’yı ‘Amr’ı on yârlarıyla bende çeküp ve yedi senelik harâcı mâ‘an huzuruma getiresin. ” demiş dönüp ‘Abdulmutdalib ayıtdı: “Nedir aslı ya şimdi Nûşirevân ikrârından döndü mü? Bir alay fukarâ ellerinde olan mâlı yemiştir. Şimdi ne versinler?” dedi. Kıtân gazaba gelüp tez oluñ harâcı cem‘ eyleñ ve hem Hamza’yı ‘Amr’ı yarânlarıyla buluñ gelsin. ” dedi. ‘Abdulmutdalib ayıtdı: “Sabreyle biz mâlı cem‘ edelim anları şâhdan ricâ edelim ‘afv eyleye. ” dedi. Kıtân “Hâyır olmaz ben da‘vâ ile geldim. Ya diri ya başların alup giderim. ” dedi. Meğır ol mahalde ‘Amr etmek için şehre gelmiş idi. ‘Askeri gördükde tebdîl

/102b/

câme olup ‘Abdulmutdalib’in sarâyına geldi. Gördi bir alay Yemen dilâverleri ve Kıtân-ı Yemenî’ni gördi. Oturmuş “Elbetde Hamza’yı Amr’ı cümlesini bend ile Nu‘mân Şâh’a götürürüm. ” deyüp durur. Bu kerre ‘Amr duramayup “Bire köpek sen kimsin ki bizleri bağlayup götürsün? Şimdi ben varup Hamza’yı saña getireyim. ” deyüp gitdi. Kıtân “Bire bu kimdir böyle söz söyleyen? Tutuñ. ” deyüp ‘Amr’ın ardına düşdi. ‘Amr-ı ayyâr bunun önüne ayağın giriverdi. Yüzü üstüne düşünce

eşesine bir de sille urup başından tâcın da kapup çıkup gitdi. “Bire tutuñ. ” di[yi]nce Abdulmutdalib ayıtdı: “Ol tutulur kuş değıldir. İşte ‘Amr dedikleri oldur. ” dediler. “Hoş imdi ben de eğer anlarıñ başın götürmezsem. ” deyüp bir gayrı tâc getirdiler, giydi. Âlât-ı harbin üzerine ârâste edüp rahşına binüp ‘askeri

/103a/

dahi süvâr olup Hamza’yı ‘Amr’ı arayu gitdiler. Amma bu taraftan ayyâr-ı cihân tabân alup Hamza olduğı yere geldi. Ve tâcı önüne kodı. “Nedir ayyâr bu tâc kanda bulduñ, etmek niçün getirmedin?” dedi. ‘Amr ayıtdı: “Seniñ haberiñ yok. Nûşirevân bize incinüp yanlış anlamışlar. Yemen’den bize bir pehlivân üç biñ ‘asker ile gelmiş. Hem bizi tuta ve hem yedi senelik harâc alup gide. Ben de gücüme geldi. Şöyle eyledim. ” deyüp nakl eyledi. Bu kerre server ateş alup “Hiç olur mu ki müslümân kâfire harâc vere?” deyüp “Düş önüme ben anlara göstereyim. ” deyüp rahşına süvâr olup Mekke’ye gelüp gördi üç biñ kadar ‘asker at ortasından “Hamza ‘Amr ne taraftan gelir?” deyüp dururken Hamza gelüp bir na’re öyle urdı ki zemîn sadâ ile doldı. Ba‘dehu na’re tekrâr edüp tiğini ‘uryân edüp

/103b/

girdi. Bunları sokak sokak demet demet edüp giderken Kıtân’a rast geldi. “Hây nâ-bekâr oğlan dediklerinden beş betermiş. Eğer hiç değmesem belki ‘askeri târ [u] mâr eder. ” deyüp serveriniñ önünü aldı. Ey ‘arapzâde başına geleceğini bilir misin? Yedi iklim şâhına ‘âsi olursun. ” dedi. Hamza cenk meyinden mest olmuş bakup “Be hey la’în ya sen kimsin? Bari seni de helâk edeyim de şâh beni sonra neylerse eylesin. ” deyüp üzerine varınca Kıtân’ın elinde tiğ servere havâle eyledi. Server mani‘ eyleyüp Kıtân’a bir tiğ havâle eyledi. Siperin dört pâre eyleyüp Kıtân’ın omuzu başına bir zahm açup rahşınıñ başı da top gibi zemîne nakş olup Kıtân üzerinden sernigûn oldu. Tevâbi‘ kapup kaçırdılar. Üç sâ‘at kadar cenk oldu. Gördiler ki Kıtân da zahmdâr oldu. Bunlar da

/104a/

karârı firâre tebdil edüp kaçırdılar. Gördiler kovar yok bir perde katup cem‘ oldılar. Kıtân dahi gelüp kondı. Bunlar gördiler ki ‘askeriniñ nıfsı kırılmış rûb‘ı da yaralı. Hayme yok, bargâh yok. “Şimdi bizler ne yüz ile şâha cevâb verelim. Üç biñ ‘asker ile iki oğlana cevâb veremeyüp bu kadar bârgâh pingâh alıkoya. ” deyüp bunlar

meşveret etmede. Amma bu taraftan ‘Abdulmutdalib bu işden habîr oldukda cân başına sıçrayup rahşına süvâr olup oğulların yanına alup Hamza tarafına doğru giderken karşıdan Hamza’yı gördi. Hun-ı ‘âdâdan pelenge dönmüş pederine karşı geldi. “Eyü etmedim mi ey peder? Bir alay kâfirler gelüp müslümânlardan harâc isterler. ” dedi. ‘Abdulmutdalib ayıtdı: “Ciğerköşem korkarım soñu fenâ olur. Zirâ şimdi şâh bu haberi işitdikde ehl-i Mekke’ye zarar ola. ” dedi. Hamza ayıtdı: “Ey peder hemân sen başa du‘â

/104b/

eyle. İnşâallah nice şâhlar başa kul ola. ” dedi. Ba‘dehu ‘Abdulmutdalib Hamza’yı alup sarâyına götürdü. İpek libâslar giydirüp ‘ayş [u] nûşe meşgûl oldılar. Amma bu taraftan Kıtân-ı Yemenî ‘Abdulmutdalib’e birkaç adam gönderüp anda kalan şeyleri ricâ edüp taleb eyledi. ‘Abdulmutdalib “Vereyim amma Hamza duymasın gece ile gelin, alın. ” dedi. Anlar da “Nola. ” deyüp gece gelüp cümle mâlların alup gitdiler. Bir gün Yemen’e gelüp Nu‘mân Şâh’a buluşup olan hâli hikâyeye eylediler. Nu‘man Şâh dünyada elem çeküp kendisi gitmek murâd eyledi. Hemân ol demde vezîri olan Seyf-i Zülyezen’den “Şâhım ne sen varsañ olur ve ne ‘asker gönderseñ olur. Zirâ ben anuñ ta‘lîmiñ yokladım. Hemân evlâsı budur ki ben kuluña dört beş yüz ‘asker koşarsın. Ben de varup Mekke’den harâcı ala, andan Nûşirevân’a gönderem. Hamza’yı da getiremedim askerim bozdı. Ancak harâcı gönderdim. Evvel

/105a/

ol hizmeti gayrı kuluñuza sipârîş buyruñ. ’ derem. Kurtul gavgâdan. ” dedi. Nu‘mân Şâh bu sözü ma‘kûl görüp hil‘at giyürdü. Seyf-i Zülyezen ve Kıtân’ı beş yüz adam ile Mekke’ye gönderdi. Bir gün gelüp erişdiler. ‘Abdulmutdalib’e haber oldu. Bunları da karşılayup kondurdu. Ziyâfetler eyleyüp sû‘al eyledi. Seyf-i Zülyezen ayıtdı: “İşte Nûşirevân emir göndermiş, şöyle demiş. Ancak siz bize harâcı veriñ Nûşirevân’a göndereyim. Hamza’yı siz de biz de ricâ edelim ola ki suçun ‘afv eyleye. ” dedi. Bu kerre ‘Abdulmutdalib yedi güne mühlet alup ol kula karâr eylediler. Hikmet-i Hüdâ ‘Amr ile Hamza gine şikârda bulunup gine ‘Amr şehre geldi bazarlık görmeye. Gördi ki gine çadırlar kurulmuş. Gördi ki Kıtân Kıtân-nâm pehlivanlar ile bir vezîr gelmiş. Durmayup ehl-i Mekke’den harâc cem‘ ediyorlar. Ama gördi ki Kıtân

/105b/

bir heybetlü dilâverdir. Ol mahalde Kıhtân baş götürüp ayıtdı: “Ya ‘Abdulmutdalib kanı seniñ oğlan Hamza’yı bir kere görsem nasıl kimsedir?” dedi. ‘Abdulmutdalib ayıtdı: “Kerem eyle pehlivân. Anıñ bunda olmadığı eyüdir. Zirâ yanında bir ayyârı vardır kendi hâline komaz. Elbetde bir kavgaya bâ‘it olur. ” dedi. Kıhtân ayıtdı: “İmdi öyle ise anıñ hakkından gelmek iktizâ eyledi. ” dedikde ‘Amr-ı ayyâr duramayup bir kaba zûr savurdu. Etrâfda olanlar baka düştiler. Amma Kıhtân alınıp “Bire bu kimdir?” derken ‘Amr ayıtdı: “Ne sorarsın işte benim. ” deyüp gaybet eyledi. Bu kerre Kıhtân dibelik gazaba gelüp durdu. ‘Abdulmutdalib ayıtdı: “Server kerem eyle, incitme. İşte ol ‘Amr dediğim budur. Hele bir kerre görseñiz ne turfe şeydir. ” deyüp meth eyledikde Kıhtân “Öyle ise da‘vet eyle bakalım. ” dedi. ‘Abdulmutdalib dahi Hamza’yı seversen gel ya ‘Amr. ” dedikde ‘Amr ileri geldi. Gördiler bir ‘aceb turfe heybet üç buçuk arş kadar çeker. Şöyle kim

/106a/

geçer görenler hayrân oldılar. ‘Abdulmutdalib ayıtdı: “Ya ‘Amr sakın Hamza’ya haber verme. Yohsa saña yüz değnek ururum ve bir daha Hamza yanında yürümeğe komam. ” dedi. ‘Amr da alup yürüyüverdi. Kıhtân ardınca gitmek istedi. “Bire şu oğlanı tutuñ ne vücûdu vardır anuñ getürmezsiñiz varup ‘Amr’ı da Hamza’yı da birer tabanca ile yıkup bağlayup getireyim. ” dedi. Amma Seyf-i Zülyezen ayıtdı: “Server mukayyed olma. Zirâ bunlar seniñ dediğin oğlancıklardan değildir. Hemân mâlı alalım, gidelim. ” dedi. ‘Abdulmutdalib ‘Amr’ıñ ardınca çağırup “Dur ya ‘Amr saña bir sözüm vardır. ” dedi. ‘Amr da turdu. ‘Abdulmutdalib ayıtdı: “İşte saña beş yüz altun lâkin Hamza’ya söyleme. Birkaç gün eğlendir. Bunda getirme ve bunların geldiğin söyleme. ” deyüp Amr’a zahîre verdi. ‘Amr’dır sürüp Hamza’nıñ olduğu yere

/106b/

gelüp ta‘âmları getirüp oturup yediler. ‘Amr Hamza’ya şitâriklik eyledi. Bu kerre Hamza ayıtdı: “Ya ‘Amr Mekke’de ne var ne yok? Zirâ seniñ pek şetâretiñ var. ” dedi. ‘Amr ayıtdı: “Nice şetâret etmeyim babañ baña beş yüz altun verdi. ” dedi. “Ya aslı nedir ki saña beş yüz altun vere benim babam ancak gine sende bir söz var gibi. ” dedi. “Zâhir beş yüz altun aldım hakkı sükût, meğer sen biñ veresin ki saña söyleyim.

” dedi. Hele bak şol nâ-bekâr ayyârı zarâfetle beni haklamak ister. Bu ise hiç olur mu?” dedi. “Tez söyle. Şimdiki hâlde yanımda altun yokdur. Ben saña biñ altın vereyim Mekke’ye vardıkda. Ol zirâ beni şübheye bıraktıñ. ” dedi. Ve gazaba geldi. “Ben saña dedim şimdi yanımda biñ altun değil yüz altun bile yokdur. Mekke’ye vardıkda saña biñ altın vereyim dedim. Sen ise asla bize i’timâd

/107a/

eylemezsın. ” dedi. Bu kerre ‘Amr-ı ayyâr ayıtdı: “Server ben saña latîfe eyledim, amma sözün doğrusu budur ki söylemeye babanđan korkarım. ” dedi.

Bu cild de bunda tamâm oldı.

SONUÇ

Çalışmada Hamzanâme'nin 1. cildi incelenmiştir. Bu cilt, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nin Yazma Eserler kısmında bulunmaktadır. Cildin numarası 1124'tür ve 110 varaktan meydana gelmektedir. Bu 110 varaklık kısmın yazı çevrimi yapılmış, metnin üslup özellikleri, dil yapısı ve biçim özellikleri üzerinde durulmuştur. Tespit edilen motifler ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Metinde geçen motiflerin incelenmesinde Ali Berat Alptekin'in ve Stith Thompsen'in motif listelerinden yararlanılmış, Lütfi Sezen'in konuyla ilgili çalışması incelenmiştir. Türk halk anlatılarında yaygın olan motiflerin bu eserde de bulunduğu görülmüştür. Motif yönünden zengin bir eserdir. Bazı motiflere eserde birkaç yerde rastlamak mümkündür. Motif incelemesinden sonra kahramanlar irdelenip sınıflanmıştır. Bu sınıflamada kahramanların kadın, erkek, Müslüman ve gayrimüslim oluşları dikkate alınmıştır. Bu sınıflama esnasında Müslüman olan karakterlerin iyi, diğerlerinin kötü olduğu belirlenmiştir. Ateşperest olduğu halde iyi anılanlar sadece Keykubâd ve Nûşirevân'dır. Onların iyi olmaları da İslam inancına mensup olan vezirleri Hâce-i Dâna sayesinde.

Konu hakkında daha önce yapılan çalışmalar lisans tezi, yüksek lisans tezi, makale ve kitap şeklinde sınıflandırılarak verilmiştir. Yapılan çalışmalar hakkında kısa bilgiler de eklenerek çalışmaların bir bütün halinde görülmesi amaçlanmıştır.

Metinde geçen zaman ve mekânlardan bahsedilmiştir. Zamana bakıldığında kesin bir tarih hiç verilmemiştir. "Bir ay, kırk gün, üç ay, altı ay, " gibi ifadeler kullanılmıştır. Eserde geçen zaman kahramanların yaşlarından tahmin edilmeye çalışılmıştır. Mekân olarak ise genelde ev, saray, bahçe gibi dar mekânların verildiği görülür. Buraların tasvirleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmaz. Kaf Dağı, Şehr-i Zerrin gibi doğaüstü mekânlara rastlamak da mümkündür. Zaman ve mekân incelendikten sonra metnin kısa özeti verilmiş ve olayların genel bir çerçevede görülmesi amaçlanmıştır. Son olarak yazmanın orijinal hali verilerek tez tamamlanmıştır.

Eserin ismi dolayısıyla eser sadece Hz. Hamza'dan bahsediyormuş gibi bir kanı oluşsa da yazma incelendiğinde bunun doğru olmadığı görülür. İncelenen bu yazmada Hz. Hamza ile ancak eserin ortalarına doğru karşılaşılır. İlk olarak İran hükümdarı olan Keykubâd ve oğlu Nuşirevân'dan, onların maceralarından bahsedilir.

Hamza daha sonra konuya dahil edilir. Bu kanıtlamaktadır ki, Hamzanâmeler’de yalnızca Hz. Hamza ile ilgili olaylar anlatılmamaktadır.

Hamzanâmeler Arap kaynaklı olsalar da Türklerin eseri İranlılardan aldığı görüşü kuvvet kazanmaktadır. İncelenen eserde “anne” kelimesi yerine her zaman “mader” sözcüğünün kullanılması ve İran hükümdarları Keykubâd ve Nuşirevân’ın maceralarından bahsediliyor olması bu görüşü destekler niteliktedir.

Hamzanâmeler için kesin bir tür belirlenememiştir. Çalışma esnasında yapılan incelemelerde de kesin bir sonuca ulaşılamamakla birlikte eserin uzun bir anlatı oluşu, kahramanlık temasının yoğunluğu, manzum kısımların bulunuyor olması ve başkahramanın olağanüstü özelliklere sahip olup gücüyle ön plana çıkması metni destana yaklaştırır. Fakat başkahraman olan Hamza’nın İslamî bir karakter olması ve bu dini yaymak için çaba sarf etmesi eseri destandan uzaklaştırır. Her ne kadar menkıbeye dinî bakımdan benzese de Hamza’nın bir keramet göstermeyişi, eserde manzum kısımların bulunuyor olması ve az da olsa aşktan bahsedilmesi bu görüşün de kesinlik kazanmasına engeldir. Bu bakımdan Hamzanâmeler ne destan ne de menkıbedir. Hamzanâmeler için halk hikâyesi de denemez çünkü konusunda her ne kadar aşk kırıntısı görülse de bu, eserde önemli bir yer tutmaz. Oysaki halk hikâyelerinde ana konu aşktır ve kahramanın âşık olduğu kıza kavuşmak için çıktığı yolda başından geçenler anlatılır. Sonuç olarak Hamzanâmeler için dinî hüviyeti olan bir destan ya da destandan menkıbeye geçiş eseri denilebilir.

72 cilde ulaşılmış olan Hamzanâme yazmaları hakkında daha fazla bilgi edinebilmek, döneme ışık tutup yeni ufuklar açabilmek, Hamzanâmeler’i bir bütün olarak inceleyip daha kesin yargılara ulaşabilmek için tüm ciltlerin okunması gerekmektedir. Yapılan çalışmalar içerik olarak tatmin edici olsa da sayı yönünden yeterli değildir. Bu çalışma Hamzanâmeler’in bir bütün olarak ele alınabilmesi amacına katkı sağlamak için hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Albayrak, Nurettin (1997). “*Hamzanâme*”. *TDVİA*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 516-517.
- Albayrak, Nurettin (1995). “*Enûşirvân*”. *TDVİA*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 225.
- Algül, Hüseyin (1997). “*Hamza*”. *TDVİA*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 500-502.
- Alptekin, Ali Berat (2016). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Ankara: Akçağ Yay.
- Artun, Erman (2011). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Aslan, Ensar (2001). Halk Hikâyelerinde Kahramanların Kıyafet Değiştirme Motifi Ve Arabızengi Tipi” *Türkbilig*. 2: 1-10.
- Belek, Kayrat (2015/16). “Eski Türklerde At Ve At Kültürü (Dünden Bugüne Kırgız Kültürel Hayatı Örneği)”. *Gazi Türkiyat*. 111-128.
- Beydili, Celal (2005). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Yurt Kitap Yay.
- Boratav, Pertev Naili (1992). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yay.
- Bulut, Adem (2016). *Hamzanâme (Hamzanâme 12. Cilt Gramer-Transkripsiyonlu Metin-Sözlük-Kişi Adları/ Yer Adları İndeksi*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kahramanmaraş.
- Büyük Türkçe Sözlük*. (2011). Ankara: TDK Yay.
- Camgırçiyeva, Gulina (1995). “Manas Destandaki Gelenekler ve Motifler” *Türk Lehçeleri ve Edebiyat Dergisi*. 3: 45.
- Çelebi, İlyas (1988). “*Remil*”. *TDVİA*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 555-556.
- Çelebi, İlyas (1988). “*Hızır*”. *TDVİA*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.406-409.
- Çetindağ, Gülda (2008). “Türk Kültüründe Mağara Motifi” 38. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS) Bildirisi*. 1: 443-453.
- DİA (1988). “*Abbas*”. *TDVİA*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 16-17.

- Develioğlu, Ferit (2013). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Duman, Mustafa (2012). “Bozkurttan Hızır’a Türk Halk Anlatmalarında Kılavuz” *Milli Folklor Dergisi*. 96: 190-201.
- Duymaz, Ali (2007). “Oğuz Kağan Destanı’ndan Dede Korkut Kitabı’na Kahramanların Beden Tasvirlerinin Sembolik Anlamları Üzerine Değerlendirmeler” *Milli Folklor Dergisi*. 76: 50-58.
- Ergin, Muharrem (1988). *Oğuz Kağan Destanı (Tercüme Metin, Sözlük)*. Ankara: Kubbealtı Neşriyat.
- Ergin, Muharrem (2009). *Dede Korkut Kitabı I*. Ankara: TDK Yayınları.
- Gökyay, Orhan Şaik (2006). *Dede Korkut Hikâyeleri*. İstanbul: Kabalcı Yay.
- Günay, Umay (1992). *Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Günay, Umay (2007). “Türk Destanları” ?
- Güvenç, Ahmet Özgür (2009). “Kırk Sayısının Halk Edebiyatı Ürünlerinde Kullanımı Üzerine Bir İnceleme” *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 41: 85-97.
- Kandemir, M. Yaşar (1994). “*Ebû Talib*”. *TDVİA*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 237-238.
- Karadağ, Metin (2004). *Türk Halk Anlatı Türleri*. Ankara: Ürün Yay.
- Kaya, Doğan (2010). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yay.
- Kocatürk, Vasfi Mahir(1970). *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Edebiyat Yay.
- Kökyar, Derya (2009). *Hamzanâme’nin Otuzuncu Cildi (Metin-İnceleme)*. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas.
- Köprülü, M. Fuat (2014). *Edebiyat Araştırmaları I*. İstanbul: Alfa Yay.
- Köse, Nerin (1996). *Araştırmalar I*. Ankara: Milli Folklor Yay.
- Kurt, Savaş ve Kurt, Beyza (2015). “Türk Devlet Kültüründe Rüya” *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8/2: 239.

- Naskalı, Esko (2000). “*İran*”. *TDVİA*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 395.
- Oğuz, M. Öcal (Ed.) (2007). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yay.
- Ögel, Bahaeddin (1979). *Türk Kültür Tarihine Giriş, C. I-VII*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Ögel, Bahaeddin (2014). *Türk Mitolojisi II*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Sami, Şemseddin (2005). *Kâmûs-ı Türkî*. Ankara: TDK Yay.
- Sezen, Lütfi (1988). *Hamzanâmelerin Halk Edebiyatındaki Yeri*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Sezen, Lütfi (1991). *Halk Edebiyatında Hamzanâmeler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Sönmez, Mehmet Ali (1994). “*Ebû Leheb*”. *TDVİA*. İstanbul: TDV Yay. 178.
- Sümer, Faruk (1983). *Türklerde Atçılık ve Binicilik*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay.
- Şimşek Akın, Nurhayat (2006). *Hamzanâme (8. Cilt, Yapı Kredi Sermet Çifter Ar. Kütüphanesi) Metin- İnceleme*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Tefazzülî, Ahmet (1995). “*Enûşirvân*”. *TDVİA*. İstanbul. Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 225.
- Turgunbayer, Caşteğın (2007). “Türk Dünyası Destanlarında Ortak Motifler Üzerine” *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. 24: 93-102.
- Türkmen, Fikret (1995). *Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukâyeseli Bir Araştırma (İnceleme-Metin)*. Ankara: Akçağ Yay.
- Yardımcı, Mehmet (1998). “Âşık Edebiyatında Rüya Sonrası Âşık Olma (Bade İçme)” *Pertev Naili Boratav’a Armağan*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Yazım Kılavuzu*. (2008). Ankara: TDK Yay.
- Yelten, Muhammet (2013). “Hamza-Nâme’nin Yeni Ciltleri Ve Okunma Mekânları” *Turkish Studies*. 8/9: 151-165.

Yelten, Muhammet (2013). “Türk Edebiyatında 15. Yüzyıldan Bir Nesir Kesiti Olarak Hamza-Nâme'nin Hitap Ettiği Zümreler” *Turkish Studies*. 8/13: 179-247.

KİŞİ ADLARI DİZİNİ

A

Argîs Vezir, 22a, 23a, 23b, 26b, 27a, 27b, 29a, 29b, 30a, 30b, 31a, 32a, 32b, 33a, 33b, 34a, 34b, 35a, 35b, 46b.

Argîs Vezir'in Kızı, 46b.

Abdulguttalib, 66a, 66b, 67a, 67b, 68a, 70a, 70b, 71a, 71b, 72b, 73a, 77a, 77b, 78a, 81a, 81b, 82a, 82b, 85a, 85b, 86a, 86b, 89b, 94b, 100a, 100b, 101a, 102a, 102b, 104a, 104b, 105a, 105b, 106a.

Abbas, 66a.

Amr-ı Ayyâr, 69b, 70a, 71b, 72a, 72b, 73a, 73b, 74a, 74b, 75a, 75b, 76a, 76b, 77b, 78a, 78b, 79a, 79b, 80a, 80b, 81a, 81b, 82a, 82b, 83a, 83b, 84a, 84b, 85a, 85b, 86a, 86b, 87a, 87b, 89a, 89b, 90a, 90b, 91b, 92a, 92b, 94a, 95a, 96a, 96b, 97a, 98b, 99a, 101b, 102a, 102b, 103a, 105a, 105b, 106a, 106b, 107a.

Âdiye Banu, 70b, 71a, 71b, 73a.

Amr-ı Mûâdî, 70a, 70b.

B

Baht-ı Hammal, 17b, 18a, 18b, 19a, 20a, 25a, 26a, 37a, 37b.

Büzürcmîhr, 18a, 20a, 22b, 24a, 24a, 25a, 25b, 26a, 27a, 27b, 32a, 66a.

Bahtek, 44b, 45a, 46b, 47a, 47b, 48a, 48b, 49a, 49b, 51a, 52a, 52b, 54b, 55a, 55b, 56b, 57a, 57b, 58a, 58b, 59a, 60a, 60b, 62a, 63b, 92b, 95a, 100a, 101a, 101b.

Bahtegân, 47a.

C

Ceng-i Dilaram(Dilârâm Bânû), 5a, 5b, 6a, 6b, 7b, 8a, 10a, 12a, 16b, 17a.

Cabülka, 61b.

Ç

Çin, 61b.

E

Ebû Cehil, 76a, 76b, 77a, 77b.

Ebû Tâlib, 66a, 76a, 77b.

Ebû Leheb, 66a.

Esmâ Peri, 90a, 91a, 91b, 92a.

G

Gülfahrî Güher-Tâc, 46b.

H

Hamza, 67a, 68a, 69a, 70a, 70b, 71a, 71b, 72b, 73a, 73b, 74a, 75b, 76a, 76b, 77a, 77b, 78a, 78b, 80b, 81a, 81b, 82a, 82b, 83a, 83b, 84a, 84b, 85a, 85b, 86a, 86b, 87a, 87b, 88a, 88b, 89a, 89b, 90a, 90b, 91a, 91b, 92a, 92b, 94a, 94b, 95a, 95b, 96b, 97a, 98a, 98b, 99a, 99b, 100b, 101b, 102a, 102b, 103a, 103b, 104a, 104b, 105a, 105b, 106b, 106a.

Hakân-ı Çin, 20b, 40a, 52b, 53a, 53b, 54a.

Hakân-ı Çin'in kızı, 39a, 39b.

Hazreti Hızır, 88a, 88b, 89a, 90b, 90a, 91b, 95b.

Hürmiz-i Tâcdâr, 46b.

Hicaz, 61b, 90b.

İ

İran, 3b.

K

Keykubâd, 2b, 3a, 3b, 4a, 4b, 5a, 5b, 6a, 10b, 11a, 12b, 13b, 14b, 15a, 15b, 16a, 15a, 17a, 18a, 19b, 20a, 20b, 21a, 21b, 22a, 23a, 25b, 26a, 28b, 32a, 32b, 33b, 34a, 34b, 35a, 35b, 36a, 36b, 37b, 38a, 38b, 39b, 40b, 42a, 44b, 45a, 45b, 46a, 46b, 47a, 47b, 53a.

Kubâd-ı Harkeş, 5b, 6a, 6b, 7a, 7b, 14a, 14b, 16a, 16b, 17a.

Kestehem, 61a.

Keyhüsrev, 61b.

Kayser-i Rûm, 61b, 63a, 64a.

Kaf Dağı, 90b.

Kâvus Şah, 61b.

Karûn-ı Acem, 100a, 100b.

Kıtân-ı Yemenî, 101b, 102a, 102b, 103b, 104a, 104b, 105a.

L

Leclâc, 62b, 63a.

M

Mihyâd Şah, 46a, 46b.

Mihrânur Banu, 46a, 46b.

Mihr-i Nigâr, 46a.

Muallîm-i Kâf, 90b, 91a.

N

Numân Şah, 100a, 100b, 101a, 101b, 102b, 104b, 105a.

Nuşirevân, 45a, 45b, 46b, 47a, 48a, 50a, 51a, 59b, 60b, 61b, 73a, 77a, 77b, 85b, 90a, 92a, 94b, 100b, 102a, 103a, 104b, 105a.

Mekke, 66a, 67b, 70a, 71a, 72b, 77b, 80a, 82a, 83b, 85a, 87a, 89b, 90a, 91a, 92b, 94b, 95a, 96a, 99a, 99b, 100a, 101a, 101b, 102a, 103a, 104a, 104b, 105a, 106b.

R

Rum, 3b, 61b.

S

Siyâvuş, 47a.

Sudan Şah, 61b.

Sâruk Haramî, 98a, 99a.

Seyf-i Zülyezen, 101a, 104b, 105a, 106a.

Ş

Şem'ûn, 2b, 18b, 19a, 30b, 31a, 31b, 32a, 33a, 33b, 34a, 34b, 35a, 35b, 36a, 36b, 37a, 37b, 40a, 44b.

Şehmerd, 100a, 100b, 101b.

Şehr-i Medain, 30b, 37a, 59a, 59b.

Şehr-i Merv, 17b, 18a, 20a, 22b, 79a.

Şehr-i Zerrin, 90b.

T

Tayyâr-ı Câfer, 66a.

Turan, 70b.

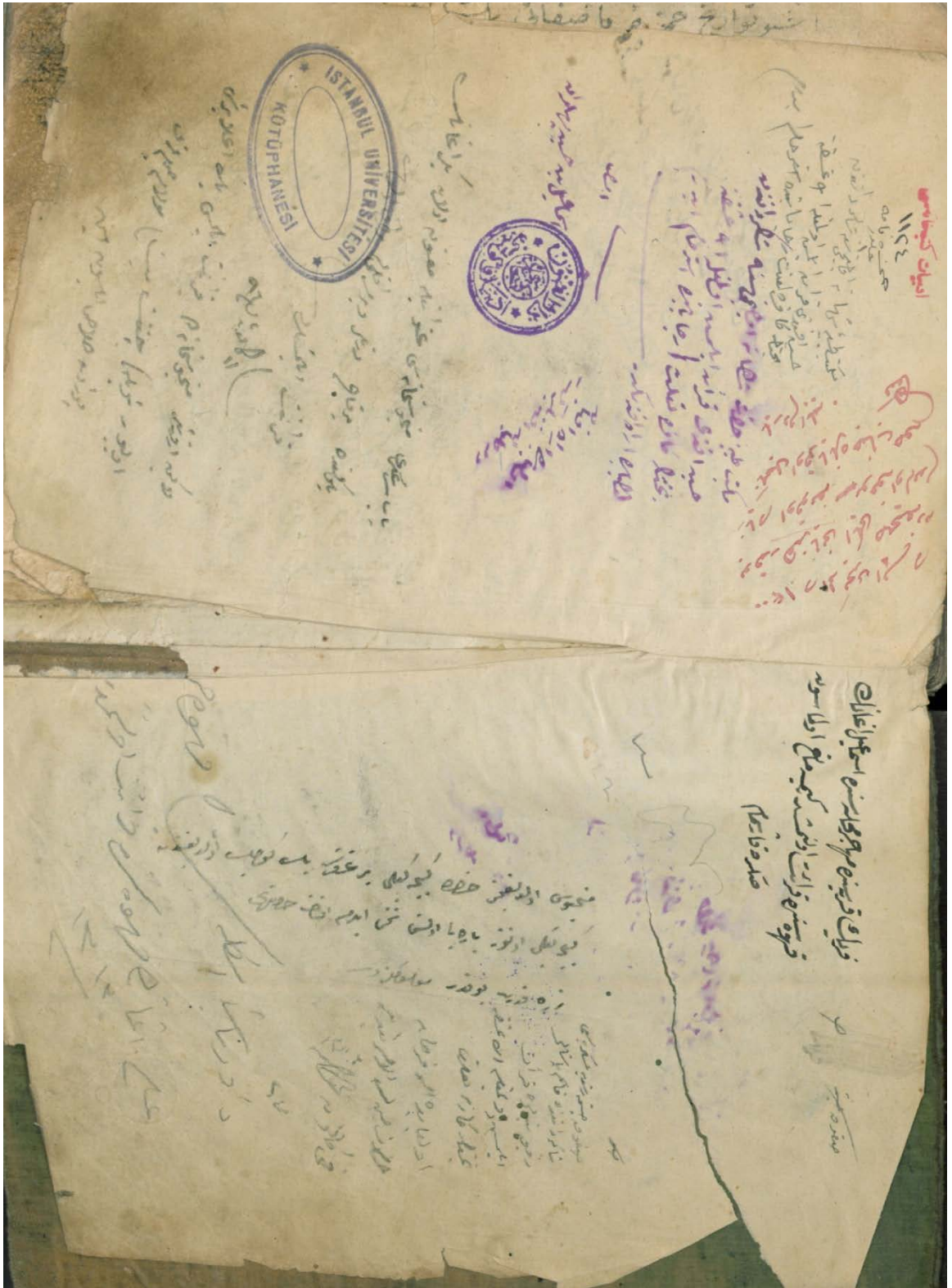
Ü

Ümeyye Sarban, 68a, 68b, 69a, 69b, 72a, 77a, 77b, 78a, 78b, 79a, 79b, 80b.

Y

Yemen, 61b, 99b, 100a, 100a, 101b, 102a, 103a, 104b.

3.2. TIPKI BASIM

و پدید می آید و در ظاهر با دیدن ایندلی بر سر و لب
 نشانه هر نه سواد آید سه حکم آنگاه در زیر
 بر لب نه صد میوز و ار در که نشانه هم نه تا سزا
 دیده و نه دیدن بو کتبه کیفیتا د آید که
 بندت اول کلن شهر بار بر بوجها نه
 هر بر یک بر ایندلی ب گیت تیل اول بهانه
 آله اناری یاد ایلیوب حیر و عاید در
 ایلی بی و نه و بی دلی مکر بو د یار ده بر
 یغی سکا نه بر شهر مقصود بنیاد ایلیه
 عجم تا کیم بن اولاد کون مسکونه اول سبب ایله
 تا هم یاد اولاد و بی و در ایلی دولت
 و حکایت سلطنت آید یلی ای نشانه هفت
 کتور پیک کوز اول ایوب عقل ایلی سکن
 آمدی کوز کلا نه دختی هفت کوز سوار اولی
 جمله و پله بیت ایران و نوز آن و تر کستان
 و سارم یونان و هندستان سنگلاز اولی
 عالی کنت و کزار و آکناف جهات صید سکار

در میان این دو صفحه
 در میان این دو صفحه
 در میان این دو صفحه

و در این شاه ایضاً ل آید و ب طلعه سوف
 آید و دی و بو قدر بیک باک و ساق ذان
 و خفاف و خاف خاده لری حد منته بل اغ
 مثل آیدی راوی تو لینه اتفاق کیفیتا
 بر کوه بر باغ جنت آزار ده سقبو لری به
 اندر او تو دو ب عیشی و نوبی و ذوی
 صفای بر کوی بو ناک خاطر نه بر کیم
 آرزوی دوشندی کند کجه اول آرزوی
 هو نوبی در و ننده مندرت اولاد ار کت
 صبره نجالی قالیوب بر کت با تیبی فالایوت
 مسامعی ناک یوز نه بقوی ای بکلر و
 ای اولو لری بنم خاطر عه بر نوبی خطور
 ایلیک صبر آید و اب اول هو سی کوز کلر
 کیم ده ده عم دید کجه زاده اولاد سی
 نه دیر سکن اگر مقول ایسه سوله بیم
 لویق د و لت ایسه و سوار امور کلر
 ایسه آکا کوه بر تن بی تارک آید و ع

در این

فروغی از غایت و سلیمان از غایت و اعدا و غیره

کوروی
 کورکن
 بریدد و بیوی کورکن سناه انی کوروی
 طایع جانی بندت برک برام ارته سله
 بران جالی یو کلنتی لور بو کور سناه کور
 ر بیچک او د و ناک بره قیوب ال تا و تیوب
 طور دی بو امین ایله کور سناه بکا بر تاج
 فلورکی احسان ایدر تا کیم بند بر زمان
 خار کنی لگدر قور تله زبر اغایت ابله فقیر
 ایدر کیمبهار سناه بو کا یقین کلدر که یا ننده
 او لندره ستول ادری بکا کورک کل سینی
 ویدی بر سر هنتک و ارب ایندی ادم
 کل سی بری اقام سناهی کیمبهار استر ایلمه
 دو است قور لدرک دیدر مور یضدر ستار
 اولوب کیمبهار لک او کزه کلوب دعا ایلمک
 و طور و ک کیمبهار ایندرک بره ادم بو
 جالیلری نیلر سینی و قنچی کورده اولور
 سونه دیدر کده حریف نکور ادرعا ایلمی
 ایندرکی شیو یقینده بر کورکی وار در ادره

ایله کور و ب هر قنچی ملکات بکنوب لایق
 کور و سکر اول ادر ادره امیر ایلمک سوادیکر
 اوزره ادره بر شهر بنا اولسونه و ور
 قیا مته د کیم بر انا ریکز و نیاده باقی قلوب
 تا سکر و انجم زکی اولسونه دیدر یلر کیمبهار
 و حی معقولدر دیوب نیز امیر ایلمک آتار
 بر کور حاضر لوقوب حادیم خرم ما شکار الای
 عیشی عشرت بیسالی سازنده کور بندر جاد
 یله لر تمام حاضر مهیا اولوب بر کورن شکار
 صریقی ایله عزم بیابان ایدوب بو قدر
 مسوم ضمیم ایله بقولدرن تحکوب کندیلیم
 بر بجه منورک ایریلوب بر تاج کورن بر مفا
 سده صیدرک شکار ایروب تمام عشرت
 کاهلری د و د ایلیوب عجب استو وارک
 بجه و ر شو جو بیات کنارکی بجه دردیوب
 در جاده کنار نه بر مقام و لکن صواری
 فراوان و اطراف صحرا در باغ و باغچه

کوروی

استبد و ب و ز بر لب نیک و فی ابو الله جی
اولد قلمین کور و ب غیرت اسلام
و د و نندت چو نسی اید و ب اول جفده و د
مبیا یرمه سیوب او آل محله باقی کورد و
ایندی ای شاه عالی سنی خطایله بیجا
نیا غم خاننا بو نده زده قدر نادر بود
نمیر فی یو قدر زبر انشی دخی بز کم بی
بر محلو قدر حکمت و تصدیق هوب اول
صانع بی د و اندر او د سکر بیات عالی
بو قدرن و ارا بیوب بو حریفی فناد خرد کنی
اید و ب سنی فناد نایع کشی و احسان بیجی
ایله کی د بیجه بو کوه فیفناد قیر د بو جو
بی ایله بد بیجه غضبه فلو ب بر که کس نام لقیته
با سنان سندی اعترفا اید و حق و صف ایله
دیکن نکوری قالی بو فی دخی د و الله اید کورد
سکر قار و سید ناز بو د بو نصیر فله قار د
د کلیدر و بیله ک و بیله نام بانق ایندی اکی

اولو د ام ایکی عود غم و اورد و اروب
یو کھی صائب او یله اناک الوب کفاف
نفسی ایلیوب خدایه شکر اید و ب ایانه
رو بی ز مینه و عا ایدر د اهل عالی ایله
دید کی حکمت خور کیمفناد نیا بونا آیین
سکر ال ایله ک حریف ایندی با د نسا هم بیتم
آردیم خا ک مشی فنادر د دید کی کیمفناد ایندی
عالم غم خاننا کورده ستور ل ناز بو رک حکیمین
بنام آرمده فبا بونا ک ایدر فناد ایسی بیجی
به بد کی اقلیه سلطان اولوب بو او د بیجی
ار لوق عجیب د کلیدر د بیجک و ز ر اسی بی
سطا غم ناز بو رک بو نده بر حکیمی و اورد
عقلی ایدر من د بد یار و اوی ایدر سکر بیات
یا ننده جار به ایدر ندر بر مقبول جار دیه کی
و ارا ایدر کنایه خدی خدی ایدر است ایدر کی ایدنه
جنگی دیله نام د بر لر ایدر کی غایت عاقله
و عوب لجه ایدر ک ناهدرن بو سو ز لر ک

استبد و ب

شترنی بلز مسمونه هله که در مسکن نار نور
 اگا بنجه فشم ایلا کی بهم کی بر باد ناهات حسن
 مندره ه و ر اولی دیوب بوز مارین
 سنه بناسنی اوندکی انتنه بو نار جو نده
 اما بو طوندت جو تکه فنار خار کتی الله بو
 ندر فلور کی کبردی غیر کی کوز لوی جهها
 فی کوز من اولی صفاسندنی هان کوبه
 و عزکی الوب بو وری ویردی جادیه
 در بولگا با جتوب نده به کدر سیه بهی دیو
 اتناو بی بو راده بر اغوب قنده کفک و بار
 سیه دیدکی قباد خار کتی ایندی سیکم سیه
 باد ناهدره بچونه ایر لایه دیدکی جنک
 دیل دام ایندی بهی حریف دیوانه کی
 اولدک کوز لاج باد شاه بیف سکا بختی
 ایلا کی سئوبله بر بخت ایلا کت بکا غضب ایلا کت
 سکا ویردی آمدکی یورکی بی او بنه کتور
 ان نسا الله قنله امیدم بو در که بی و عوامت

شهر یار سئوبله سلورم اولکه خدای ستمک
 مراد ایلا کی تا جهار ایدر و مراد ایلا کی
 بر بوله پنجناج اولد اما سترک عانتا معبود
 دیو بر سئوبلی ایلا کی نار نور کت بو کاتر
 اصله علله نه بی بو قدر دیدکی کشفاد خیر بر
 بو حقی سوز لردن غضبناک اولوب جنک
 دیل دای هانی یفا سندن جکوب ایندن
 ایسای ایندی بر و اول دمه ای قباد خار
 کتی و اول بو جاریه سنک اولسون بکایم
 دیوب هان اول حریفه بر اول جوده اتوف
 باغشلیوب اندر دیل دامه ایندی ای صاهی
 بخت و ارامدرک سنک ایمان کتور و ب اعتقاد
 ایلا کی سئوب سنک سنی بر دخی بو عز نه
 ایر کور مکر فاور میدر دیوب بو الم ایله
 غیرکی سید شکار ون و اول سوز دن قور
 فنت ایدر و ب طوسی و غری سز اینده کلدرک
 ایندی نه دیر سئوب سئوبان غانت بلز نار نور کت
 سترنی

اول عورتا هر طستور چيست و در و ب و ک و گ
 و ک اندر قباد خا کشته اينده و ارا مگ
 بازا ر در ن همبر و حالک يور غان و و نك
 ز خيره به متعلق او هه نه اله زم ايسه
 ال کيو ر ال ر چکه بن سکا انچه در عي
 جوف بو ورم و يدر ک قباد دعي وار و ب
 جار شو به بانو هر نه که و يدر ک ايسه ال و
 کخ و د و ک چنانه د يله و رام و در تمام اري
 با ستر ن با سته و و ستر و اول عورتا هر
 حالک کور و ب بر بيرينه خيرا ن اولوب بقار
 ل و د ي اما سئوال دعي اينده من گيم بر خير
 ال ال که عجا بو نامل سلطان در و هر بيرينه
 نيه کلا ي اوله و يدر و ک اولدم چنگ
 د يله و رام با ني فالدر و ب اينده ي بوضوح
 عي انله و کور نه نغدر اثا ک و برر سبي
 د يله ک قباد اينده کور نه اکمشي آتاک و بر
 رم بخير ک طماهل ن ماعقا ر يدر ک بانو اينده

نمده سندن کلور دم زير او اولطو کور
 جوق ر ب العاليم و ن او ما د مگر بني
 شي منده ايتيه و يله ک قباد و در منده
 کور و و ک بر محبو به عالور جگا هر نه
 غورق او لشي جمال افتاب کي شمله و يدر
 د يله ک نفاک او لاک جنک د يله ر امک
 اننه يا بسوب اول اراده کور و ب اوينه
 کلا يله بانو د کور د ک بو نك او نده اري
 و انده عورتا و تور مثل ال ندر ن اشلوک
 کور ک يوق او باک هر جو جاي شو بو و ر
 ندر ک قباد مني بانو ي عالمه حالک کور ر بنه
 هاي بره ملونه ل مگر بو سر يفاک فقير
 او لريغي قدر و ارا عيشي ديوب يوب اول
 او سبو نده او لاه مر صغ قفتا ني جفاد
 بر جابنه و يوب اول بيان هو لگري صفا و ب
 او ک سبواب سبور د ک و سبو ز يدياري

پراول

کینه دل سکن طغوز او تو ز اولدی تو
لاری دخی بر آیی آیی ورت سکن آیین
سکسی اولدی و دخی جار پیکر الو ب
اوی بیو نه و لر بانو ایندی ادم هیچ
بر بر بانو رینسنگه یاز دن او دونه ییغ
سی بیو نه یارین شاکله کده آیی بکلنه
مناسی دیدی قناد ایندی طغوز بر بیو
مقارده واردر اصسن اکا طولا و دیم
دیوب قو لرین بیله الو ب طغوز دن فروان
خطیب کسوب اول مفارده مال مال طوری
الد و روب شاکله کده صتار ز دیوب
اغزینی چایلر ایله قنایوب غیری کازنه
سئول اولایار راوی ایلمک بونک
ایله بیله او دونه طغوز او دنجیلر
اصواله خیر دار اولوب بر برینه ایندی
خوردکی بو خادکنی ناکلاری دونه
له سیله چای چوبی طغوز دی بادشاهه

بانو لرین اینلری کو چاری ندر دیدی
قناد ایندی هیچ نه اینلری وار نه کو چاری
هان تنویله او بو در لر او بو لر دیدی
بانو ایندی بقله ادم بو نلر سنی غامیم بیله
اصق اولایوب استمد لاری کی قو لنو
اغزی امدکی شمدن صکره آیی شله کو نه
بر اتک و بر اضی اولو لر ایسه خونی اولار
لر ایسه هان بو نلری بو لالی کتسو نلر دیدی
بو نلر ده قویاد ایدوب ایندی لر بزاج اولار
زن هان بزده بو لو من ویر دیدیلر قناد
دخی بو نلری بو نلر یوب مهر لرین ویر
وب او دونه طنسره ایلاری اندن مکره
بمنکی دیلر ادم بر از جو هر دن قناد
ماندی بر وب بقدره آیی خاد و بر قول
الیوت بر وب طغوز او دونه طغوز
صا قوب کار کسبه باشلا لر دولت سفا
دت بو ذ صتوب خاد لری آیی اینی ورت

قصه در ۱۲

و کشتوب نابجا ده یا زوانیش ایلاک کو در
 لیم امدی نه صناد دیوب کلوب اجاد قور
 کو یا که ذک ایند یو یوق بله دیگره حریفه
 د ولتیه سنیت اولد یور داوی ایور
 جو تکه قیشی آتانه اولوب کلاری قباد یرندن صورت
 قورلرین یاتنه اولوب خضار لرین وضعی سوز
 اول اولور و ن یغدی یعنی مغار یه کلدی لری کور
 د یور جمله اولور و ن یا نوب کل اولشی ای
 د ریغابزه بو ایندی بهم ایلاک اولدی دیوب
 الله بالظه اولوب صابی ایله اول کور
 قار نندر معله یا خلدی اقا کور و تکه بو
 حوالا ایچنده قیزه قیزه کو یوقلر وار ای
 نه عجب بو کو یوقلر یا غلک دیوب برنده
 بر بالظه اولور کور یوقلر بر یوقه بار
 له یه د و نملک قباد نخل ایلاک کور دیگر
 صافی خالص کشتی و دهان یا پشو بستی
 چیشا و دی قورلری بو یوقلر و ن سنه

راست کلوب بوزان قوروی و جادیه
 سینهله بو قدر دولته نایل اولدی بو
 قدر قول و جادیه و او بار ق صاهی
 اولدی یا بو یوقلر کینه بر مده کار یوقه
 مانع اولور دیارین قیشی کلدی که اول
 قور و او دی صاقوب زیاده فایده
 ایور برزم باشی او و نیزی بر کیمه ایلاز
 دیوب حصه ایلاز یور ایچلر ندر بری ایلاز
 آری بجا اولور سکی اناک ایندی قورلا یدر
 دیدی بو فایده او و ناز دیدی یور اول
 حریفه ایندی بون بر قیجه واروب ایشی
 او رایم یا نسون کشتون نه بیلور کیم ایند
 یک صکره کوره لیم نه صناد دیدی اول
 بر لری ایند یور افرین ایو تم یور ایلاک
 دیوب دهان بر قیجه کلوب اول مغارده
 اولدی بو قدر بوز او و نه ایشی اور
 دیور جمله ای یا نوب کل اولدی حریفه
 کور کشتوب

بنام و اندر بلخو ایندی یا بنام برونه بنام
 منگ و توك و یار آیتك گو و ندی زیر مال
 بوللا یی و یو بزی با و شاهه غنی ایندی
 مسکری فنا او لور هات ارشی بو و دگر
 بو و ادن قالمقوب اخو د یار و کیده ایم
 بزی با یله لور و بو مالک صفاسی ایندی ایم
 د یو بی ندر ارك گو و وب بو کون اول
 گو یی دن کوچ ایلیوب قوللری و جار به لری
 یا ننه اولوب مالک اسباب ارا سنه یی لندی بری
 چیقوب کند یی بر همه بو نزلت حاله و ا
 فف اولاد کی بنام آیتدی ای بانو بزی بو قدر
 مال ایله قنده کیده دن واره جوق سکا نین
 حق و معلوم و کلدر قور قادم یوله بر
 خطا اولیده دیدی بانو آیتدی الم چکه بو
 مال بزه خدما و یی و کی بهم اعتقاد کم کور
 کی قیاده و بو نزلت ایله بر عیوت کور ساق و ب
 الله تعالی صفی نرینک حکم منور بر شیشه

اولدی یی بر بی و دخی پیقاد و یی بر بی و دخی
 کور د یی چله یی بو کو فکری هب سیم
 خاند عقلاری گندی ر او کی ایندی
 اول مغارد و بر و فینه و ا ایندی گو یی
 ایله علم طور و د کی بو قدر اشی باغله
 دیبار ندن چالیوب ایچنده اولان سیم
 دن اریوب د و کلدری بو نزلت و بو احوال
 ک پیلوب سنکر نزل و ان ایلیوب هات اول
 برینه اشکر بو کلدریب اوینه طاشینه بائی
 لادی چله سی طاشیدکی دیلار ام بانو به
 احوال بیان ایلدی بانو بی جهان شکری
 دان ایندی و ایلمدی طورده امیدی یا قیاد
 بو مال شهره ایلیوب ان از التوف عز و حق
 ایچله کسلی بر وب شو یله ایله د بو تعلم ایلدی
 قیاد دخی اول سیم و زری با د یاره کور
 ند ریج ایله شهره ایلیوب اولقد ر التوف عز و
 ایچله کسلی بر وب یفدی لری کم حسابی ایچنی الله

پیبور
 ه

کورده ایدری بر شهر معظم بنیاد اینله
 امر مقود ایدری اینی اگا ضعیف اوله
 درک بوزده دین خدای مستعالم برکالی
 وار در دیوب جهان بنورد درک قو
 لایینه وار دیوب افره اولان قصه
 و شهر لر دن او سناد بخار کتورتی
 کراسنه سمار طانی کبرج طاندی
 ملک حقه نیله از زمانک ایچنده اول
 صحنی ای عظیمات بر اعلی بر نزه حول چو
 بر و ب طول و عرضی اوله فرسخ اولی
 او ز زده و ایچنده بر بر کوه شکر بنا ایند
 بر و ب بو شنه به کوشنه به غلی و بنجه لو و
 صفتی لر فسقده لر نسا در و اولی ایندی بر و ب
 اول سزای حوالنک بر و بجی تا نشاط سویر
 نسا او ز زنده کسر لر یا به بر و ب او ز زنده بر
 و صی و لکننا بنیاد ایدری بر و ب و درت چاینه
 پنجی لر اجد بر و ب اطراف عالی سیر ایدری

اظهار ایدرم الی زم و کجه کویله یا شهره
 وار مازم هان کو کلوم بکندی یکی بر صحران
 بر سزای یا بد بر و ب بو قد و قول چارله
 س اوله او ثور و ب ذوق صفایده در
 بلکه بری کورد و ب سانی و بله نارد و
 دخی اوله کلوب یاغز ده مقام صغور
 س اوله اوله ایدر اید او لسنه سبب اولی
 بن او اوله کدر صکره یار اوله سبب اوله
 د بو ب چکوب کند بلر اطراف عالی کشت
 کندان ایدر لک تا کیم نشاط صو بو ناک فنانیه
 کلوب اوله نهر عظیمک بر چایینه قوندر لر
 و اول صحران نشاط صو بو ناک سندان سیر
 نادر اوله آب هوای لطیف انسانه
 حیات و بر در و ایدر تا بو جو چای
 لطیفی کورد و ب ایندی یا قناد نرد بر سنی
 بو نلات ایو بر بر او لور می سزای سنا
 ایدر چک آرمی کیم بقناد دخی بو چای لطیف
 بر کورده

اولی استر سکر و بد کرده بانوی جهان
 ایندک صبر ایله بهی ادم بری سی کیمباد
 و زین اینتاک و پیرم زین اینم بوزن غاری
 مردم بری و ارد و راهه بی سیری
 اول و پیرک حریمده نوله سیری جیده
 ضرر یوغه بو کونه بو کون ذو قهرده
 اولایم یار بنات اخی سی و ارد و دیون
 مسافر نزه اولایر اذنی جانب
 بزم حکایتی کیمباد شاهه گلای
 و او ای اوله رد وایت ایدر کیم جیمباد شاه
 اول ز ما ندر بری بر ندری مثلد ایدی
 او خور و ب کندی ذوق عالنده اولدی
 امایر کون بری اغر باز کانه کلوب هدایایی
 دوز و ب شاهه کلوب بولشدری الی او
 بو ب هدایایی و بر و ب کیمباد دخی
 بونه کفنان کیمدی و ب سکر ال ای و ب
 مای خواجه نزه ده کلوب سینه و کور کیمدی

ایدری صویو کیم جو غی اول قصه کیم
 لری التندت کجودی و کنه قصه کیم
 فنه صغه اید و ب اورته بر ندر بر سیرک
 نئادد و ات ایدر بر و ب سیم و زب و ب
 اژ دد سو لوله لردن اول حوضه و کیم
 اول ملک قلمبه نخرج و بر دی اول اجلدت
 غایت بو کسلت اولوب اطراف عالم کوندر
 یکی ایجوت قصه کیم عالم غایدی دیر لردی
 بو ندر صکره چمنکی دیل دام اول قصه
 مناسبت دوشمه و قلیجه لر بو کلوب بار
 شاهانه دیبای زینا ایله دوشدرک بریج
 بو نغولر و حاد بهار و حاد ملر و بوجیر
 و چا و شلی ایچی و ده و طشی و ده اولقدر
 داران باغلی کیم بر و ز بر ده اولیه فناد
 بو حال کور و ب عجباً بانوی جیمناک
 بو ندر مراد کیم ندر بو حقه شهر یادی

اولی

نه کورد دیکو و نه اشند دیکو و دیکو
 ذیبا اول زمان عادت تانوت بو ایدیکه
 بو یله بر بازرگان و یا بر شیخ کلا کده
 اخی با و شاهه بولوشند و در بر ایدیک
 پا و تنه دخی احوال عالمان خورسوا
 ایدردی کوز دکوری بولوده ظلم واری
 بو نخی دیوب یوقلا ر لوردی بو محله
 اول خواجه ایتدی ای شهر یار واری
 اصفهان دن کاور زانجون بولده کاور کون
 سنا ط کنار ندر بر قراج سرای بنیاد ایلک
 و باغ باغچه لور پید ایلن کرکه دیل ایله وصف
 اولغی یوخسه سوز لری یا پدرد دیکو
 ذیبا کجند سوز لره مراد ایله دیکو
 ایدی کنده فراغت ایلدی دیو یل ایدی
 اما اول زمان دن بوی بنی اون کینه
 اولتی ایدی اما بک کوز ل بر نزه واقع
 اولتی دنیاده بر منلی دخی یوقدر و بولون

دیو یل

دیدکی کیفیاد بو خیری اشند کده
 بلکلیوب ایتدی ای کیم یا پدردی اوله که
 بنم خیر م اولیه و بندن ایجازت ایلله بو
 ایستی ایدن کیمدر دیوب و زین لورینه
 باقدی عاقل اولان لور ایتدی لور ای نسا عالم
 ائده بیلور کنده سیزک قولور دیکو فون برک
 اول زمان بو یله مراد دیکو کی کور ووب
 اجازت دت یا پدردیوب سیزک ایچون حا
 ضو ایلندر بو کون کاوب حضور دیکونه
 عرض ایلوب دعا کونه مظهر و ونشه
 دیدیلر اما کیفیاد تین امر ایلدی تدارک
 کورک تین وار ووب بر کونه کورده ایم و بنا
 ایتدی بورت ناصل نصله بیله ایم بو قدر
 مال مالک اولوب عقلی اوله دیدکی بونلر
 در طرف دورت و زین و اوج یوز میخ
 حکم یوقدر خان زاده لور بکلر بک زاده لور
 ایلله تدارک کور دیوب صید نکلر ایلدی

۱۲ بنو نصره ملک بر بنی و الکنی جلدی علم به فریبند مشهور علی در بنک فزونه حدیث قرئت اید طبری
 ۱۳ مافزینا

کلوب اول صحراک او چند ابر شوی کور
 دی اول بجایب و غیر ایب بنالری کور
 هیران اولدی به جام بنو اصل با دنا
 دکر نام و نشتای یویج ایکی بوله انازی
 ظهوره کله دیوب دخی یقی کله کوره
 قبا و خوکشی دخی قولکراه با دناهی
 ایوب کیفیاد لک با یوی او یوب دعالی
 خیر مقدم ای سلطان هفت کشتو کلک
 ایکی ایله ندم رنجیده فلک نوله شاه
 بنده خانه سز کور با دناهر بیورک دیدی
 صقیاد کور ددی بر پیری تا حیر ادر ددی
 جی اهوره عرف اولشی دویوب ایترک
 ای اولدی بو پیری کچرد و بوسی ایلری سا
 جی ناملنا هدر ددی قبا لک یا نند
 اولدی نری بر عقلاوی ایلری کلوب ایترک
 شاه کلوب نیک صاحبی بو پیری در ا دینه
 عزیز د و سست دیور لردی قبا کلوب

خرم صحرا اید و ب چکلوب کتدی یار بکون
 اول صحرا اید یقیری کلوب د ورت صورت
 داغلا یار سکو بانو د و جوز جیلر تو شوی
 ایستد شهر یار بو نده کله بی مقور در
 دیوب بو کوه بانو یله کلوب جیب ویر دیار
 یز بر نون طور و ب جاریه لری ایله سکا
 لک ایچی و بی طشیه سین و شیو بابی
 شاهی او زره تمام زنی ایلدی بعده وافر
 یسولر قوز یلر طاو فلر جیوتلر و سولر
 زعی کور و بی اشجیلر بین بانده صیح ایلیت
 ندی دخی اف قوللری صفا یوب حدیقه
 بل با غلبوب قبادی خوکشی قبادی سکا
 چه قوستی کور ددی و ایترک امدک
 اوم و اربا دناهی سار نشی لوب کور
 بر اعلا ضافت اید و ب بنه انک ایله ایلدی
 جی کلوب کور ظهوره کلک کور کور ددی
 اما بو طر ندر شهر یار دخی کور ایله
 کلوب

دنيا ايق التندزه حصو صا هر لرون التندزه
اول شاط صو لي فوا وات اولش خيها
دك و ساو لرونك صفا لرونه پناونك
دك او لنوب اول شكار التندزه
دك و باده و كلغام ده نمو دك سول
مظامره بر مفراد عشرون ايد بهم ويد
حادر ملر سكر و بجه قباد ايلرك كارب
د حاله و ب بار شاهر بر جه نيجه صبر
ايلك بر مفراد فقير انه طعام حاضر
ايلك هله انك مو ده بهم جوده سينك
كفي دني كلسوت د بركي كيمقاد دني
بواه حاضر طعامه ت بهم جود ديوت
مور رركه انك كور دك بو الاك جهات
كلرك لوقون شاهي اول ز به سماه كلرك
اول بده يا ايلك و پشكير و د و شوك
بمده التوت كوشه صفا لرونه ايله ايله
قدر سكر نفيسي انفسى طعامه كار بهم كاله

شاهك ر كابين او بركي كيمقاد اشرك
اك پير بو دار اته نه زمان مالك اولك
و بو قدر عمر جرمي سيني به سنات هيج
نامك اشكرم ديدك قباد ايلرك اك
شهر ياد عالم يقنده مالك اولم و بكي
دني بيلور سكر اجفي هله بيورك سكا
بده سكر ر بنده سنك قو لو غم ديوت
شهر يارك او كنده و و شوب سوا كيو
سندن ايجور ك مو و ب انندن ايند
بر و ب جمله اعيا شاه اول صوا و زنده
اولك كو شكه جمار دك و اولو در ديك
كيمقاد كود دك بر تحت عاك قور لشي
كندك تختنه بگرد و سراسر دينا لرونه
د و شيني شاهي خيورت الراك اول حوض
كود و ب ان ز سر لرونه رود صوت جريان
ايد و ب هر طرفه اومه صوات و بورد
و و زنده اطراف عالي غانا ايلوب
دنيا
مهر

جانشینان با شمشیر کل سختی با نوازه است و دیدن
اوده نوله دیوب دیل و نام بانو ایلیک
کلوب و عالیویب طور دی کیغباد بانویه
سوال ایلیک سن بو قاعدی کیمدن
کوردک و بنم سوراچه نه زمان کلک و دیگر
بانو شکرار دعایم و ب ایلیک ای شاه عالم
سن بنی یا خلدن و ذابتنی دن اول کور دم
ایلیک دیدی کیغباد بلکلیوب ایلیک بیره
د و غریک سویله سن کیم سینه زیر ابو نده
بر سر وار انجی دیدی بانو ایلیک ای شاه
عالم نه اول دیل و نام جنگی چار کیزدکل
میکنم سرکله بر بحث ایلیوب بو قباد خار
کشی اکم اول بانو شاهل بادناهی است
قباد تا خلدن ایلیک و ل خضایک بی
ذواله اکم بنه چار یه سینه یله کیغباد میون
بو محله قدر تندت بو ذره ناک و ذره سینه
اطهار ایلیک دیدی کیغباد شهر بارک

اوش د و ب د و د انار بخشین ایلیک قاعد
شهر باریدن نه زیاده و نه نقصان کیغباد
کورد دیگر بر نظام ار شخصی اند به بر انون
جو کاهه جانشینان ایلیک مقامند و سوله ایلیک
بو یله ایلیک دیوب ساقی لرینه تعلیم بر رهله
طعام در تمام بندک شکرکی شو بنی ایچلیک
و طشوره و اولان عسکرک جمله سوله طعام
و بر و بلرید یلی ایچدی یلی کیغباد و زرا و
ساقی لرکی بو اییشه خیران اولوب تعجده
قالد یلی اندک کیغباد بانو قالدیر و ب ایلیک
ای قباد غریب و دست سی بو قاعدی
کیمدن او کی بدین زیر ابو قاعد بهیم سیم
قاعده سیدد و دخی دیوانم قانو بندر
دیدکی قباد ایلیک سلماته بنه بهیم اما سول
جانشینان ایلیک اولان شخص یلو رانیکی
اول سیرک دیوانگری کور و سنی اندن
سوال بیورک دیدی کیغباد اینارک ایلیک

جانشینان
و

ایلدی اول صحرای بی پایا نده بر شهر مغیر
 بنیاد ایلدیلر و بوسرای کند بنات مهم مرا
 میا اولوب و بجه الواب کوی اول شهر
 او دنا سنده بر سر ای بنا اولنه و امر نده
 و زرا و بکلر سر ایلی یا بد بر و اب ابا و ارف
 ایدله لر چون که بویله اول بجه اطراف عالده او
 ستراد بخار لر معار لر نقدر و وار ایسه جمله بی
 کتور و و اب اول شهرت اساسه بر اغویب
 با کلا یلی کتور کتور یاید ر مغه هر کسی کیند
 یک بر ده سوسای بنا ایتد مکه شعول اولدی
 داوی اولیله و وایت ایدر که مکی شهر کی سوه
 بر ادم وار ایدر که ا دینه بخت حال دیر لری
 بر اهل نسب کینگی ایدر که دینال علیه السلام مک
 او غلی جاسیب حیکمت او غلی ایدر که بعد کی
 عطا ملر کی بو قدر عالیه همه لر ایکی بو کا
 او تمیق یاز مق نصیب اولما یوب حال کی ایدر
 ایدر که اما زیاد و اعز یوک کتور ایدر که و بویک

عقلی کیند و ب خیرات اولدی جمله اعیان
 دولت هت انگشت بر دهان ایلدیلر
 حتی قناد شهر یار مسلمان اولق استادی
 اما با نندره اولنه ملا عینل قومیب ایدیلر
 بهی شاهه انصاف و کلد که این ده و ک
 دینک ترک ایلدیه سیمه دیوب اغویب و پرو
 اضلال ایلدیلر بیده شهر یار ام ایلد کینه
 بساط عینی کتور و ب بر فاج کون اول
 مقام و لکناره عشق ایلوب احری کینار
 نشاه قباد خا کینگی کتور و ب کندینه و بیر
 ایلدی شکرار دلال رام بانو و عال ایلوب ک
 شهر یار عالم بو قصر و لکنسا و سر ایلی هب
 سیرک ایجورن یا پلندر دهان صفایله بویله
 او تورد و ب ذوق ایلالت بنیز کینه سفرا
 سینه کوره بر سر ای یا بد بر و اب انده سا
 هه و عالیدرت دیر کی انشاه بو بهانه اولدی
 کینفید اولدم صفاید و ب کینک یا یله نین امر
 ایلدی
 ۱۱۳

ای کسکی ایر غا و لغ ایر ری سیه دیر ایر بو
دخی بل ایر دم دیر کی کل اماری دیو بخت
حالی الو رب بریره کور دیر حکمت حکم
سکر اول پیر شمعون وزیرت ایر کی بو ری
گور و ب ایر کی بره نخی سی بر فغانی اومه
بکوز سیه شو رایبه سی قاز باک ایله بن سکا
جوف اکو ام ایر دم دیر کی بخت حال کور و
بر وانه تبه رنگنده بر یوسرک برودر هاب
در د مند عیایه ار قه سندن چقا و ب بو
بله قو کی و بالدر لر بره صفایوب انه بر بیوت
قازمه الو رب اول پشتزه قاز مغه یا خلدک بو
سفال اول زده بر فغان کور قاز دی کیر یا رینه
وار و قدره بران قاز مغه فیانوب اینلر اولادک
بخت حالی کور و کور بو ندو اسکک بنا عل می و ار
کابوب اول امیری ب دیر شمعونه ایندک سلطه امیم
قاز و یغیر بر ده اسکک بنا انورک و ار اینق کاک بر
کورک دیر کی شمعون کابوب کور بخته امیم ایر کی

دخی بر او غلو و ار ایر کی بو ری خواجه
و بر و ب بکا او فو مو یا ز مو نصیب او نا
دی باری بو او فتون یاز سیه اوله کیم چند
یز یولونه کمد بیک دیر ایر کی و اوینه بر
جمهر دیر لر ایر کی بر کور سه و شهید
بر خدی کلا کور خیفاد و جه کنار ندر بر ک
شهر بنا ایند بر ر مشی دیوب سو بلدی بو
کوره شهر کی سه و دره نقد و بخار ایر غا حال
وار ایسه چکوب کیم باک باک بل بخت حال
دخی بو نلری کور و ب اوینه کلا کور نده
ایندی ای بنم حلالیم احوال شو بله دیر به کیمده
بم وار و ب اندر فغان کیم ایره ام او غلو
و سنی اللهه اصهار کیم خیفی خواجه دن ایر مه
فی او فو سون یاز سینه دیر کی خاقوندونه
او عزت غیری او لسونه دیر کی بعد اهل عیالیه
و واعلنوب جموب کمد کی کونار و بر کون اوله
یک بنا او لوفات شهر کلاک بر قاج ادملر کابوب
ای کسکی

خطه که کنی نیز ... درم بخار ...

زائنه ...

جانوب غام کیمبهارک و سائز و زبر لریه سکا
 بارک و بیخه لری یا بلوب هر بر و زبر لری سکا
 بی قلمیه بجز او لری غام او لری قدنه صکره
 کیمبهار در و زرا سیله رخت لری نه بنوب
 شعری طویلا شافه جمذری و و شام لری
 منظر ایله کی کور در کی بو قدنه سار لری و قدنه
 هر بر کی کور یا بر مغظم شهر در بول وارک
 اولی ایله هر کسی استدی کی قدنه بر لری
 او زونه او نعمت بنا یا پل لری در و زوب
 کیمبهار ایله کی بو شهر مدینه اولی بعضی
 بر قاج شهر اولی و جاک اولی هر کو نشه
 کی بر شهر اولی و دیری بو کوره او شهر
 ادرک مدینه قالایک بو زنه صکره شاهات
 جمله هر من و سائز اسباب اتقانی طایفه هر
 کسی سر لری و دوسوب قیاد ایله لری اول
 شهر کند بجه معوی او لری بعده هر کسی بو صفا
 ایله میشی عیسی تده ذوق صفا ده اول لری ایله

بو نده بر حال وار در دیوب و دیوب ایله
 طوره قاز و دیری در دمنده دخی قاز ارف
 بر کس ظهور ایله کی بران دخی قاز در کیر
 پیو و پیو کور ندر کی جبهه پیو بی اصل لری
 شعری لری ایچری کی نظر صالدر کی کور دکی
 عظیم مغازه در و ایچمند قورق دانه ضری
 و الف کوب طوری هر بر بنات او زنده بر در
 عنفا قالیبی و زوب اغین لری ندره بور یا کور
 ایا کور هر طوتار لری شعری لری بو ندر کی کور و ب
 عقل کند بران فکر ایله کی و ایله کی بر او کم
 فجا کور بر د قینه بو لسه قز بان ایته کی کور و
 بیچاره بخت حاله کور زنی بر قاز مه او
 در و ب یعد کی و ایله کی کور او زنده و انز
 جبراق در کور کور ایله کی بعده تیز به پیو
 بی بند اید و ب اطر افنه حوز بنه یا پور و ک
 غیر کی یا لری بی یا بدر حقه مقید او لری کور
 او ادر او لری کور بیخه بالی او لری شهرت بنا دینه

حالا ...

بدره سزاها برف نور خا سینه سخم چاوشه حفره حفره سزاها بیری صوره ناسه با صفا نوح برین طهرین
 فرات ایوه اجبادض صفا انیسوس

داوی ایدر هاقا تا صینک بر جمله دخترکی وار
 ایدر کی بیغباد بو کا طالب اولوب وانز مال
 ایله ادر ملر کورنده ووب خاقان شاهردن دله
 دی اول وخی تخالفت ایتوب جمله جهاندی
 و خا ربه لری ایله کوردر دک کوی بیغباد
 بیغباد بر دایر بیغباد دخی عظیم د و کور
 ایلیوب کور دک اولدایلی داوی ایدر اول
 بیجه جام فرو ایدر یا تو رکی مسباحه یقینی بر
 عجایب واقعه کور دی تو ر تو پ و بلکیوب
 بر ندرت شو بله بیجی ادرکه تختد ناسخی و تو پ
 باشی تخت کورنده لغتوب شوق اولدک
 بیغباد عقلی باشنده جمع ایلیوب کورنده تختک
 اوزر ندرت بیغباد موملر بیاد اولدایلی
 خلوت ایلیوب بره بره دیوب صمقورک
 فیو یا ننده اولدغی خا دم نوبت بیغباد
 د ایلیوب بیجی کور دایر کور دایر اولدایلی
 باشی باشی د و میوب قان اوقوبت ادر

جانب داوی ایدر بو صلی ندرت و ه شهر ندرت
 کورده بیخا لر ارغاد لر بیوت کلک بیخت حال
 کلرک خاقان فی اغلیوب طور رکی اولغلی
 برز جمع حقیقه کلرک کور دی مادرک
 اغلی سوار ایلیوب بیخون اغلی بی بی
 مادرکی ایلیوب ای کور زم نورک بو شهرکی
 کورده اهل کار هب کلرک بالک کلرک
 و مدرکی برز جمع ایلیوب الیجه ای ماد ر
 انا م اکر اولد یسه بی صاغ اولدیم بر قاج کور
 نه حال ایسه ندرت کانه اولدیم ظاهر بزرده بو
 یله قالیبو دیر مسقر ایلیوب بو کار کور
 یا بیغباد ایلیوب کورنده قالا ان الله برکی بو پور
 د بیدر جو صلی لغله عاقل نه ماد رینه بیغباد
 ایدر ووب قشقل ایلیوب ایسه بو ده بو ندره
 ادر بیغباد یا ندره اما بو طوس ندرت بیغباد بو
 شهرکی بو یله بنا بیغباد عظیم شوکت و صلیت
 باغله دی کورک ایلیوب یا ایلیوبه دانسان اولوب سو ایلیوب

داوی

بویان با دوزن کلایحی دوزان استیغیر محمد اسفندی

ایلیک و میدک بو نلر بر برینه با قشوب بو تا اصل سوز
دوکر سوز یلر سکر بز لر غایب یلیوز نه یوزی شایه
سوز و واقعه کوزی خاطر یکره کوزور و بز
سوز یلک بز لر و نه یغیر یوز اید یلم یوز فوسه
چله مکنز رکر بز غایب د هر دوش بز
اید یلم و هر یغیر اید یلم بو مکنی دکدر
د یلر یلر بو کره بو نلر بو یله د یلر کر نه یغیباد
او یله غضبه کلوز ایتدی ای نایکار بو قور
ز ماندت بز کی شاد لعدنه بیم ایله عیبی مکنی
اید و ب هر بو یکره یکره د مال کیم کیم مکنی
و یکره حکیم حادین کیم یوز بو قدر لایق
علو قدر بز سکر یا یکا بو یله کوز نه بو لایق
مشکلم حل ایننه دکدره صکره دخی نه کوز نه
بکالا زلم سکر باق سوز ل امینلری قی چله
نار نوزر حقیقون جمله کوزی قتل اید و دم بو یوزی
صالح تو مام و یوز بو یوز صیغری کی بو لایق
جان باشنه سوز اری اید یلر یوزی شایه سوز اری

بیت
السلام

عزیز اری حاضری علی کیم یای
اکت قاعده قریغی یوزی شایه
فرات آله مشیر زعفر اسوز
عزیز اری حاضری علی کیم یای

اول
تاریخ

مهل ویرین کورده لم دیوب با سئلد یومی
سمل ایدوب کمی عقل ایله اولقدر ارایوب
جست جو ایدوب بو میدد ننو میدد دیوب
غیوی عاجز قالد یای بو و یای بیلوب بو
جواب ویره مویلو اتنا کیقباد ایسه البده
بالک کول سکوز یوخسه جمله کوی هب قتل
ایدردم دیر ایدی کور دیوکه اولان اخر
امان د بیلوب نشاهر لطف ایدوب بوزره
بو تیاج کون مهل ویر تکیهم اطرافی عاکی
ایوب لایه بو سکلک برود مانی بولونور
زیوا دیناخالی دکلد دیر یای کیقباد دخی
مهل ویروب التوبینه امرلو ویروب هر
سهم کهر یارک بو و سناک بیلوب حل ایدر
اسه وزیر لک انک دور دیوب جمله منجم
چکما یی اطراف عالیه کوندر دی انور دخی
طرف به طرف ارامنه منغول اولد یای
هر نوده بو منجم ویر اختیار عاقل بولدی ایسه

ایوب

چهار خیمه قلا درو

اهوالی اعلام ایله دیار بر جاره ارا لورده
بوکسه بوکا جواب ویره مودی اخر
بونور عاجز قالوب کمی نوزک دیار ایدوب
دکیمی دخی ماول محزون کلوب صورت
تبدیل ایلیوب خانه لورده طنز چقمان
لورده اما راری ایدر و زینر لورده بیری
مروه شهرینه کلدی ادرینه ارغینک وزیر
دیور لورده سکوز دان بوست ادرک
وهه بر عاقل ادم ایدی بیلور دیکه اول ویلا
یت دایمال و جاسب او جاعید لایه حال
دکلده البده بوکا مل بولونور دیوب سوال
ایلدی عیبا بونوره بر عاقل روزکا دودیده
و منکل کنته کیمه بولونور دیوکه اهل
ویلا یت اید یول فلان محله بر پور و شمی
وار دور علی نخومده غایت ماهر دور بیلور
نوز جههرک حواجه سخی صانع ویر
دیار هات ارغینک سوردوب اول بولت

کتابخانه جامع مسجد جامع تبریز

ایدره جوکسی بلز بر ز جههر سلک ملیو پ ایلی
 او پو پ قار شوشنه دین جو کو کا ورتود
 دی ایندی سلطانی احوال کن ندر او جو کوزدر
 کتبه شتر بیف ایاله دکن او غلا بختلر
 الیکیزی او پو پ و عالی ایله بلز دید کوه
 خواجه ایندی او غل بی د یلم ایله بر
 بلایه او غی ادم با شتر ن جواد و شدم
 انشده احوال شو یله در دیوب بیاب
 ایله ک بر ز جههر ایندی ای خواجه
 سهل صبی ایات بنده وار و ب او ده کوه
 یم ده ده لومده قالد بر کتاب واد
 میدد باکر انده اوله دیوب ایلی او بادی
 خواجه ایندی یو دی و ارامدی کوه
 یم سی بو لیکه خاسب حکمک بر کتا
 بات بو الو یلک دیدک بر ز جههر ده یوله
 دیوب جهوپ کید و ب اوینه کلوب و لاله
 سنک ایلی او پو ب ایندی ایکی ساد جانف

درو زانو کوه کوه
 دفع طهر اولو کوه
 ادره کوه زانو کوه
 ادره کوه زانو کوه
 ادره کوه زانو کوه
 ادره کوه زانو کوه

جان با شنه بجزاری کندی د یلم ایله
 بلایه او غلام شمدکی بنم حالیم بجه اولو
 دیو حیانت اسدک کسری د اوی
 اندر چو کده او ج کون اولدی خواجه
 مکتبه کلدی بر ز جههر بو محله بیک
 با شنه ایدری و غایت عاقل کامل اولفله
 خواجه بو تی او غلا بختلره خلیفه ایلی
 بو کوه او غلا بختلر بر ز جههر ایندی
 ای خلیفه او ج کوزدر خواجه من کله
 دی بجا حسته سی اولدی دید یار زبوا
 او غلا بختلر خواجه ناک خسته اولایند
 مسفا ایندی لری ایدری انات ایچون تریه خسته
 لکنه حمل ایله یلک بر ز جههر بو له بن بر
 خبی الو یم دیوب خواجه ناک او بنه کلای
 ایچو کی کوه و ب کورد دی خواجه و ر
 د مند صاغنه و مولنه حکمت مهابرت
 یعنی ایلوب او بو در شاشتی قالدی بجه

ایله

عالمی...

و کلوب ادب ایله ده و سنک تری به سنه کبوتر
 زیارت ایله کی و آکی و کعت ناز قیام
 دعا ایله کی و مر قاسم یمنه یوزک سوز
 بو ایشا کند و به قوم علیه ایله کی طیار بوی
 خایه و اردک انی کورد کی جاسیم
 اق صفال سینه ده یوزکی نوز انی فریب
 کلوب بز جههر کی قوجه و و سنک بو
 کوه اغریزه نو کوردک و ایندی کوزم
 نوز کی صفرت الله بکا و انام د اینا له
 عطا قلدری باشم او جهنده اوله صند و
 بی آج ایچنده اوله کتا بلری ال هر نه
 و و لو مشکله و ارا یسه باذن هر افیج
 او لور و اناک قانک دخی الور سینی دید
 بز جههر یوزن صور و ب اول صند
 بیجی اجوب ایچنده بو بیو ک کتاب طور
 بز جههر اول کتاب اجوب نظر صالک
 نوز د بکر اوله کیمیا دک و اقمه بی

اشته صد لله حکا و فوق ده نصیب اوله
 شه کی بکا بر کتاب لایم اوله عجا
 هیچ جدم د اینال و محاسب حکم د بکا
 بر کتاب ساد کار فالدی و بد کده و ال
 بی کوز لر نوز او یوب ایندی صد لله
 سنک کتاب استدیکی کوز کی کوزم
 کوزم نوز کی بنده یوز قلدر ایچق ده دک
 جاسیم حکمک تر به سنده با ایشا و جنده
 بر بیوز صندق و ارد و اناک بخت حالدی
 بی سنقال ایلم بکا و بدیکر انک ایچنده
 کتاب و ارد بر نه او قومق نصیب اوله
 دک باری او غلوم بز جههر لوز قیو
 یاز د قد کتا لایم او لور سه اجوب
 السون د بدک امدهک و اهر ده دک
 قیری بی زیارت ایله و هر صند و بی اجوب
 ایچنده اوله کتا بلری دیوب مفتا
 معیه و بیو کی بز جههر باک اید است ایله

و کلوب
 بیج

حکما

و زبیره و دیگر بن بولام سو او یکی از انجین
 بنی پیری اولدم کیده هم بنم بر سناکی و هم و
 دروز قابل وجو و در و او رب شاهه
 جویاب و پیرسون دین کی پیر و جهان فور
 فوسندن خله ص اولای عیده نجد نم اول
 د و لشندن د یویب هنان پیر ندن صورت
 و زبیرک بانته کلای منی ده ایکی و زبیر دیک
 و زبیر ایستای سویله امدکی دین کده پیر
 امیر کی خیری بویب قولای معناد کلدر
 شاهک کندر و سنه سویلیورد و هر بن غایت
 بیای اولدم کیده هم و هر و او ماهه دخی
 حاجت یو قدر انجین هم بوسناکردم و او
 و در کامل حسب نسبت کیده در و او رب
 جویابی و پیر و ب همز مثالی اولیون دیک
 ارغینت و زبیر ایندکی کل جویف سو زکی
 فوی بز بو قدر بیسه یوز بونک فیکنده هم
 فالاق سحر ایستاه او غلغان او سناق کو در

صفتی از او
 صفتی از او
 صفتی از او

پیر کندی فاحشانه کرده کولنده خوه ضاعت شمس اولی
 صفتی از او
 صفتی از او
 صفتی از او

یا ز لینی و اللت یا ننده تبیر کی و اندر
 انشینی و و رلو و و رلو عجا پیلر و غیر ایسار
 وار و در که بز زجه لک عقلی برینشان
 اولای بوزینه کوزینه سو ر و ب طغری
 خواجه سنک یا ننده کلای ایندکی ای او هم
 کامل حد الله بولام اول مشکاک فیکند خدم
 جامع حکیم بکابر یاد کار کتاب هدیه
 قومی و صفت ایلی و اول و و نیک تبیر
 حل ایلی و دیدکی خواجه نیک صفا سکر
 عقلی کنای ای بز زجه ندر سو پله کو
 سه یم و دیرک بز زجه ایستای خیر سلطانم
 سیزه دکل و زبیره بیله سویله هم تا هم کیم کیم یاد
 دجو ننده و ار میبخه زبیرا هم انده دخی
 اینتم وار و در هم اتمام بخت خالی انده
 اولاد و و منکر ده و هم بک او پله اینتارت
 ابلاکی دیدکی خواجه کور و دیک اولاد
 ایندک یا بجه اید هم فالق امدکی و ارهان

و زبیره
 صفتی از او

اولادى اما ارغيفت و زيرى بورد جههرى ك
ابتدى دى امدى او غل و وى نذر بكا
سويله هلى نه مرادى و ارايسه سنى من ا
دينه و اصل ايره يم ديوى فواجه ايتدى
خيزى هيج او لو ر ميكره بوى انى سكا سو ليلى
و اروب سى انده و زيرى اعظم او الو سيني
بى بو نده مح و م قللم ديدى ك بونخى اله
مدى ك بو كونه ارغيفت ده كجدم باشم خالص
او اسوف ده بى كجدم و زيرى كونه د بوب
كيدنه جك او لا قدر بوز جههرى ايتدى سى
و اروه يم تدارك كونه يم و الامه ات انگاه
خوجلق كر كورد بوب سو روى قضاب
د كانه كللى ايتدى او سته قضاب انشه
بى بيلور سى بى مد اينده كيدنه دم بى كليلجه
و الامه كونه ايكلى و قيه ات ويره سى
بى كله كونه ايقه فى بالقام ويره يم ديوى
بى و اروب سته يار ك و زيرى اولاسم

اولادى
سويلى
خوارى
بى بيلور
بى بيلور
بى بيلور

استى سينى ديدى پير بوز جههرى ك
دعوت ايلدى بو ده كلوب دعا ايلدى ار
غيفت و زيرى كوردى بو بوز بوز جههرى
او ان ايكى يا سنده اما اد اب پير انه بوز
مصاحف اير و ب بوز بوز جههرى
بله يك قدر عللن بجهت ايلدى بوز جههرى
جو اينه جواب و بوب بو بوز بوز جههرى
ارغيفت و زيرى ايتدى بو غيرى فواجه
اولى نامل سا كورد و خليفه و بجا بونك
آردى الحلاله فواجه بوز جههرى اولادى
اول اجلدن اكثر پوره هان فواجه بوب
انقبصاد اير و لاندن ارغيفت و زيرى ك
فواجه اعتقادى و ورس او لادى بو
او غللك نك المنون جوف هلى كلور بوب
كندى مكافئه كوردى اما بو طرفون
مكاتب فواجه سى كلوب نكر لى ايليوب
هد الله بله د خالص او لادم د بوب فارغ

اولادى
بى بيلور

بى بيلور
بى بيلور
بى بيلور

ایله و داعلتوب علی الشحری کل قید الیم
 و ید کی خواجه اول التوئی الوب و الاله
 سنه کلای، جمله امراک بیات ایلیو ایستنه
 خرج جلق ز خیر کزی قعیی ایلادم هان برکی
 خیری د عادت او نتمه کیده، چکی زو ابا دنا
 بائیدد و یوب و الاله سنات ایلی او یوب
 و الاله سی و خی ال فالدیروب دعا ایلی کی یوب
 مباح اولدی و داعلتوب ارغنت و زیره
 کلای کورد کی کندی ایچونه برات حاضری
 استی سواد اولوب بیاه منزل به منزل چلی
 کند یلی بر کون بر سود و قیوننه راست
 کلای یلی خواجه ایندی بو قیوننای چجا قاجدر
 بیور میسی ز یدکی ارغیب و زیر و کلت ایچون
 خواجه ده سقا ال ایلی کی خواجه دعا ایلی
 طموز یون طفسان صغوز و در بیات ایلی
 بر کجه برین قور قانیلی د ید کی چو با نه
 سقا ال ایله و یلی اول دخی اوله جواب ایلی

اوه نفدر خرجلق لوزم اولور سه و بره
 سینی به کل کرده و بره عم د ید کی صراف لیله
 ایده عم صاندر کی خواجه ایندی بره لیله
 قالیق زان فالون سفارده قلب اقیه کوی
 کوردوب بو نده ایوه اقیه قار شد بوق
 خوج ایدر سینی مروه هاگنه و اده عم کل
 سینی اراسینی و بیجه صراف نوله سلطام
 نفدر خرجلق لوزم ایسه و بره عم بوق
 بناز ایلی کی خواجه و بیات د و رلو نازو
 استغنا ایله و بیول ایلی کی انذی ارغیب
 و زیره کلوب ایندی حاضری اولات بی نادر
 کوردوب بر قوجه و الام و ادر ابات
 ز خیره سینی قعیی ایلام د ید کی و ز برده
 ال کیسه یه اروب حقد د کی بیات التوئی
 و بر دی وار آمد کی بو کیجه او نده یات
 و هجر بو التوئی کی و الاله نه خرجلق و بر
 بز لری خیر د عادت او قناسوی و الاله
 ایله
 ۷۲

هیچ شبحم فالدی بو او غلات باد شاهات
 واقعه سنده بیلور سنده بو ملک سببیه
 بادشاه یا سنده عزت حرمست بو لورم
 دیوب کند بار بر کون بر بره قو نر بلدی
 کورد بار خواجه بو افواج سایه سنده باغلی
 او بو رکو نش کلش افاجی پیرانی او
 سنده خواجه ناک یوزینه اینتی انی کورد
 دیوب بر یان اعزینه بر پیران المتی کاجوب
 خواجه ناک یوزینه لشیوب کو کلر ایدر
 بو لار خوف اندوب بره بره دیوب حفا
 جء او یار دیلر خواجه یوزینه لور و نجه
 یالان غائب اولدی خواجهیه بو احوال
 و ندی خواجه ایندی اول بیم طالعور
 بگا انک ضریک یوقدر سیر الم چکاک
 و بدی ار غلبت و بری ایندی بده مدد نهد
 جو فالدی کو کله شهبه انزی فالدی
 بوا و غلات پات بیوک او م اولور دیوب بعد
 خواجه
 امیر

اینولتیب ایله اریسور اومر سکه ماه - و نیت اهرک بر کی کیمه سکه قلمه سکه
 اینولتیب ایله اریسور اومر سکه ماه - و نیت اهرک بر کی کیمه سکه قلمه سکه
 صفایه مشورده در ایله ایله ایله

خواجه ناک الله یا پشتوب ایندی ای وانا
 بو پیلورم سی شاهات یا سنده مقبول او
 لور سوند بندر سی سر فرزا اینک سبب
 اولوردم سی وخی بخیز کوزون کو کلون
 و ورا بته و نیرک خواجه وخی عهد الله
 ویکه سی او لجنه یا غلات دو د ابله میم و برک
 اندر کند بر کون شهر مدانده کالدر بار
 و زیر بوخی الوب خاص بخیه نشور و ک
 ضیافته شعول اولدی خواجه ایله باغجه
 ناک بر اعلا بر نده او تور و چه کتاب سلطانیه
 ایدر دک اما بو طرف ندر شعونک کوز
 چپارکی کورد و ب کلوب خبری ویر دیلر ان
 غلبت و زیر بر او غلات بولشی شاهات و اقم
 سیر بیلور دشی و ندی ایله ار غلتک باغجه
 بانک خاجرو ب بر ان التوت و بر و ب
 ایندی سیرک بخیه ده او تور ان او غلات
 سمدک کلندر انی نیلرک ایله اولدی

دی او غلامند و بر کسبی نه مروتلو اد مدار
 هر بنم فکرم بارک هر یکا بول کو سترو
 هر بی فانی ایندی و بی شمعو ندند
 خاله ص ایلیوب المون یا غله قالدی دیون
 وار و ب بولک او لرد و د و ب یوره
 کنی چیمار و ب شمعو نه کتور دی لعین
 بی دین هات قانله جکی بله یو ندک
 صفا ندن ایندی غیرک بی باد شاهک
 واقعه سینی بیلورم یا ننده مقبول اولو
 رم دیو راحت اولدی اهلالمین چونکه
 یورده کی یو ندکی کیدر که کولک بولدی
 اسکی بلد کورین بله او نندکی بر از نسا
 یم او یو یا یم بو زکمه سکسون دیوب ناند
 او یورده کی فی الحال بر قور تلو د و
 کورده کی برندن صحر ایوب قانقدک
 اولدیجه صغور ایله یا بیوب صباح
 اولدی کورده کی هیچ بر سنی فتح اولدی

قاندرک یار و ب یورده کی یکا کتور بندن
 اول باغچه ارقیت و ن صاوتن الو بجا
 باغشلیم و بدی و در مندی باغچه ارب
 صمه د و بیوب باب باب کلوب خواجه
 ناک ادر و ندرن آیا ننگل اولد و رسم دیو
 اندیشه ایدر کی خواجه بر که با شیب
 قالدیر و ب او غلامک یورنده بیوب ایست
 ندر یکیت بی او لدر مکر کلرک اما اولدو
 ده من سینی و ادر کایب اولد و یوره لیس
 چقار و ب و اول مملونه یو تد و بی
 بلم یورده کیم یورده و ب روستی قانله اولوب
 واقعه بله کورک یو اولد و بدی او غلام
 ننگر ده عقل کید و ب مدد سها تم بجم بو
 نده صو جهر یو قدر شمعوت امر بله کلدم
 کورم ایله بی افندیله سو بله دیوب یلوا
 س منه یا ننگل ک خواجه ایندی بوه و ادرید
 یکا ایله بی سو بله عم دیوب او غلامی کوندر

دی
 بی

دیدن سیر ه طور در کی کفیبها و ایندی
 یوردی ایله کی و ار کویو راکر بنم مشکلم
 ایدر سه بن الف و زیری ایله و ب سکا زنی
 عظیم ر عایت ایله درم و بدی ار غیبت
 سلال مایو پ کلوب حاصله حق اجیه بوی
 و کی کوردی خواجه در چینی فاض
 لیا سار کیدیر و ب و زین ابر لو برات
 حاضر ایلیو ب بهو راک و به بلر خواجه
 شمر کی بز و زیری اولساک کو کور بیات
 کوردی عالم یو قدر دید کی ار غیبت ایله
 ای و انا بخونه بیات کیدر سیف بن سینه
 آت حاضر لدم و زین ابر لو مر صغ و غلای
 محمود ص هات بیور لک نناه سینه مستضر
 و در دید کی خواجه ایله کی خاری بن اوله
 ایله بنیم و بدی ار غیبت یا نر کونه
 بر سکر دید کی خواجه ایله کی بی
 استر مکه اولم اولوب بز جلی الی

هله سنول نابکار او غلافی اولدر دم وار
 سینی کدیسون بنم و زیری لکم المده الو و
 د کی دیو ب ار غیبت و زیری حال خجه
 اولور کورده تم دیدی ایله کی چونکه صباغ
 اولور کی ار غیبت خواجه خا ماه کور زیری
 ار دندت باک لیا سار کور در کی بعد
 کند و سی دیوان کفیبها ده کلای بانر
 بیو ب و عالایله کی و خواجه بز جهر
 عرض ایله کی کفیبها و صفا ایله و زیره
 خلعت کیدر و کی و ایندی یار غیبت باغ
 اولگهسه دیدر که و زیری ایله کی خا ماه
 ندر دم نشا هر شمر کی و اروب حینورینه
 کوردی تم دید کی بو کوره شمعو نامیری بو
 جو اب ایله و ب ای بو ایسی اولور لی دیو
 شبهه و اوردی کنه ایندی بلکم بو تک
 خبر کی یو قدر اول جو کور ان کوردی سینه
 ایله جفا سینه هر باشنده کفک مقور و در

دیو ب
 ایله

سنن کیمیبا ده سو یله اول کونده در رضا
 لغت ایغز الیته و اول ویرکی ارغیث وزیر
 بو قدر اقدام اند و بکل کرم ایله بنهار
 قده بی بیو ایستندن فرغیث ایله و به کورد
 کی متوجه راضی اولدی کی هله بی برینه
 و ارستهر یارده عرض ایله ویر من ایسه نیت
 بی بیان کیده دم زینا بنم برغیری ایتم
 وار و در یورکی و اولد و یوب اقدام ایله
 اخرا ارغیث وزیر و ضننه سوار اولوب
 تکرار دیوان کیتباد کلوب ایجری لیرکی
 شمعون کور و کبر ارغیث وزیر بویش کلکی
 زیاده صفا ایلیوب ایته کی اول جو قلات
 کند کی بنانک یور و کی سله یدم دیوب
 طو و کرن کیتباد باشی قالدیر و اب ایتم
 یار غیث فی با کلدیجی و یه کده ارغیث وزیر
 او موز صغوب کلز دیوب باشی و مینه
 صالح کی کیتباد بده نرسو یار سنو ایله مند

اوله و یرکی ارغیث ایتم کی کل ایتم کی با
 بین خاصه ک خوش اولسون و یرکی
 خواجه ایتم کی خیر سی استم تا بنامه
 و بکرائی کور و میسین و دی کی ارغیث
 ایتم کی باشی او ستونه ناملت استر
 سه کور کور و یم و یرکی خواجه ایتم کی
 یور کی ایتم کی شهیر یاره سو یله صالح بانه
 انات برضاری وار و رانی بکلی ندرتی
 بی اکلایم غیری نسنه یه بیج و لیرکی
 ارغیث شامشوب ای خواجه انات یانه
 خاد نه کوز و وزیر حکیمار و صالح بانه
 خواجه شمعون و یر کی بر و زور کی اعظمی
 وار و در جمعی او موزین انات ایله کور و
 و یرکی استنده بنده خاد و یر کی اول لیقندر
 و یر کی ایتم شامشوب و زور کی اوله
 بر و اقمه بغیر بی بلیمه یا اوله اوله
 خاد و ت نه فرقی وار و در موز قده وار

بی

ایتم کی خواجه ایتم کی خیر سی استم تا بنامه

طوبی الحامه المکنی ضایع الی سده اجمالی بعد از دهه یورستان نسبی بولکند

طوبی الحامه المکنی در فصل در روز فرست آمدند
نریلو و شحر یار دیواننده خوار او بود
قیاس آیدر بو اصل حریف یخبه و افقه بله
کورد دیدی کتیباده کولوب و ندرک
ای ارغیت ناصل خوار استی بو او غلاف
اتله بنیویب انتک استل بکنده رهوزوار
انجی کتیباده ک صاغنده صنولنده او تو را ندر
جهیما خوار لر ایچی دیر کی دیدی ار غیش
بلی شاهر از عاتک پاکرد بن قولاک اکر تو کول
ایلام جهواب ویر و ب ایتدی ظاهر بر تظلم
دیواننده بو قدر و ز راسی اوله و بو قدر
حکیم اوله بر و واقعه بیابوب نبیسی آیدر سیلر
اسدی شهر یار بویه اوله ام شکنده خوار لر کی
بسلیله جهونکه او یله و در تا اول شمعون اولو
خوار کله یخبه بی دیوانه کتیباده و ادم دیوب
جهواب ویر کی باقی فرمان سکلر و بیکده
کتیباده شمعونه قالیق بره امینی دیوب جهیما
با فقیه شمعون بن اشاک دکلم یا فانی امله شدر

سرداری ندر دیدی بو ضسه بو رجایی
و ادریر دیدی که ار غیش و عالی دید
ایندی بلجی با د شاهر رجایی و ادر و اما
و الایق کلدر انک ایچی سو کلکه جهاب
ایده بو درم دیدی کتیباده ایتدی سوله
اوم حجاب اینته هر ته ساری و ارا بیسه
دینم حقیچون و بره عم ویردی ار غیش ایتدی
ای شهر یار انک ساری بو و دکر بر آیت
استرم بنکه بن جهله آنلری عریض امله ام قول
ایندی ار قدره کوره عم ویدم کله قول
ایندی شهر یار ک صاغ یا ننده اکی ایتدی
بر خاری و ادر د اخی کور ندر سو ندر بنوب
و ادره عم دیدی بو ایسه یخبه قایلدر دینم
هوان شمعون امینی قزار و ب نرسو لر بو نام
دیوب کورم و نکه بانسلدی کتیباده شمعون
با یوب بیه جهود خوار دیدی کی سی سیلی
دیدم کله شمعون خا شتا اول خوار اولی ایچی
نریلو
بیه

حصه ادر قوه هدیون المکنی اولی سده المکنی طوبی سنان بر نریلو کورم بولکند اصده غنده افرده فرست آمدند
ای سده
ای سده اول

طوبیة شماره اینک ضلع الابدان اوفقی اوردیه طابوریند اینک بو کس خله در هماغه اوقات

اوردیه فرشته امانتدیه

اگر لنگه در دیدی اولاد کی اخر اگر اولاد کی
قوت اولاد کی بجه جگین اغزینده اویان اولاد کی
چهارله سونه دیدی بوی او ساوب او زره
ایلا کی خواهه طسسه جموت نفل اولاد کی
و بولمیک بویله حالیه کور و کور اولاد کی
و صیاحه باقوب بوی او غلله کی بونک کی
سمونی قوتقونده اولاد کی دیدی قوتقون
خی بوی نزه سینه اولاد کی خواهه ایندی طیبو
زکی کوی تونه موقده اولاد کی شمعون فر
یاد ایلا کور کی د کلیوب قوتقونده اولاد کی
د یلر بعد خواهه سواد اولاد کی قوتقونه اولاد کی
او رارق ارغیف و زری بائجه یور یور سواد
یله طعری خدی یی بولده کور کی بائجه اولاد کی
سوی بوی بینه چبی و بوی اولاد کی
بکی بر اینده بوی حقات اولاد کی بوی اولاد کی
تیمده ایا صوبی بوی اولاد کی بوی اولاد کی
بوی اولاد کی بوی اولاد کی بوی اولاد کی

وار سونلی اخور دن بر خجارد سونلی
دیوب فراد اولاد کی کیفیاد غضبه کلوب
یور کی بوی خجارد اولاد کی جوانه رام اولاد
بجه د بوی سله اولاد کی سونه بوی خسه بائیم بیون
خی قتل اولاد کی بوی اولاد کی سون کی حقد
سیرک بجه کور خجارد د بوی بوی شکلم هل اید
مسیوب بیکنه لره خجارد اولاد کی دیدی کور
سمون کور کی شاه یعنی اولاد کی ارتق کور
اینسه اولاد کی وونی او که یار غیف امانت
شاه کور دیوب جموت خدی بوی اولاد کی کور
کو کلند نوله ای باجارد لره نه سنی قوتقون
و نه بوی ارغیف و زری کور و اولاد کی بوی اولاد کی
سکه سبب اولاد کی هاله کل کل اولاد کی اولاد کی
ار غیف و زری ایجری کور و بوی اولاد کی کور
د م بوی اولاد کی کور بوی اولاد کی خواهه اولاد کی
ایر اولاد کی کور دیدی کور اولاد کی خواهه اولاد کی
خواهه اولاد کی کور و ورت ایقلو اولاد کی کور

اگر لنگه در

دانیال پیغمبر علیه السلام نسلند نم اما او
 شاه عاقرهاله اول بختی نشو بیه د و رسی
 سی بر عادل با و شاه سین همیو ریخو
 او ای شول خواهه شمو ن ایله بنم و عوام
 وار در اگر عادل ایسک د عوامی کو تو
 عدل دار ایله بعد هره نه حد متک وار
 ایسه اساندر د بدی شعیون ایندی کوره
 شول حوام ذاده چی د عوایی بن ایله بجه
 بو ایله نه دیسه کولک بجا دیو کی شاه
 کنه شعیونه با تو ب این اینتی حضمکله برابر
 طو کره د عوازی کی کوره هم دیو کی های
 نار بو زک ضمیمه او غیا سین با شعیونه
 بله لور کور دی دیوب بالفرو ری کلوب
 برابر طو در کی قیباد ایندی سوله اهدی
 د عواک ندر کوره هم دیو کی خواجه ایندی
 با د شاه هم بن حدم دانیال پیغمبر د او علی جانته
 حکیم سیزک اینتی کجی و ه وزیر و حکم اولی

اولدی بادشاه و جمله اهل دیوان بو حال
 کور و ب خیران اولوب کولند یار بو طله
 خواجه و انا صحر ایوب بیرو ایندی وار و
 اواب ایله و غایب و ب کیمباد کی مدع
 ایله کی و ال قافا و شوب ایاق او زه صور
 د کی هله شمو نکره اگر بی الو ب کن دیو
 مکه با شکر یار بو محله کیمباد خواجه
 و انا ای کور دیو بر مؤدیب حسی صور ته
 مالک بر تی جو اندر همنوزا و نه یکی با شنده
 د ولت تاهی با شنده کیمباد ایندی حوش
 کلرک عاقلای نو جوان پنجب خواجک کاله
 و بده سخی کوزدر دی غایب سکا حسی امفاد
 و ارا بخی بو صر متک عهد سند کله
 قادر بیسن دیدی خواجه و انا د عالیانو
 بلی ای شاه عادل قاردم و عهد سندن
 کوردم زین خواجه ناک اعتقاد کی بکادو
 سندر ههر بی قوالت حسب سب صاحبی

دانیال
 ه

بر کلاه البرصه لطمه فره غلط شده در کلاه عمده
 در صفت فرات از بند طایفه در برون این نامه در آنست

ایله با د شناهر با نام قانک بو قانلیدن ایلی
 ویر و دیر کی کیمباد شمو نه با قوب بره
 کور جکی دیر کده لعین شنا نلکی هاک
 نار نور خشنه او غور این ایله به میدک
 د بیدر خا ننا یاد شناهر بنم بو اینتوز خیرم
 بو قدر بنده صهی بو نون ای ویر که بر
 بیری اقلیم شنا هفت و زیری ایکی بکا بویه
 حقا زت ایدوب د بیه اغا جلی مو ثوب
 د و رلو جفا ایلاک دیوب با صدک
 جهو د شنا سینی کیمباد خواجه ایدکی
 نه دیر سینه ای کور منی واری اینا نه قار
 بیسینه ویدی خواجه ایدکی شنا هر اینا
 بو د و کر خزینه اولک بیری بقسو نالی اولک
 اول بیری دینه اینه بر شنا هر بره با بالک
 شنا نیری واری اینه بر شنا هر فی الحقیقه
 امر ایلاک وار دیوار اول خزینه اولی
 بو زوب قانک دیو دینه بو لندی

یغیه یللی حضرت است ایلاک مسکو ایله اخرته
 کیدر لر سینی باقی اولک جا سب حکایت
 بر او غلی قانو را ویتوب یازوق نیهب اولک
 صاحب قوت قوبار بو طوقله حالق ایدر
 اول زما که سینی بو شهیری مد اینه بنا
 او روب ساریلر یا پهنه با نلکی او لجه
 سب حکیم او غلی نخت حال بو نه کور د بچیر
 لک ایله حکمت خما بو شمو ف حوام زاد
 نلک یا پهنه ووش بو کابیری کی سینی قان
 دیو قونو اولک ایله بو در قان لری
 اللذره دینه واری اینی نخت حال در
 بو ف کور ووب خیر ویر د بو ملو نه صفار
 ایلیوب مال بو ل قدره قوبان کور دیر
 ایدر نون طوب خا فل بر بالطه او روب
 نخت حال هالی لک اولو د بیه او رونه
 خزینه یا بیری ربه قولک اول نخت حالک
 او غلی عم بو آدم بنم قانک د ایدر عدل
 ایله

اشنو کلبانی منظر می لرزه باطنه صوم سنده فرغند

بهر لر بچیانند در بر دیو بو محله خواجه
ایتدی سو بلدی شاهر دیدر کیمیا دوس
بله ای خواجه دیدر خواجه دوغوب
ایتدی اما یار شاهر فو و قارم بجا قاپی
دیدر و کزه ایتدی نرا و لوسه او کسون
بام انتقامی الام او لوسه عود کلام
دیوب ایتدی شاهرا اول سنک و ننگ بو
د کلید کرد و افکاره سی تخت او ز رنده او بو
مش ایتدی او کده بر قاز کجا می نمود دیدر
سند و یله هم دیدر کی تخت التمدن بر سینه
یلون جمیوب قازکی قاپوب قاجدی نده تخت
النه کندی سز صفر و اب او یا ندیکر دیمک
کیمیا دیکر دیز ننگ او ز رینه کلوب هانتنه
ایو بلدی بو بله اولدی ایلدی کیمیا اوزی
ای یا کاد جاسیب اصل خطا یقین قام اول
د اناک عاقلمی برین طو تادی می زیر بو
محله کرد بو قدر بلان برکی سنک اناک بچان

بود و ایتدی کو ملک بو لندی بو و ایتدی
د حی همنون بالطله یاره سنون قانی او
و جسی تاز و ایدر اول محله کیمیا د
عقبه کلوب امر ایلدی بو نیون او و در
مالی خزینه سینه می به ضبط ایلدی بو هر
کسی بو ایتدی خیران او لوب تعجب ایلدی
دانی اندر شاهک بران غیبی ساکی اولدی
اندن امر ایلدی خواجه بر یی کو ستر
دیلم کجوب او نون و کی اندن باشی قالا بو
ایتدی د ک ایلدی سویله ای بو جوان
بیم و اقمه نر ایلدی دیدر خواجه و عا
ایدوب شنا قهر اول و اقمه هر ادمت
یاندن سو یلین بر تنها بره واره لیم مقرب
لرین نهایت بیلک او لوسو نای اندن سویله هم
دیلمی شهور یار و نوله دیوب دیواندن
قالقوب بر تنها سویله کلدی بو و مقرب و در
لرین مصاحب برین بیلک کوه و دیوب جوه الوب

بهر لر
۴۱

کوندوردی و او ارب شهر یار سیتی و ناسیتی
 بیوردیدیلر باشی و بیگ خوزن ایلله برندن طور
 خاد ملر ایلله کلوب بوزلیرین ا و کندن کچورکی خومهم
 ایستارت ایلدک خاقان شاه قزین الی قو د یلر
 صالح صوفنده برسیاه خاد کم کیندر دی اندره
 الیقو در یلر و شاهات او کفته کتور د یلر خواجه
 ایندی انشاه بو اکیسنگ بری قانز بری طبع
 در اصلغی سؤال ایلک دیوب کیر و جکلرکی
 کیمبیا د سؤال ایلر کده بونانی انکار ایلر یلر
 اض سائر خاد ملر عربی یوقله د یلر ذات
 الهجوردی و اکیسنگ غنیمتده د نیان کتور
 من او لدی یلر جلال دیوب امر ایلدک
 عرب به سیاست ایلد و عرب د و عربی سویله
 بو قز له عال قنک نه ایلد کده د یلر کده عرب
 ایلدی د و عربی بو قز ایلله بر یو
 بیو د ک بو قز د و عهد ایلدی نه زمان
 قوجیه و بر د لر سه بکر م اول سکا بوزدور

سید انا توما
 سید انا توما

اولا و غیری یلم سینی دیوب خلعت کتورک
 ای خواجه بغیرینده ایلله د یو کی خواجه
 ایندی شاهه بغیرینکی سوز ایلله اولان دوش
 او کده حرمه کیده لم سکا د و شاه بغیرینکی
 کویسترم و یلر شاه با جاد اولوب حرمه کتور
 شاه کجوب او قوردی خواجه ایاغ اورنه
 طور د و ب ایندی شاهه امر ایلله حرمه کتور
 جاد به و ارا یسه او کومدن کجوزنای بن
 سکا بوزور و بره ایم اول قانزده کلید و یلر
 بوزور شاهه امر ایلدی نقد حار به خاد م
 و ارا یسه کلوب خواجه ناک او کندن کجورک
 خواجه کوردی مقصود اولن کجه د ک
 د و عربی خواجه د فی کجه و ادهی و یخه
 قز لر انغاسی ایندی شاهه خاقان شاه قوی
 ایلله بیله کلی معبول انغاسی ایلدی کیمهم
 ایندی ای خواجه انلر د کاسو نلر می د یلر
 خواجه ایندی بل شاهه کسوزنای د یلر کدم

کونده

الان...

قتل ایاسون دیدی بو کوه جلاد کلدی که
 خواجه ناک بو بیون او زره بو که خواجه
 دانا کوردی اول ساعت غایت خوف نذر
 د و خوب شناهه با دناهر بر سهل امان
 ویر باد شناهه بر جوام و ارسو بله بم بعد
 قتل ایله دیدی بو کوه کیمبا د امان ویر
 وب سو بله بقایم دیدی خواجه و انا
 و عا ایدوب شناهر ز مانق ما صید بر تهاک
 بر صو طوسی و ارا ایدکی قفسه صور لایه
 د افا اول طوطله اکلور درک بو کوه طوی
 ای شاه عالم بو قدر ز ماندر بنی بو قفسی
 اچینده حبسی ایدوب بسلی سینی کرم ایله
 بنی ازا د ایله بر مقار کز وید کده کلیم دیو
 شاد اگا ایدرسی بر حیوان سینه خاله اوله
 قدر صکره برده فی کل سینه بر طوطی سینی
 ایدوب هات واد بم اقره پامده کلیم فالدی
 کلیم کندکی انی کورده کده کلیم دیو شاه

پیخته اول کیشیه دام اولایم دین ایله
 بند بو سوک ایله بو قدر بلاد کور لرم
 اول کیمجه کورده اولمدرکی بو ده سیزی
 مست ایدوب بنی تخت التنه صافکنسکی
 چیقاروب عهد بین برینه کوردرکی دیو
 طوردرکی شاه اسر ایله عمره بیده کورنده
 قتل ایدوب جمله بو ایینه محرم اولمدر
 قتل ایله شاه بو اول ایله طشی چیمدری
 دیوان طورشی کجوب حوازا ایله کی کور
 ایدوب بو او غلله بکانه نجیب ایستی ایله کی
 ایل عالم اچینده و غیرم شیمونه بو قدر
 مقار ت ایله کی اضی قتل ایدوردرکی بیده
 ها کات شاه کی ادمه قیز بین ضایده چقا
 دوب قتل ایدوردرکی انا سیله د و شین او
 لدم بو او غلله بو نده طوردرسه جوق
 فتنه فالدی برده های اولایمی بو بند قتل
 اینکدر امر ایله کی نیز جلاد شوال او غلانی

قتل
 هله

ایله بکر بکله سینه غرض ایدوب هله کیمزه
قصه ایدوب دیر لوطی ایسه بو قدر
بین ایدوب ایماندا یله شاهده بجه امتحان
ایدوبلم و بدکره لوطی ایدوب شاهه بو
ایچیرکی بر باغبا نه و بولک دیکسون اغاج
اواسون ایچیرکی ویر دکره اول زمان بر اکی
سینه بر چیرکی ادمه بورد سوناری امتحان اولوب
دیر پادشاهده بایستغول دیوب او یله
ایدوب اول ایچیرکی و ریا کام ایله بیوبوب
اغاج اولوب ایچیرکی ویر باغبا اول طرفه
و ادوب کور بر دینا ایچیرکی و دینسی
یا بوق قالدی بر و ب کور دکره اول ایچیرکی
شدن ابو بر قاج. دانه دمی قوبار و ب
اول ایوبجه اولوب ایله جمله سنک او سینه
قور حکمت اولوب جوق واد مسکی اول ایچیرکی
یرده بر بلان یور وادی و ارایچی بلان ایچیر
توق سینه اولوب موب و ب رهبرین دوقی

دقی اینا توق شیو ویر لوطی وار و ب
ویله کیمه ناز و ت ایدوب بر بجه زمان کلاه
تور بو کون شاه ایله ایندیکی عهد یی عقلنه
کلو و شاه چا نبینه کتکت مراد اندر بجه شاهه
نار معان کتور ستم دیوب فکر ایدوب مکره
اول ویله بند بر ایچیرکی اولور دی یوز ایله
بر پیسته اون ایکی یا شنده جوان اولور
دی اشتبه بوندن ایو ار معان اولوب دیوب
اول ایچیرکی د بر دانه اغوزینه لوب قنده
سینه سنه و مشق دیوب کلو و شاهات اوکزه
قور دانتنه شاهه چنا کزه لوق بوق بزم ویله
یتمز ده بولمان بو د بونک حاصه بی بو
دکره بوز یا شنده پیسیدی کی کیم نازه جوان
اولوب ویر هله لوطی کیم کنه قمنه قورک
بعده پادشاه دیکره اول ایچیرکی بیله قورک
پادشاهه شناید بو ایچیرکی به بر عزیزک معنا
اوله سنی بو قدر دفا ندر لوطی بی معنی

ایله دیکر
سینه

سینه غرض ایدوب هله کیمزه
قصه ایدوب دیر لوطی ایسه بو قدر
بین ایدوب ایماندا یله شاهده بجه امتحان
ایدوبلم و بدکره لوطی ایدوب شاهه بو
ایچیرکی بر باغبا نه و بولک دیکسون اغاج
اواسون ایچیرکی ویر دکره اول زمان بر اکی
سینه بر چیرکی ادمه بورد سوناری امتحان اولوب
دیر پادشاهده بایستغول دیوب او یله
ایدوب اول ایچیرکی و ریا کام ایله بیوبوب
اغاج اولوب ایچیرکی ویر باغبا اول طرفه
و ادوب کور بر دینا ایچیرکی و دینسی
یا بوق قالدی بر و ب کور دکره اول ایچیرکی
شدن ابو بر قاج. دانه دمی قوبار و ب
اول ایوبجه اولوب ایله جمله سنک او سینه
قور حکمت اولوب جوق واد مسکی اول ایچیرکی
یرده بر بلان یور وادی و ارایچی بلان ایچیر
توق سینه اولوب موب و ب رهبرین دوقی

هلالک اولادک شاه باغبانه امر ایلای وار
 اول اغاجی د بند چقاد برکی و حق پیوب
 هلالک اولاسون د بر و ذرا سی خو مان لر
 و ورسون د حق ابو بر قتله مستحق اوم او
 لار حقه بدیر و ب هلالک ایدره ذ اول کونه
 کهنه کوشون د یوب نینه ایندیلر بر ذ مان
 یویله قالدکی میوه ویر و ب یر و د و کورد
 دکی بر کونه باغبانه عودتی ایله باغه
 کورد قاردکی فوجه بر ازمیوه د و ستود یلر
 حویلیدن طشوه بر قاج اغچیر و د شخی قاردیر
 یونلرکی د و ستور د قاردکی فوجه بو اغچیر
 د و بر لری فی الحال ابکی سنگلاک یور کلری اغچیر
 و ب بره بره بینه نولای دیر کون ایکی سید
 بیتهی د اولوب یلور لر ذ مان دن صکوره
 بو نلر سوسم قالمقادر بر بر لر ذ من خیلر کی
 یوقا بره بو نه حاللر بر بزم با شیمزه کلاک دیر
 کون مکر فوجه لک بر اولغی وار ایدرکی اول

ایدرکی بو ایندن باغبانان خبری یوقا نه
 بلین اغچیری شاهه کورد طوطی کورد
 د یکی اغچیر د ندر و یوب د عالیدر شاهه
 امر ایدر ذندان بر پیوستی کورد و یار
 اول یر و دوشی ذ هونکی اغچیری بدیر
 لر مر یف بدیرکی کجی جان ویر ذ باد شاه
 بو حالک کورد و ب ضمه کاوب طوطی
 کورد و ب یر و خاین بن سکانله د مکنجا
 بو بله قصد ایلاک دیر طوطی فر یاد اند
 کوردکی بو اغچیر عیسی بدیر صکوره پیمان اولور
 سینی سها هر بن سکانمه لوزم اولور دم بکا
 فینه د به کوردکی اولادکی جگرکی با شین
 قوبار دکی د یچک کیمبارک بران غضبی
 سانی اولادکی نه یچک صیف اولتی نول مو
 طینه د برکی فواجه ناک ایسه مرادی اول
 ساعت بچسون ایچون ایدرکی کیمبار ایدرکی
 مکنه بجه اولادکی فوجه ایدرکی جوز موی

هلالک

مکتب

مهرکب سوز و خجوع موزان لاده لودن کسب و نفع
 نوازت ابروب و فرزند پادشاه و اوراد افروز

صفت
 کمان

ایک پیکر کتور د پابر جمله اهل دیوان
 ضیاتی اولای صکره انجیر انده پلان
 یو واسی بو لوپ اولکی انجیر ده زهر او
 لاد و غیت بیلوب نشاه دینادن ملول اولوب
 خیر به انجیرت ایک اوچ پیر اولم لره اول
 انجیر دن پیر د پیر انار و خیر بی یکی نازده
 جوان اولدایر شاه بو حال کور و اب اولم
 ایله جوق کیمه قتل ایله یک ما نغ اولوب
 طی هلاک ایندیرد یکز دیو اولک ننا هر بن
 نه چیر هم صاحبیم شاهه ایله کورن عیرک نه
 اینله دم بن شاهه دن رعایت او ماردکی قتل
 مراد ایرد سکر بو ناصل عد المرد دیدکی مواجبه
 ناک بو قدر سوزکی اولناته دن سوزکی
 اول ساعت سرور و نشون انجیرت ایرکی بو کزه
 شاه حکایه دن حفظ ایرد و ب امر ایله ک خواهه
 بر خلعت کیمور د پیر صاغ یا ننه اولوب و بز اعظم
 ایله لری هرکی مبارک باد دید پیر مواجبه بو نازه

اننا ده چیمه کلدی کور د بو نام بر تانده
 جوان اولتی بو تری کور ووب بو باغ
 عتی نگاه میدر بو نزه کوب اولور سکر
 دیدکی تو جه یا ز لموب بره اولون د لری
 اولدک انانکی با یکی اولنند کیم دیکزه اولن
 ایندی هم نام با نام تو جه و سوز ایسه نازه بواه
 د بیجه مدکی زاننده تو جه قار سنه باغدی
 نازه برده کند نه باقوب ال صفاله اولدی
 ایندی بو ق بره سکا نزه اولدی صفالیمی د کلن
 د بیجه تو جه ز غایله بیلوب بو نفلن برن
 انجیرت اولدی کی دیرکی عورت مولی دن
 طشیه بو یکی انجیرت بو لب کور و پیرک
 د بیجک وارد کور کور بو لیدن طشیه غیری
 انجیرت یوق تخمق ایله لیک اول انجیرت بو خامه
 وارد سکر دیب صوفی شاهه کوب آانه
 باباسنه اولی حال سوبله دی شاه د مشتقات
 عقل کیمور ب بره و ا کورن ایله ک وارد کیم

ایکی
 کیم

مهرکب سوز و خجوع موزان لاده لودن کسب و نفع
 نوازت ابروب و فرزند پادشاه و اوراد افروز

نامی عدالت ایله باد اوله دیدی شاه حفظ
ایلیوب ای خواجه ادی تراوسون دیکه
خواججه ایتری شاهزاده بین فودیکزه اوله
مخاله کوه نوبت دیدیکه حکما باد روان دیدی
شهرزاده نانی دخی نوبت روان او سو
دیوی نناه حفظ یوب نکرار خواججه حفظ
کیوردی خواججه بر سر بیه صحبت ایلیک بر
ایشی اذن تدبیر سن ایتری دی بمره شهر
دونا دیب واج ای عظیم لشکر بنا دلفر اوله
راوی ایدر مکر شمعونان بر حمله خانقوی وار
ایدی برکون تو ای کاوب قیماده دعا
ایوب ای شهر یار تو کور شمعونان برینی
دینا یه کلادی دیو یلر شاه خواججه بقوب
بو گاده بر اسم قیسی ایله دیدی خواجه
ایتری شاهر شمعونان حاصل اوله نه اوله
کر کرد اول بر ایللی ایوب بو ده ایلک اوله
دیدرادی بخت اولسون دیدک همد دلخه

نوازیشی لر ایلیک بو نون صکره شاه امر ایلیک
بساط عیسی کور ووب خواججه نك شتوقنه
عیشه باشلایر بو اثناده حاه مار کاو بخت
سلطان دینا یه بر او غلانی کلدی دیل یلر
شاه بو خبری ایشیدوب الزه اولان
جایی نوبت ایله کوه وزیر حکما بر د ن
روان باد ای شاه عالی دیوب طپو قیلوب
دعا ایلیک شاه مؤده ایله نایه عظیم احسان
ایوب ای امر ایلیک او غلانی حریر لره صارو
کورد دیل شاه کورد دی بر نوبت راخی سمع
در خواججه صوندی ای وانا قد مات مبارک
ایلی الله بکا اولاد ویردی طالعک طیب
اسم قیسی ایله دیدی خواجه طالعک صل
تدک بعد ه ایتری شاهر بو او غلانی طالع
غایت تو نده در سندن صکره دیدی اقله
شاه اوله دیدی اقله شاهی بو کاباج خراج
و بجه او لغدر عدل داد ایلیک قیامت رایت

نای
بیر نای

Handwritten marginal notes in Persian script, including the name 'شاهزاده' and other illegible text.

سخن بهم چار هم سببی دیر او غلوم الملت الکتب
 استر بندر ایشانه قادر دکلیم ای شهر یا بزم
 دعوی مزنی فضله ایله و بیخه کسمیا بوجا نه جواب
 ویره هم دیوب حواجیه با قدری حواجیه
 ایندی شاهر بقالم شهرزاده بونک تفعی سنده
 حکم ایدردیدکی شاهره نوبت او و نه بوقت نه
 دیر سببی بکوی کوشتم و یاد کرده نوبت او و نه امر ایله
 فنی جلاد کاسوت دیر کی جلاد دکلر که جلاد ده امر
 ایله کی سئول او غلامی او و نادره است ایکی بولامه
 دیر سببی برینه یا دیر سببی برینه و دیر کی بوجک جلاد
 قول قالدرد قدره ای کوردیلی اول دعوی ایدر کوی
 ههای او غلوم دیوب او سنده د و نوبت با ایله
 اما اول بر عورت برمه داد او غلام جی اولردی
 دیوب ایه واته ایدر که اغلر کی اولاد نوبت و نه
 ایندی استنده او غلوم سئول با ایله دعوی کوردی اول
 بر عورت اناه یا نه سیدر دیوب حکم ایله ک
 سناه بوندی کی کوردی نوبت نادر اولاد کی چار به دنی

خنک دیک شیطان دیک ایدر کی حواجیه
 مقدم کی اسمی بویله قوردی بوندی صکره
 با ایله دیر نوبت او و نه ایله بختکی بر ویش
 ایندی استنده بوندر کوردی کونه حورق ایدر
 نشوی غابو لغته استنده کسمیا و حواجیه سببیه
 ز و ف صفاده بوجک نوبت او و نه بایسته
 کوردی غایت عاقل قوردی بونتی حواجیه ویر
 دیر علم ارب او کوردی خنک ایسه نوبت او و نه
 ایله استماع الشدیوب بیلله او قوردی ایله
 کجه کوردی شهرزاده اغوا و بوردی استنده
 بوندر بوسئول اوزره او و نه بختکی بیلله کوردی
 دیر بوندی صکره دیوان شهریاره کلوب
 کوردی با ایله دیر بوندی کونه نوبت او و نه استی
 با ایله او نوبت کوردی کلوب کسمیا
 دعوی ایدر ویر بوجک جلاد او غلام بولنده برک
 بولنده بونتی با ایله دعوی کوردی ایدر او و غلام
 بهم دیر و بوجوردی بهم چار بوندی او غلام بوندی

کوردی
 سینه

سر و ب کتور و ب قوندر و پار با نوبه پانزده
 سکی د و سئوب قوندر و پار سهبار دناه کتور
 کیمیا د سنا هات قد مند ه باشی قیوب ایلی او باری
 شاهده بو کا عظیم اکی ام ایرو ب ضیا قنار ایلی
 بوندر صکره امرا و لنوب باری اقله کیمیا
 حکم ایلی کی و یله نلره نامه لکند و ب د و کون
 دعوت او لندر ای ای مستقاری اهل و بالایت
 جمع اولوب نور و زکسطا بند و المنی کون عظیم
 سورا اولوب عکر نلر عام اولد قون صکره مهر
 انور با نوبی نوبی روانه نکاح ایندی بوی کوی
 جهه دانه اولدک استدرک ارغیت و زینک برجه
 قون و ارایدی خواجه و بوی کوی بخت کرده ب
 سکا دی جهو دک قیز سن الادی او جی اول
 کیمجه کوی که قون دای اشته بو نل اول کیمجه بوی
 لکندر مراد الوب مراد و بوی دایر نوبی دانه
 بو قون او اوچ اولدی او لور برینه مهر تا جلا
 د بیلر برینه مهر نکاح برینه کلهر مهر تا ج و بوی

ای بوزر بوی
 قون مهر اولدک و کلام
 کلام
 قون و کلام
 ای بوزر
 کلام
 کلام
 کلام

قانینه وام اولوب کمد بایر بونان او زینده
 زمان سرور ایلی کی جکو کوننه بی یکی پانزده
 قدم با صدای الای تا ج اولدی سوا ایله و کهر
 بونی اولد بیره بر شعی یار بی قیز بی اله و ترا
 سبله مستور ت ایلی کی سمقول دید بایر عاقبت
 سهار شاه بی قیزی سمقول کور دایر خواجه
 دانا بوکون قالیق سهار شاهه واروب ناسه
 هدیله سبی و بویر و ب شاه بی سل بی بلیغ ایلی
 بویکه مهاد نناه نامه نظر ایرو ب کور دک
 قیز بی استه سی حفظ ایرو ب نامرا بوی پانزده
 قون کون امر شاه کور د بوی خواجه مستحین
 بکله خلعت لک کور و ب ضیا قنار ایلی و تدارک
 کور و ب هدیله تا بیع اولی قلدر لکی دعوت ایرو
 مهر نور با نوبی جهه زیل الوب خواجه نلک ایند
 د و سوب عزم مداین ایرو ب جکوب کمد بایر
 بی کوی مدینه یقینی کلوب کیمیا ده جوی و بوی
 د بیلر جهه اندام اولد و زین کون قون کونده

دوب

ای بوزر بوی
 قون مهر اولدک و کلام
 کلام
 قون و کلام
 ای بوزر
 کلام
 کلام
 کلام

سگاده امانت اولسون خواجه ناک سوز ناز
 چمبه سینه بختک ابله مستورن اینه سینه برین
 بیو بو ب حاصل اولدی امانت وار اینه
 ابر اقدن ابله پاننه کور مکر مصاصت ابله دیو
 بییمان اولور سون د بوب دفعا تله تنبه ایل
 بوسنه مکره کیمبار جوق پشایمیوب اضرنه
 کترک نوتی ر وان فریاد ایدوب سیاه بوئی
 اولدی وز بری بکلر اغلیوب کیمبار کی تابو
 بیوب ترنه سنده کور مد یلر جو کله کیمبار کله
 نوتی ر وان سیاه بوئی اولدی هوق بریک
 کون و زبر و فر ا بری کلوب نوتی ر وان
 سیاه بوئیدن چقاروب بازد دینا کیمبار
 باسنه تاج حطانی و بلنه کور کجانی قوتیاز
 کجی مدینه جلوس ایدر د یلر جو نکر تاه تره
 د وان تخته جلوس ایلدی اول خواجه بیغ
 ایدوب جهه مالک کلوب بیعت ابله یلر بعد نوتی
 د وان خواجه خلعت کیمبار بروب ایلدی

خواجه ناک بر او علی اوله نازمه سیاه نوتی خاص
 دیه لر بختک د بوا و غلی اوله دینه بختکاف
 دیه لر اشته بوئی بر سر اولدی صباغ اولد
 قده کلوب کیمبارک الین او بد یلر و جمله
 قالموب و د ابلتوب دیار لرینه کتر یلر بجه
 یلر بوئی دیه قالدی یلر بو کون کیمبار خسته
 اولوب اجل یا صدقنده بائی قور د ک بو قدر
 حکیم بوئیک علی خنده عاجز اولدی کیمبار
 کور دی اولان او علی نوتی ر وان پاننه دعوت
 ایدوب الین الله الوب خواجه امانانک الله ویر
 پوب ایلدی ای خواجه الله امانتی اولوم سکا
 صدقنده اولسی او غلوم تازه در ا بختی
 بی اینه سینه دیوی خواجه ایلدی شاه پشاک
 جوتی کوردم اکر اول بکایتیغ دخی
 چکوسه نونک اینه هم کهم اولسون دیوب قسم
 یار ایلدی شاه دعایدوب بر خوق دار اول دیوک
 بده د و نوب او علی نوتی ر وانه بعبوب اولغی
 سگاده

ایندی صایقین بکاشکا بیخی کورد مه اشیم
 و دیری بختک ایندی خدی سلطانم آکرین بر
 بیسه دن کو جمله بر حبه الو در سم بی قتل
 ایله و یوب هاتن ایرته بی کون بیخرد
 بر دلالت جاغرد و ب هوکم کورده یور
 آنچه قزانور سه برین شاهه دیور سینه بیك
 آنچه قزانان اوند کورد سوت میر به سلیم ایله
 سوند یوب بر بهی دی عامل فیوب بو مالک
 بخدمه سینه ایله کی جو کله د لیل بو نیاچی
 ایله کی هوکسی بر بینه بیقوب حوشی انان
 سایه سنده بو قدر حسب ایله یور ز نورسه
 کورت دیوب جمله اهل سوت بریره جمع
 اولوب اول بهی دی عامله سلیم ایله یور
 بو خوناک اینجند و اوق مال جمع اولدی
 عامل بهی دی کورد و ب بختگر و بر دی
 بختگرده اول مالی شاهه عرض ایله کی بختک
 خوشنه کلوب بر کورده بو قدر مال بختک

ای داناخی و زیری اعظم ایله کل صاغده
 کتده او یورد دیری خواجه دخی و عالی
 بیقوب کتده ار توردی و سار لری و هی
 خلعتلر کیوب قرا ایندی یار بختک دخی صول
 قول و زیری اولوب اولده صولده قتل ایله
 اما نوتق اثر وانه دانه متور تان خواجه دانا
 ایله ایردی بختکی اینته قار شد من ایردی
 شد یاک بو طله اما کیده رنگ لری اولسه کور
 علسده بیان اولنده اما بر کون بختک شاهک قو
 لسی غنجه کیر و ب سا هر بو قدر عسکری یلی
 سینه سفول یوق یا بو حرنینه بی خواجه سو
 دیله بچوت بو خلقه طاعدر سینه حینی صیدیه
 مال اولد قدر صکوه جوق بو لوز مال اولد
 غی بره زینبو جوق کلور دیری بو کوره سناه
 ایندی یا بخته ایله لیم دیر کده بختک ایندی
 سلطانم سینه بکاشکا ذری و برین به سینه باقی
 نذر خرنینه محصیل ایردم دیری نوتدی

ایندی
 لایه

اندر کتب بی سرفه که در نزد بزرگان اهل بیت
فرغند از غنای ایلد

تسلیم ایله سیتی و بیری شهر خلقی و حاکم
کورد و ب محزون و اولاد هله نه حال اوسه
کنه جمع اید و ب تسلیم ایله د بک بر قاج
کوند بو یله نخل اید و ب ویر د بک ایشا بر
کوند عسکر برون و رعایا و نه خواجه
نک تنها سینه مطوب عرض ایله بک خواجه
ایندی ای اد ملر بجه اید و عم تسلیم بختک
تاشی مینو ایدر بو ندر ادر کله ب انکدر
انجی صبی ایلک بر عئلده بن شاهه عرض
ایده و م کورد و عم بجه اولور و بیری بونک
ار ای بیری بر کوند خواجه نکر اید و ب
شاهی بر با بجه سکی بنه کنور ملک مراد
ایلدی سکر شهرت کفازنده بر صالح ادمک
بر با بجه سی و ادر ایدر و ام اوک با بجه و
بجنوردی بو کوند خواجه ایله شاه اول
اد ملک با بجه سینه اوغرا بوب او تور د بک
شاهک کور کل مو اشدی صریف و ادر

بوز بوز و نه کور بوز اوز بن ایله کیس
ایندی تاشا هر کور کور بنه سکا و فی نه حزن بنه
بر بید اید و م و بوب او آ بجه و افر
اد ملر بنه مینوی لوب کسوب و بر مدرک
الورده او آ کوند بو نیشان د بل اولوب
عجباندر اصل شاه و و لور و و لور بک
عقلیه بنلدرک دیوب هر کسی محزون اولور
خواجه و فی بو احوال صول بیری هاک
نا بکار کورد و کی نا اصل فتینه باعث اولور
دیوب نخبکی او اولدی ابر نه سی کور نخبک
کنه بو یله اید و ب خلاصه کلوم اوج اک
بو یله ایلدی هر کسی غیرک جمله سی التوب
حاضر ایوب عامل بهو د به تسلیم ایدر
لورکی و عسکره و فی بنه و بر مه ملک
ایله باب باب مسکر و اغلانه باش لاری
بو ندر صکره بختک تکو ادر د لال جاقوزو
هر کیم کورده او انجی فوا نوز سه بر بنه میسه
تسلیم

تکمیل این کتاب در شهر ابرو سنه ۱۰۰۰ هجری قمری در شهر ابرو

صفا افندی تبریز در وقت حضرت میرزا...

این کتاب در زمان حضرت قاضی...

طولی است که در وقت شاه کور در کاسه
باز طوی دکل و خوب ایندی ندر اصل نه جو
اکلدرین کهنه کاسه بوی کور درین و بیجه
مربعا ایندی نده بلیم شاهو است نه بن اول خیر
نده ایم اون و انه نادر صقدم صو جو حقه دی
بلیم نه حال در دیدی شاهه و بخت اید و خوب
جیهه با قوت ندر اصل کج ندر نبر نادر نده
کاسه طوی لادی سدری اون نادر نادر کام
او لادی دینجه خواهه ایندی و ارایسه شاه
طوله میل ایلا دی و ندر بوی سانه و نوب
ایندی یا بن نه ظله ایلدم دینجه خواهه ایندی
شاهه بوی ظله و کلید کور بر ایلا دی فخر فخر
هی کور نوری و و کور کور رنجبر لای ایدر
اون ایجه ده برین اور سینه سول مرتبه طوله
غالب اول لایکه باغه فلیک بوی کاده صبح ایدر
بوی صفیری اللله المله نیت ایله دین است نه
ایک ایچونه بره کی کلید و ب ناری صوی کولی

بوی نادر فو پار و ب بر طاسه صغوب طاس
ایستور کانی او قید ندر مطلق اولدی کور و ب شاهه صوندر
برزه طوره لسته صغیر شاه اروب ایچدی و فی ایچدی
کفایت ایلا دی بوی ندر اول فیران اول
بوی کافرا و افر اصان ایلا دی کاه اول باغچه
دین اوقه بوی صغیر کور دی جو محله صواجه مناسله شاه
صغیر عله ایستور کور دی باغه و ارمادق بیورک بوز
و اده بلیم صفا کسب اید بلیم ویدی شاهه
مقول کور و ب شکار طریقیله بر قاج مها
جانبی بیله اروب اول باغچه کلدی ایلر اما شاه
باغچه بوی کور نول صغیر سول باغ صالو
اروب عورت کاه ایدیم و بوی بلیت ایلا دی
بوی شاهه ر باغبانی جاعوز بوی ندر
بوزار کور ایجه بلیم دیدی صغیر خوله
د بوی بوی ندر فو پار و ب اول کاسه
کور و ب صفیری اما طوله دی بوی ندر و ب
حاصل اول نادر صغیری اول کاسه بویله

صو لادی

ایستور کانی
دین اوقه بوی صغیر
صغیر عله ایستور
بوی ندر فو پار
بوی کافرا و افر
بوی کور نول
اروب عورت
بوی شاهه ر
بوزار کور
د بوی بوی
کور و ب صفیری
حاصل اول

در این کتابی که در این علم است
 الفبا و الفبای دیگر
 الفبا و الفبای دیگر

بانی صالو ب هی و در بیع سخی ل امین نه جان
 بشری کل اولادک و حور سجاد م شاهک با نشانه
 بر بالک مؤرد و د بوب فکر ایورد و یک عسکر
 ایسه و اغلانه باشلادی کنه خواججه کلوب
 اغلانه پاره خواججه ایتردی صبر ایتردی بتالیتم
 دیدرک بونان او ز زینه و زمانه سر و اولادی
 خواججه بر کجه بونان و فغنه نه جارد او لسه
 دیوب و افق اندیشه ایلادی عاقبت رمل
 ایرو ب شاهک ایخامنه نخل ایلادی کوردی
 او ز زینه بر د و شمی عسکر کلپور خواججه
 ناک جان باشنده بچلادی زبیرا مکرمانغلی
 ایلادی هان سور و ب شاهک کلادی خواه
 ناک بی و وقت کلر کندن سراندر دیوب خواججه
 دعا ایرو ب ایتردی شاهه بو عسکر بیچونه دانی
 و در سیمی جیب محکمه و د شمی فلهو راید رسه
 نشکر سیمی دیدرک فوئی روان ایتردی سغدی
 بر عسکر کلپورم جیب محله و د شمی کلور رسه

ایتردی اگر سو ذی نجی به ایتردی هم دیوس
 قلندون نیشک بیدیل ایله کورد که ناردی مو
 بی تاصل برینه کلور و دیدرک مؤتی روان
 خواججه ده بوسو ز لوی ک ایتردی و در و
 ننه تا ایتر ایلیوب اول نیکی در و نندون کیده
 سرو ب نجکر ننبه ایلادی اول ظلی فغزاون
 قالدرد دیو خواججه شاد اولوب باغانه ایتر
 دت ایلادی کوز لوی قرنی سنده بزارد تو
 باروب اول کاسیه صفدرک مطالی اولادی
 شاه بو طاق کوردوب عقل خواججه نجیب
 ایرو ب اول باغانه و افق احسان ایلادی
 اول ارادته قانعوب سرا یله کللایر خلق
 بو احوال طیوب خواججه دعا ایلادی بختک
 حور و عجل اولادی بونان او ز زینه بر
 زمانه نجبرک لیبی کنه شاهی ستویله دیو
 بو یله دیوب سبطان کی از دد کی کنه
 عامل تمیمی ایرو ب بو حکمی بو رند ک خواججه

بانی
 بی

که همه باز ده فغزوه با قرب اغلانه فغزوه فغزوات او نشکر
 فغزوه محکمه فغزوات ایتردی

الحیاله کی سادماو اندری

اولولر رعایا دن ظلی فالدی بر سینی بو ندن
صکره ایسی اساندن ر امر حقله بو ایسی بزم
بو یومه اولد و شمنک و فمغه نغدر مال کپرد
سه اولد و شمندن ایک قات البو بره بم بچی
شاهر سنک جوتکه مرادک مالدرسی یکا سولم
بلمسوز مدن طشیه چینه کورده یکا نه کونه ملک
جمع ایده بم بو یله ظلم یله جمع اولی مالده غیر
می اولور دیدر کی شاه مو اجیه و عالید و اب ایسی
او بیری ابر نه می بو اولوب او زده عسکری
د عوف ایله دیله کلده رعایت اولدی و اول
عامل یهودی فالدی بر د بله بخت بو ایسی کورده
خواجه عظیم عرو ات ایله غیر کی شاهه
یوز و برمه دی بو ناک او زده بجه جوت زمان
بجه دی مکر خاقان شاه که شاهه قریبی و بری
ایدی و خواجه کلوب قری خایله جفا دیب
قتل ایلور دی بو غیر حاقان و اردنه غضبه
کلوب عسکر حاضر ایلور و سو دیب شهر کی

مالد و کوریم جماله عالی فوق اولور دیدر
خواجه ایله کی خیر شاه اوله دوستیله عسکر
فانده سی بو قورده و هر تری نه نه زمان عسکر
بو لسور اوله تدبیر بو که کوز اشته دیوب
بر طاشنه بال قیوب اشته بال عاری کلسون
بقایم کور می عسکر له حالده بو یله در حینی
تخلده قیغی و باد دن قول انار سی ایله کی
بیل آناه اولیم بو یقنده سکا بود و تنی کلوب
تابع تخسکر قصد ایلور ترار کور صکره بجا
بجیون دیله دینه دیله و بخت شاهک کور می
خجری وای دو اتم خواجه بجه ایله ایم بو ناک
د نغده بر جاده کورده هب نی لبی بختک افلاک
ایله کی ارتق انک سوزک طو تمام ناک بودر
بر علاج کور دیوب بنان ایله کی خواجه ایله کی
شاهر بو کا علاج بود که یارینه ندر ایله هر
قنده قو البرینی و ارا یسه کلوب هر بوینه تمشکی
احسان ایلور و عذر دیلر سینی انلورده کلوب جمع
اولور

بنی قویله ایگانی شیو وار و ب برایشی ایندی که
 دلگردد و استکان اوله دیوب خواجه حاضر
 باشی اولدی شاه امر ایله یدی بیک سپاه خواجه
 چیده تو شد یی خواجه ده سواد اولوب یدی
 بیک سپاه ایله عزیم حقائق دیوب کندی
 بر منزل قالدقده خواجه شاه اغوز ندی بر نامه
 نازوب ستمس عیار ایله کوردی شهمسرد
 نامه یی الوب حقائق او در دونه واروب
 کندری عرض ایله کی و نامر صودی حقائق اجوب
 او قیدی اوله یارن شکر باخاقان انشته و ز بریم
 خواجه باغلو بر ز عسکری ایله کوردیم
 نه ایستلر اینشاه دیشی حقائق خط ایرو شهمسرد
 عیار دن سوال ایله کی قتی یا تناه و ز بریم
 باغله یوب کوردی شهمسرد کوردی و بیخه
 شاهر یارین عسکری ایله جهنور بنه مودر لری
 دندی حقائق عیاره احصان ایندی کوردی
 دی بو کوره شهمسرد کوب اولی احوالی خواجه

مری اینده یفتی کلدر نامه یازوب شاهه کور
 ندر دکر بر کون ایلی کلوب شاه او تور کون
 دیوانه کور و نه نامه یی صودی شاه الوب
 مهربین کیده رو ب خواجه و بر دی خواجه
 الوب او قیدی اوله یارن شکر نامهم و صودی
 انا لکیمسار بنم قوزم الوب صکره بر حال
 او غلوف کند و نه و ز یی ایلیوب اوله بنم
 قیدی خایندنه حقداروب قتل ایندی شیشی
 قاتلدر باغلوب یگار کوردی رسپی یوقدی
 سگ یا غده بو قدر عسکریم وار دبر ک
 قالدی بیخه جنازه ایدریم دیشی شاه نامه دت
 بو جواجی استدر و ب بلد بخندن قالدی شورت
 دیوب ایلی بو لایر کی الجیدر حقائق شاهه
 کلوب بو احوالی بلدر کی اول اراد کن کویج
 ایندی و ب کندن مدامی جاننده چکلدی بو خرمون
 ایلی کندن لردن صکره خواجه شاهه ایندی شاهه
 بو کاتدی بیبو دکر یگار کید کسب عسکر و بره

بنی قویله
 ۵۲

نفع او تو بان سلطان هر کیم بوکناجی او قورایسه بر کرده بخت کافر و نعت و نعت ایسوند

صفای ایلدی بویکون خواجه بو قدر مال خزینه
ایله کلوب پیشری شاه قوشو جیوتوب خواجه
دعایه و ب الملک او پیری خواجه دعایه و
شاهه اشتره مال بویله جمع اولور هر دو
شمنده انشقاق المهر بقی قیاسی مال کتور
و م و پیری شاه صفایه و ب خواجه خلیفه
کیور و ب بونلری ناصل بوز دک دیو
ایلدی خواجه نامه احوال دیوب بیخون ایندی
نقل ایلدی شاه تحبسی ایلدی اما خندان ایله
المندون چقالدی اشتباهه بونک او ز دیله
دیمان سر و د ایلدی خلق اسوده حال او زده
او لوب عالمنده او لابلر اما بویکون کند خندان
ایسری شاهک طمس بینه کپور ب نیله دیسه ایلیوب
شاهی اغفال ایلدی ب اول غظه کنده باشلادی
و هر شهر اچینده بولدی بیله و ان بوسنی
سور و ب او لور مسمه باشلادی بویکونده
شهرده و لاله فقی ایندی بویکونده و ای اول

خبر و پیری بویکون خواجه ایندی ای دیل
ور لری غیرت ایلدی ذی انشکاده و ارسق او
لاز انلر چوبیز لوز انلیدی بویکونده و ارب
بیخون ایلده لیم انام بیز لوز ذی غافلدر دیو
پیری بیلک عسکری بیری بلوک ایلدی ب نصیف
الایده غافل بیانه عسکریه قیولر بویکونده بویکون
او یا نوب کورد و بلی قیامت قوشینی اچار اولوب
چنگله و ورد بلی صباحه دک بویکونده بویکون
خواجه عسکری ایله قیلک بوردن سیری ایلدی
سور لور و و ب کند لور بویکونده او و بلی
باقی قلات خاقان عسکریه بویکونده بویکون
اضتار مار اولوب خاقان حقوب باشینی
کسریلر بویکون عسکریه مال هنز بینه سیرت
ضبط ایلدی ب خاقانک باشینی مستحق کچلر بیلک
باشینی الوب عزیم سیرت ایلدی بلی ایلدی او م
کیلد و ب شاه سوزده ایله دیلک شاه حط ایلدی

صفایه

کاور ز لطف ابله عفو ابله و بد بلی جو جو شاه
بختک اغوا سیله قتل اولدنون دیدکره اما
بوی نلری ایکندن بو بیسی ایندی شاه هر جو کر
بیزی قتل سواد ایلدک کنی بزم بو هندی م وارد
کیمیسه ده بو لغز باری بر قولنه تعلیم اید
یله صکره قتل ابد رسک ابله دید بلی شاه
بو نلوه امان و پروت در هندی ممر نکین
سویله دید کر شاه هر بلی قوتی دایه بلیو رز
بکر بر و قنده سینه کورک اوله و بد بلی بختک
ایندی بو نلری بیانه سو بلی هیچ انسانی قوتی د بلی
جبه بلیو در دیدی بو کورده هوا جه د انا بلیو نون
فالغروب شاه هر بو نلری جکا و برك زینا و ز بر اولی
کیمسه هر علی پلک کورک بند کور بو نلری و او
جوه نه ایم و بدی بو کورده شاه ایندی ای خواطه
ال دمنور قوتی د بلی او کور نوره کینه بو نلری بن
سندی استرم و بدی بو کورده بختک سخی لقه
الو بی کورده سوال حال پیجه قوتی د بلی او کور نوره

کننک حاله کر بزدان بوست اوله بو کور نون
غیری بو شهر د بولنور سه عظیم حقارت
اولنور دیوب ند ایلدی اسلا مرن اوله نلری
بو حال کور دیوب املا کیمی و کور د کورده صابون
اصراف و بله بیاری طالع بلی شاهه کاکا پنه کیده
یم و بیسی لیمه قوتی قتل ایدردی بو ایندی شاه
قوتی کلوب مال سوزا سزاه و وندی هوا جه
ایسه بو ایندی کور دیوب ناری غیر ابله بنار
دی نغدر منفعه چالندری ایسه ایدره مد ک
ایمار اوکی ایدر حکمت خدر ابر کون حجاز طر
فندر اوج دانه اهل اسلام پساندن خبری
یوق مد اینده کیمو دیلی دیدره بانا کور دیوب
های بو نلری بزدان بوستلردر دیوب مطرب
دیوانه متور دیلی بختک بو نلری کور دیوب
قتل اولدنون امری شاهه ایطاعت
ایتمه دیلی دیدی بو نلری فریاد ایدر ب اک
شاه بزم بیصا ندن خبری بو قور حجاز دن

بیرکات شاهانه

اما بوطرف ن خواجه بونلر کند کون صکره
 و دشووب نشاه صوره رسه او کوندم دیوب
 بعضی بعضی شیلی ایله بولایک شتونی ظلدن
 فرغفت ایندی به ایرم دیوب تیز قوللرینه امر
 ایلاکی اوج صدرق النون نمود و بقیجه ایله
 بر و رختک دینه مدهنون ایندی بر دی و او
 ستونی باورسی ایلاکی ایرتیه سی کون کون
 دیوانه شاهه فراد ایلاکی کورده کورده بر
 صدر دیوب اجزاز قورده ایما کون شکانه سوب
 کورکن خواجه ایندی شاه شول قون سونده
 شکانه هونیمتی دیرک شاهی اول حانده
 جگاری بوکوه خواجه بر حله واروب کورکی
 بر خاج او زنده بر قونیا و ورد و و بیکه
 مکر با تیلدی بوکوه بخت کورده شاه باق
 خواجه کویا قونتی دایه او کونتی بیکه یور
 بمالیم سنی ال ایله لم قونتی سونلر دیورکی
 بوکوه شاهه خواجه بقوب ایما هونیه قونتی

بویک شکانه

کون بولایک بر خطا ایله برکی بنده اول جهان
 ایله سنی شاه قتل ایندی به ایرم دیورکی هاله
 خواجه بو تلری الو ب خانه شنه کور و ب
 او کلرینه طعام قورده بو تلر یه یای بعد بو تلر
 با حویب ای سیتا علی قونتی دلی قتی کونیلور
 سکر دیورده بو تلر ایندی یاری خواجه قونتی
 دلی افسان بجه بیور راجی بزلی بو تق بیله
 باقی قور سادق د بجه خواجه شانه کی بره
 اد مار شاه صمور ندره بجه کون بولایک
 دینک یا شغری بجه اولور دیورده بو تلر ایندی
 ای حکیم وانا بجه ایله لم اول کورده دیورک
 یکور بو بایله ایله رن و هر سکا داخل و سکت
 بجه بیور سکت او بایله ایله دیور کورده بو اننده
 خواجه کور کنده بر الهام کلوب کلین آد مار سیزلور
 بر دات و بره یه طور ماک بو ندره بقایم بنده
 الینده الف بر شنده کوزه دیورم دیوب بو تلر
 کورده دیورک اولور ده دعاییده ک چیموب کورک

۱۰۰٪

خواجه دانا شهر لیدن کویلو دره و افرا دم
 دعوت ایله و بی شهنشاهه بنده ایلا کیر سزلی
 بی ایرفون قواللا بی محض بن تا جمر بیله او دم
 سزلی ده کاوب مشاهده اغلا بیله او تر سیمی بن
 یاسم و بدی بولای کیر شول ظلی دفع ایله ایله
 دیدک و کندی سوز و پ شاهان یا شکر طردی
 بنوی سکاره کندی یار بو کیره خواجه شاه
 ویران اولتی کویلو جکر دی بختک ایرسه
 معور اولوی پیله کله یار کور دیله ایکی رانه بیقون
 قوستوبه قوستوبه او قوستوبه کور شاه ات
 یاشی، حکوب ووردی خواجه چاغوری
 اکی خواجه دیکله بولون سولر دیک
 خواجه و انت یاشی حکوب کویا کله دیک
 بنده یار شاه بیله ایله شاه قوستوبه
 کی بیقونک بو قوی وادستی بریک کله مویشی
 وادستی بولورنده کی او تمل کله قوستوبه

دایمی او کورنی بو قوننی نه سولر بولور دیلا کون
 خواجه و عالیله و شاه بو قوننی اوله دیو کرم
 اکی شاه ظلال قراغت ایقسه بزلی کما بیله
 اللذره اولیله دینه لری سولر کله بیله
 شول انانجه و بنده او صمدت الموقب
 وار دیر دیور و دیو کله شاه بکلوب یاسم
 بو قدر ظالم می اولد مکر قوستوبه بیله بی سولر
 شور هله کورده جم مالک اصلی واری دیوب
 اول عمل بری قاز دیار عینیه خواجه ناک
 بیبری کی او دره ظهور ایله کی بختک ایله دیک
 چیر شهنشاه بو دره صوا صله ناک و زمه سوز
 قوستوبه بیله اللذره اولیله مالک نه بولور کور
 دیله جم صاندی شاه غصه کاوب سولر
 ایلی هب سوسبب اولدک چکا بو مای جماد
 سفرد بوب ازان لاری اول مالک قالد برب
 سولر کله کی بولنک او زینه بولای کور
 کچه کله کنه شکله بنه جک اولدی بولور

خواجه
 سولر

شاهک او کند تا یوب سوانه قاجو د پلر شاه
 بوالله سوانه کلوب خواجه یاننه دعوت
 ایدوب الیه او یوب ای خواجه بیه سکایوف
 جفا ایلام اول لیبیک سو زبله امدی بوکا
 جاره ندر جدر لک صر مننه یکا تعلیم ایله ارتق
 سنک سوز ندره طشیه اولایم دیوب اغلری
 خواجه ایندی الم جکه شاه بوکا علاج ایدوب
 دیوب اول اول عامل بهو دیلری کتوب قتل
 ایله کی بعده رعایا و انان ایخه لری و اول
 جاعو دیب میردنه کنه هب صاحبی شه ویر
 دک بویله بویله اطرافده اولان بکلر پات
 داده لر کلوب هده ایشک شکر کتوب و دعالر
 ایدوب کمد لر دی بو نلر و نه کلن هدی به
 یخکی ظلم ایله پیدا ایندی کندنه زیاده اولدی
 شاه بو حال کتوب و ب صفا ایوب صوا جیه
 دعالر و دی بو قدر سو اید عوارض ضراع
 طافر کچی نیلدری خواجه ایندی شاه ایشده

استرا و لده اغر لوف یوز خوا به شهر استریو
 ملر ندره کی دیکر قتلون بر ای و حق صبی ایله
 مارد امکه باد شاه بویله ظلم ایدوب ای قائمده
 سکایوشی یوز خوا به کوی ایله بیک شهر ویر
 بم دیوب و دیدکره شاهک بکوزنده فانه فالدی
 ای خواجه کوجک فی سوبای سیمی بهم ذما عده
 خوا ب اوله دیکر ده بلدی شاه کوی جکدر مارد
 شکر سو یخک سوز بله رعایا بوظلی ایدوب
 تابع یخکدره اواره اولور سون ضحاک کوزیدوب
 بی سلطنتک اندن کمد رایشته بو سیموم
 ایشته قلیج دیوب باشنده تاصی بره اور
 دیقی کچی ههان اول اولملو ده تا جلری نرینه
 اودوب امانت اولو مات باد شاهر یا بزی قتل
 ایله یا بوظلی دفع ایله دیوب فر یا وید بجه
 شاهک عقل کیدوب بره لیبی بی قوشلر وینه
 وار بجه و و نشور دک دیوب طوب ذک کتوب
 یخک باشنده باشنده کبر شه کی سو ایعی بجعل

شاهک

بودی بختک نیر و کنی کوزله رعایا به ضلوع اور او لور می بو نون قولای
 بختک صصالینه صصص

الحمد لله رب العالمين و الصلاه والسلام على سيدنا محمد و آله الطيبين الطاهرين

صفا و پرو و ب اول نغمه صفات صفا اید و دیگره
 شاه حفظ اید و ب جو نگر او بله در بر کوه سفیرم
 سعی احصایم ابله و بدی و امر ایلدی نیز او ستاد
 بخا و لر کوه و و ب او اداشته باشلایلر بر نجه کوه
 چالغوب شهر مدانیات ایچنده بدی بر و کوه کس لر
 بنا او لغوب او ز رینه خلقه لر اید و ب ز نجیر
 انشلایب اول خلقه لر بین ایچنده کج و ب بر اوجی
 تا شاهلک سر اینده تحت بر ابر کی طاق کس یله بر
 زویمه خلقیه کج و ب اول چاکر بند ایله د یلر بر
 او جات شهر و نه طشیه اولی سیله بند اید و ب
 بر ادم یسینچلک سفدار کی بر ا صیه تیور و ب
 ز نجیر اید و ب انینی صا ز قنده یلر هر نجی بر
 فقیر عرض حال ایباتک د لیله اول ز نجیر ه ایستو
 سکلر کی بر بدی جات چالغور کی شاه ایلله
 اولوب ادم کو ندره ردی وار و ب کوه و
 هر یا ویمه د کلغوب صفات صفا اید ردی شاهلک
 بو کاردی و یلر ده سو یلغور و ک فو قی و اول

حزینه بویله جمع اولور د بدی بختات ایسه بو
 حاللری کور و ب جگری عزت اولور دی ایتمه
 غیر کی سوز سوز بله یمن اولر کی هر نجی قادی
 نسایم و یسه صوص بر ه لعیس دیوب سولینر
 د کی ابا بر کون خواجه و انا باغی کور و ب ایست
 تا هر جو کج بتم سوز م فو ل ایلیغوب ایونا م تحصیل
 ایله د کج اید کی بن بر ته بید و فی ایلدم از بنکر
 اولور سه سولیم هر عدل ایله یاد اولور سکر
 د بدی سولله بقالیم و و لیم خواجه د بدی هر
 ایندی کتا هر کجه ده کوندر و ده یخه ظلم اولور
 حاللرین عرض اید سوز ل امد کی بدی بر نی پید ایله
 یکجه جمله صغیر کبیر احوالنی شاهه اعلام ایقارک
 قابل اوله بو شهر کی مداین قیو سندن تا اسکا
 یینه کلغی بر بر کجور بنا اولغوب او ز بنه بر و
 ز نجیر چکیده و بر ده جات او جنده بند اوله
 بر فقیر کلوب اول ز نجیر کت او جهله یا پشتوب
 سکلر کوه طاق کس کی او ز ندره اولی جات

مهم
 ۵۲

شاه عادل او یحیی الله ثانی حیوانا تیر پناه الهام
 ایدر دیدک شاه امرا ایلدی واروب خوارک
 صاحبی بولوب کتور د پل شاه سفوال ایلدی
 بو خوار سنگه بلک شاه بیدر با بونی بیخون قو
 داک د بیدر شاه ایلدی شاه بوجار بجا جو
 قون صلح کردی ستمدی قوجه دکی
 بون بجه درمانی قالارکی بند پناه صالحدم
 دیدی خواجه کوردکی شاه امرا ایلدی قوجه یوز
 دکنک او رسوناسی بوقدر زمان قوالا بون
 مسندن اقیقه قزانلک ستمدی قوجه دکی دیو
 قو وار رسون صاید وار او ایخه پناه دیدی
 هر نغده اشکی الو ب کندی خواجه ناک بونست
 د و انات بوکار لری دلرد و استان اولدی
 بوجو کندی نه بوجر صار صلحی کور دیو بوقونتی
 کلوب چار پنیو شاهه خبر ویر دیلر بو محله
 بختک ملورده میوب اشته خواجه قونتی دیلر
 پایور وار سینی مصور سون د پلر خواجه شاهه

شاه عادل دیو مدح ایدر دیو اول زنجیر عدل
 زنجیری دیلر دیو قون دیوان خواجه و شاه
 ایدر و ب بوکار دکن کند و به عادل دیو نام
 قو د قلی نرن عظیم صفالی دیو ب خواجه
 غایت امرا ایلدی بختک ایسه بو محله ایسم
 ملوردی وقت کوز د مکه با شادی بو کون
 بونلر او تور کمن زنجیر عدل صار صلحی بره
 کورک و بجه مگر بر خوار کلوب زنجیر ده و
 قنوب صار صحنی شاهه اعلام لاله دیلر شاه
 قونک کستون د بجه بختک خرمست بولوب خوا
 جیه با قدری ای حال پیجه اشته شک تد بیلرک
 بوبله سخنه لفر شندر کیم و شهوت اوریو
 اشکلری انده قانشورلر شاهه عرض نامی
 قومه دین دیوی خواجه ایلدی موصوسی
 بره لیبی شاه امرا ایلدی وار سونلر اول خوارک
 صاحبی بولوب کتور سونلر نیر انکده مال
 د بلبله شکلیتی وار دوردی نیر انکده

شاه
 ۹۰

نور و زه کله لری او لری جا بلقا به قصبی و و مه قفوز
 چینه سیستانه سمکانه نو را نه جهاز میں سند
 ستان بوا و سلوب او زره پیری اقلیمه نام لری یا
 ز بلوب کو ندر و بلوبی و عو نه جمله ایجابت
 اید و ب کله پلر الا اوج شاه کله و ک بری هند
 شاه سعوان شاه بری قصبی دم بری کا و شاه
 زا و استانی نوبتی الی و انه الم بکوب ای فواجیه پیری
 بو ندر بو بله سوس کنگالک اید لری مو را لری ندر و پیر
 خواصه ایدری شاهه سکر ارا دم کسوشن بقالیم اصل
 پیر و پیری قصبی و عهله اولک ندر و پیری بوا پلر
 ایجری کبری و ب شاه اوج پیر و نه ایجی لاری دید لری
 شاه کتورک و پیری و ارب او کنه و و نشوب
 د پیر اینه کتور د پیر بو ندر شاهه باقی قصبی نامه
 حیی صو ندری شاه صحرین کیده و رب نظر الکر
 ای شاه پیری ندر و زه و عورت ایلیسی سی باج خراج
 استغنی سی سملک پیر و نه و یار نکلی ندر و پیر و نه
 کسید اصمندن ایست بند سلسله کیکا و کیکیری و

پروای ندر و هار بو ندر و طه سنده ابو شاه اوجی اوجی شاه ندری است
 کوفتی طه ندری ندر و طه اوجی اوجی شاه ندری است
 ۵۴
 ۵۳
 ۵۲
 ۵۱
 ۵۰
 ۴۹
 ۴۸
 ۴۷
 ۴۶
 ۴۵
 ۴۴
 ۴۳
 ۴۲
 ۴۱
 ۴۰
 ۳۹
 ۳۸
 ۳۷
 ۳۶
 ۳۵
 ۳۴
 ۳۳
 ۳۲
 ۳۱
 ۳۰
 ۲۹
 ۲۸
 ۲۷
 ۲۶
 ۲۵
 ۲۴
 ۲۳
 ۲۲
 ۲۱
 ۲۰
 ۱۹
 ۱۸
 ۱۷
 ۱۶
 ۱۵
 ۱۴
 ۱۳
 ۱۲
 ۱۱
 ۱۰
 ۹
 ۸
 ۷
 ۶
 ۵
 ۴
 ۳
 ۲
 ۱
 ۰
 ۱
 ۲
 ۳
 ۴
 ۵
 ۶
 ۷
 ۸
 ۹
 ۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

باب عالی محمد زخمی شده بر او زخمی شده و زخمی شده بر او زخمی شده

الله اوب اولاری بر قالدله قوت ناره مدرك گفته
اور تيه يتوب بايتي صالوب او موزك متقوه
بايتلاي اخري ناه كور و ب يوزك قوه اولو
اي بيلد د يوب خواجه يتوب كرم ايله ديكونه
اولده خواجه امرايلى بركنه موقوب اول
افاجي ايجه قود يلى اول افاجك برياني صوبه
مىل ايتوب د ييه ميل ايرن طرفى كويدر
ديدى سكو بوزك ايتبارنى و ارايدى كور
ديلى خواجه بلدى مخالفت ايتوب خرابى بى
فضور تسليم ايتوب كجوب بر نده قزاق ايلدى
هندي ناهنگ ده نامر سنده د ييتى كرم بركا مىل
وريزم وارد د خالاج د يرك بر نشه پيد ايلديند
سليخ د يرك امراى طرف نيز دى وارد د قده
ان او بنا يوب بخت ايد سى غالب كلور ساهانك
الذنه جرف ايتى كلور د ييتى ناه خالاجه با
قوب قنى او ايتجاد ايله د يرك سلى د يرك خالاج
د يى سلى بى ميل ناه يتوب خواجه د عوق ايدى

اصلى غم سى عسكو مالك اسلك بنده ده واد
انما استدم برون و ذرك و ارايتى خواجه و انا
دير لرايتى ايتدى بر نى كور ددم اكر اول
مشكل حل ايد رسه بنده سوز و ايدرم د ييتى
ناه نامه يى خواجه موزكى خواجه ده بنده
اوان ايله اولدى جلاه اهل ديوان استدم برك ناه
الجهه با قوب قنى اول مشكل بكم فتح اوله ديدى بونلى
بر و انه بوقار بى مقدر افاج جفارد يركى ايتى
بر بونلى ايتدى برك شاهراشته شاهرك مشكل بون د يوب
بجرك كوكى نه طرفيدر بله سكر اكر بيلور سكر ناهنگ
بنده كرك قبول ايد برونه سوزى بودر د يرك برك اهل
ديوان ايتو غوايب قبهه د يوب خيران اولدى برك
بوكونه ناه خواجه يتوب ندر سى اى ايتا د ييدى
خواجه ايتدى شاهر بون اساندر كلوى بخت قولا نده
و زير د ر هر يرونه بنم وضورم ارا يوب كذيبى
او و تيه ايتراشته بونله جواب و برسونه د يرك
ناه غمكده يتوب ندر سى د يركله بخت افاجى
الله

الله

اسولگای دیو که خندان بر زهر فریبی کلیدله خود را خوار از این است (کتاب)

ایچند نه اولاد و غیوت بیات کورت ویش الح
 فوتیو چقا ریب سیدانه فوتی خواجه الیه
 الوب بو عقلا بله اولاجی ایستی وکل ذیر غایبه
 حکمر کوج احز کوردی اولان حقه لب کنه ایچیه
 و برو بکا اوج کون سهند ویرک بشم و بوزلت
 فتحه بر جاره بو الیم ویدی نشاه بر مقدار غمکین
 اولدی بختک ایسه نناد اولدی الحیدر بر بریت
 باقوب هله بزه جواب ویرمه مد یار دیوب حقه
 الوب صاقله یار دیوانه و اغلا قده خواجه تنها
 سنده و ارووب و اجیب الوجوده نیاز ایلاک
 اول کیجه و اقع سنده ده سی خاسب چکی
 کوردی اغیوب احوالین بیانه ایلاک خاسب
 حکیم رموز ایدوب چکو کوشم صباغ وین وین
 جمد قده هر نینه راست کاور ساک اذن کلید
 سینی دیدی خواجه اولیا نوب صفا سندن اینه
 اویو مدک جوده صباغ اولدی بر نده قانقون
 سراکی بنو سندن طستره چقد قده کوردی

بزیون یا بویوب بو لایم کور ستردی استنه بویات
 در بویله کیدر استنه بویله ر شویله کیدر استنه
 بو فوز در ستریم کیدر دیوب او کورتی
 بوکوره خواجه ایستی کوره ایم نیلر سینه دیدی
 لجلایج شاه خانه سنده فوتی خواجه ده کوز
 دیب او ده تناهی بر نینه فوتی لجلایج فوز خود
 خواجه اوله ایلاک خلامه لجلایج نه او بنایتی
 ایسه خواجه ده اوله ایلاک حاصلی کلام اول
 اویون قائم اولوب لجلایجک خواجه ناک بر
 شاهلری قالدی بوکوره خواجه بو لایم او کورتی
 سکراد دیندیلر بوکوره اول خواجه چیمدری
 اول او بوند لجلایجی مات ایلاک لجلایج لاندن
 بر دخی دیندی خواجه فوزی بزخ ایدوب
 مات ایلاک بوکوره لجلایج بسد ایدوب ال
 ار قده سی یورده دیوب خواجه ناک الین اولدی
 انلارده خواجه تیشم ایتدی یلر بوکوره و یحیی ناک نام
 سنده اولدی یلر ای شاه بر فوتی کورتی دریم
 ایچنده

ایچنده

شعبه کتاب رساله عده که در این فنند نوشته شده است
لا حول و لا قوة الا بالله العلی العزیز

گو کرد بر روی ده لنگه مٹی بری ده لنگه مٹی بری ده مٹی
مرا مٹی دیدی شاه امر ایلائی اول حقیقه
بی اجدر پلر خواجه تان بگیری اول زره عقلی
کیر و بی خیرات اول پلر بوکتی شاه خواجه اول
ایلائی بجه بلدین دیو خواجه وانا واقته سله
ده دی جاسی کور و بکیمه راست کلورسی
اندرت فخر ایله دیه کی نقل ایلائی اول کوروم
اوج و اننه خاقون کیدر او بو نده کی فینار
دنده انه سی وخی ار دنده بیوک انه سی اولوق
کورت بنده اندرت فخر ایله و مکه عورت انجونه
دالالت ایدر بنده انجونه اول بیتی اندرت بلدم
دلائی دلائی سن بو ندرت فوق ایلام د پیرک
شاه تخمین ایدر و بی خواجه خدمت کور دی بنده
فیصو ده خواجه ستیم ایدر و بی جمله سی بشو
نامه کریم الو ب کتدی پلر پیرکی اقایم و ورت کوتنه
ده شاهک عدالتی و خواجه نجات علم حکیمی د پلر ده
واستان اولدای استنه بو نله بی اولوب اولور

اوج دانه عورت کلور بری کویک فین بری نسی
برده بر اجنانه شاه جگلوب کیدر خواجه بوکتی
کور دکر نه اولدیم بی ایشا ندرن بلای بند
سور و بی شاه جمنور بنه کلوب د عالیدوب
لجوب پرنده قرار ایلائی شاه ایستد ای خواجه
خیری میدد و پیرک خواجه ایستد شاه ایسی دو
لشند خیری در فتح اولدی د پیرک شاه فالعوب
خواجه نلت انات او پیرک بعد دیواندر طورک
فیصو کالجی سی کلوب غنادن مکه ای ندر پیرک
جواب وار میدر یو خسته کیدر ای د پیرک خواجه
ایستد صبی ایله جوابت ال دیدی بو نله حقه بی
میدر انه فوق پلر ایستد بیلتک د پیرک خواجه
ایستد سی بیور مدیس بو حقه ایچند اولدی
دیدر خیر لیموز ایچق بو سهرکی کاند پیر وار
د د انک ایچند یاز یوز و تاش بلینجه آجوب
باقمغه افرین یوقد د پیر پلر خواجه ایستد
اولو بو حقه نلت ایچند اوج دانه انجونه اولوق

کلور
بی

4. علیه السلام او را فرستادند و او را فرستادند

و گویند یوز السون علوفه تمبلن ابر و ب سگله
سهرین حاصل اولی حرا خردن آل و یو عدل
المطلبان الله بر آت و بر روی بوی که عهد المطلب
نناد اولوب امیری آتوب و الله سنده تسلیم
ایدوب احوالی بیان ایلدی بعد ه خواجه اهل
مکیه ند ایتدی بر دیگر هوی کیمک بوی کجه و نیایه
اولی دی کلاریسه بتم حضور یه کفوز سون
نناه طر نندت یو یمده او نوال سون و طیفه تیبی
اولسود د بیری جوتکه شهر فو بی بو خاری
اشند بل عورتی حامله اوله او زینه سکر
ناری هری بیات اولدسه صاد و ب صاد ماه
یویب خواجه ناک حضور زینه کتور و بال اول
کجه عهد المطلبان فو آبر نندت ناری متبلن کجه ناک
بر و اولی دی و نیایه کلاری تدر بر و خواجه ناک
نظری نده فو د بل بر زینه متبلن بر زینه اقبل بر زینه
مقابل بر زینه ضد بر زینه مایستی بر زینه یو بر زینه
مبارک بر زینه متبلن بر زینه مایستی بر زینه اسم تیبی

این بر زینه بر زینه
مستقیم

این بر زینه بر زینه
مستقیم

اندن ایتدی ای شیخ الحرم بو بتم دنیا و اخوت
او غلام اولون د یو ب اسمی شیخ بیات هفت هفتی
بعد ه تختنه ر علی او کجه قیوب امیرک طالک
یو قلیوب نام بلد کرد باشی کتور و ب ایتدی یا عبد
المطلب سن یو او غلام نه رعایت ایله ذر بو ناک
طالعی غایتده فو نده بوجات المزنه جوق ایستی
کلور بیری اقامه و درت کو ننده یه اوله صالح
جهان ننا هاری بو ناک خوز نندت تختند محمود
ایله یا قیبه لر بو ناک ایتدی کین جهان نده کیمه ایله
سنی اوله سنک اوله ناک بر نندت بر و جود
نخیر بکله اسم شیخ لری محمد مصطفی اوله
صل الله علیه و سلم اخر زمان پیغمبری اوله دین
اسلامی اجوب انان نخر نیله قیامنه د کیم سن
بمی باقی قلا و بو د بل و د انان اولنده کجه
غزایر ایلیه اخر اول سلطان ذک ننا ناک اولنده
شعید اولوب آکی جهات عربیتی بو له دیوب
اوله جوت قصه متحصر بجه نبی و بر دیک

و کوزه

بنام صاحب روزگار
بیا صاحب روزگار
او برگی ام مستحق
دینا طاهر روزگار

اون التوت و خبثه بوزالتون خبثی وار
بابوکون طوغور میوب نه کو نه صا قلوبی
دیدکی خاتون ادم دلمی اولدک صونالیم
بوز بیات التوت اولسون دیدکی بو کجه ایمه
داریلوب بوز اوردون یاز مسکی قابوب بلبنه
قارنده اولر بجه خاتون قوز یادایدوب بزه
ادم قانلی اولورسون دیوکی بلی بو شا
توب وضع محل ایلدک ایمه ساربان کورد
بر طوب کجه فتنه دوشدرکی و قان بو شا
خاتون بیهورش اولوب یازدی ایمه ایذک
بره مدد اوله دت خواجه کتوده هم دیو
یک ایچنده تیوب سوروب خوب خواجه تان یاز
کلک بچب جفارسی بوضه بر قار مسکی
دیوب توردکی بو محله اظرافده اولن
نذر سنگله اولغولن واردکی نه صور رسون دید
کلر نه امته بلی بر اولغولن وارا ما پان کوریک
بوزلمکی کور کور بوز کجه ایمه خوب اجه بفریک

ایلدکی بو طوغوز اولغولن کور حظه ایله بر کجه
دنیایه کلدیله هر برینه و خبثه قیس ایلدکی
خواجه ایلدکی با قلم بر اولغولن هخی اول
حقه اول اولر جقدردیوکی داوی ایلدکی
عبد المطلب بر سادبان با شکی و ارایلدکی نامنه
ایمه سادبان دیدکی بر خوزن طاجی ادم
ایلدکی بو محله بو صدکی استمدوب بر او
غللن دخی ایلم بولک دید کلر بیلوب
مکو خاتون حامله ایلدکی ایچق الیق ایلدکی
سکر دیب اوله کلدی کور کور عور دل
اورده کور استیلوب او کور دیهچ اوله غلام
بوز بره عورت نه اولور رسون قور ننده
کی بو کجه بچیه بر طاسر سیه دیدکی خاتون
کولوب یا بنه کور کور زمانق کلیمجه اولغول
طوغولن دیدکی ایمه ایذکی تقان دو عور
نیز ایلدکی اقلیم سنا هفانک و زبرکی کلک
هر کیمک اوله کور بوز کور د و غار سه کور نه

اون
باز

او غلغلنه زیاده رعایت ایله زبیر بو بر عیار
 اوللا کمر او چاره قوشته عکس ایله و حظه زان یا ر
 غازی او له عاقبت بوده آیکی جهات کوزنه
 شی محل المصطفی صل الله علیه و السلام صغیر بلزیک
 بیکی اولوب او بجه بیجه غزالو اید و بونک
 حوز فذت سنا هله جام خویا بنده راحت یا غیله
 دیوب اولقدر و وصف ایلدیکه اسمد نلر ترب
 عملاری بریشان اولری انزن خواجه امته
 سار یا نه یونز التوقن ایله یومیه اونه التونه و بینه
 یقینین ایروب امیه سار یا نه یقینه ایلدی امیه
 سنا و اولوب ای حکیم بو کادده بر اسم یقینی ایلاک
 دید که خواجه بو زان نامی عم ابی امیه صفاری
 اولسون دیدری انزن امیه عم ابی اب او بنده
 کوردی عور لی ایسه یا ند یعنی پر دن سو
 کوردی بو محله امیه کوزک آ یجوری کوردی
 التوقنی میلانه کوردی خاتون کوزجه بز لطفه
 ابوب ایله دن شویله بر خصما جفدی امانکی

کلوب سلطانه عجیب اولغلان انا سندن کوزمه
 طوغسه بر ضروری وار میلدر دیدری خواجه
 کوزب نه ضروری وار هان صایغ اولسونده
 دیدری امیه ایلدی یا نه کوز کوز بنم سئللاک
 اصلی واردر دیدری بعده الی یکی ایچینه
 صلی قدری عجب اولدی و می دیوب طوب در سون
 انی کوزر دینلر یکی ایچندن بر اولغلان اولاد
 ظهور ایلدی اننده کوزر لجه سنه لطیفه
 لی ایدر دم کوز جیهله و غافل اولغلان بو یاله
 اولور دیوب بر سکی بز صار شی طوب
 بی بر شی میلانه کوردی اما اول برین ایچینه
 بر سونک اولغلان صداسی کلور بره بو نه در
 دید کلورنده امیه سار یانه اولهت ماحول
 نقل ایلدی بو نلر کوز لشم بر خواجه و انا
 دیدر بنده اولوب نظر ایلدی کوردی بر توه جهه
 قور وجه هر اعضایی کوزک خواجه ایلدی
 سز بو اولغلانی خوزر کوزر سکوز یا امیه سز بو

اول غلغلانم

آیة الطاهره اذین فیہ نظر بہ بائینہ ادریبہ
آہ پیوریع ہم فیضہ ویرعہ انفر
سلسلہ سیرت

اولی جوف واراچی بو بقاضا الله صل فندن
ایشی اشنه احوال شو به اولای دیوب
خواجه علی حقد نه سولہ دیبه بیاب
ایلاک بو کره خاقون شان او لوک برندن طور
دی باذن خدا تنفا بو لای علی بغیرینه با مو
بسکه باشلای اما بو طرفون هغه ناک
والاه سی مہ ویروب امیر ملک سواد ایلاک
هغه بیچه هم مہ بی بریول جکدی ایکخبره
سود فالادی فان کلاک عبد المطلب بوئی کو
س و به خیران اولای کور دی اولان شعر
مکده نفور سور لو خاقون وارا یسه همت
کبو تری هر فنی سنک مہ سی فی ایکی تو
جکد دسه فان کور دی اللودہ نخل ایله سی
دایه قور کلاک اولادی اخو کار اول یقندہ
عرب قبیله لر نون بر قبیلہ وارا ایلی بی
عاد دیر لورک برتاھی وارا ایلی ادرینه
عمر معدی دیر لورک ویر والدہ سی وارا ایلی

عزیزه
۱۱۱

عاد یله بانو دیر لورک غایت سوردی جوف
خاقون ایلی بو کره هغه به عاد به بانو لری
قولا غوز لایلی عهد الملک اولد ندہ بانو
دوستی ایلی آنا لر بنه بی بر ناکرہ یازوب
هغه معدی یله باشقه عاد به بانو به باشقه سلالم
دعالودن صکره لطف ایروب کلوب ہم جکر
کوشی امیر به سبی دیوب ناکرہ و کوردر
دبلی جو نکره ناکرہ هغه سمر به کلوب واللہ سینه
قیو ویر ملک ایستدی اما والیرہ سی ایستدی اوغل
اللی عالی کیمه لوردر شو یله در بو یله در دیوب
کوکلون ایلاک عاد یله بانو جو کره ساری غیل
الملک به کلدر کورنی وادوب عزت ایله کمن
س و به هغه کوردر دیر عاد به بانو کوردر
خیران اولای دیر بنه اوب بو کاده ویردی
امیر جهای بو نون امور کوردرک عاد به بانو
نخل ایلاک هغه بسکه باشلای خواجه وانا
بر تاج کون و فی آملوب بیت اللہی سواد یله

۳
۱۱۱

عزیزه
۱۱۱

بر او لو جیستان شاهک او غلور در صغه ایل
 سو و فی نمانی او لو ب بر بینه بیجه پرد
 آمدن لری او لا جفدر قوت کونز دیک کونز
 الم الراجکات و ندرک بو ندره کبو و به و نوب
 عبد المطلبه خواجه ناک چو اباویسه و پدر یار عمده
 المطلب شکو الیوب صغه ناک و الاده سیده بو حنی
 معصومی قوت قبالدای قوت بریحی کوه صغه لب
 کند بر ندره بو لایر جو نکره اوج ایلعه ایلخ اولادک
 کونز نالی اوج یا ندره قیاسی ایدر لردی ادر قوت
 باغ طوقه دن قاللاک عادیله بانو قو جاقنده
 کوجیه صبه ایدر دیک بو ندره مکره صغه لب
 عادله بانو ناک سوردک طیور ربوب سگری
 بوک ما جابر ایله بکگر بانو ناک ایا بو طوقه
 عیینه پسرک با ندره کونز کونز بیو ربوب
 قوت کونز صغه لب یا ندره کونز و الاده سنده قانی
 کونز او یا ندره بو کونز محله عور تگری بو ناک قانی
 او نتوب بو قوت سیر ایدر لردی عیله

در صغه ایل

نیا رت ایله کی بوده بو ایلک الو ب عبد
 المطلبه و سامن اشفاق میگنده و دایع ایلون
 قنده سیمی مداینه دیوب کندی یار بو طوقه
 امیری جهات بو اولوب او زده قنده
 ایله دیلر جو نکره کونز او نون کونز قدیم باص
 دی بر سخی عادیله بانو بر ندره فالقدی کلده
 حغه به مده و بر ملک دیله دیک کونز دیک بنک
 ایچنده بو غریب شکل بر او غلوان یا ندره کونز
 لری پیچیره قیاسی کبی ایکی طرفه اچیلور آتور
 بیولک عادیله بانو بو قوت کونز و رب عقل
 کندی حغه بیجه اولادک دیوب نو یا اولادک
 عبد المطلبه خنر اولادک کلوب بو ناک یا ندره
 او شوب خنران اولادک ایا جو خواه ناک ادر
 و نون بر هجسی سواد کونز بر ربیب بقیوب ایا
 ک بیان ایله کی خواه اینوب و مل ایله کل
 ایندری صاقنک زینهار بر ضرور ایله بی حغه
 ناک ماردی ایا مده و بر سون ایا ام ایله سون
 بو اولو

نیا رت ایله کی بوده بو ایلک الو ب عبد
 المطلبه و سامن اشفاق میگنده و دایع ایلون
 قنده سیمی مداینه دیوب کندی یار بو طوقه
 امیری جهات بو اولوب او زده قنده
 ایله دیلر جو نکره کونز او نون کونز قدیم باص
 دی بر سخی عادیله بانو بر ندره فالقدی کلده
 حغه به مده و بر ملک دیله دیک کونز دیک بنک
 ایچنده بو غریب شکل بر او غلوان یا ندره کونز
 لری پیچیره قیاسی کبی ایکی طرفه اچیلور آتور
 بیولک عادیله بانو بو قوت کونز و رب عقل
 کندی حغه بیجه اولادک دیوب نو یا اولادک
 عبد المطلبه خنر اولادک کلوب بو ناک یا ندره
 او شوب خنران اولادک ایا جو خواه ناک ادر
 و نون بر هجسی سواد کونز بر ربیب بقیوب ایا
 ک بیان ایله کی خواه اینوب و مل ایله کل
 ایندری صاقنک زینهار بر ضرور ایله بی حغه
 ناک ماردی ایا مده و بر سون ایا ام ایله سون
 بو اولو

بو کتاب شاه داد باشند ملک محمد او سطره تک دو کاشند

فصل اول در ۵۰ ساله

چونکه او حج یا شسته قدم با صدی با شندی بحاله
 و نه بیو در طه او غور لنگر او و نه طعام بیو ب
 او ندرت بیو ندرت سر بقیه ایر و ب بر و کی کلوت
 بابا شته تنکایت ایر و کی بابا سی طو غور
 است و کی حج و کی او زان ندرت اغیو با انگار
 ایر و کی کند کجه تنکا بیجی جو غالی اهر مکر
 بو او غلانی بیجی ن ضبط اینجی بیی شمد بیو
 بو بله و در بیو و کله بو عالی خرابه و بر و در
 اگر و کی اخو کاد بو تک ضبطند عاجز قالد ایر
 اما بری طو ندرت حظه ده او حج یا شته بیو و کی
 کو و ندرت ایر یا شته کیره کی بو تک ایراه ببله طوغان
 و و رت یا شته کیره کی بو تک ایراه ببله الطینه
 او و یار تک بابا کبری جمع او لو ب عبد المظنه
 کلو ب ایند بلر ای شیخ الحرم بو بوم اول و لدریز
 جمله سی بر کو تیره و وجوده کلدری کینه بو کو ندره
 خواجهیه و بره لیم و بند بلر بیجی المطلب مع مول
 هو و و ب بکر کو شنه سی خضه و و عی و سالی کیر

سند
 با بر سر ز...

هر بر بله بر معامله ایر و کی اما هیچ بیو تری
 چونکه او حج ابلق اولدی انری می و بر و کده الیز
 و کی والد سی او بو و قداه الیه او زان دیب مه
 سینی جطار و ب امردی و الیه سی ایسه از علوه
 همه ام موز او لوری قور قارم او لور و بر ایر کی
 هو کینه با قور دی همه سی بو تی بو لور و کی اخو بر
 یجیه او بو مایوب و و بری قصه غلی ندری خور
 قارم بو او غلانی خور سز او لور و بو ب الیز
 با غلور کی سی کله و الیه سی خرابه و ار و قدوه
 جالیوب الیز جو و و ب همه او غور بیوب امر
 دی بابا سی ایسه بو تی دو بو ب خرابان اولدی هو
 بهه تک سو ز لری طهو رأیده کجه بو تک حصفده
 یجیب سو ز لری سو بلدی ایر کی دی ایر کی اما یون
 سی الی ابلق اولدی ببتکرده هو و رموز اولدی کاه
 بر مادی اندک بو شکر و و کی کو تی او
 شمله سو و و نرک و و رت ابقلو او کو ب شو بل
 قو ساد دیکر مادی ار و ندرت کو جمل بیو و کی

چونکه
 ۱۰

تفهیم ایله کی اما صحنه ده زیاده زکا و قابلیت
 کورده کی بیله و عی بهتوب کل سنده او کی
 کو جهله د بیری عی ایله کی نه د بیه هم خواجه
 الف و بیری عی ده الف و بیری خواجه با
 د بیری عی بیله بیری خواجه افرین د بیری
 کورده کی مقدر ایله کورده بیری و بیری
 خواجه در او بیری بیری و بیری و بیری
 او قدر بیری خواجه ایسه عی بهتوب در سح
 او کی بیری عی بیری او کی نه د بیری ایله
 کورده کی خواجه بیستم ایوب و آه و آه
 د بیری کینه الف د بیری عی ده الف د بیری
 بیری قاج کورده او قدر کی اخرا او کی نه کی عی ایله
 بیری کورده ایله خواجه افندی بود د بیری خواجه
 د بیری د بیری بیری بیری او قدر د بیری بیری
 خواجه او بینه کورده خطفه لرینه او قدر
 شول ولای بیری خواجه کورده د بیری و بیری
 خطفه نیک بیری او کی الو بیری قدر کی او کی نیک

الوب مکنه کلوب خواجه بیستم ایله د بیری
 و بیری بیری ایله بیستم بیری الوب و الوب و الوب
 بیری بیری بیری بیری بیری بیری بیری
 بینه ایوب کورده بیری عی صاغ بانه و
 بیلی صول بانه الوب بیری ایله کی عبد
 المطلب خواجه سلام ایوب کورده بیری خواجه
 بیسه کورده کورده بیری اصار الوب خواجه
 انده اما بیری بیری بیری کورده کی خواجه
 عبد المطلب او بیری عادی بانه بیری
 استر کی عبد المطلب بیری بیری بیری
 بیری بیری بیری بیری بیری بیری بیری
 باشقه هدیه لر کورده کی بیری عادی بانه
 د بیری بیری بیری بیری بیری بیری بیری
 بیری بیری بیری بیری بیری بیری بیری
 عبد المطلب اصان ایله د بیری هدیه لرینه
 بیستم ایله کی استر بیری بیری بیری
 بیری بیری بیری بیری بیری بیری بیری

بیستم
 ۲۰

در سلیمی او کردی خواجه کلای می کنه
 اقدام ایاری می ایسه بلیم دیوب مولد راید
 خواجه یا ز انوب می بر طبایخه او را می
 دینجه می صاوتی و بر دی خواجه ناک آلی
 بوته کلوب دیواره طفیوب اجدی خواجه
 الی ای سندن غصنه کلوب بره طویک بیزل
 ناکاری دینجه می طشی ده بو لندی حوام
 ایسه المندن اتنی او لو ب بره کل او فی دینک
 می دو کرسی دیوب اغلنه بانلای خواجه ده
 کل ایجری و دو کرم دیدی می هله بیک خونیله
 کلوب او توردی فکر ایوب بو خواجه کما
 او بدی او لای سندی تنو کابر ناک ایده می
 دیوب می خواجه ناک بشما می چالوب بر عظام
 قیوب طویب ایکنه اوب او بنه کلای چون این
 او لاری می عله اول کلوب خواجه ناک سندن
 ر نیک الله بر قاج دانه آکنه صوفی کتبه
 او سوال ایله دوشمندی و ادوب برینه او تورد

در سی پردن او کردی خفته ناک و سائر لری
 ناک و فی و در سلیمی سؤال ایس و ب او کردی
 بوزلری بر بنه باقوب بو بزرگی کچیور دیوب
 مسره باشلا بلر چونکه خواجه کلای ایندی
 او قو دینی تنو ک اصحق او غلله دیورده
 غلمفه ایندی بلی سلیمان کندی در سینه
 و قل بزم در سلیمی بیله او کردی دیدی بلر
 بو کوه حاشو بیله کل امردی دیوب می کت
 خواجه او کنه لاری او فی دیدی می الف دیوب
 کنه باد عله دی خواجه ایندی بره نه مولد
 سون او فی دیدی می طماندی او فی مدکی
 خواجه او بیور دیوب باشی صالاری اول
 کون نه حال ایسه بو بیله بچوب هو کس طمانوب
 او لریسه کلوب می کت فنی افنت سولینو رک
 دی ایسه می کنه کلایر حله می او قیوب
 می الف دیوب باد عله دی خواجه ناک ده او
 طمانه کنده می کنه او کون او غلا بچیمدی

در سلیمی
 ۷۲

فواید ایدار کردی خواجه ده برهنه صورتی
 دید که علی آردی قیاسی بن ایته دم بجا افترا
 ایدار کردی و خوب طسپه ده کنده غلغله با تلاری
 خواجه کردی اولاد بوئی قوئی ساری
 او قوردی علی ده او بله کلور کیدر دی
 خواجه او کنه بیله ایلاد کی خضه و سار لاری
 او قوردی بو کوردی سماح ایلاد او کوه
 خوردی او کور غاک تنوله و درسون بکرم
 ایلاره او کوه و دردی ایشتمه بوا و سلوب او
 زده او قوردی بلدی ده کوردی کند و درن
 خونی ایدوب بر کسه اولاد نین اولاد بکونه
 خزه به ایلدی برادر بخون سون بو بله سون
 او تور درسون سکایدی اقلیم شاهجی او غل
 دینی دیوب حکامه ایلدی حجه ایلدی با نیله
 دیدی علی ایلدی بیله کورک بر الا کی بیاب
 او غل ایلدی بخون سنک او زنده کجوب او
 خوردی و دیدی حجه ایلدی خدی نشلمیم بیله

بعد خواجه کلدی جمله کلوب کوردی بری عمر
 با نیله ایشی اکوب او نور بو کوره خواجه
 واروب برینه او تور دی بعد بند ایشی
 قوردی او تور ایشی و بره صل فر دو نیم دی کور
 باغنه با تلاری او نه صل فانت ایشی ایاغ او
 بری دخی با خوب فانت ایشی با تلاری ایاغ او
 زده فالقوب کوردی کور بند ده او لغدر
 اکنه و اکره اولوز بوه حوام زاد طر قنغری
 ایلدی بوئی دیدی که او غل جغلو ایلدی جمله
 خوجه اول علی کلدی اول ایشی زده دیدی کلدی
 علی غلیوب سلطام بن ایته دم شی ایلدی دیون
 بر او غلانی کوردی خواجه ده عضنه لب
 بو نلری ال ایشی ایدوب او لغدر در و کلدی
 او ملاز بعد او نه کتک استدی کوردی شی
 فیده یوسف بره خورک نریه قوردی کوردی
 کند دیده ایلدی علی ایشی قنغله بو کوردی
 کورتک بینلر سلطانی بوئی ایلدی عوردی دیون

قویار
 سیاه

او شد بل هر چه ایسه دخی بر نزن او بود در
 ایدری عی ایدری نه طور رسون تنو نهره مقدا
 ربی بلار ددی هغه ده بجه هم بر نزن بجی
 بو ب ابو جهاک بو او غلی و ارا نیدی بر نزن
 نك قانی هغه یه او رفته هغه بو نك اللذن
 و گنگی الو ب باشنه بر یو موق او روب
 نار مار ایلاک بو نهر بو حال کور و ب های
 او م اولد و دی دیوب باشنه او شیخ هغه
 کیم سه بیه شش ایله دارمه لطفان ایلاک عی
 کور دی او رتاق غیری کخنا به وار دی او م
 هلاک او لاک هغه به ار دجه کل دیوب و بو
 دن طسوه اولد یکه هغه ار دجه کمد رن شهر
 دن طسوه چیل تو ر جاننده بر معار سده صا
 فلند یار موی جاننده خو اجنه خبی اولد کلوت
 کور دی کیم بائی یار کیم قول یوق بر مده
 هلاک او لکی خواجه نك عقل کیدر بو فی ایلاک
 ایلاک و بد که هها بله هغه ایلاک دید یکه خواجه

نسله سگ کورک صماع ار کندن کل جمله نك
 او سب یانه بیج او تو ر کور تیا و زلق ایدر
 بر ایسه اغز لرینه او ر سله بی دیوب هغه
 اضلال ایلاک هغه ده بوسون ایله ایدر ته سی
 اولد قدره جمله دن اول کلوت تا صد ر عالیله
 قواد ایلاک عی و ه الت یاننده او تو ر و ک
 بر ان دن ابو جهاک او غلری ابو طالب او غلری
 کلوت کور د یه رضه یو لر نید او بو د مشی الت یاننده
 عی ایلی بو نهر بر بر کیمه بقوب بحسب خواجه
 بو نهر بو ر ایله عی او تو ر دیوب و دی او له
 دیوب باقنور کور هغه نه باقنور سکر او تو ر
 سکر یا دیو کده بو نهر دن بغه بو ده صاندری
 غواجه امر بله او تو ر د کور قالیق او ر ادن
 دیوب بر کیمی امیر یاننده بکره فالدیله لر
 بو کیم هغه غضبه کلوت بو نك شفا نندن
 قور دیوب تا صل قولند نسه بائی سیمه یه کلوت
 یار ایلاک او غلله نهر بو حال کور و ب هغه نك یاننده

او شیخ یو

مؤاجیه امر الالدی تیر بر امر یاز خواجه
 و فی یازوب شاه صفحہ میں چکویب امینہ نام
 الازہ و بر و ب کو نذر دی امینہ در کلور عبد
 المطلبہ بولتوب امری و بر دی صفالیدوب
 بو محله مکر شی بفری دی دعوت ایلیوب ابو
 جہلی ابو طای بیوتہ ابعان چینی دی عبد
 المطلب ایتری ای اولو لی انتہہ حقہ نیم حبیدہ
 ای دی ایخفی شاه ای اولو ای غل ای غل و شاہہ
 ای اعلام امینہ بیخہ اولان بندہ اعلام ایلام ایلام
 خبری کلور دی یوب امری جفادوب اور میدی
 اولیہ یازمشکر حال بر دی اقلیم شاہی نو بر
 عم حقہ بر اولولان اولدرتی سز لورہ ای قتل
 من اد ایلی سکر ز بخار نو بندہ اولاد م دنی
 اولدور سہ بر قلنہ خطا کو ر مینہ سکر صبرہ
 سزی بیوتہ قتل عام ایلام دینی بو اولر بو
 امری ایلیوب و طاعل یاز علی نسیہ بو مجلسہ
 حاضر ای دی بو جو ایلیکی اشکو کردہ کلور حقہ

جان با نسلہ صغیر ادی ابو جہلک اولنہ خبر
 و بر دی ایلمودہ سکوردیب مکینہ کلر ایلی قحان
 اولو غلونی ہلالک اولتی کوردی نو یاز ایلیوب
 قاضی کوردوب سخیل حجیت آمد بر و ب ایلمود
 قصاص اولسنون اگر بو اولو غل اولرہ یوز و بر
 بلور اندہ و عی جو ق فساد اولور دی یاز عبد
 المطلب حکم اولوب قضایہ رضاد یوب حقہ
 اول منغہ بآئل ایلی بو لامیوب اختتام اولدوقہ
 عبد المطلب امینہ لی جاعز و ب ایلمدی خجورہ
 مدائینہ وار خواجیہ بولتوب احوالی اعلام
 ایلمہ بکر شاہدہ بر امری النوب خلاص اولدوب
 و بر دی امینہ طبانی قالار و ب مدائینہ وار و ب
 مؤاجیہ احوالی اعلام اولدی خواجہ دہ
 نو بر دی و مات نسہا کتوب بو احوالی اعلام
 ایلمد کردہ شاه غضبہ کلور بقہ سوز ایلمار
 لورک بنہ اول اولدینوب و طیمہ قیسی ایلمدی
 کبہ بو فیاضت اولتورکی قتل اولد ایلمد بر دی

خواجیہ

بیاید و سگ او بله ایله دیوب بر زمان افغان
 و در ک اما می ایسه نزه ده بر دو کون یا خود
 اهنات او له انده و او ب ساز جالین او کوه
 نو در ک اما بو جانیدن حقه ایسه او فیوب
 بجه کو ندر نفهم ایدر ک ایسه کور در ک عی
 شو یاه کز و ب یور در بهی او غله ییخون بو مله
 بوئی نوز سببی شو ندر بر ان فیو نم و ان کل با ری
 سخی جو بان ایله هم دیوب الو ب فیو نره جو
 بان ایله ک اما می هموز در و رت ییخی یا شنده
 ایله ک ایله بر جو مان الو ب فیو نرین ار دینه
 و و شو ب هر قند بر و اولی بر و ار ایسه انده
 کور در ایله ک اخلا هم اولد قدر نه کور در و ک
 اعلل ایسه بو جو بان اوله ک اما بر کون فیو نرک
 سور و ب کیدر کن فیو نرک بر ک بر جاک ایچینه
 کور و ک مکر جالک ایچینه بر دانه طاو و شنه
 یا تو در ک او و کور ک فاجدی ک می ایسه عه نیده
 ایسی ر کیم اگر بی فیو نر طو نر سه کور جانغنه او ب

مؤدنه ایله ک اندن صغه عی ایله قالمو ب او
 لرینه کلایر صفا المطلب بهی کور کیم ییخون
 بو یله ایدر سینه او م او لاد و دمت ایو میدر
 هم مو صا نیایچینه کور و بید ک صغزه ایندر ک
 یا نه نیایم او ز سر به هجو م ایتمه یلر بند او یله
 ایله م عیبری ک اینهم دیوب بر زک دسل ایله ک
 بو نره شو غا با صلا ک عبد المطلب بو نر ک کنه
 الو ب مکینه شو در ک خواجه صغه الو ب عی ک
 فیو ل ایقه کور م ایله بو او غله ن بو ندر او ولد
 فجه بزده راحت بو قور فتنه آسک او لاد و اد
 سینه یا با می بجه و بر و ایسه و بر سینه دید ک ایسه
 سو بو ک او نینه کلای ایندر ک و دامدی نه قبا حقا
 ایله دنگه و نماندند بنیاد او لاد ک ایسه نهم
 دحق المادی دینجه عی ایندی او لری کور کور سه
 بند هانی استمهم و نیاده جو اجه جوق کور کور
 بی استرسه اندن او قور م دید ک ایسه کور
 و ک نه سو یلر سه جو اب و بر د با می صلا ب بجه

بیاید
 ۷۱

(Handwritten notes at the bottom of the page, including the name 'Abdullah')

شمدی بیله کلادی دیدی اقله چیران اولوب
 بائین صالاری بو اولغلازلت طاو نشانه یقینه سی
 حورق ایندر مصوم سارویج رفعه قاجری کنه
 طوئه ویوب فکر وار دی افر ایله ایندی
 بو بیله قوزول و خشی اولور کنه دو غرسه
 هان مئوب بو غزله اولیکه کوردیدکی عرده
 بوله دیوب ابرتم اولدنه کنه اولغله کنه
 بو حقه یچی اولی جملری اوینا یوب جالی کنه
 کوردکی عی طو نشان صانوب اون بیته قدر
 اولغله سن باش کنه کسری اضم ام اولدنه او
 مئوردکی ایله کوردوب بره بو نایزدر عرده
 ایندی کاسی بکاجملری اولدور مئوردیدر
 انشه بو نایز قاجری بند اولدور دم دیوکی
 ایسه کولنه یچی اولغله یچی بو بیله ابره سی
 حرام زاده کلری بیلر سین تا بو فی نه بلر
 بو نایز عی کورد طاو نشانه نکرده عی مال اولد
 دیسه اولداز میورک خطا بیتمه اریق او کوردیم

مئوردی بو اوقوزک بود و من دینی ایلرک
 بو کوه عی طاو نشانک نجدینی کوردوب قوزی
 صالاری بره طور دیوب حیموردی کوردی
 دو رماز هان بو ناک اردندن سکر دیب عقال
 کی بیسوب طاو نشان ایقار لره صئوب هو
 جاغنه الوب کوردوب قویو نلرین اراغنه
 قوردکی طاو نشان کنه قاجری عمر ابریبوب کنه
 طو تدری بجام با نام کما قوزی یورد و من دیدکی
 بو نه یجب هک تجی دیوب کنه قوجاغنه اولوب
 مئوردوب قیو و بر دکی کنه قاجری افر الیم
 کوردکی اولز بر یا غیبی میرو ب قیو و بر
 چون کبر اضم ام اولدی قیو نلری او کوردکی
 ایله کوردکی بر طاو نشان قیو نلر ایله بیله ندر
 چکی کوشتم بو دیدکی عی ایذکی بهی بااسب
 کما قوزی یورد و من دیدکی بو ایسه او کورد
 کوه قاصدک بنه کوه اردندن ابریبوب مولدم
 افر بر یا غیبی قوردیم اریق یقینه اولدی انشه

کلادی
 ۷۸

کتابخانه قاجاریه

بابی کوردی اولی سن بلور سینی دیری
بوی د عورت شهرک ایچند یا تلاری آنی
بوی د رنگه مکره نه یا با سینه شکا بیچار
کاکه یا تلاری امیده نیله سون عیضت کورد بوی
وکل کنه عالمه ولوله صالاک بر کوننده عی
حی به نیل شویب بجه بر او قور سینی مددی عی
اولا جوی سینی هانه او توردک قالارک بند سینه
یاندیه او لسم حی حالنده قوماز دم اما نیله عی
اشته به حی جو بان ایله دبار سنده بویله قالارک
بر دم صفی د خواجه و انا نه سوبله دک هیچ
سند دزه قدر ظهور را تا بوی اول کلن صهب
ظهور اولی او جی دورد و یا سنده اول کلن صهب
ظهور ایبتار دیو پ او قدر سوله دیکر حیره
یا نشله عی دیو بوی دک بهی برادر آنک قول
بی بو درد اختام او ه وار قدر حیره و دت
او تورد سون طعام عی سینه پورک سول
ایله دکده دیکر بی بیجه حیره اولایم بی بورد

دیو بی بو نون صکره عی قونلری اولانغه
صالوب کندی طازنان ارا بویب طوتاد ک
مکره شهر ند عورت طوزنان سکره بیک شکار
ایندی کی دیلار د سولسوزانلری بعد عی صاد
غیری یا تلاری بر طازنان بولا قدره بوی کلر
آیو سمول زانسه بو خانلر دک اریق ایله
بوقوالی غیری کویب صالیو بوردی بر صیقا
اول اولاد ند شکار دامیه عی کوب کورد
دی آکو قوالی کی کساع امسه اللین الورک
مکره صحراننده عی ک طازنانلری سور و ایله
کوردی عی بو نند نه او صانلری بوقوجه
پرد کز جکران جو بان ایله ک بتی بر بخت بلار
عیقوت کوده دم انصاف اولایک وار
سینی بر غیری ک جو بان بولسوف دیوت بده
دینه ایتمدی د ولیم انا بن ایو جو بانلر
ایلام غیری ک بیولک بیکت اولام نکا ازین
دیو واده عی بر غیری ک کارد ما شله عی دیرک

بابی
۷۹

فردا شلوم وارد درجه سنگ اتاری وارین
 لریسوه کیدر لوبنم بوق در که بند بهن کیم
 دید که با تا کوه کجا بوات و بر کیدر وار
 انجی اولاکوس طعام یک کوسه نک یولویله
 اولور دیوب دوو اغین صار قیدوب قاتی
 لوبن جاتوب بورالم دور درک اشته بویله
 ایله دیوب اضلال ایلدک بعد مخی دن ایریلور
 کند ی عالمده اولرک جون مخی اوه کلرک
 یورالدر زورا دیلا وزه عرت سوز لوی تانی
 ایلاک اختتام اولوب اوریه طعام کلرک
 عرت تعلیمی اوزر ایلاک بوکوه بولرک
 کورد کزه ندر چکو کونم نولای سکاید
 اولده عمرک تعلیمی اوزر نولسه کول بولم
 بیله یوق که خواجه واروب کلرکجه بند
 غنبد المطلب های بره ناکید اول عمر دیلا
 ولد اغوا سیدر دیوب کولندن مخی حور
 اجدکی ایله کیدر دیوب دویوب مخیه

ایندی

ایندی بهی جکو کونم بنم اتوم هب سنگرد
 یارین وار سونار هب کتور سونار قنقی سین
 بکنوب استرک بی بنی دخی کوجکدر
 دیوم مقیدم اولدم الراجکجه سی دیوی مخی
 یوقی اشیدوب نناد اولدی وصفزه کنار
 ینه کلوب طعام بیک جوتکه صباح ولدرک عبد
 المطلب اخوردن اون ندر بنام اتوکتور دیلا
 مخیه باقوب کوزم نوری اشته قنقی سین
 دیار سک اکولسونلر دیدکی مخی ده کوزدن
 کجرو ب ایجنده بوال آت وار ایلیک اناد
 ایدوب بنول افی اکولک دیدکی تیز بوزیع
 اکو او در دیلا غمیر ایراقدن سیر ایدرک
 بولیکه مخی ای قچورده بو جانبه الوب کیدر
 بند بیله کیدوب اکا سلخونور لوق او کورد
 ایوم دیر ایدی اما مخی دیلا ورانه ایلاک
 واروب دختک لجامن طوب بیغه هم رباب
 ایبق قیوب ایله او ستمده کلرک ای کوردیلر

ایستادگی بولور بلدره
 نولسه زان اولدور
 ایستادگی بولور بلدره
 نولسه زان اولدور

حکمی او نوانه اناک بی قیلدری ایکی بوخیل
 ایله دیدی باز کون کولب آری بیگه قار
 اولور سه اوجه استیم جدا اولون دیدی
 بوکوه حظه ایلری کلوب اول رختی باد بانک
 اوستونده بولندی رختی بو قدر زماندن
 بری اوستونده ارم بنه منی خوبه قافدیگر
 بری اول عقاب کی ایلوب صحی اناک بر جانینک
 طوب کلدی عیاد حظه ناک اوکزه دوخوب
 کوره عیسی یا حظه بکایتیه بیلور مینین دیق
 رشتک او کججه بونار خوبه کلدیکه برکات
 ایچینده کوز لوندی نهان اولدی عبد الطیر
 های مدد بر او غلذت مقدم یا همی بو یولک
 اولسون هغب من یا نترت جفادین هله
 کوره ایلری کلدی راندی دیوب باز کار نه دی
 سن نوزدن کلیدی بیی بو اولی اول جفاد
 دیک دیدی خواجه ایسه ار دنده ایله او
 قالدی نه کوزل خرافته اتم المله اللیلدی بو

اول رشتک بیخیل ایتموب قیلدری
 و رل افکارک رنینه ایتموی عهدی المطلب بون
 نول اناک کوزل اول قوللور دانی آری اناک
 دیدی بر سیاه ات ایدی آری اولدی حظه بیجه
 انکاره اوستونده کلینه بی قولری نتیجه کلام
 اولان دانه اناک بی قولدی بوکوه محزون
 اولدی اناک اول انناده میگنده بر قافله کلدی کور
 دیلر بونده بر ایوانت وارد عیبر عیاد حظه یه
 بناسنوب اننده جکسه سی بوانت جکدی دیدی
 بوکوه حظه بابا سیاه جمله اول باز دناک
 قولدی عی بر کلدیلر اول اناک کور دیلر عی
 ذانتده بو برعات کیم کورن ضربان اولور
 حظه کور نتیجه طالب اولدی عهد المطلب ایزکی
 ای خواجه لری بوانت کلمه در مناوسکر دیلر کله
 یوق صانعی کلدی بر بونی بیری ایلیم شاهنده
 کوردم کور کور انجی من بجه اناک سینی دیوان
 اولاره حظه بی کور سوزدب اننده بو اولور مدور

حکمی
 ۷۱

اشبه بکتابی طویله در قرآن با کمال سنده غنی
 نانار علی افندی قدرت القدر ۱۸
 امانت قاری
 ۸۲

پو روی آمدی که او که کیده لیم دیدی نمی عیار
 کو لب بهی دبله و ربه سنی او دن کو جمله
 ایر و مکل ار دجه دیوب سوری بریزید
 سفارینه کتور دکی ایجری کور و اب اتی و غی
 بر جازینه جگله بله سوری دیور عون او اف
 ایله باشی علی دیزینه قیوب خوابه و اردی
 عمر او یوما یوب صیا حله وک سوری بکله
 دکی جوب و صباح اولادی بو نلر بر لری ندرت
 هر و اب اول صحرانک بر جازینه صیوب قندیلر
 قوشاق زمانی اولد فده حزم ناک قونی اجمک
 با عمر جو کله بی شهره کور مدین امدک طام
 بول بیله لیم دیور ک هر بین او طمانی ایزم قیل
 عیون له سن شو نده طور دیوب مکنه طغری
 کدری سر و در خشمه ای یوب او ته صالاک
 و کند سی بر و در خنده ار قه سیی و بر و اب انده
 او تور دکی امانبو طوفورن عمر جهان الیم کینه
 کلدی بر اینک سی و کا ننه کورب امانک استمد عمر یغ

صفتی و روی بو نالی اخنسا مه وک صبری بندیلر
 تر کور و ارنه کیده راض و نوب اولر یینه کورب
 چشم کوشنده او لایلیر اما بو طوفورن سوری
 عالم عمر عیار ایله دهنی او لقره بله دایر کم
 رخصتات ارتق تاب توانی کسلدی ارتقا
 اهسته بو دیکر باخلادی سوری کور دکی
 کند و نه تحلی ایدر شکر ایلیوب صفا الادی
 بند بر چشمه ساد کلوب ایلوب اینوب عیار
 بر ازانلی کز بر و ب با غلبوب او ته صالاک
 بیده فی المال بر حو کونی پنکار ایدر و اب انلی
 بند الادی حو کونی کباب ایلیوب قونیو نده
 بر ازانلک جقار و ب بقه عرب انتنه بو یله
 اولور صاحب جمهور لقی صامعونی اولی اولی
 غریب جکات کور کور سن ایسه انا انا قونلیق
 غنده ایدر کور و امدکی سیر شکار لایلیق
 دیدکی سر و بر ایدر یوب اخنسا او ایجه
 اول مقامده عیار ایله دیلر عیار بندری نامی

۸۲
 ۸۲

بوزکته اول کون اختام اولجه صید شکار
ایلیوب اختام اولدانه اول مغار بیه کیرت
یاندی ایزنه سی کنه عمر تیدیل صو رت شهر
کلوب اول وجهله وافر طعام بید ایوب
کوردی ایما بولم قدرن حمزه کوردی
عمر عیاد جوردی بوردی پاره لاشی کوردی مکر
باشلادی دوزوب عمر ایپدی قورقارم سی
بو طعام لردی چیرکالور سینی یوخسه او غور
لر سینی دیدی عمر عیاد خیر یخون او غور لردم
صاحبی کوردی مدن الوردم دیو لطیفه ایله کوردی
اقدام ایله و ب سینی و بر دی عمر کوردی
اولت دوزوب سینی سولله کی بو کوردی سر و رت
یوقیا عمر بیکا بوبله طعام کوردی واروب بهم
انامدن طغری دوزوب بیه سینه سکه یوخسه
و بر سیردی دیدی عمر کوردی کوردی کوردی ایوب
عده قی او غلوم دیو بیکاجنا ایلیون کوردی
نوله سرور شمله صکره اوله ایله کوردی

او کتبه بنار اناک قوردی عمر الوب یور و یور
مربغ بره قی انجه سی دیر کوره شهر کی کوردی
دیوب طباط قالدردی خلا صله کباب جیدن
کباب جوردی جیدن جوردی برانزه بادم
اوردم قدرق بو اولوب اوز به بر نیشاله
قیوب سرورک او کتبه کله دوشنری عیاد
بونه جوق طعام دیدی عمر ایپدی ظاهری بو
قیسی بوندی قتللر دن یا بوز خیره جوق قیدر
دیدکی سرور ایپدی بزی کر چکده اهل سفر
ایناک اسر سینی دیوب اول طعام لردی عیاد
بیوب کوردی بو چار سنی طعام بیدر با عمر یخونه
واروب اودن ایلا دیر دیدی عمر ایپدی یا رب
اوه وارنه عید بکا و ار صغری بول دیوب
جفاقی ایلیونلر دیدکی هله انجه سینی و بر دینه
چی دیدکی کیمی و بر دیم کیمی و بره چک اولام
دیدکی صغری بیه ملت انته ده کی عیال جه وار
دنده هب و بر دیم دیدکی صغری هله مزاد چجه بید

بوزلر
۲۴

در عهد کوریزه عمو بخیر برده فرستاد
فرستاد امجد

لازم او لا فجه کل ال و ندرک نکوار حضرت
ابتدای این سیر و بود بشکوه مقید اولای
بوجانبند استیجاری فالقوب اضنا مدان
طعام عز حاضر در دیوب طو در کن بر خبر
کله که عهد المطلب فهو العالی است و بدین بجز
حاضر در دیوب سخنوری کور و دیوب قبات
ازین اججد یار جه سی بو شافعی بو نر شافعی
سلطان مطبوعه او غری کیر منی طعام ک
المنی اما غیری بنی الامتی و بدین کوزه عهد
المطلب کولف بلدی که بو اینی ایلان عهد
مقید اولای اما بو طو ندرت حزنه غیری اوصاف
در عهد پیر خود ک دیده لم و بدی عمر در اوله
سر و هله بو یکی کورن و فی صبی ایله شکار
کیده لم و بود اضنا م اول فده عمر و ادون
بر صراحی باده پهل ایدوب حقیه کله اول
کورن بر آهو نیگار ایدوب بر جوبینار کنار پنه
کلوب فی الامال آهو فی جانب ایدوب بر اعلا مجلس روز

اضنا م اول فده کینه اول منار بکیر و بجهن
او بود و بی سوز و ب سگینه کلاری و عهد
المطلب مطبوعه بو لوبو اب ایجری کیر و بی
استیجاری او بو مستلاری بو قدر کباب طاق
قوز و کر بو نلری اعلا بر پشته ام و توب لوب
قالدیر در طباق سخری حزنه نک او کینه و
در سوز و بو طعامی کوز و ب غیری کوزله
بکوزه مز با عمر بو نفیسی طعام لری فده بو اول
هله حوام و کلدر اوله عمر ابتدی اشغف الله
سوز و هله بابک مالک بی به دیدک حزنه ابتدی
طعامی سو بابه با بامه بو است سکی و بو طعامی
کنز و لر بی کوز دردی عود عجب حال کوز
او غلوت طعام مدرت حضا ابتدی دیدم و اریا
عمر مطبوعه ال دیدک بند نه بو لام ایسه
اللام سکا کتور دم دیدک و و توب حزنه
ابتدی یا در مریخ کل سبی در به و بی دیدک
عمر خیر هات عالنده اولسون دیدک طعام
لازم
۸۴

در عهد کوریزه عمو بخیر برده فرستاد
فرستاد امجد

بودند کافکار که بولکنه منی اولاد یوسف بزوه
 ظاهر ایلدی و بیری شاهه برات کتور بوردیم
 شندی عهد المملکات بر او غل پریشانی حظه دیود
 لر مکی بابا سنک اوانه اذاتناک بلنی فیریشی
 هرات چکن منی بنم انی یا ننده بر عیاری عمیر
 دیور لول اول کوریشی واروب حظه به سولیه
 منی اولاده آت کوروب مائل اولادک بندیه
 الی یا ننده جو جوق نو لسه کورک دیو کور زویه
 صالحه رنده دم اکر اته بنده بیلور سه اناک اولدی
 دیدیم مکر اول قارسی اته بیوی صحرا یله
 د و غور جیمقوب گندی د بیری که خواجه
 د انا ایلندی یا بو ظله دکله زیری امضا ماقول
 ایلش سن الراجکه شاه سزی سنی ایدر دینجه
 نوتی روان حضا ایدوب اناک بیها سندان
 زیا ده احصایه ایلادی خواجه لر شاد اولوب
 کند یلر افا بختک بو حظه کهدر عمر کهدر حیر
 الوب شاه بوزله و ضیفه میسری ایلله و کجی بولور

و قویونیون برجام جقار سب صراهی ایلدی
 قورکی حزن بوزدر عیار دیدی عی کولب
 عرب بو کاک آرسلاک سوندی د بولر دیوت
 صلور لوروب اولاد کندی نوتی ایلدی بعد
 حظه به و بوردی سوردده اولوب بوش
 ایلدی یا عسی بونه عجیب آجی اولور دیدی
 عمر دن ظاهر بو بوله اولور دیوب ایلش
 او جی نوتی ایلدی بولر حظه نشینه دارو
 ایلدند یا عسی بولر کور حقی بولدی
 عمر جوق هات سن شراب استه دیوب بو
 شو ظله سوار اولوب بو اولوب کانه بونه گاه
 لور ز سب قوی الی عمر دن او کورنده اما
 بو طرفت اول زمانکه حظه آتی الوب گندی
 با ز کانا ای اولار دن قالمقوب بولور مد
 بنه کلدی لر شاهه بولتوب هدا بالورین و بولدی
 بو کوره خواجه دانا بوزله سول ایلدی قندی
 کلور مکر عهد المملکه بولسند بولدی بولر بلدی

بولشاق
 ۸۵

کورک بولر کورک بولر
 کورک بولر کورک بولر
 کورک بولر کورک بولر

کوزه مله کنه بر کون هیزه پیر نون صورت و در
 در خسته سوار اولوب عسره ایتدی سنک
 ایله هر کون بر پرده شکار ایدره زن بو کون
 سن شو جانیه کیت بنده بو جانیه کیده عم
 کوره عم قنغوس جوقت شکار ایدر دندک
 عسره قوله دیوب بر جانیه کدلی بو کوزه هیزه
 بر ایکی پشته ایشی برده ای کور دکر
 بر ایلو ظاهر اولای هیزه کور ووب بره نایجاد
 قنده کیده سین دیوب اوله بر نوره اوردی
 اول اول دیلر صد ایله طولاک بو بیلک قو
 س و بو انو که چکدر سین سنک سی بهم لاک
 کیم خلاص ایدر دندکی سوره هیچ ادر سیر
 کیده بجه اول سوار نیزه سی الله اولوب ایبه ایتدی
 دیوب سوره بجه سوره بو کابو نیزه حواله
 ایلمک اول سوار ساری و پروب منع ایلمک
 اول سوار ایتدی یا حنه نیزه اوله اولان
 ایشتره شیوه اوله اولوب اول عیاشی

در و نه صحرای شنی و شویب یقلاک
 کور دکی بو صحرای بیجه لی هوز قارم کیده ر
 شاهلی بران برست ایدر عجب بو نلک
 مرادکی نر اوله علونه دینی ایدوب اهل
 مکر دن خواجه آلا ر میده ظاهر بر دان بر
 ستاردر امدکی بو دم بو کابو تدار لکور و
 تد بیلر بری بو نایم دیوب و وولو شیطان
 لغات فکر ایدر دکر و قویق اور دکی خواجه
 ایسه شاهه کور دکی شاهر وظیفه دیندر
 ایله یکر قدر بو فهمدر الی یا شنده اکیف
 ایتنه برات جمل ایلیه کون یارین حاله
 صامعیران اولوب دوشنده بیخ او زدیو
 واقف مدح ایلمک اما بو طوفون عس عباد ایله
 هیزه ندر و گره اوصانه کلوب بو کوه مکیله کلدر
 هیزه بابا سنک الی او بو ب ساردکی قورند ایتدی
 کور شدرکی عس عباد ده کلوب بابا ایله انا ایله
 کور شدرکی ایتنه بو کلوه کاهه مکرده کلوه شکارده

کور
 شدرکی
 ایتنه
 بو
 کلوه
 کاهه
 مکرده
 کلوه
 شکارده

اسلامبوله قوم قیوده سلیمان و لغا محمد سید سلیم لغا مسکین و لغا غفور

بوکره هغه بو خبری استمد کند کند و بی اندن
اشغی انوب حضرت صمرت رکابنه صادر ای
حضری دفع استند اینوب امیر کی جهانی تو
مد کی تنوبله صفدی کورس و رک و جو رک
لرزان اولادی و حقه ناک اللند او بدی اول
خلده هغه ناک اللند بر النون تو برین حال
ظهور ایله کی حقه یوز او رو ب سلطانی اول
کند و کوزی بخون بلاد مسکین سزای یو زیکوه
یتیم جگدم دید کی حضرت امیری مانع دکل بر خودار
اول مر دانی سیمین دیوب نصیحت ایله کبو
نصیحتاری او ننه اول اول جمله اینه قحان
قومه نکاه سز عورت یا ننه و اومه قوتنه
سفر و اوله دیوب بو کاکو ریختلر ایله کی
سر و رجات تو لا جمله و کلوب قبول ایله کی
نگر اار حضرت ایمن او بدی بعد حضرت خسته
سوار اولوب یا حقه سی الله امانت ایلام
له زام اولاد و غیر محله کلودم دیوب و داع

نیزه ایله بر نیزه حواله قلای حقه منع ایله خجه عظیم
الم جگدم بو اولوب اوزره او جو نیزه او
رشدن اینهر او رشده هغه بو ندن بر صفت
او کوه نور و کی بو کره حقه ال کورده او رو
اول سوار بو کورده او رو کی اول سوار کبیر
و بر و ب منع ایله کی اولده حقه یله او رو کی
حقه ده منع ایله کی اما ز صحت جگدم استنه
اول کون هر الات ایله بو بر لینه جمله ایله
دیله استنه بو اولوب اولوب اوزره قورق کون
اول سوار کلوب حقه ایله جنات ایله کی
قرنجی کون اول سوار حقه د و اللند قانوب
قورقوننه الادی کنه حضرتی اوزرینه قوردی
یا حقه بنی بلور سیمین بن کیمیم دیوب یوز
نزدن نقابنی قالدردی حقه کور دی بو بر
ر و نشین صفی در حقه ناک عقل کل کی ایله
بن حضرت حضرت سکا بو صدیق ایله فیجا
هلاک تسلیم ایلام استنه سمدی کامل اولاد دیدی

بوکره
۸۷

بلكه بزرگوار بر خصیب اولاد بیری دیدی صاحب
 قرآن عالم ابتدای المرجه برادر او گفته که چگونه
 اگر نصیبات واریسه سنده اولاد سبب زبیرا
 سه اسفالت ایله و بر مزاسر خسر ایله بر و دینیت
 اولاد کو گزه اولاد اولاد اولاد ایله جهات حضرت
 حضرت صاحب قرآن عالرا اولاد سبب و بیری
 نصیحت ایله یکی بر بر عری حکایت ایله یکی
 خیر انما اولاد لایهه شکر لایله ایله یکی
 اولاد قدره حضرت سوار اولاد عمره اولاد گفته
 د و شویب سوار و ب مکة مکرمه کلایله سوار
 بنه کلایله بیری عبد المطلب و مادر بنات الایم
 اولاد یکی و کور سندر بچوب بر نذر اولاد و ک
 با فدی اولاد غلی گو نذر کوننه بیویوب دیله و د
 اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد
 سوار ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله
 ایندی شکر ظاهر اولاد بیو نه علی سندر دید
 کده حضرت دخی حضرت بو انبوب کندر و به قر

ایدی ب کوزون نهران اولاد کی حضرت شاد اولاد
 لوب و خشنده سوار اولاد بو وصف ایله علی
 اولاد و غی محله کلای عمر کور و کی حضرت ناک
 صفای اولاد یوزی کور مؤتی کلای عرب
 نذر اصل صفای اولاد دید کده حضرت ایله
 با عمر بو کون قرنی کور نذر کده بن با شفته شکار
 بیدر دم گفته بو بنی کور دم حضرت حضرت علی
 السلام امر صفیله کلای بیکافرق کون و د
 جنگ طریقت تعلیم ایله کلای صکره کندر و نج
 بیکایله ددی و بنی قوی جا قلیوب المند اولاد
 بیری قوی هم اول کیدن بیک مرتبه دیله اولاد
 اولاد و مبارک اعزیز یارین طو قند بیغ
 برده المند به بنی السون قدر بیکل حال ظهور
 ایله ددی عمر ده فی الحقیقه کور و کی
 امیر جهات المند اولاد حال حاشی کور
 ددی المر جوب ایله و دیله و دیو نکر بو ایله
 بر حال اولاد کی قرنی کور نذر بیکای عیده بین

۳۸

عنوان مطلب و بنده فواف لکمه و وطنک دو کاشنده
 فوف و بنده او قودی
 لایله

بلكه بزرگوار بر نصیب اولاد بیدار دیدار صاحب
 قرآن عالم آیدری اگر چه برادر او گفته که حکایت
 اگر نصیبات واریسته سنده الو در سینه زینا
 سه استکات ایله و بر مزامر خیر ایله و بر و بویته
 اول کو کوزه اولاد اولد اکلند بلر امیر جهان حضرت
 حضرت صاحب قرآن عالرا اولو و سینه و بیدکی
 نصیحت ایله یکی بر بر عری حکایت ایله یکی ده
 خیر انما اولوب الالهه شکر ال ایله یکی
 اولاد قدره حضرت سوار اولوب عمر ده او گفته
 و در شویب سوار و ب مکه مکرمه کلر بلر سوار
 بنده کلوب پادری عبدالمطلب و مادر نیاک الایم
 او بیدری و کور سندی بچوب بر ندره او نوز در
 باقدری اولوغی کوزدن کوزنه بیویوب دیله و در
 اولویور و اللنده اولو له حال حاشی کور و در
 سوار ایله یکی بندر بو اللنده اولو له اولیوت
 ایدری شمه کی ظاهر اولی بو نه علامت در دید
 کده حیره دخی حضرت بو الشویب کوز و پیه قور

ایدریوب کوزدن نهان اولدی حیره نناد اول
 لوب رضیته سوار اولوب بو صفا ایله علی
 اولاد و غی محله کلدی عمر کور و کی حیره ناک
 صفای و اولویوزی کور مؤتی کلای عرب
 ندر اصل صفاک و اولدید کده حیره ایله کی
 یا عمر بو کوزدن کور ندر که بب باشقه ننگار
 کیدر دم کده بوئی کور دم حضرت حضرت علی
 اسلام امر صفا کور بیکان فرق کوزدن و در
 جنک طریقت تعلیم ایله کی صکره کده و غی
 بیکانبلر دی و بنی و قوجا قلیوب اللند اول
 بیدری قوره هم اول کیدر بیک سر بنده نداد
 اولدی و مبارک اعزری یارین طو قند بیغ
 برده اللند بهر اللوز قدر بیکل حال ظهور
 ایله کی دیدری عمر ده فی الحقیقه کور دی
 امیر جهانک اللند اولو له حال حاشی کور
 و کی امر بکوب ایدری دیله و در جو کده بو ایله
 بر حال اولدی کوزدن بیکان بیکان عیده بیی

۲۸

کتاب مطب و بنده فواف حکم و وطنک رو کاشنده
 فو حونه او قوری
 لایم

طور د پیل راوی اییدر اول زمانه ده دیار
 کوه قافده بر بری بارشاهی و ار ایدک
 ا دینه اسمای بری د بولردی حضرت سیدان
 پیغمبر علیه السلام نشاندن ایدکی کنده بر بری
 یاد شاهنشاهی نندن ایدکی ا دینه اسمای بری
 شهرکی زنده تاه ایدکی کاه به کاه جوی
 تخت ایله بر هو اد بیع مسکون عالک سیر ایدر
 دی و ارکات قسمته اصله مائل دکل ایدر
 اینه کنده بو ایله کورکن حجاز ملکده اوغرا یوت
 حضرت عمری سنکا ایدرکن کوروب امر ایله کی
 طور د ب بمقتل ایدر سیر ایله کی اسمای بری
 یوت قارود دت استغنی به بو نلرک سنکار ایدر
 لر بی ثانی ایدرکن حظه ایله عمر د مکر
 اول بلود رنگند او اولن ندر دیوبت بغداد
 بزده اقی کور د دیل اسمای بری نایت و زبیر
 اولن مقلد قاف کندوسی و بر قاج جگر کایله
 بیله سور و ب امیرکی جهانات نعلی نینه و اد

کور جنات شلم ایله یکین بیده الینی او بو ب
 اول حال هاشمی ظاهر اولد و غیبی و صاحب
 قران اولد جعفرین بر بر حکایت ایله کی بد
 مادی و قرن انشاری کشید و ب خبران
 اولوب سناد اولد ب بو خبر اهل مسکینه و اهل
 اولد قدر کلوب حضرت و الندی اولان حال
 زیارت ایله و ب خبران اولد ب هر طرفه
 حضرت ناک آدی سو یانوب حضرت بو لستوی بیل
 بعلی مت ظاهر اولتی د بو بلکه دیوان نوی
 و اندزه بیله سولندی راوی ایدر بر کون
 کنده هندی با صفا یار لر بیله عمر عیار ایله
 جعفرین بر بر چین زار برده کورکن اکی کور
 دیل هو انک یوزنده هیچ اصله بلوط یوتکی
 بر خاندی که بولو طلی ثانیان اولد کور دیل
 بلوط اچیندن ساعقه لر پید اولدی کله کله بو
 قدر بلوط کلوب کجوری الک صکره بر الکی
 پیل قرن بلوط کلوب عیایله حظه ناک بر ایدر
 طور د پیل
 ۲۸

کور دکره ایاق او زره قالموق ایبره مقیم
 ایلیوب خونی کلدی کورده دیوب کتیب
 او زره بیه کورده سروسور کجوب اسمایه
 یاننده قورار ایله دی بیه سروسور اسمایه
 نفلر ایله کی کورده ایله افند و اولقدردیر
 قورده و او کورده بیه کورده ایاقا به کورده
 سروسور کجوب بیه کورده خورده کورده
 دوزده اسمایه کی سروسور بیه حالده کورده
 سروسور عقل کندی حزه ایسه دینا دن بجه
 باش قالدیر و با اسمایه باقمز بیه بو محله
 اسمایه و دراجلون دیو باشلادی بعضی کورده
 کورده سؤال ایتمک سروسورده عیاله اولان
 صاحب لارین نقل ایله کی حضرت بو کورده مقیم
 ایله بیه حکایه ایله کی مده اسمایه ایله کی
 سروسورده عیبیه سینه لمل جوهر ایله طولد
 دایره و برده خنی سیاه و برده کورده ایله کی
 قیطاسی ایله کی سروسور خط اسمایه دعا ایله کی

واروب اداب برله سللم و برده کی کورده
 ایله کی کورده ایله کورده ایله کورده
 نغمی ایاق او زره قالموق ایله کورده
 دیو کی مغم قاف ایله کی ای نوجوان بیه کورده
 سماله بیه سینگ بیه کورده ایله کورده
 حال حضرت سلیمان علیه السلام فاندان کورده
 قافده بیه بیه کورده و آرد ایله کورده
 او بیه اسمایه کی دیر لری کورده کورده
 هور کورده کورده کورده کورده کورده
 سوبله بیه و جو د کورده اولد و بیه کورده
 بیه ایله بیه بیه سواد کی سگاه کورده
 دعوت ایله کی دیر کورده سروسور بیه کورده
 خونی کلدی کورده کورده و انا ایله کورده
 بیه بیه کورده کورده کورده کورده کورده
 حور بیه و کلدر عفو بیه کورده کورده کورده
 ایله کورده ایله کورده کورده کورده کورده
 او بیه اسمایه اولد و بیه کورده کورده کورده

کورده کورده
 بیه

خواجه ناز بوزينه با قوت اي خواجه خرم
 بچب بوقه و عوت ايلست كلو ربي نيز اول
 نو جوانه غايت محبت ايلدم دروي خواجه
 ايندي شاهه رخي زمانف وان عجله ايتله
 اول بوزينه كلو ر حاكيا بينه بوز سو درويد
 بخنات ايسه بو خي لري ائيد و ب بجه ايد
 جكي بيلز دي انا بو طرفه سوز
 عالم ايكي دانه اته مالک اولرک سوز و دنه
 گاه بوزينه گاه بوزينه بنوب عمرک يا ننه اولر
 عسري مکرده صيد تشكار ايدر دک بوزينه
 گنده سوزو عي ايله ندرلک کوزوب عوز تشكار
 ايله يار شکار ايد و لک مکر دن اوج منزل بس
 اير لايه بر سرخ ناز کلوب بر سفرد عشرت
 ايلوب اول کوزن قالد يار اير نه بر لر ندرن قانور
 حقه ايندي با عمر کل گنده بوزينه سنک ايله
 تشهاجه تشكاره کيده ايم نيز ايم کلومه بر سر
 ر و شندري ديدک عي د بوزله د بوز اولر جانيله

واسمايه و داع ايد و ب قالموت کندک
 اسمائه امر ايلک يحيي ر بو کتور و جگور
 کند يار بو طرفه ابر جهات سياه قطايه سوار
 اولوب بازرگان قوه سيمي يد گنده اولر جگور
 کلورک عمر کوز و ركي حقه و رگي اما بر ساه
 اته بنيتي و کندي اقي يد کند قور ني کلوب صفاه
 کلرک عرب بوز اقي قنده بولک الله و بر دک
 بوز احوال خي و بر دک اسماء بونک و بر
 ديک جو اهر لري کوز سوز دکده عمرک عقل
 کندک بوزينه حقه عيک سوز د بوز بيلوب بر ايکن
 اوج جو اهر با غنلاک نيله عم جو اهرک بوز اولر
 حفظ ايلدم د بوز عوز مهمه ائيد يار بوزينه اهل
 مکر کوز د بوز اات ايکي اولک حقه اوه کلوب
 بوزک کوزوب سوال ائيد گده اسماء بوزينه
 و بوزيکي نقل ايلدک و اول جو اهر دي بد يينه
 مادرينه با خواه قوندا تشلوزينه و بوزک بعد
 بو صلر و نوزيک روانک قول غنه و کلرک سناه
 حوايه
 اه

بهم نولدای کلان اولادک اغلا د بنهیزک اصل
 بود و د غایه صمدت چو بدی سوز و د بلدی
 بوزلوی شیطان اغلال ایلی کل جکا اول مناره
 بی کوسنی دیو بی برکی او گنده و وثوب او ز
 قدر کوسنی کوسنی سوز و د رشتک سوز و
 اول غارک قبو سزه کلای کوردی و اسوز
 هاتن ایتله ایجی کی کوردی دیل و رفائنا ایلی
 اندر بر سهیل او د و اب اول و ادیلوی کوملندی
 سوز و رخصی اید و کوردی کورکانه جنله کی
 قدر و اد سوز و کی کورد و اب اعزین غار کی اجوب
 سوز و زین او ز دینه سوز و کی اول خلایق
 صد اکلی کی یا رخصی رام اول اول سوز و
 صا جکلا د دیو رخصی بو صد ایلی اید و کورد
 سوز و رک ابا غنده یوزک سوز و کی دیل و رعالم
 بو کله ذلوفند و بو کوردی کوردی بو لوج بو لای
 الو ب او قیدی د پشکر بکله صفت اسحق بی
 ایدم یا هف جو کله بو بزم رخصه مالک اول اسف

کند کی سوز و دده بر جانیه کند کی سوز و رکیده
 د لک بر پشته او ز دینه جھوب او لبر یوز و
 نخل ایلی کوردی بر قیاس جبه لوقی رشتی اول
 صحرایه اتانده و لریا یوب کوز سوز و د انک
 سوز و اب اول خله کلای کوردی بر الا کی ارو
 عوزت یوز لریین بره قیوب اغلار بر بزم سعید
 دین یوز یوزک کوسنی من اول لک بر و د
 ز کناه صداد اولاد کی د لک سوز و د بو نایین ایجنه
 قیوب کوردی بر بر خجه او دوز د سلام و بر
 دیک و سؤال ایلی سوز لریخون اغلار سوز
 و کور مات استله دیک ندر دین کوه قوجه ایلی
 بز لری کوجو اولیوز قوت بیات کتی بو ناول
 مسمو دین یوز لک شول طالعده بر سفاده
 و اد د ر ایجنده بر بو بو ناکت و اد د هر کون
 کلوب بو ناولده اولاد دیک با صد یوزی زده
 پشال او ف بتردی و هر بیات چاد دیک
 او کله کاسه غنی او لور دیک شمد کی بر پیلار

بی
 ۹۲

بیوزی و رضی تغاریب عربان ایراق و حبشه به تفاوت
 اولاد بیلدی افریضه جنک ایراقه با تهری اولاد
 قاموسه قوشو کلوب جمل سینی منبع ایراق بر تیغ
 ایله ایکی پاره ایله کی ساقی لری آغ کور و و تبار
 مار او لوب ایکی پوزده قالد کی بورد سالیق
 ضبط ایله بولدی بو ایکی قولک مکینه بورد بینه کور
 دی کاسو نل بو مالک السونانی دیو ایلی ده سورد
 عبد المطلبه کلوب مزده ایله دیل عبد المطلب ساد
 اولوب جمله او غلامین لوب حبشه به کلوب کور و
 بنوب او زوزنه اولی یاد کا و لور کور و و
 و بر با نیله قورق بیلک است بولدی بوز و و و و و
 حتینا بند بیل مالک جمله سینی طایوب مکله کور
 دیل هغه و رضی کلوب تلمنی بوردی ماد و بند ما با
 فی سینی مکله فقرا سینه تقسیم ایله کی کندی بر حیده
 قیول ایته دک اما حسو و لم بو خبیری کور و
 و و ازله ایر سنو و دیل سینه استدر کور ساق او لوب
 خواجیه به یوب ای خواجه ندر بو حقه بو ندر

اول رضیک ایری رضی نجی و بر قات اللاتی حوب
 رضی سکا یا کور قوشمدر قوشمدر قوشمدر قوشمدر
 بر حیره وار و راتک ایخنده و و و و و و
 مال قوشم و برده بار کاه قوشم ایری لوب
 بی و عادت او نهمه سینی دینی سورو و عاله اول
 رضیک ایری و او رب مال مقید او لیوب
 طینه جقدی سیاه قیطانی یکینه لوب سورد
 اول قوشمه کلور کجی اول قوشم سورو لک المند
 اول اللاتی کور دیل و ای سحر بزم معبو دینی
 اتک او سوننه بنه سینی دیوب سورو لک او و و
 جوم ایندی بول بو کوره سورو نیست غوزا دیوب تیغ
 اسحاق غلام قندک عیان ایر و ب اول مشو کن
 و و عک ار سینه کوردی بو یا تو و کی سینه
 انشی و و سندی استنه بو حال او زوز و
 جنک اینده بو طرفون جوم عیار حیره ارایا
 راق کلور کجی قات قوشمدر حیره بولک مویب
 اول ایر ایله کلوب حیره نل نفره سینی استدر کور

بو ندر
 حیره

سلور کجی سنه حافظ اکامیل افندی قران استدر
 بسم الله ایدین تکمیل الله و سید محمد مصطفی
 صلی الله علیه و آله و سلم
 ۱۷۹۱
 حیره
 حیره

بذل ابر و ب کندی عینته مشغول اولادک
 مکر عمر کلیمو ب اول عجلده فالتی ایدی کند و
 کند سنه ابتدای حمزه گاه صغیر بو استور
 گاه انت الالف بولور صاصغیر انور محموی
 اولون شنبای الله کچورد به ایسه شوبله بی
 بقا فالدم دیوجب اغلی با واق سو ر و ب اول
 مغار به کلاک بنان ایلوب اغلیوب حمزه به
 اولون احصات اصدد یارب یگاد نصیب
 ایله دیوب بنان ایلور او بو یله فالدرک
 ناکاه واقعه سنه کور دیکر اول مغار دیور
 حجت خورلشی او ندره یورک دانه پیمبر زک
 سناه او قور شلر عی وادوب بو ناری بی مبارک
 ایا ناری بی او بدک صغیرت ابراهیم بو قار و ده
 او تور و درک بیور دیکر یا عمر لدر مر اولک
 نه اغلی سیرت دیکر عمر ابتدای با خلیل الله یگا
 عیار اولور سینه دیشلر دی عیار لفته مناسب
 بر نسیم یوقور دینوب اغلاک صغیرت ابراهیم

بو اول کلوری ادره خواجه ابتدای بی با دشتا
 هر س دخی باق ندره اشیدر سینه دیکر اخر
 بخشک صبر ادره میوب ای خواجه یا حنه بو قدر
 شانهی در عای سینه فوسف لادم دکله دیکر
 خواجه ابتدای انور بن الوری نامکان جو بیلور در
 شاهه انور بین محموی الوری کلوزدی ابخنی سانی رعایایه
 ضروری و ارا ایدی کلوری بیور درک دینک
 بخشک ابتدای با اول قور بیگ و ملک مالک چله اولرک
 شاهه ادره حقیقه لادم کل میلد دیکر خواجه ایله
 شاهک انا احتیاجی بو قدر کمنه اهل بی الای فقیرا
 در شهر اول مال حمزه ناک غزا مال ایدر فقیرا به ندرک
 ابلیس اکر نسا نازل ایدر سه بو مکسوج کور ندرسه
 جمله سیرت بو قدر سینی بو ندره کور ندره در نوب اول
 شاهک احسان دیله بنده سینه دیکر نسا
 بو خواشیدر چک بخشک ازار لبوب صوص بره لبیه
 فارشته سینه دیکر کوره لبیه هجیل اولوب سکوت
 ایلرک اما بو طوف ندره حمزه بو قدر مال مکدر فقیرا ندره

بول
 سه

بشمه حیره ناسنک بری بدنه بنده در نوب کلور کور ندره بنده بنده دیور بنی وازندن بو نظر ما حمد افق
 استو عیدی دیکر ندره بنده رفاه ایسی ندره اولور ندره در ندره سینه فوسف لادم بنده ابراهیم

و تشنه کبر در منی د بویب اغلیوت تکرار
 او بویبه قالدی واقفه سنده ایندی بای پیغون
 شتر طبله اینتر سینه اوج کون صلوات شتر نیفتو
 س و ب بسمله ایله جقاد دید بای عکره او بانوب
 اول شتر طوری برینه کوز و اب اول ذالوک
 بایرکی چچیرکی جزیره خیر فر سارن نرا ستردینه
 جقاد و ب قیسوب قوشانوب عیرک فر نیده
 اجغنی ابرکی صلوات استیلاک جقاد و ب بیک
 قونانک طیور دی بجبا سوننده سازه متعلق
 سیده و ادعی د بویب الیه مو قوری بر دباب
 جقاد کی باشلای خالقه سفارده دن طشره
 جفدی مکر حیره سی کند و ایله کله د بکندن عجا
 چنگله زخمدادی اولدی د بویب اول جانینه
 کاور کی کوردی عیبار د باب جاد کاور
 حیره بونانک او کس اولوب عیار نند سارک و مهر
 بوبر باب ننده بولانک د بویب ای عوب الله ویر
 دی هان نصیبی سنی اولور سینی د بویب حیره د عیبه

ایندی اینته سکا بندن ستول ذالکی یاد کارد
 اولسونه د بویب حضرت اسماعیل ایندی
 اینته بوب د بندن سکا یاد کارد اولسونه د بویب
 حجت دن اینانک قر بانانک د ریسین و بویب
 اجمند نه استی سک چیقارد ایشتی ایله مو
 دن عیرکی حضرت داو داغز نه تو کوردی
 او انقم سنانک اولسون د بویب حضرت سلیمان
 باد بای عیارک ذوالنجام چچیری و بویب
 و بویب حضرت موسی چچی نه سینه و بویب
 عیبی حضرت سینه و بویب حضرت نوح
 علیهما السلام دعا ایله که جوق یا نبیله و قوف
 کونانک بویب بر کوننده اله عیر بویب کوردی و ب
 صفا ایله کی او بانوب الصلوات والسلام علیکم
 د بویب فالمدکی کوردی بویب یوق های بویب
 مکر خیا لیم ایچی د بویب الله د سندر ک کوردی
 د بویب ده اصل بر طغز جوق الوب ایله ایچنه
 مو قنارک بر ننده بویب مکر کیتی نه د و تشنه

دوشنه

مدرک کاظم ابن اسماعیل اصطلاحات کلمتوں کی شرح

لوحی بر طریقہ فہ کید و ب حوا میلک اید و لک
سے فو ر قار سلک و ارجیت بنیا لکرجہ
حقیراہ بو نل جفٹ اید و ب بو مفلو ملری بن سا
لاری بن الیو بر م حق ثقال بڑی بخوت سجمع
یرا نڈی بو بلہ مفلو ملری بن حقی ظالم و
الیو بر سبب و یو بن کبہ و ن یا د م
الک خرا و ن اس ترم آمدی سبب یو لری
او الامر سبب زبوا صاحبقر اللہ عیار اولاد
چکی و ار اولق کو کور دعو ب ہائی الذبیہ
اولاد اسبب سیاہہ مھو ز اید و ب اول جگر
کندی کلہ کلہ جو و دیکر حوا میلی او نور و ب
اللہ قوری مالک تفشیم اید و لری و را و لیبہ
او ز رینہ و ارب کو ب نڈ کرگی حوا میلی
انامند بلر او صیو زکی دخی صاف یا بخلہ و نام سرو
تین کلہ کدہ جو د یار بر تازہ نو جھان مھو ز
یدری سکھ یا بندہ و ار اولہ ایجن او ز بندہ
ذی بنت اللات حویب کند و دخی بر صلیب

اولام ایلدی عی دہ احوالی نقل ایلدی حزنہ
ایندی کورہ ہم بر طعام حقا و دلدی عی و
الین صوفوب بر صراحی یار کجانب جفادی
حزنہ بیوت صفالایک اندنہ مکتبہ طفرکی جفادی
کند بلر اشترہ بو نل بو صفالایک کاه عنری کاه
صید نیکار دہ او لایلی بر کور کدہ حزنہ ایلدی
شکار اید رکہ بر فو یاد ظاہر اولری عجیب
نور و بر کور بر قاج کجھلر مکر حزنہ نک و صفک
اشند و ب بیلو و لردی کلوب حزنہ بلہ و عالیڈی
ای سر و در بز فرق نغز باز کلان ایدری ہندری
کلوب مدانہ کدہ رکہ ستول نیشہ ناک ار وند
بر بلو ک جو اھی بری غارت اید و ب مالری
الوب بر قاجھری ہلوات ایلک دیلر دعو ب
اغلیش ایلدی حزنہ بو نلر اجیوب ات سو و رک
عی اندری و ر بو نلر حوا میدر بالکون نڈہ مکر
وادہ ایم بر نغز اید کلوب کلہ ہم و دیک
حزنہ ایندی یا بن کجھہ واد و کجھہ ایلر طور

۹۱

مدرک کاظم ابن اسماعیل اصطلاحات کلمتوں کی شرح

فضيله كلوب يحيى او غلظت سمنى پكا بوبيله
 جوياب و يرون ديوب استله دگر سر و راز
 د و الله ال صونه سر و ر بوناته با تنه نامل
 بر منت او ر د بيله و ارده غانه او لرك
 سار و ف حواحي اول حال كور د كره ههاف
 ات سور و ر ب حنغ ناته او كيمى الو ب ماللا يني
 سويله يرك بي مهبه سر و ره ييز حواله ايله
 سر و ر بونك ييزه سيمى سيمى ايله چار بوب منه
 ايله ك بيله بونك . با تنه بر منت او ر و ب
 حوز د ايله ك سائى اول او ج بوز حواسلر بوبيله
 كور و ر ب سر و ر ب هجوسم ايله و ب لره ايسه
 پشتله او ز ر نده سيمى ايدره هي و ر نغ
 بوبيله حنغ كور كى بوقرد ادمه ينجيه جوياب
 و بوز و بوب كيمى حنغ آكسو زيمى بر صفاه ايله
 او ر ديكه اول صحنى اهدا ايله د و لرك عروه
 صو و ر يني بر د ععل كند ك بيله سر و ر
 نيفينى سيمى ايد و ب بوبلرك ايچنه كور كى

وا و كيم كور و نك زهره سيمى جاك او لور اما
 حواسلر دن عاقل اولون عجبنا بوق جويان ينيه
 كلور بوجضيه حقه فى استر يلكون قفا و ا
 زيد بوق هله بونون حد كور كى و بوب
 اما ععل اول بيه كيمى ائنه كيمى اول تنه مائل اولت
 جويك حنغ بيشه كلوب بر نغفه او ر و ر اى
 نا بكار لى باز كان او ر و ب مالك الملق هدى
 و كلار هنى بكا جوياب و بر مكلر كلوب حواسلر
 ايلكه بوبيله ايد و ب سمان اولك بوق ديوسكر
 جمله كيمى قور ادم و ب كره با نلور نينه سار و ف
 حواسلر ديوسكر كى بر نينه ايدرك و ارستول
 او غلظت لى طونده بكا كور و بديرك اولده ات
 سور و ر ب حنغ نك با تنه كلوب اى جويان بيلنده
 دولت و ار ايئى حواسلر با نلور كى بكندي
 ياننده ادم او لور سيمى و بوب كره سر و ر نينه
 سويلر بوب كيمى و ار سوبيله بيه اكا بويئى ايد
 سار ماله سوبيله نور و بوب كره او لور اى

عقبه
 ۹۷

ایلیو برود کی بز لرده یا یار یسپی کند و یه و برود
 بر حقه سینی بنو ل ایتنه دی عجب مرآت کاف
 ایلی و یوب و اف مدح ایله و بلی نناه عطا ابر و
 خواججه بپوب ای خواججه بز بو صغ و زناه زمان
 کورسک کور و بر کور خواججه و عا ابر و بپاشم
 جوف قالدی اون ایکی یا شنه کور و کور بوزده
 کلسه کور و هر بوزده بهورده کلکی شاهه بپوشم
 حد منت ایلیوب بپوب کلوب خاک کما به بوز سور
 د پیر کی بناه ایتدی کوزل اما شتر ی سینی شاهنده
 بر آدم مینین ایدوب کوزور و ارب خراب
 کوزور سور و هر صغ به بپوشت نامه با زوب
 بر خلعت کوزور کور و بپاشم ای ادرکی اولون هر
 قنده بر ظالم و ایلسه صفیزن کلپی بپوش
 خا لری ایلیون اهل مکر دن خلج استیم کینه کینه
 ادمه و بر او غنا سینه صغ به و بر سینه و بر
 خواججه امر شاهات د یوب یوب شاهنده بر نامه
 باز کی اول زمانده بپنده بناه اولی کیمسه مکه

۸۶

چنوم ساعده تاز مار ایلدی انا بو طوندن باز دکاه
 لورده میکنه کلوب خبی و بر منلی دی صغ ناک قوق
 لاری بپوب کلوب کور و بپوشم صرا میلر بو زلفی خور
 بوزلده او کلورین اوب بپوب کیمه سینی ایتدی یو
 عومده کور و ای اولده صیبان طایله قلل ناک
 بپوب کلوب صغ به ابر بپوب غزالک مسالک
 اولسون د یوب بپوشم ایلدی بعد ممالا بپوشم
 باز کوزلره و بپوب کندی بر حقه سینی بپوب
 ایتدی و ک بعد میکنه کلوب اول اسپر لری کیمه قتل
 ایدوب کیمه ازان ایلدی غیر کی صغ ناک نامی علاله
 سوبیلون اولدی جومکر اول باز کوز کلور ممالا بپوشم
 اوب کوزلره بر کوز ممالا بپوشم کلوب شاهه هیزم
 لری و بپوب یلر شاه قندن کلور رسکوزدی سوزال
 ایلدی ایلر ده هیزم کلور کیم میکنه او غزاد ف
 سئلدی اند بر بوز جوان خلوی با بپوشم بوزی بوزله
 حرمی میلر با صوب ممالا بپوشم ممالا بپوشم اول جوان
 اول اوچ بپوشم صرا میلر کی بپوب با الجله ممالا بپوشم

الیه و
 ۸۶

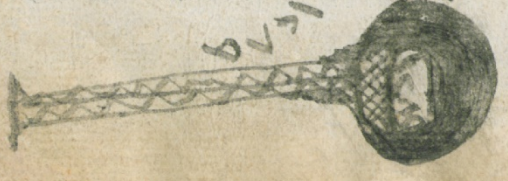
آه بعد از
 به آتک اولدی
 خراب صغ
 بر صغ و بپوشم

الحمد لله الذي جعل في قلوبنا قلوبا غفارين
الحمد لله الذي جعل في قلوبنا قلوبا غفارين
الحمد لله الذي جعل في قلوبنا قلوبا غفارين

از نذر عید المطلبه خیر اولای قار و فی قاری
لیوب کتور و ب قوتور دی قار و ن دخی مکتوب
خلمی و پردی ک حزه الو ب صفا ایلدی و شاهه
د عالی ایدوب او حج کون انزه قار و نه ضیافت
ایله د پلر یصد ه قار و ن قالموت تیب جانینه
ایلدی ب کون یینه کلارک نغان شاهه خیر اولی
و ن ب ر ک فرستو کون نذر و ب کتور و ب قوتور
د پلر یصد ه قار و ن بچر امروک مکتوبی جقار و ن
شاهه و پردی او یقوب بلدیکه شاه خراج سله
ستی بر قاج کون ایچنده جمع ایدوب قار و نه
مشلم ایدوب کون نذر دی اکی کون نذر مکتوب
عباد چیغه کلوب شاهه بو لنتوب امرو مکتوبی
و پردی نغان شاه او یقوب عیار بز خراجی
قار و نه تسلیم ایدوب کون نذر دیک بو اصلایش
درد یوب نامه لی و ن ب لنته و پردی او
قندکی او بله یاز شکر بنگه پردی اقامتاهی بو شکر
ر او انم شکر بین ستاهی نغان شاه سینه نام و شکر

سدرینه خراجنده اول جمع ایدوب بله کون نذر
د را ایدکی اندن بر مکتوبه عید المطلبه یازوب
خلمت ایله بشتی یوز دیله و ن قار و ن بچر نام
د بله و رکی باتی ایدوب بله کون نذر و ن بچر نام
کننده اما بو طوقون بخت لیم بو احوال
کون و ب قوتور قار و ن موجه شاه سالی ایدوب
اد بوب الجی کون مکتوب شاهک بر عیارک
و اد ایدکی شهسور د ب ب لردکی لیمی اتی نغان
د بورت ایدوب ایندی عیار سنی بر بیری کون نذر ستم
کون گنده شاهک اسر بله کنه خواجه و عیاسی
دیدکی شهسور د بولر باش او زوب دیورک بختک
بو کا بشتی یوز لنتوب و پردی و بعد الهه بربشتی
اس و پردی و ارا بولرکی نغان شاهه و پردی
قار و ن بچر و ارا و ب خراجی الو ب د و نگران
مکتوب بولنتوب بو امرو مکتوبی و پردی او
نامه الکل د ب لردکی شهسور د جان قار و ب
کنندکی اما قار و ن بچر سور و ب مکتوبه کلرک

الان
ه

ما و کشتون د بیری اول محلله قشانه بی زبیر
 شاهات بر بهلوانی و ارایدی اول آندی شاه
 و زبیر قوالین سو بیری قوشانه اوچ بیاتام
 و بر واروب جمله سینی الی باغلو حصو زبیر
 رخیم و خول جلوسن بالتام الو ب کله بیم د بیری
 نغان شاهات بوکا اعتادی و ارایدی کورد بیم
 سخی د یوب قشانه اوچ بیک عسکر و بر و ب
 و بوستی الر و اکثره امرین و بر و ب مکینه کورد
 دی و سخمس ده رعایت ابر و ب عن قریب
 نانت و جمله ناک باشیرین کورد بیم دیوب عیانت
 بو اللی دی عیار مداینه کلوب احوالی بختکه خبر
 و بر دی بختکه عیار شاه طولیاسون و ار عالیله
 اول دندی اما بوصلی قشانه بی بر کون اوچ
 بیک عسکر ایله مکینه کلدی اما حرفه ایله عسکر اوکلون
 سکار ده آیدی عسکر المظله خبر اولدی نغان
 شاهات بر بهلوانی اوچ بیات عسکر ایله کلدی
 د بیری عبدالملطیب قارستق و ادوب کورد

معلوم اولدی که بو قاج بیله کورد خواجه الیبوب
 ساعه اولتی ایدی خدی مکده بر قاج اولون
 پیدار اولتی حواسیطه هوس ایتلی امدی بو
 سفار عسکر کورد و اب اول اون دانه اولتی
 قتل ایدوب و هیریری سنه لک خراجی تحصیل
 ایلیوب کورد و سینی دیشی بو بویه بختک طوره
 فندان اولان مکفوده و پشنگه ای شاه بینه صافه
 سین بو ایشله اهل ایتله سینی شاهات غایت سر ایدور
 دیشی و هر دیشک بو صل فون عسکر کورد و ب
 انلری قتل ایتات اولور دی لکن مقدم شاه اکا
 و طیفه قیمن ایدوب امر ام ایتلی اولدی خلق
 شادی بزه طعن ایدور و بو سکا حواله اولتور
 دیشی نغان شاه که حاجت صانوب اینانزی و ذرا
 سببه مشورت ایدوب بو مقصوده تدبیر
 دیدی اما شاهات بر عاقل و زبیری و ارایدی
 اربینه سیمف و الیزن دیور کورد و قوب
 ایندی شاهه بکله بو مسد و زمه اوله اولور زبیر

صاو

...
 ...
 ...

آنکه در آن روز همه خانه ها را در آن روز خالی کردند و فرستادند
آنکه در آن روز همه خانه ها را در آن روز خالی کردند و فرستادند

جامه او و لوب عبد المطلب است و اینده کلای کور است
بر الی کیمین دیله و لرکی و قیطان بی بی کور
دی او تور منی المیده حزه عمرک صله سی
بند ایله نهران شاهه کوره دم دیوب صودر
بو کوه عمر طوره مویوب بره نو بیگ سی بهم
سنگه بز لرکی باغله یوب کوره سینی سنده کیم
والدوب حزه بی سکا کوره نیم دیوب کندی
قیطان بره بو کهدر بوبله سوز سوبله بی صولانه
دیوب عمیرک ار دینه د و سترکی عمری عیار
یونک او کده ایاضی کورکی و پرورک یوزکی او
سنه د و تخجه اکسه نه برود سله اولو
باشندن تا جنده قاپوب جمویوب کندی بره
طنوت دینجه عبد المطلب ایندی اول طوتو لور
قوتی دکلدر انشده عمر د پد کلرکی اولدر د پد کلر
جوش امداک بندر اکی انلرک باشینی کور بوسم
دیوب بر عینرکی تاج کور د بلر کورکی الی ت خوب
اوز دینه ار استله ابر و پ ر خشنه بیوب کورکی

توزدردی سائی عسکر کیمین قشوب حوا ایلر ایلر
عبد المطلب او کور فضیلت ایلرکی و دردی
کون دیوان اولوب جمله مکر اولورکی کلرکی
بند قیطان بی بی توتی و انانک امر بی جفا روت
کوستورکی او عید یار کور و یار حقه و عمرکی
اون یار لر بیه بندر جکوب و یورکی سته لایعوا
بی ماما صبور بیه کوره سه دینی و نوب عبد
المطلب ایندی ندر اصل ایستدی توتی و ان افلا
سندن دوند و فی بر الی فعی الکر ندر اولان
مالک عینی د ر سندرکی ندر ویر سونلر د بیری قیطان
خضیه کلرک بیواک کاسون د پد کلر عبد المطلب
ایندی صبر ایله بز مالک جمع ایدر نیم انلرکی شاهرون
س جاید نیم عمرو ایله د بیری قیطان خیری اولون
به و عو ایله کلر ص یا د بیری یا باشینی الوب
کیم برسم د بیری مکر اول محله عمری اثات ایجون
شهر کلنق ایری عسکرکی کور د کوره بیدر بل

جامه
۱۰۱

آنکه در آن روز همه خانه ها را در آن روز خالی کردند و فرستادند
آنکه در آن روز همه خانه ها را در آن روز خالی کردند و فرستادند

رغبتی در نظیر خاندان لا زلفند طله ضحی علی انفسه از او اسباب انفس
رفیق تجار باغ ابرو شده و زینام سیر خلا ایدوب سهر در در زور و نور و بد

بر هیبتار و بیلا و در اول محله و قحطان با بنی سحر
سرب ایندی با عبد المطلب فی سنک او غلات حمزه
مگره کورسم تا صل کیمه در د بیری عبد المطلب
ایندی کرم ایله بجلوان انک بونده اولدی بی انور در
ذری یا منده بر عیاری و ارد و کندی حاله قوس
ایمنده بر غوغایه باعث اولور د بیری قحطان ایندی
امدی اوله ایسه انک حقدن کلات اقتضا ایلدی
دیگره عریا و طوره میوب بر بیه صورت و بیری
الطرافه اولی نکر بافته در و شد یاری اما قحطان النوب
بره بو کمدد و بیری هم ایندی نه صور در سینه استه
بیم دیوب غیبت ایلا بو کوه قحطان د بیه لای غمیله
کلوب طور در دی عبد المطلب ایندی س و و کرم ایله
انجینه است نه اول هم و بد بیکر بو در هاه بر کوه کوه
نه طوفه شیدد دیوب مدح ایله و کوه قحطان ایله
ایسه دعوت ایله بقایم د بیری عبد المطلب و حق صفا
سور سه کل با هم و بد کوه هم ایلی کلدی کوه در بیری
بر عجب طرفه هیبت او جیح اریتی قد حکو شوی ایله کم

ایستغفار صلواتی بر او باد هم هر شرح ستان از صبرش و زاری کند
و سایر از است ایرد مدینه و هله « بختک » بیکره لطفه و نور برسد
اول حدیثی غیرکی قول کوه بسیارش بیور لک
دیوم قول قول غوغاد د بیری قحطان نشاه
بوسوزی معقول کور و ب خلعت کیور کی
سیف ذوالنونی و قحطانی بنی بو ز ادم ایله
مکنه کوندردی بیکر کوه ای شد بیری عبد
المطلبه جنی اولدی بولیریه قوشولوب قوندرد
دی فیضا قلم ایلیوب سخا ایلا کی سیف ذوالنونی
ایندی ایسه بوش روان امر کوندردی شوی ایله
دیغی انجی سیر بزه صراحی و بیری بنی نونین روانه
کوندردیم همزه بی سیرده بزده و جای اید ایله او
ایله صوجت عنق ایله د بیری بو کوه عبد المطلب
یدی کونه مهلت الوی اول قوله قرا ایله د بیری
حکمت خدا علی ایله حق کونه شکاردده بولونوب کونه
عی سخوه کلدی با زان لقی کور مکه کور د بیکر کونه
جادر لوق و لقی کور و بیکر قحطان قیانت نام
بجلوان ل ایله بر و بیری طینی طور میوب اهل مک
دن صراج جمع اید بولر اما کور د بیکر قحطان

بر عجب طرفه هیبت

همه برین لور کور
مقلایه برین لور کور
زیر ایله

کلوب طعامی که نمود و او بود و او بود و او بود
 هر چند به شتار ق ابق ایلدی بو که هغه ایندی
 باصحر مکه نه و او نه یونته ذی اسناک باشتنا
 و تات و اردیدی هغه ایندی بجه شتار خایته
 هم بابا ک پاک ایندی خون التوت و یردی و یردی
 یا اصلدی که سکا بشی یون التوت و یردی بهم باهم
 ایندی کند سنده برسوزن و اراکی و یردی ظاهر
 بشی یون التوت ادم حقی سگونی سگونی بیک
 و یردی سکه سکا سوله هم و یردی هلمباقی نوبل
 نا ایلار عیاری طی اقله بی حمله مقالمه ستر بو
 ایندی بهج اولور می و یردی یتر سوله سهد کی
 حالده یاغده التوت یون قدر به سکا بیات التوت
 و یردی هم مکیده وار و قدره ال زیا بی شیمیه
 بی اقلت و یردی و غضبه کلارک به سکا دیم
 سهد کی یاغده بیات التوت و کل یون التوت
 بیله یون قدر مکیده وار و قدره سکا بیات التوت
 و یردی هم و یردی سنی ایسه اصلدی به اعجاز

دیگر در آن کجی کور نای ضیارات اولدی عید
 المطلب ایندی باصحر صابین هغه به جبر و یردی
 یو خسه سکا یون و کتات او درم و یردی
 هغه یا سنده یور و مکه قو ما هم و یردی عسره
 الوب یور و یور دی فحطان ار و بجه کمال
 استلای بوه سنو او غلانی صلوک نه و جوک
 وار و دراتک نمود یور سگونی وار و ب عمر بد
 حنی بیددی یور طنبجه ایله یقوب باغلوب کوب
 سنی هم و یردی اما سیف ذو الیزن ایندی سوز
 مقیده اوله زین بو ناری سی و یردی اغلان
 جفای دی و کلار هات مالک ال ایلم کید لم و یک
 عبد المطلب عیاری ار و بجه جاعز و ب طوبی عیاری
 سکا بر سو ذم وار و دردی عیاری طور درک عبد
 المطلب ایندی ایندی سکا بشی یون التوت کنی حنی
 سوله بواج کوه اکلندی بوبنده کتورمه و
 بو ناری کلدی کیمی سوله و یوب عیاری ز حنی و
 یردی عیاری در سوز و ب هغه نکتا اولدی بیه

بدرستی بیزان مد کلدی صاف اولدی
 بو کور بیه هر کی به ایدریم بی کل کور بیه

اسکدره والی حنیله مکه کنی قهروده اقلدی و
 و لکن کسه کلدی جو غلکه خاق صقلدی و لکن دیو

در عکاسیه فقه عقولک فرستاده ام و عیناً یک ذوق طایفه ازین به طریقی
در کتابی که در این باره
کتابخانه ایستاده است

بسم الله الرحمن الرحیم

بالا که در سنه ۱۲۰۱ کی بود در وقت در عهد انقضا انقضا انقضا انقضا
کنایه لغتیه صدقه لغت ایدست بو نشانه بو به هر نفسی
قرائن اید را به بر بیع و هم کنایه لغتیه رضای خود بگویند
و اما بی بی که در ۱۲۰۳ الله شفا ۱۲ صلیبی در وقت در عهد
لغت اید او را در کتاب صفات است از بی بی و الله اعلم

بصورت ۱۹۴
انقضه در وقت
مزارع ایامی از بی بی
عنه را کی که در بی بی هم از بی بی

در وقت در عهد انقضا انقضا انقضا انقضا
در وقت در عهد انقضا انقضا انقضا انقضا
در وقت در عهد انقضا انقضا انقضا انقضا

بسم الله الرحمن الرحیم

در وقت در عهد انقضا انقضا انقضا انقضا
در وقت در عهد انقضا انقضا انقضا انقضا
در وقت در عهد انقضا انقضا انقضا انقضا

در وقت در عهد انقضا انقضا انقضا انقضا
در وقت در عهد انقضا انقضا انقضا انقضا
در وقت در عهد انقضا انقضا انقضا انقضا

در وقت در عهد انقضا انقضا انقضا انقضا
در وقت در عهد انقضا انقضا انقضا انقضا
در وقت در عهد انقضا انقضا انقضا انقضا

در وقت در عهد انقضا انقضا انقضا انقضا
در وقت در عهد انقضا انقضا انقضا انقضا
در وقت در عهد انقضا انقضا انقضا انقضا

بسم الله الرحمن الرحیم

مدرسه علمیه قزوین
کتابخانه عمومی
کتابخانه مرکزی
کتابخانه تخصصی
کتابخانه دیجیتال
کتابخانه صوتی و تصویری
کتابخانه مجازی
کتابخانه مکتوب
کتابخانه خطی
کتابخانه چاپی
کتابخانه دیجیتال
کتابخانه صوتی و تصویری
کتابخانه مجازی
کتابخانه مکتوب
کتابخانه خطی
کتابخانه چاپی

مدرسه علمیه قزوین
کتابخانه عمومی
کتابخانه مرکزی
کتابخانه تخصصی
کتابخانه دیجیتال
کتابخانه صوتی و تصویری
کتابخانه مجازی
کتابخانه مکتوب
کتابخانه خطی
کتابخانه چاپی

مدرسه علمیه قزوین
کتابخانه عمومی
کتابخانه مرکزی
کتابخانه تخصصی
کتابخانه دیجیتال
کتابخانه صوتی و تصویری
کتابخانه مجازی
کتابخانه مکتوب
کتابخانه خطی
کتابخانه چاپی

۱۶۹۹۸

قیاسیه در حساب
عبدالمجید قزوینی

مدرسه علمیه قزوین
کتابخانه عمومی
کتابخانه مرکزی
کتابخانه تخصصی
کتابخانه دیجیتال
کتابخانه صوتی و تصویری
کتابخانه مجازی
کتابخانه مکتوب
کتابخانه خطی
کتابخانه چاپی

۱۵۵
۱۶۵۵
۱۶۵۵
۱۶۵۵
۱۶۵۵
۱۶۵۵
۱۶۵۵
۱۶۵۵
۱۶۵۵
۱۶۵۵

مدرسه علمیه قزوین
کتابخانه عمومی
کتابخانه مرکزی
کتابخانه تخصصی
کتابخانه دیجیتال
کتابخانه صوتی و تصویری
کتابخانه مجازی
کتابخانه مکتوب
کتابخانه خطی
کتابخانه چاپی

۱۶۵۵

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Tuğçe SOYAL

Uyruğu: T.C

Doğum Tarihi ve Yeri: 05.12.1990, SİVAS/Merkez

e-posta: tugce_soyal@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	2012

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
09.07.2015	Milli Eğitim Bakanlığı	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı: İngilizce

KPDS (....) ÜDS (....) TOEFL (....) EILTS (....)